

Vaasan yliopisto
LEVÓN-INSTITUUTTI

RIIA METSÄLÄ – KARI LEINAMO

Lähidemokratiaa etsimässä

**Korpilahtelaisten, lammilaisten ja
alastarolaisten vaikutusmahdollisuudet
kuntaliitoksen jälkeen**

Riia Metsälä – Kari Leinamo

Lähidemokratiaa etsimässä

Korpilahtelaisten,
lammilaisten ja alastarolaisten
vaikutusmahdollisuudet
kuntaliitoksen jälkeen

Vaasan yliopisto, Levón-instituutti

Vaasa 2013

Toimittaja / Editor: Pekka Peura
Kannen kuva / Cover picture: Rauno Kaikkonen
Taitto / Layout: Waasa Graphics
Osoite / Address: Vaasan yliopisto, Levón-instituutti /
University of Vaasa, Levón Institute
PL 700 / P.O. Box 700
65101 Vaasa, Finland

Vaasan yliopisto. Levón-instituutin julkaisuja 137. Vaasa 2013.
ISBN 978-952-476-461-2 (painettu)
ISBN 978-952-476-462-9 (verkkojulkaisu)
ISSN 1457-8913 (painettu)
ISSN 2341-6238 (verkkojulkaisu)
©Vaasan yliopisto Levón-instituutti

Esipuhe

Kuntaliitosten määrä lisääntyi kunta- ja palvelurakennemuutoksen myötä merkittävästi 2000-luvun puolivälin jälkeen. Jos suunnitelma valtakunnallisesta kuntauudistuksesta toteutuu, on kuntaliitoksia odotettavissa tulevaisuudessakin. Kuntien taloudellinen tilanne tiukentuu kaiken aikaa ja nämä kysymykset ovatkin usein kuntien yhdistymisen taustalla. Kuntaliitosten välttämättömyyttä on perusteltu myös palvelujen turvaamisella.

Viimeaikainen keskustelu on painottunut kuntauudistuksen ja kuntien lukumäärän ympärille. Samalla on kuitenkin herännyt huoli uusien suurkuntien asukkaiden äänen kuulumisesta päätöksenteossa luottamuspaikkojen vähentyessä ja keskittyessä sekä äänestysaktiivisuuden vähentyessä. Erilaisten näennäisten vaikutuskeinojen sijaan kaivataankin tietoa siitä, millaisia tapoja osallistumiseen ja vaikuttamiseen eri alueilla toivotaan.

Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin kuntaliitoksen jälkeisiä kokemuksia kolmessa erikokoisessa kaupungissa sekä etsittiin ajatuksia liitosalueen asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien kehittämiseksi. Saatujen tulosten perusteella näkemykset lähidemokratiaa edistävästä toimintamalleista eivät ole kovinkaan vahvoja ja uusia avauksia tuli paikallisilta toimijoilta melko vähän. Tutkimus kannustaakin paitsi kuntia myös asukkaita ja yhdistyksiä pohtimaan pitkäjänteisesti ja nykyistä laajemmin todellisia vaihtoehtoja eri kunnanosien äänen kuulemiseksi suurentuvissa kunnissa.

Tutkimuksen rahoitti Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän esityksestä maa- ja metsätalousministeriö. Työn laativat HTM Riia Metsälä ja FM Kari Leinamo. Tutkimuksen kartat piirsi Merja Kokko ja raportin taitamisesta sekä karttojen viimeistelystä huolehti Waasa Graphics Oy. Kiitos kaikille tutkimuksen tekoon osallistuneille.

Vaasassa kesällä 2013

Jukka Peltoniemi
Levón-instituutin johtaja

Sisältö

Esipuhe	3
Tiivistelmä	7
1. JOHDANTO	8
2. TUTKIMUKSEN TAVOITTEET JA MENETELMÄT	10
2.1 Tutkimuksen lähtökohta ja tavoitteet	10
2.2 Tutkimuksen aineisto ja menetelmät	10
2.3 Aineiston tulkinta ja raportin rakenne	13
3. TUTKIMUKSEN TAUSTA	14
3.1 Osallistuminen kunnalliseen päätöksentekoon	14
3.2 Lähidemokratia käsitteenä	15
3.3 Alueellisten toimielinten ja kunnanosa­hallinnon vaiheita	16
3.4 Lähidemokratian vaikuttavuudesta	19
3.5 Kuntaliitosten yhteydessä syntyneet lähidemokratiatoimielimet vuonna 2012	23
3.6 Maaseutuohjelmat vuosina 2006–2011 kuntaliitoksen tehneissä kunnissa	28
3.7 Kylätoiminta kansalaisvaikuttamisen muotona	32
4. TUTKIMUSKUNTIEN ESITTELY	34
4.1 Jyväskylä	34
4.2 Hämeenlinna	36
4.3 Loimaa	38
5. TUTKIMUSALUEET KUNTALIITOKSEN JÄLKEEN	41
5.1 Jyväskylä	41
5.2 Hämeenlinna	46
5.3 Loimaa	51
6. KANSALAISVAIKUTTAMINEN JA ALUEELLISET TOIMIELIMET TUTKIMUSKUNNISSA	56
6.1 Jyväskylä	56
6.2 Hämeenlinna	60
6.3 Loimaa	65
7. Korpilahti osana Jyväskylää	69
7.1 Maaseutu osana kaupunkia	69
7.2 Alueelliset osallistumis- ja vaikutusmahdollisuudet	74
7.3 Kylien ja kaupungin yhteys ja sen kehittäminen	82
7.4 Yhteenveto	86
8. Lammi osana Hämeenlinnaa	88
8.1 Maaseutu osana kaupunkia	88
8.2 Alueelliset osallistumis- ja vaikutusmahdollisuudet	93
8.3 Kylien ja kaupungin yhteys ja sen kehittäminen	100
8.4 Yhteenveto	103
9. Alastaro osana Loimaata	105
9.1 Maaseutu osana kaupunkia	105
9.2 Alueelliset osallistumis- ja vaikutusmahdollisuudet	110

9.3 Kylien ja kaupungin yhteys ja sen kehittäminen.....	114
9.4 Yhteenveto	117
10. YHTEENVETO.....	118
11. POHDINTA.....	125
Lähteet	127
Liitteet	132

Tiivistelmä

Pienissä kunnissa luottamushenkilöitä voidaan valita tasapuolisesti kunnan eri osista, mutta kuntarakenteen muuttuessa on alueelliseen demokratiaan löydettävä uusia ratkaisuja. Viimeaikaisissa yhdistymisissä maaseudun äänen kuuluminen on haluttu ottaa huomioon perustamalla lähidemokratiatoimielimiä. Tällaiset toimikunnat, lautakunnat, neuvottelukunnat, seurantaryhmät ja johtokunnat eivät ole kuitenkaan välttämättä muodostuneet pysyviksi käytännöiksi. Myös niiden vaikutusmahdollisuudet ovat jääneet hyvin vähäisiksi.

Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin lähidemokratian toteutumista kolmessa kuntaliitoksen tehneessä kaupungissa ja näiden maaseutumaisilla liitosalueilla. Tutkimusalueina olivat Jyväskylä (Korpilahti), Hämeenlinna (Lammi) ja Loimaa (Alastaro). Tavoitteena oli analysoida kylien asemaa ja maaseudun kehittämistä kuntalaisten osallistumisen ja vaikuttamisen näkökulmasta sekä etsiä uusia keinoja lähidemokratian vahvistamiseksi. Tutkimuksessa haastateltiin yhteensä 84 paikallista vaikuttajaa.

Lähidemokratia tuntuu olevan aiheena ja käsitteenä vaikea. Vaikka alueellisten toimielinten jäsenet arvostavat työtään, on tällaisten toimielinten ja muidenkin vaikutuskanavien toiminta jäänyt suurelle yleisölle ja jopa luottamushenkilöille vieraaksi. Liitosalueilla korostettiin edustuksellisen demokratian eli kaupunginvaltuustoon valittujen paikkakuntalaisten merkitystä. Myös maaseudusta vastaavien viranhaltijoiden osaamisella on suuri merkitys yhteyden luomisessa kaupungin päätöksentekoon.

Kylien äänen kuuluminen on kuitenkin kokonaisuutena vähäistä, sillä asukkaiden mielipidettä ei juuri kysytä. Kaupungin viranhaltijoiden ja kaupunginvaltuutettujen olisikin monimutkaisten organisaatiouudistusten ja näennäisten lähidemokratiamallien kehittelyn sijaan jalkauduttava nopeasti kyliin kuuntelemaan paikkakuntalaisten miellettä. Toisaalta muutosta tarvittaisiin myös maaseutualueilla: kuntalaisten olisi osallistuttava huomattavasti nykyistä enemmän tarjottuihin mahdollisuuksiin. Kyläläisten vähäinen halukkuus olla mukana aktiivisena toimijana ja vaikuttajana on vaiettu ongelma.

1. Johdanto

Kuntarakenteen uudistaminen on ollut etenkin 2000-luvulla keskeinen poliittinen tavoite. Matti Vanhasen hallituksen vuonna 2005 aloittamalla kunta- ja palvelurakennemuutostuksella eli Paras-hankkeella tavoiteltiin elinvoimaisen, toimintakykyisen ja eheän kuntarakenteen luomista joko kuntaliitoksien tai yhteistoiminta-alueita muodostamalla. Hanketta ohjannut puitelaki oli voimassa vuosina 2007–2012. Erityisen paljon kuntaliitoksia toteutettiin vuonna 2009, kaikkiaan vuosina 2001–2012 kuntien määrä väheni 112:lla.

Jo ennen Paras-hankkeen päättymistä käynnisti Jyrki Kataisen hallitus uuden kuntauudistuksen. Hallitusohjelman mukaan uudistuksen tavoitteena on vahvoihin peruskuntiin pohjautuva elinvoimainen kuntarakenne. Uudistusta ohjaava kuntarakennelaki tuli voimaan heinäkuun alussa 2013. Lain mukaan kunnan tulee selvittää yhdistymistä, jos yksikin väestöpohjaan, työpaikkaomavaraisuuteen, työssäkäyntiin ja yhdyskuntarakenteeseen tai kunnan taloudelliseen tilanteeseen liittyvä selvityspolku täyttyy. Yhdistymisselvityksen ja -esityksen tekemisen määräajasta säädetään sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisen keskeneräisyyden takia vielä erillisellä lailla. Tavoitteena on, että uudet kunnat aloittavat toimintansa viimeistään vuonna 2017.

Kuntarakennelain mukaan yhdistymisselvitykseen tulisi sisältyä arvio asukkaiden osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksien sekä lähidemokratian toteutumisesta. Kuntarakennemuutos muodostaa hallitusohjelman mukaan perustan kuntalain kokonaisuudistukselle ja myös tässä valmistelussa tarkastellaan kunnanosahallintoa. Kuntarakennelakia valmistelevalle työryhmälle antamissaan lausunnoissa kaikki hallituspuolueet pitivät lähidemokratian, kunnanosahallinnon, osallisuuden tai kuntalaisten suorien vaikutusmahdollisuuksien vahvistamista tärkeänä kuntauudistuksen osana. Mahdollisista malleista esiin tuotiin etenkin kunnanosavaltuustot ja kunnan sisäiset vaalipiirit.

Viimeaikaiset käytännöt

Kuntien pienuus on mahdollistanut alueellisen demokratian toimivuuden, kun eri osa-alueilta on valittu päättäviin elimiin tasapuolisesti edustajia. Myös kuntien yhdistyessä liitosalue on haluttu ottaa huomioon: luottamushenkilöitä on valittu siirtymäkauden ajaksi alueellisiin kiintiöihin tai määrällisiin lisäpaikoihin. Liitosalueille on perustettu myös toimikuntia, lautakuntia, seurantaryhmiä ja johtokuntia. Nämä lähidemokratiatoimielimet eivät ole kuitenkaan välttämättä muodostuneet pysyviksi käytännöiksi, vaan niiden toiminta on usein päättynyt muutamana vuotena kuluttua.

Lähidemokratiatoimielinten tehtäviin on kirjattu tavallisesti yhdisty-

missopimuksen toteutumisen ja yhdistymisavustusten käytön seuraaminen sekä liitosalueen palvelujen toimivuudesta, saatavuudesta ja laadusta huolehtiminen. Osalla toimielimiä on ollut käytettävänä vuosittainen määräraha alueen kehittämiseen ja yhdistyksille myönnettäviin avustuksiin. Tehtäviin ovat kuuluneet myös aloitteiden ja esitysten tekeminen sekä lausuntojen antaminen alueen asioista. Toimielimen tehtäväksi on tavallisesti määritelty asukkaiden yhdyselimenä ja joissakin tapauksissa myös palvelupisteen tukena ja koulun johtokuntana toimiminen. Toimielimen jäsenet on valittu joko poliittisista luottamushenkilöistä, kylätoimikunnista ja muista paikallisista yhdistyksistä tai menettelyjä yhdistellen.

Viitteitä siitä, etteivät liitosvaihetta tasoittavat toimielimet ole useinkaan saaneet luotua vaikuttavaa ja pitkäjänteistä kehitystä lähidemokratian toteuttamiseksi, on kuitenkin jo saatu. ARTTU-tutkimuskunnissa tehdyn vertailun mukaan palvelutyytyväisyys on vähentynyt etenkin maaseutumaisissa ja suuren väestöpohjan monikuntaliitoksissa. Keskustaajaman asukkaat ovat myös yleensä tyytyväisempiä palveluihin kuin kunnan reuna-alueilla eli entisissä itsenäisissä kunnissa asuvat kuntalaiset. Kuntien väliset näkyvät erot uhkaavatkin kuntien yhdistyessä muuttua yhä enemmän näkymättömiin kuntien sisälle. (Pekola-Sjöblom 2012: 46.)

Myös Sosiaali- ja terveysturvan keskusliiton vuonna 2008 tekemän laajan kansalaiskyselyn mukaan suurin osa asukkaista on tyytyväisiä oman kuntansa sosiaali- ja terveyspalveluihin ja kyselyhetkellä voimassa ollutta kuntarakennetta pidettiin oikeana. Kuntaliitoskuntien asukkaat olivat hieman muita tyytymättömämpiä palvelujen saatavuuteen. (Siltaniemi ym. 2009: 117, 179–180, 196–199.) Myös vuonna 2010 tehdysä, 15 maaseutukuntaan suunnatussa Maaseutupoliitiikan yhteistyöryhmän kyselyssä tuli esiin asukkaiden halukkuus pitää kuntapalvelut ennallaan. Erityisen selvää kritiikkiä kuntaliitoksia kohtaan tuli nimenomaan yhdistyneiden kuntien haja-asutusalueiden asukkailta. (Ponnikas ym. 2011: 32, 78–79.)

Vuosien 2009–2013 maaseutupoliittisessa kokonaisuohjelmassa kuntakoon suureneminen ja palvelujen kehittyminen koetaan suureksi haasteeksi paikallistasolla. Muutos edellyttää suunnitelmallista kehittämistyötä sekä kuntien ja kylien välisen suhteen vahvistamista. Kylä- ja kaupunginosatoiminta ei saa jäädä ainoastaan kuulemiseksi tai lausunnon antamiseksi, vaan kunnallisten luottamuselinten, kylien asukkaiden ja yhdistysten välille tarvitaan toimivia keinoja demokratian ja palveluiden turvaamiseksi. Tällaiseksi yhteistyöelimeksi esitetään kokonaisuohjelmassa kylä- ja kotiseutuneuvostoa tai neuvottelukuntaa. Myös kuntakohtaisten maaseutuohjelmien laatimista ja haja-asutusalueita palvelevien vastuuvirkamiesten valitsemista pidetään tärkeänä. (Maaseutu ja hyvinvoiva Suomi 2009: 127–128, 135–136.)

2. Tutkimuksen tavoitteet ja menetelmät

2.1 Tutkimuksen lähtökohta ja tavoitteet

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan maaseudun äänen kuulumista kolmessa kuntaliitoskunnassa. Tavoitteena on analysoida kylien asemaa ja maaseudun kehittämistä kuntalaisten osallistumisen ja vaikuttamisen näkökulmasta sekä selvittää keinoja lähidemokratian vahvistamiseen. Tutkimuksessa pyritään selvittämään kultakin tutkimuspaikkakunnalta esiin nousevia ideoita ja ajatuksia siitä, miten liitosalueen asukkaiden ääni välittyisi päätöksentekoon ja millaisia ratkaisuja kylien ja kunnan yhteyden luomiseksi halutaan luoda.

Tutkimuksen lähtökohta voidaan kiteyttää kysymykseen **miten maaseudun asukkaiden ääni saadaan uusissa suurkunnissa parhaiten kuulumaan?** Kysymykseen etsitään vastausta kolmen tarkentavan kysymyksen avulla:

- 1) Miten maaseutua kehitetään erikokoisilla paikkakunnilla?
- 2) Otetaanko kylille tärkeitä asioita kaupungin päätöksenteossa huomioon?
- 3) Millaisin paikallisoin ratkaisuin kylien ja kunnan yhteys voidaan parhaiten luoda?

2.2 Tutkimuksen aineisto ja menetelmät

Tutkimusalueet

Tutkimukseen valittiin kolme väestömäärältään erikokoista, vuonna 2009 kuntaliitoksen tehnyttä kaupunkia: Jyväskylä Keski-Suomesta, Hämeenlinna Kanta-Hämeestä ja Loimaa Varsinais-Suomesta. Erikseen tarkasteltavaksi liitosalueeksi valittiin Jyväskylästä Korpilahti, Hämeenlinnasta Lammi ja Loimaalta Alastaro. Tutkimuskuntien valinnassa kiinnitettiin huomiota etenkin liitosalueen väkilukuun sekä kunnansahallinnon muotoon ja luonteeseen. Tarkemmat perustelut esitellään taulukossa 1. Tutkimuskuntien, liitosalueiden ja nykytilanteen tarkemmat esittelyt ovat luvuissa 4 ja 5.

Taulukko 1. Tutkimusalueet.

Kaupunki (liitoskunta)	Väkiluku liitok- sen jälkeen	Yhdisty- misvuosi	Liitoksen luonne	Kunnanosa­hallinnon tai lähidemokratian muoto
Jyväskylä (Korpilahti)	128 100 (5 100)	2009	yksittäisliitos	Korpilahden aluelautakunta
Hämeenlinna (Lammi)	66 100 (5 500)	2009	monikuntaliitos	Ydin-Hämeen aluetoimikunta
Loimaa (Alastaro)	17 100 (2 900)	2009	monikuntaliitos	Kylien neuvottelukunta

Tutkimuksen aineisto

Tutkimuksen taustaksi selvitettiin 2000-luvulla tehtyjen kuntaliitosten vaiheita ja niihin perustettujen lähidemokratiatoimielinten malleja ja toimintatapoja. Lisäksi tutustuttiin viime vuosina yhdistyneiden kuntien maaseutuohjelmiin sekä lähidemokratia-aiheiseen tutkimukseen. Tutkimuskuntien haastatteluja täydentävänä aineistona käytettiin tutkimuskuntien kirjallisia aineistoja, kuten yhdistymissopimuksia, liitosta taustoittavia selvityksiä, voimassa olevia strategioita sekä erilaisia palveluverkkoselvityksiä. Lisäksi tarkasteltiin kaupunginvaltuustojen ja -hallitusten, lautakuntien sekä kunkin kunnan aluetoimielimen pöytäkirjoja kokonaiskuvan muodostamiseksi tutkimusalueesta ja kuntaliitoksen vaikutuksista.

Tutkimuksen empiirinen aineisto kerättiin sekä henkilökohtaisin että puhelinhaastatteluin kustakin kolmesta tutkimuskunnasta tammi­kesäkuussa 2012. Jokaisesta tutkimuskunnasta haastateltiin kolmesta kuuteen kaupungin johtavaa viranhaltijaa sekä liitosalueelta kaupunginvaltuustoon ja kaupunginhallitukseen valitut luottamushenkilöt. Hämeenlinnassa ja Loimaalla yksi kaupunginvaltuutettu kieltäytyi haastattelusta. Haastateltavina olivat myös kaikki Korpilahden aluelautakunnan jäsenet sekä kattava otos Ydin-Hämeen aluetoimikunnan ja Loimaan kylien neuvottelukunnan jäsenistä tutkimuksen kohdealueita painottaen.

Jokaisesta tutkimuskunnasta haastateltiin lisäksi kyläyhdistysten, kotiseutuyhdistysten, paikallismedian ja paikallisten toimintaryhmien edustajia sekä osassa kunnista myös muita alueiden ja maaseudun kehittämisen parissa työskenteleviä, kuten kehittämisskeskuksen tai maakunnallisen kylien yhteenliittymän edustajia. Loimaalla kylien neuvottelukunnan jäsenet edustivat samalla paikallisia yhdistyksiä. Näkökulmaa valittiin täydentämään Alastaron kylissä toimivia yhdistyksiä, jotka toimivat myös kylätoiminnan parissa. Taulukossa 2 on esitetty haastateltavien jakautuminen kaupungeittain.

Enemmistö tutkimuskuntien viranhaltijoiden, yhdistysten ja paikallismedian haastatteluista toteutettiin henkilökohtaisina haastatteluina. Kaupunginvaltuutetut ja alueellisten toimielinten jäsenet haastateltiin puhelimitse. Haastattelut kestivät noin 30–60 minuuttia puhelinhaastattelujen ollessa jonkin verran henkilökohtaisia haastatteluja lyhyempiä. Useimmat haastateltavat saivat haastattelukysymykset etukäteen sähköpostitse, mutta osa puhelinhaastatteluista tehtiin heti yhteydenottotilanteessa. Haastattelut olivat yhtä poikkeusta lukuun ottamatta yksilöhaastatteluja.

Luottamushenkilöt valittiin haastatteluihin sen perusteella, että heidät oli valittu toimielimeen liitoskunnan alueelta. Jyväskylässä kaksi Korpilahden aluelautakunnan jäsentä toimi myös kaupunginvaltuutettuna, Loimaalla haastateltavaksi tuli puolestaan yksi pelkästään kaupunginhallitukseen kuulunut luottamushenkilö. Hämeenlinnassa haastateltavaksi valittiin Ydin-Hämeen aluelautakunnan lammilaisten jäsenten lisäksi toimielimen puheenjohtaja. Koska Alastarolta oli Loimaan kylien neuvottelukunnassa ainoastaan neljä jäsentä, haastateltaviksi valittiin puheenjohtajan lisäksi viisi jäsentä painottaen vuoden 2009 liitoskuntien alueita. Paikalliset haastateltavat valittiin mahdollisimman laaja-alaisesti liitoskunnan kylä- ja kotiseutuyhdistyksistä. Haastateltavat viranhaltijat pyrittiin valitsemaan siten, että heillä olisi mahdollisimman paljon tutkimuksen kannalta oleellista tietoa.

Taulukko 2. Haastateltavat kaupungeittain ja taustaryhmittäin.

Haastateltavat	Jyväskylä	Hämeenlinna	Loimaa	Yhteensä
Viranhaltijat ja muut kaupungin edustajat	6	3	4	13
Kaupunginvaltuutetut ja kaupunginhallituksen jäsenet	7	6	11	24
Aluetoimielimen jäsenet	9	9	6	24
Paikalliset yhdistykset (kylä- ja muut yhdistykset)	8	6	5	19
Muut haastateltavat (media, kehittämiskeskus ym.)	1	1	2	4
Yhteensä	31	25	28	84

2.3 Aineiston tulkinta ja raportin rakenne

Tutkimushaastatteluja varten laadittiin teemahaastattelurunko, jonka pohjalta haastatteluissa edettiin. Henkilökohtaisesti tehdyt haastattelut nauhoitettiin ja purettiin tekstimuotoon. Puhelinhaastattelut kirjoitettiin muistiinpanoina ylös haastatteluhetkellä ja saadut vastaukset tarkistettiin ja kirjoitettiin puhtaaksi kunkin haastattelun jälkeen. Viranhaltijoiden, luottamushenkilöiden, paikallisten yhdistysten ja muiden haastateltujen vastaukset eritellään yleensä tekstissä, paitsi niissä tapauksissa, joissa vastaukset ovat hyvin yhteneväisiä, eikä kaikkien ryhmien näkemyksiä ole tarpeellista tarkastella irrallisena kokonaisuutena.

Lähidemokratiaa ja kuntalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia tarkastellaan tämän raportin alussa aikaisempien tutkimuksien pohjalta. Osallistuminen, kunnanosaohallintokokeilut, lähidemokratian käsite, alueellisten toimielinten kehitys ja edelleen käytössä olevat mallit, kuntaliitoskuntien maaseutuohjelmat sekä kylätoiminta kansalaisvaikuttamisen osana muodostavat tutkimuksen taustan. Tämän jälkeen esitellään tarkemmin tutkimusalueet sekä niiden tilanne vuonna 2012 pääasiassa kirjallisen aineiston pohjalta. Tutkimuksen empiirisessä osassa esitellään kunkin tutkimuskunnan haastatteluaineistosta nousevia havaintoja maaseudun kehittämistä ja asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksista sekä kehittämisideoista. Tutkimusraportin lopussa saadut tulokset kootaan yhteen ja pohditaan tulosten merkitystä sekä mahdollisia esiin tulleita kehittämisajatuksia lähidemokratian ja sen toimintamuotojen vahvistamiseksi.

3. Tutkimuksen tausta

3.1 Osallistuminen kunnalliseen päätöksentekoon

Kuntien toiminta perustuu Suomessa edustukselliseen demokratiaan. Kunnallishallinto antaa asukkaille keinon itsehallinnon ja kunnallisen demokratian toteuttamiseen. Kunnan- ja kaupunginvaltuustoilla on vastuu osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien toteutumisesta, ja tarvittaessa ne voivat tehdä myös ratkaisuja suoran demokratian toteuttamisesta. Valtuustolla on kunnan toimintakulttuurin avoimuuden kannalta keskeinen rooli, sillä se päättää pitkälti suoran demokratian laajuuden ja toimintamuodot kunnassa. (Harjula & Prättälä 2004: 251–252.)

Osallisuuden ja osallistumisen käsitteet ovat monimuotoisia ja eriasteisia. Kunnallishallinnossa osallisuus kytkeytyy etenkin paikallisen demokratian kehittämiseen ja kansalaisyhteiskunnan vahvistamiseen. Entistä aktiivisempaa kansalaista, uudenlaisia vaikuttamismahdollisuuksia ja kansalaiskontrollin vahvistamista tarvitaan hallinnon toiminnan ohjaamiseksi. Osallisuus voi liittyä edustuksellisen demokratian kehittämiseen, mutta kansalaiset ovat osallisia myös yksilöinä, järjestöjen ja yhdistysten jäseninä tai palvelujen käyttäjinä eli asiakkaina. Osallisuus voi olla myös yleistä ja kaikille kuuluvaa tai toteutua henkilön oman elämän hallintana. (Ryynänen & Salovaara 2002: 7–8, 94.) Osallisuutta voitaisiinkin pitää velvoittavan rasitteen sijaan lisäarvoa tuovana mahdollisuutena (Tantarimäki 2011: 13).

Osallistuminen sisältää puolestaan ajatuksen aktiivisesti osallistuvasta kansalaisesta, jolla on halua, taitoa ja mahdollisuuksia toimia aloitteentekijänä tärkeäksi kokemisissaan yhteiskunnallisissa asioissa. Aktiivisimmillaan osallistumisella pyritään vaikuttamaan ja ottamaan kantaa asioiden suunnitteluun ja valmisteluun, mutta se voi olla myös läsnäoloa, paikalla oloa tilaisuuksissa tai tiedon vastaanottamista. Aito kansalaisesta lähtevä osallistuminen toimii, kun on mahdollisuus osallistua silloin, kun kokee asian tärkeäksi ja käytössä on kaikille sopivia osallistumisväyliä. (Ryynänen & Salovaara 2002: 8, 94.)

Kunnan asukkailta vaaditaan suorassa osallistumisessa tietoisuutta kuntansa asioista ja suunnitelmista. Ilman oikea-aikaista, oikeaa ja riittävää tietoa valmisteltavista asioista ja päätöksenteosta eivät kuntalaiset pysty osallistumaan ja vaikuttamaan kunnan toimintaan tuloksekkaasti. Virkamiesten ja valtuutettujen luottamukselliset suhteet kaupunkilaisiin ovat tärkeitä kuntalaisten osallistumisen ja osallistumishalukkuuden kannalta. Luottamuksellisuuden muodostuminen edellyttää hallinnon ja asukkaiden välistä tiivistä vuorovaikutusta. (Valtioneuvoston selonteko 2002: 19–20; Harjula & Prättälä 2004: 252–253;

Oinas 2009: 75–76.) Voidaankin puhua osallistamisesta eli erilaisista toimintamalleista ja menettelytavoista, joiden avulla osallistuminen on mahdollista (Rinne-Koski ym. 2012: 13).

Osallistuminen nousi 1980-luvulla esiin ympäristön kehittämiseen, yhdyskuntasuunnitteluun ja kaavoitukseen liittyen. Kuntalaki ja uusi maankäyttö- ja rakennuslaki korostivat puolestaan osallisuutta 1990-luvulla. Tämän jälkeen keskustelu on suuntautunut yleisemmin kansalaisvaikuttamiseen ja huoleen demokratian tilasta. Esiin ovat nousseet kuntapalvelujen ulkoistamisesta aiheutuvat uhkakuvat kansalaisvaikuttamiselle ja demokraattiselle päätöksenteolle. (Anttiroiko ym. 2007: 243.) Keskustelu alueellisista osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksista lisääntyi puolestaan 2000-luvulla kuntaliitosten myötä. Vastuuta paikallisesta toiminnasta ja kehittämisestä siirretään entistä enemmän asukkaille ja paikallisyhteisöille itselleen. (Rinne-Koski ym. 2012: 12.)

3.2 Lähidemokratia käsitteenä

Lähidemokratia on käsitteenä vaikeasti määriteltävissä eikä sille ole onnistuttu luomaan yksiselitteistä tai tyhjentävää määritelmää. Lähidemokratian sisältö juontuu monitahoisesta demokratiakäsitteestä eikä kaikissa lähidemokratiaa käsittelevissä tutkimuksissa käsitettä ole edes pyritty määrittelemään (Linna 1993: 58–59). Lähidemokratia voidaan mieltää julkiseen päätöksentekoon kuuluvaksi hallintotoimeksi tai kokonaan julkisen päätöksentekokoneiston ulkopuoliseksi asiaksi (Martikainen & Yrjönen 1985: 10–11). Kylätoiminta ja kunnanosahallinto onkin ajoittain rinnastettu toisiinsa (ks. esim. Heiskala 1988: 275–277).

Lähidemokratiatoimikunnan mietinnön (1982: 1) mukaan kunnallishallinnossa ja yleisesti lähidemokratiassa on kysymys kunnan ja sen poliittisen ja hallinnollisen järjestelmän sekä kuntalaisten välisestä suhteesta. Toimikunta ei kuitenkaan määritellyt lähidemokratiaa tätä tarkemmin. Linna (1993: 60) havaitsi puolestaan lähidemokratian rinnastuvan tutkimuksissa usein osallistumisen käsitteeseen. Asukkaille ominaiset osallistumistavat hallintoon ovat soveltuneet lähidemokratian toimintamuodoiksi, jolloin lähidemokratia ja osallistuminen on mahdollista ymmärtää synonyymeinä. Lähidemokratian Linna (1993: 61) määritteli seuraavasti:

”Lähidemokratia on suoran tai edustuksellisen demokratian periaatteita noudattavaa asukkaiden osallistumista lähiympäristönsä ja paikallisyhteisönsä asioiden päättämiseen, ohjaamiseen ja toteuttamiseen. Suora tai edustuksellinen lähidemokratia edellyttää yleisillä, kattavilla asukaskokouksilla tai yleisillä vaaleilla valittuja itsenäisen päätösvallan omaavia institutionaalisia lähidemokratiaelimiä.”

Linna (1993: 61) korostaa määritelmässään lähidemokratian institutionaalisuutta. Asukkaille tulee taata omaehtoinen ja jatkuva vaikuttamiskanava, eikä vaikuttamisen tule tapahtua ylhäältä annettujen raamien ja rajoitusten mukaisesti. Lähidemokratia edellyttää virallisesti valittuja ja päätösvaltaisia toimielimiä, joille pitäisi antaa mahdollisimman suuri itsehallinto. Osa-alueiden väliset ristiriidat tulisi sovittaa koko kunnan tasolla. Esitetty toimintamalli edellyttääkin kunnanvaltuuston päätösvallan siirtämistä pienemmille aluetasoille.

Lähidemokratiatoimikunnan mietinnön (1982: 33) mukaan lähidemokratian muoto määräytyy toimielimen, asian, asukkaan ja viranomaisen välisen vuorovaikutuksen suunnan mukaan. Yleensä lähidemokratiatoimielimen valinta ja asiasisältö määritellään viranomaispäätöksellä ja lainsäädännöllä, mutta toiminta voi perustua myös osa-alueen omaan päätökseen ja oma-aloitteiseen vuorovaikutukseen. Myös Linna (1993: 60) tunnistaa erilaisiin hallinnollisiin tai vapaaehtoiseen järjestelyihin perustuvan osallistumisen yhtenä lähidemokratian muotona. Asukkailla ei tällöin ole mahdollisuutta vaikuttaa varmuudella päätöksiin tai päätösten laatimisprosesseihin.

Lahtisen (1988: 261) mukaan kunnanosahallintoa ja lähidemokratiaa ei voi pitää synonyymeinä. Kunnanosahallinto on virallista hallintoa, johon voidaan parhaassakin tapauksessa ottaa mukaan vain joitakin kunnan asukkaita, kun taas lähidemokratialla voidaan kunnanosahallinnon lisäksi tarkoittaa lisäksi kaikkia muitakin kuntalaisilla vaalien välillä olevia keinoja asioihin vaikuttamiseksi omassa elinympäristössään. Tämän näkemyksen mukaan kunnanosahallinto vaatiikin aina lopulta toimivaa lähidemokratiaa, mutta lähidemokratia ei vaadi kunnanosahallintoa.

3.3 Alueellisten toimielinten ja kunnanosahallinnon vaihteita

Kuntaa pienemmistä hallinnollisista päätöksentekoelementeistä varhaisimpina voidaan pitää taajaväkisiä yhdyskuntia ja kunnallispiirejä. Taajaväkinen yhdyskunta voitiin muodostaa maalaiskuntaan kuuluvasta taajamasta ja pääosin 1900-luvun alussa näitä syntyikin yhteensä 40. Yhdyskunnille valittiin oma valtuusto ja hallintovaliokunta ja niillä oli myös verotusoikeus. Kunnallispiirien lähtökohtana oli puolestaan kunnallisten tehtävien hoitaminen tietyissä kunnan osissa yhteisten kokousten kautta, mutta toiminnan merkitys päättyi jo 1920-luvulla. (Luonnon kunnallishallintokomitean... 1971: 83–86; Hannus 1981: 387.)

Vuoden 1946 alueliitoksen myötä Helsinkiin perustettiin esikaupunkitoimikunta antamaan lausuntoja ja tekemään aloitteita liitosalueita koskevista asioista. Alueliitos aiheutti kuitenkin tyytymättömyyttä ja jo vuonna 1950 esitettiin valtuustoaloitteessa kunnallispiirien perusta-

mista esikaupunkialueille. Asiaa tutkinut komitea ei kunnallispiireistä innostunut, vaan se ehdotti luottamushenkilöistä muodostettavien toimielinten perustamista liitosalueille. Päättösvallan jakamista ei pidetty tarkoituksenmukaisena, vaan toimielimet olisivat tuoneet näkemyksiään julki lausuntojen ja aloitteiden kautta. Esitys ei kuitenkaan toteutunut ja esikaupunkitoimikuntakin lakkautettiin 1950-luvun alussa. (Kunnallisen yhteistoiminnan... 1969: 74–75; Martikainen & Yrjönen 1984: 4–5; Lahtinen 1988: 254.)

Keskustelu alueellisista toimielimistä vahvistui uudelleen 1970-luvun lopulla. Vuonna 1977 voimaan tullut kunnallislaki antoi kunnille mahdollisuuden kunnanosahallinnon järjestämiseen ja esimerkiksi kunnanosavaltuuston valitsemiseen kunnallisvaalien yhteydessä. Muutoksella pyrittiin vahvistamaan kunnallista demokratiaa, lisäämään kuntalaisten kiinnostusta ja osallistumishalukkuutta sekä turvaamaan kunnan eri osien asukkaiden näkemysten huomioon ottaminen hallinnossa. Varsin pian kuitenkin havaittiin, ettei uuteen mahdollisuuteen uskota eikä se tule saamaan suurta suosiota. (Hannus 1981: 386–392.)

Ainoastaan Oulussa kokeiltiin tässä vaiheessa uudistetun kunnallislain mukaisia kunnanosavaltuustoja. Vuonna 1978 kokeilualueille perustettiin kolme 15-jäsenistä aluevaltuustoa, joiden toiminnasta saatiin niin aluevaltuustojen kuin kaupunginkin näkökulmasta sekä myönteisiä että kielteisiä kokemuksia. Saatujen kokemusten pohjalta aluevaltuustot lakkautettiin jo vuoden 1980 lopussa. (Lähidemokratia-toimikunnan mietintö 1982: 9–12.) Aluevaltuustokokeilun jälkeen vuosina 1981–1984 Oulussa oli käynnissä kuuden asukasyhdistyksen demokraatiakokeilu, joka on vakinaistettuna toimintana laajentunut Oulussa (Oulun kaupunki 2010).

Myös Helsingissä selvitettiin kunnanosavaltuustojen perustamisen mahdollisuutta, mutta mallia pidettiin liian raskaana ja byrokraattisena. Vuonna 1981 aloitettiin kahdeksalla erikokoisella osa-alueella aluetoimikuntakokeilu. Kahdella alueella jäsenet valittiin poliittisista yhdistyksistä, kolmella kaupunginosayhdistyksistä ja samoin kolmella alueella näistä molemmista. Kokeilu kesti vuoteen 1982, jolloin seitsemän aluetoimikuntaa jatkoi vielä toiselle kaksivuotiselle toimintakaudelle. Toiminnan hiljentyessä kokeilu lopetettiin vuonna 1984. Alkuperäiset odotukset eivät täyttyneet, vaan aluetoimikuntien yhteys hallintokuntien päättäjiin ja asukkaisiin jäi heikoksi ja toiminta keskittyi suurelta osalta toimikuntien sisäisiin asioihin. (Lahtinen 1988: 258–259.)

Vuonna 1981 sisäasiainministeriö asetti lähidemokratia-toimikunnan selvittämään kunnanosahallinnon tehtävien ja toimivallan järjestämistä, kunnanosahallintoa koskevien kunnallislain säädöksiin kehittämistä sekä lähidemokratian edistämistä. Toimikunta pyrki vuonna 1982 antamassaan mietinnössä määrittelemään kantansa kunnanosahallinnon voimaansaattamiseksi kunnissa, mutta korosti lähidemokratian edistämisen pääpainon olevan muunlaisten menettelymuotojen kehittämisessä sekä erilaisten lähidemokratia-kokeilujen käynnistämisessä kokemusten saamiseksi. (Lähidemokratia-toimikunnan mietintö 1982: 1, 43.)

Vapaakuntakokeilun tuloksia

Sisäasiainministeriön asettama työryhmä alkoi vuonna 1985 selvittää vapaakuntakokeilun tarvetta. Kokeilun käynnistäminen sai tukea, sillä useista selvityksistä huolimatta kunnallishallinnon kehittäminen oli käynnistynyt hitaasti. (Mäkinen 1991: 27.) Vapaakuntakokeilusta annettu laki astui voimaan vuonna 1988 ja kokeilun yhtenä tavoitteena oli kuntalaisten vaikutusmahdollisuuksien kehittäminen. Kokemuksia halettiin muun muassa kunnallisen itsehallinnon vahvistamisesta, kuntalaisten osallistumismahdollisuuksien lisäämisestä ja kunnallishallinnon kehittämisestä paremmin paikallisia oloja vastaaviksi. (Kosama 1990: 34.) Vapaakuntalaki oli voimassa vuoteen 1992 ja mukana olleissa kunnissa vuoteen 1996 saakka. Vapaakuntakokeilu korvautui lopulta kuntalain ja valtiosuusjärjestelmän muutosten myötä pysyvästi joustavimmilla säännöksillä. (Hallituksen esitys 1992.)

Vapaakuntakokeiluun valitun 56 kunnan oli mahdollista järjestää sisäistä hallintoaan säännöksistä poiketen. Kokeilun tavoitteita pidettiin vapaakunnissa yleisesti ottaen erittäin tärkeinä: keskeisimmäksi tavoitteeksi nostettiin hallinnon ja palvelutuotannon tehokkuuden ja taloudellisuuden lisääminen. Myös kuntalaisten osallistumismahdollisuuksien lisäämistä pidettiin melko tärkeänä ja vapaakuntien kokeilusuunnitelmiin sisältyikin kuntalaisten vaikutusmahdollisuuksia kehittäviä hankkeita. (Kosama 1990: 34–35.) Kunnanosahallintoa lähdettiin kokeilemaan hyvinkin erilaisissa kunnissa (Linna 1993: 75).

Kansalaisten mielipiteiden selvittämistä neuvoa-antavilla kansanäänestyksillä suunniteltiin Ristiinassa ja kuulemismenettelyjen kehittämistä Kauhajoella. Kunnanosalautakuntia pohdittiin esimerkiksi Turussa, Oulussa, Lappeenrannassa, Tuusulassa, Hollolassa, Hausjärvellä ja Längelmäellä. Paltamossa suunniteltiin alueellisia määrärahoja kylätuomikunnille ja Virroilla kylätuomikunnat otettiin mukaan kylähallintoon. Orimattilassa, Kauhajoella ja Sonkajärvellä koulujen johtokunta suunniteltiin muutettavan kyläjohtokunnaksi ja Sodankylässä, Kokkolassa ja Kotkassa päätettiin alueellistaa palveluja. (Kosama 1990: 35.)

Muista poikkeava ratkaisu tehtiin Jyväskylässä vuonna 1993 Säynätalon liittyessä kaupunkiin. Vapaakuntana Jyväskylä saattoi organisoida hallintoa itsenäisesti ja Säynätaloon perustettiin kaupunginosavaltuusto. Toimielimen perustaminen oli ollut päämääränä jo kuntaliitosen neuvotteluissa. Lähtökohtana oli päättää asioista lähellä asukkaita ja kehittää aluetta yli hallintorajojen. Kaupunginosavaltuuston 11 jäsentä valittiin kunnallisvaalien yhteydessä, mutta äänestysvilkkaukseen jäi matlakasi. Kaupunginosavaltuuston vaikutusmahdollisuuksiin ei uskottu eikä kiinnostus toimintaa kohtaan ollut erityisen suurta. (Mäkinen 2007: 90–92.)

Kuntaliitoksen viisivuotisella siirtymäkaudella kaupunginosavaltuustolla oli käytettävissään vuosittain kymmenen prosenttia säynätalolaisten verotulojen määrästä eli noin kolme miljoonaa markkaa

vuodessa. Liitossopimuksen umpeuduttua määrärahat siirtyivät päätettäväksi kaupungin talousarvion yhteydessä ja ne vähenivät nopeasti. Vuonna 1999 käytettävissä oli enää 500 000 markkaa. Vähäisten vaikutusmahdollisuuksien takia valtuusto esitti itse muutosta kaupungin osalautakunnaksi, mikä toteutuikin vuonna 2001. (Mäkinen 2007: 93–95.) Toiminta päättyi vuoden 2008 lopussa Jyväskylän maalaiskunnan ja Korpilahden yhdistyessä Jyväskylään (Helin 2008).

3.4 Lähidemokratian vaikuttavuudesta

Valtakunnallisen kuntauudistuksen toteuttamiseen liittyen kunnallisen yhteistoiminnan järjestysmuotokomitea selvitti 1960-luvulla myös kuntalaisten vaikutusmahdollisuuksia ja kunnanosahallinnon vaihtoehtoja. Tehokkaimpana keinona kunnan osa-alueiden suhteellisen edustuksen varmistamiseen päätöksenteossa komitea piti kunnan jakamista kunnallisvaaleissa vaalipiireihin. Tasapuolisen valtuustoedustuksen uskottiin kuitenkin toteutuvan käytännössä ilman uudistustakin eikä komitea esittänyt muutosta. (Eräät kuntauudistuksen... 1968: 37–38.)

Helsingissä 1950-luvulla ja uudelleen 1960-luvulla esiin nostettua ajatusta kunnallispiireistä järjestysmuotokomitea piti ongelmallisena. Jos tämänkaltaiselle kunnanosahallinnon toimielimelle annetaan laajoja ja tärkeitä tehtäviä ja sen asema tehdään vahvaksi, vaikeuttaa se samanaikaista pyrkimystä tehokkaaseen ja keskitettyyn hallintoon. Jos riittävän vahvaa asemaa ei luoda, ei koko toimielimestä taas ole hyötyä. Organisaatiota ei kannata perustaa pelkäksi lausunnonantajaksi ja aloitteidentekijäksi, ellei ensisijaisena syynä ole pyrkimys kuntalaisten osallistumismahdollisuuksien lisäämiseen. Kuntien yhdistämisen ja hallintoa haittaavien kunnallispiirien sijaan komitea pitikin parhaana ratkaisuna kuntien yhteistoiminta-alueiden muodostamista. (Eräät kuntauudistuksen... 1968: 39–40.)

Lähidemokratiasta 1980-luvun loppuvuosina keskusteltaessa todettiin, etteivät kunnan ja asukkaiden ristiriidat tai kunnan haluttomuus kuunnella asukkaita ja paikallista näkökulmaa poistu pelkällä toimielimen perustamisella. Jos paikallista vaikutusvaltaa halutaan lisätä, tiedonkulkua vahvistaa ja päätöksentekoa kuntalaisiin nähden lähentää, pystyvät asukkaat toki esittämään näkemyksensä toimielimen kautta ja joidenkin mielestä se riittää ratkaisemaan ongelmat. Toinen lähidemokratian perusvaatimus eli kansalaisten näkemysten, toiveiden ja vaatimusten todellinen ymmärtäminen, hyväksyminen ja huomioonottaminen virallisessa päätöksenteossa jää kuitenkin tällöin kokonaan toteutumatta. (Haapala 1988: 273–274.)

Haapalan (1988: 273–274) näkemyksen mukaan toimiva lähidemokratia edellyttää päätöksenteon muuttamista ja virallisen järjestelmän uudistamista siten, että asukkaiden mielipiteitä kuunnellaan ja kansa-

laisnäkökulma otetaan oikeasti huomioon. Kyse ei ole mistään erityisestä mallista, vaan tilanteen, olosuhteiden ja paikan mukaan muuttuvasta järjestelmästä, jonka kautta oikea toimintatapa löytyy. Etenkin järjestöjen, yhdistysten ja vapaan kansalaistoiminnan mahdollisuuksiin toimia välittäjänä hallinnon ja asukkaiden välillä tulisi kiinnittää huomiota. Toisaalta Vatajan (1988: 250) mielestä lähidemokratian ongelmissa kyse ei niinkään ole kunnan eri osa-alueiden edustuksellisesta tasapuolisuudesta, vaan poliittisesta etäisyydestä. Kaupungin- tai kunnanvaltuuston ja mahdollisesti myös virkamiesten enemmistön poliittiset näkemykset voivat poiketa suurissa kunnissa merkittävästi jonkin osa-alueen väestön valtaosan mielipiteistä.

Lähidemokratian tarve kuntarakenteen muutoksessa

Kuntalain uudistustarpeita vuonna 2011 selvittänyt valtiovarainministeriön asettama työryhmä toi esiin sekä kunnanosahallinnon hyödyt vuorovaikutuksen lisääjänä että haitat hallintoa monimutkaistavana lisätekijänä. Työryhmä esittikin kunnanosahallintoa koskevien säännösten tarkastamista. (Selvitys kuntalain uudistustarpeista 2011: 79, 105–106.) Kuntarakennelakia valmistelevalta työryhmältä lausuntopyyntöön vastanneet 259 kuntaa pitivät puolestaan osallistuvaa demokrati-aa yleisesti ottaen tärkeänä edustuksellisen demokratian täydentäjänä. Mielipiteet kuitenkin vaihtelivat: muutosten sijaan toivottiin pikemmin kannustusta säännösten käyttöön ottamiseen ja lähidemokratian edistämiseen. Etenkin pienissä kunnissa nykytilanteen eli pienen kuntakoon koettiin turvaavan lähidemokratian edellytykset ja järjestelmän toivottiin joustavan myös jatkossa kunnan koon mukaan. Toisaalta vahvan lähidemokratian tiedostettiin edellyttävän lainsäädännön muuttamista. (Yhteenvedo Kunnallishallinnon rakennetyöryhmän... 2011: 42–43.)

Kuntien mielipiteissä korostui tiedottamisen ja kuntalaisten mielipiteiden kuulemisen tarve esimerkiksi sähköisten menetelmien kautta, jotta kuntalaiset saadaan jo valmisteluvaiheessa mukaan päätöksentekoon. Erilaisten toimielinten, kuten toimikuntien, neuvottelukuntien, neuvostojen ja raatien kehittämistä pidettiin yleisesti ottaen tärkeänä, vaikka näkemykset vaihtelivatkin. Myös kuntien lausunnot kunnan-osavaltuustoista, lautakunnista ja kunnan sisäisistä vaalipiireistä poikkesivat toisistaan eikä kaikissa kunnissa uusia hallintotasoja pidetä lainkaan tarpeellisina. Toimielimiä kannattaneet vastaajat edellyttivät niille aitoja tehtäviä, resursseja ja toimivaltaa. (Yhteenvedo Kunnallishallinnon rakennetyöryhmän... 2011: 43–45.)

Kuntalain uudistukseen liittyen valtionvarainministeriö ja oikeusministeriö tilasivat vuonna 2012 selvityksen lähidemokratian toimintamalleista. Alueellisissa toimintamalleissa todettiin olevan huomattavasti kehitettävää, sillä asukkaiden mahdollisuudet vaikuttaa kun-

nan suunnitteluun ja päätöksentekoon jäivät alueellisten toimielinten kautta usein vähäisiksi. Alueellisia toimielimiä ei ole kytketty riittävän selkeästi kuntien johtamis- ja päätöksenteko-organisaatioihin eikä toimielinten toimintaa ei tunneta riittävästi. Toimielimiä ei oteta mukaan asioiden suunnitteluun, valmisteluun eikä lausuntoja välttämättä edes pyydetä. Toimielinten ja yleishallinnon työnjako ei toimi eivätkä johtavat luottamushenkilöt ja viranhaltijat ole edes kiinnostuneita toiminnasta. (Pihlaja & Sandberg 2012: 19–20, 37–110.)

Kuntalaisten sitoutuminen oman alueensa kehittämiseen ja yhteisölliseen vastuunkantoon vaikuttaa merkittävästi koko kaupungin menestymiseen. Selvityksen laatijat ehdottavatkin suurta poliittista ja yhteiskunnallista muutosta, jolla asukkaat ja yhteisöt otetaan mukaan omaa aluetta koskevaan suunnitteluun ja päätöksentekoon. Lähidemokratia edellyttää uutta toimintatapaa ja eri toimijoiden tasavertaisuutta. Asukkaiden ja kunnanosahallinnon toimielinten mukanaolo valmistelussa edellyttää hallintokulttuurin todellista uudistamista ja kuntalaisten osallistumiseen perustuvan uudenlaisen yhteistyön rakentamista. (Pihlaja & Sandberg 2012: 84, 115–122, 145.)

Toimivan lähidemokratian minimivaatimuksella eli kukoistavalla kansalaisyhteiskunnalla tarkoitetaan asukkaiden ja kunnan yhteistyötä sekä vuorovaikutusta, joka on varmistettava valtuustokausittain päivitettävällä suunnitelmalla. Todelliseen lähidemokratiaan tarvitaan Pihlajan ja Sandbergin mielestä vahvat aluelautakunnat. Toimielinten on pystyttävä osallistumaan palvelujen järjestämiseen ja oman alueensa kehittämiseen. Niillä on oltava suunnittelu-, päätöksenteko-, toiminta- ja budjettivaltaa. Toisena vaihtoehtona ovat lähikunnat, jolloin nykyiset kunnat jatkaisivat itsenäisinä suurkuntien osina vastaten tärkeimmistä lähipalveluista ja paikallista asiantuntemusta edellyttävistä tehtävistä. Tällöin kunnanosiin valittaisiin lähivaltuusto ja lähihallitus ja palvelujen järjestämiseen rakennettaisiin julkisen ja yksityisen rahoituksen yhteisjärjestelmä. (Pihlaja & Sandberg 2012: 146–152.)

Lähidemokratian ristiriitainen nykytilanne

Suomessa toimi vuonna 2012 kaikkiaan 63 alueellista toimielintä yhteensä 59 kunnan alueella. Mukana oli niin pieniä alle 2000 asukkaan kuntia kuin suuria yli 100 000 asukkaan kaupunkejakin. Suurinta osaa alueellisista toimielimistä voi luonnehtia kuntien ja asukkaiden väliseksi keskustelufoorumeiksi, sillä vain kymmenellä prosentilla toimielimistä on todellista päätös- ja toimivaltaa. Alueellisia toimielimiä nimitetään hyvin eri tavoin eikä nimestä pysty päättelemään sen toimivaltuuksia. Eniten toimielimissä oli kylien neuvottelukuntia, kyläneuvostoja sekä aluelautakuntia. Vuonna 2012 toimineista toimielimistä vain neljäsosa oli perustettu kuntaliitoksen yhteydessä. (Pihlaja & Sandberg 2012: 27–28.)

Kuntalaiset suhtautuvat lähidemokratian toimielimiin ristiriitaisesti.

Osan mielestä kyse on hyvästä ja tehokkaasta vaikutuskanavasta, osa ei taas usko toimielinten merkitykseen lainkaan. Parhaana vaikuttamisen keinona pidetään suoria yhteyksiä kaupungin edustajiin. Toisaalta kaupungin johtavat viranhaltijat ja luottamushenkilöt arvostelevat kuntalaisten vähäistä osallistumista asuinalueensa kehittämiseen. (Rinne-Koski ym. 2012: 18, 32–34.) Erityisen kriittisiä lähidemokratian toimielimiä kohtaan ovat kaupunkien ja kuntien johtavat viranhaltijat (Pihlaja & Sandberg 2012: 113). Yhteistä kaikille ryhmille on kokemus lähidemokratian toimielinten epäselvästä roolista ja kaupungin hallinnon työntekijöiden epäselvistä toimivaltasuhteista. Tiedottamisessa ja viestinnässä koetaan ylipäättään olevan parantamisen varaa. (Rinne-Koski ym. 2012: 17–21, 32–33.)

Erilaisten keskustelufoorumien, kuten kylien neuvottelukuntien, kylien yhteistyöryhmien tai kyläneuvostojen toiminta on usein vapaaehtoista eikä niillä ole kunnan tai kaupungin organisaatiossa virallista asemaa. Toiminnalla pyritään kylän ja kunnan välisen vuorovaikutuksen luomiseen, mutta kuntien määrään verrattuna tämänkaltaista toimintaa on Suomessa suhteellisen vähän. Vuorovaikutuksen onnistuminen edellyttää sekä asukaslähtöisyyttä että kunnan yleistä hyväksyntää ja sitoutumista. Sitoutuminen voi toki tapahtua toiminnan jatkussakin. (Nieminen 2010: 9–10, 29–31.)

Kyläfoorumien mahdolliset ongelmat liittyvät juuri sitoutumiseen ja sen puutteeseen, vetovastuun jakautumiseen, henkilösuhteisiin, asemoitumiseen kuntakentässä, politiikan mukanaoloon sekä nuivaan suhtautumiseen toimintaan. Sitoutumisen puute voi tulla esiin viranhaltijoiden ja päättäjien poissaoloina tai siinä, etteivät puheet ja lupaukset lopulta toteudukaan. Toisaalta muutamien aktiivitoimijoiden merkitys voi olla niin tärkeä, että se johtaa toimijaverkoston ohuuteen. Puheenjohtajuus voi kiertää, mutta silloinkin tarvitaan kokouksia koolle kutsuvat ja valmistelevat vastuuhenkilöt. Kriittisten näkemysten mukaan toiminta ei välttämättä kytkeydy riittävästi mihinkään toimijaan ja jää näin näkymättömäksi. Erityisesti toiminnan alkuvaiheessa kunta saattaa suhtautua toimintaan torjuvasti tai vähättelevästi. (Nieminen 2010: 37–41.)

Yksi harvoista todellista päätöksentekovaltaa, vastuuta ja taloudellisia resursseja saaneista aluetoimielimistä on Yläkemijoen aluelautakunta Rovaniemellä. Aluelautakunta perustettiin Rovaniemen maalaiskunnassa jo vuonna 1993 vapaakuntakokeilun yhteydessä ja sen toiminta jatkui Rovaniemen kaupungin ja maalaiskunnan vuonna 2006 toteutuneen kuntaliitoksen jälkeenkin. Yläkemijoen alueeseen kuuluu yhdeksän kylää ja siellä asuu noin tuhat asukasta. Yhdeksänjäsenisen aluelautakunnan jäsenet valitaan nelivuotiselle kaudelle kyläkokouksissa ja esitysten perusteella kaupunginvaltuusto hyväksyy jäsenet. (Pihlaja & Sandberg 2012: 65–66.)

Aluelautakunnalla on käytössään runsaan 2,1 miljoonan euron budjetti, jolla se järjestää päivähoidon, perusopetuksen, kulttuuri-, liikun-

ta- ja nuorisotoimen palvelut, terveysneuvonnan ja kotihoidon palvelut alueellaan. Lautakunta tilaa palvelut kaupungilta, mutta myös muunlainen järjestäminen olisi mahdollista. Aluelautakunta vastaa lisäksi alueen kehittämistä runsaan 180 000 euron määrärahalla. Aluelautakuntatoiminta laajeni kaikille Rovaniemen maaseutualueille vuoden 2013 alusta lukien. (Pihlaja & Sandberg 2012: 65–68.)

3.5 Kuntaliitosten yhteydessä syntyneet lähidemokratiatoimielimet vuonna 2012

Kuntien yhdistyessä ja tai välittömästi sen jälkeen perustettuja toimieliimiä oli vuonna 2012 toiminnassa 20 kunnassa tai kaupungissa (taulukko 3.). Näiden lisäksi yksittäisiin kuntaliitoskuntiin on perustettu viime vuosina kylien neuvottelukuntia, mutta niiden muodostaminen ei ole liittynyt kuntien yhdistymiseen. Lähidemokratiatoimielinten tehtävät ovat pääsääntöisesti olleet kuntaliitoksen toteutumisen seuraamista, yhteydenpitoa kunnan ja asukkaiden välillä lausuntojen antamista ja aloitteiden tekoa sekä avustusten jakamista.

Eri toimielinten valtuudet ja toimintatavat eivät ole aivan samantaisia. Toimielimet voi jakaakin kevytrakenteisiin ja lautakuntatyyppeihin lähidemokratiamalleihin, joista jälkimmäisen voi edelleen jakaa liitoksen koon mukaan. Kuntaliitosten yhteydessä syntyneet ja vuonna 2012 edelleen voimassa olleet lähidemokratiamallit esitellään näin ollen kolmessa ryhmässä. Tämän tutkimuksen kohdealueiden eli Jyväskylän, Hämeenlinnan ja Loimaan lähidemokratiatoimielimet esitellään tarkemmin omissa jaksoissaan.

Taulukko 3. Vuonna 2012 käytössä olleet kuntaliitosten lähidemokratiamallit

Kuntaliitoksen toteuttamisvuosi	Keuytrakenteiset lähidemokratiamallit	Yksittäisliitosten lähidemokratiamallit	Monikuntaliitosten lähidemokratiamallit
2001	Mikkeli: Kylien neuvottelukunta	Mikkeli: Anttolan aluejohtokunta	
2005	Loimaa: Kylien neuvottelukunta	Seinäjoki: Peräseinäjoen asukaslautakunta	
2006	Rovaniemi: Kylien neuvottelukunta		
2007	li: Kuivaniemen ja lin lähineuvostot	Mikkeli: Haukivuoren aluejohtokunta	
2009	Kouvola: Kylien neuvottelukunta Lappeenranta: Joutsenon alueraati Loimaa: Kylien neuvottelukunta (uudistettuna) Oulu: Ylikiimingin alueellinen yhteistyöryhmä	Eura: Kiukaisten aluetoimikunta Jyväskylä: Korpilahden aluelautakunta Savonlinna: Savonrannan aluejohtokunta	Hämeenlinna: Kalvola-Rengon ja Ydin-Hämeen aluetoimikunnat Kauhava: Kauhavan, Korttesjärven, Ylihärmän ja Alahärmän asukaslautakunnat Kokkola: Kälviän, Lohtajan ja Ullavan aluetoimikunta Naantali: Saaristolautakunta Parainen: Nauvon, Korppoon, Houtskarın ja Iniön lähipalvelulautakunnat Salo: Helsingintien, Kiskontien, Perniöntien, Somerontien ja Turuntien aluetoimikunnat Seinäjoki: Nurmon ja Ylistaron asukaslautakunnat
2010	Lappeenranta: Ylämaan alueraati	Pori: Noormarkku-toimikunta	
2011	Orimattila: Artjärven kyläjohtokunta	Kangasala: Kuhmalahti-toimikunta	

Keuytrakenteiset lähidemokratiamallit

Mikkelin kylien neuvottelukunta perustettiin jo vuonna 2001 seuraamaan entisen Mikkelin maalaiskunnan palvelujen toimivuutta, saataavuutta ja laatua sekä tekemään aloitteita alueen kehittämiseksi. Neuvottelukunnassa on edustus lähes kaikista entisen maalaiskunnan kyläyhteisöistä eli noin 20 jäsentä. Viime vuosina neuvottelukunnan toiminta on ollut hyvin vähäistä ja se on toiminut lähinnä keskustelu- ja tiedotusfoorumina. Myös Rovaniemellä Rovaniemen maalaiskunnan ja kaupungin yhdistyessä vuonna 2006 perustetun kylien neuvottelukunnan toiminta hiipui ja sen toiminta päättyi organisaatiouudistuksen myötä vuoden 2012 lopussa. Toimintakaudellaan neuvottelukunta seurasi lähinnä yleistä kehitystä, jakoi avustuksia ja antoi lausuntoja.

Iin ja Kuivaniemen yhdistyessä vuonna 2007 molempiin entisiin kuntiin perustettiin lähineuvostot tukemaan paikallista aktiivisuutta ja yhteisöjen elinvoimaisuutta. Käytännössä lähineuvostojen ainoa tehtävä on avustusten jakaminen paikallisille yhdistyksille vuosittain kunnan talousarviossa päätetystä määrärahasta. Orimattilassa kyläjohtokunnat perustettiin vapaakuntakokeilun myötä jo 1980-luvun lopussa ja kuntaliitoksessa malli laajeni myös Artjärvelle. Yhdistymissopimuksessa sovittiin kyläsuunnitelman laatimisesta alueen kehittämiseksi ja siirtymäaikana kehittämishankkeisiin myönnettävän määrärahan perustaksi. Kyläjohtokunnassa on käsitelty kylärahaohjelmien ohella myös muita kylään ja sen kehittämiseen sekä kouluun liittyviä asioita.

Kouvolan kylien neuvottelukunta perustettiin vasta kuntaliitoksen jälkeen maaseututoimijoiden aloitteesta kaupungin ja kylien väliseksi vapaamuotoiseksi yhteistyökanavaksi. Neuvottelukunnan tärkeimmäksi tehtäväksi kaavailtiin tiedotuksellista yhteydenpitoa lähinnä sähköisen viestinnän kautta. Viime vuosina 21-jäsenisen neuvottelukunnan luonne on muuttunut aiempaa virallisemmaksi. Neuvottelukunta on käynyt keskustelua kylien kehittämisestä, palvelurakenteesta, kokoon-tumistiloista ja maaseudun ongelmista. Neuvottelukunta on antanut myös lausuntoja esimerkiksi Kouvolan talousarvioon ja esittänyt toivomuksen, että sen asiantuntemusta käytettäisiin nykyistä enemmän.

Lappeenrannassa Joutsenon ja Ylämaan alueraadit aloittivat toimintansa vuosina 2009 ja 2010 toteutuneiden kuntaliitosten jälkeen. Alueraatitoiminta alkoi Lappeenrannassa jo vuonna 2006. Alueraadeissa on mukana asukas-yhdistyksiä ja järjestöjä ja niissä on myös kaupungin edustus. Alueraadeilla on mahdollisuus esittää ehdotuksensa eri toimialojen budjettiesityksiin ja raatien ehdotuksiin on saatu myös vastaukset. Joutsenon ja Ylämaan alueraadit ovat tehneet vuoteen 2015 ulottuvat esitykset: seurattavat tavoitteet liittyvät esimerkiksi palvelujen säilyttämiseen ja kehittämiseen, joukkoliikenteen kehittämiseen, teiden kunnostamiseen ja kevyen liikenteen väylien rakentamiseen sekä uimarantojen kunnostamiseen.

Oulussa Ylikiimingin alueellinen yhteistyöryhmä on yksi kaupungin

eri hallintokuntien ja asukas yhdistysten väliseen yhteistyöhön sekä asukastupatoimintaan pohjautuvasta yhteistyöryhmästä. Toimintamalli on syntynyt 1970-luvun lopulla alkaneiden lähidemokratiakokeilujen tuloksena ja sen tavoitteena on edistää asukkaiden hyvinvointia sekä toimia eri tahojen yhteistyöelimenä. Mukana on alueen yhdistyksiä, asukkaita, yrittäjiä ja julkisia toimijoita. Ylikiimingin yhteistyöryhmä on luonteeltaan kaupungin, maaseudun ja kylien yleisiin asioihin ja palveluihin keskittyvä keskustelufoorumi. Yhteistyöryhmä järjestää myös tapahtumia ja julkaisee aluetiedotetta.

Yksittäisliitosten lähidemokratiamallit

Kuntaliitosten myötä Mikkeliin perustettiin Anttolan aluejohtokunta vuonna 2001 ja Haukivuoren aluejohtokunta vuonna 2007. Toimielinten tehtäviksi määriteltiin alueen kehittäminen, palvelujen toimivuuden, laadun ja saatavuuden seuraaminen sekä koulun johtokuntana toimiminen. Käytännössä aluejohtokuntien toiminnan painopiste on viime aikoina ollut avustusten myöntämisessä alueilla toimiville yhdistyksille ja muille aktiivitoimijoille. Myös koulujen toiminta sekä alueen palvelujen järjestämisestä annetut lausunnot ovat olleet esillä.

Seinäjoella Peräseinäjoen asukaslautakunta ja Savonlinnassa Savonrannan aluejohtokunta perustettiin turvaamaan asukkaiden vaikutusmahdollisuuksia, edistämään alueen kehittämistä ja aktivoimaan asukkaita sekä toimimaan kylätoiminnan yhdyselimenä. Savonrannalla aluejohtokunta toimii myös koulun johtokuntana. Peräseinäjoella lautakunnan toiminta on hiipunut ja muuttunut lähinnä kohdeavustusten myöntämiseksi. Asukaslautakunnan toiminta päättyy vuoden 2013 lopussa, jolloin Seinäjoelle perustetaan yksi koko kaupungin käsittävä asukaslautakunta. Savonrannalla aluejohtokunnan toiminta on viime aikoina painottunut kuntaliitoksen toteutumisen ja palvelujen järjestämisen seurantaan, koulun asioihin sekä toiminta-avustusten jakamiseen.

Eurassa Kiukaisten aluetoimikunta muodostettiin valmistelemaan lähipalveluja ja asuinympäristöä koskevia asioita, seuraamaan kuntaliitossopimuksen toteutumista ja antamaan lausuntoja. Toimikunnan keskeinen tehtävä oli tehdä esitykset Kiukaisten alueelle sovittujen yhdistymisavustusten käytöstä Euran päättävälle toimielimelle. Aluetoimikunnan työ päättyi ensimmäisen valtuustokauden jälkeen vuoden 2012 lopussa.

Porissa perustettiin Noormarkku-toimikunta alueellisen edustavuuden lisäämiseksi ja asukkaiden vaikuttamismahdollisuuksien varmistamiseksi. Toimikunta tukee myös asukkaiden yhteistä toimintaa ja toimii asukkaiden kanavana kaupungin suuntaan. Koska kuntaliitoksesta on kulunut vasta vähän aikaa, on Noormarkku-toimikunnan työ painottunut yhdistymisen seuraamiseen sekä kannanottojen ja aloitteiden te-

kemiseen palveluista ja yhdyskuntarakenteesta. Kangasalan ja Kuhmalahden liitoksessa kolmeksi vuodeksi perustetun Kuhmalahti-toimikunnan tavoitteena on edistää yhteisen Kangasalan kunnan kehittämistä Kuhmalahden alueella. Toimikunnalla on mahdollisuus antaa lausunto alueen kannalta tärkeistä asioista ja toimikunta myös tukee asukkaiden omaehtoista toimeliaisuutta alueen kehittämisessä ja asukkaiden aktivoinnissa.

Monikuntaliitosten lähidemokratiamallit

Kauhavalla Kauhavan, Alahärmän, Korttesjärven ja Ylihärmän asukaslautakunnat muodostettiin edistämään kylien elinvoimaisuutta ja kuntalaisten omaehtoista toimintaa. Lautakunnat jakavat myös avustuksia. Nykyisin lautakunnat saavat lähinnä asioita tiedoksi tai ne ottavat itse kantaa paikallisiin asioihin. Toiminta on hyvin vähäistä ja lautakunnat kokoontuvat vain harvoin. Kokkolassa toimi valtuustokaudella 2009–2012 Kälviän, Lohtajan ja Ullavan yhteinen aluetoimikunta, jossa oli edustus myös Kokkolasta. Aluetoimikunnan tehtävänä oli seurata yhdistymissopimuksen toteutumista ja alueiden kehitystä. Toiminta jäi hyvin näkymättömäksi.

Naantaliin perustettiin kuntaliitoksen jälkeen saaristolautakunta hoitamaan saariston ja maaseudun kehittämiseen sekä matkailuun ja liikenneyhteyksiin liittyviä asioita. Lautakunnan alaisuuteen kuuluvat käytännössä saariston yhteysalus- ja lauttaliikenteeseen, kehittämissankkeisiin sekä saariston edunvalvontaan ja kalastukseen liittyvät asiat. Saaristolautakunta jakaa lisäksi toiminta-avustuksia saaristossa ja maaseutualueilla toimiville yhdistyksille ja säätiöille. Länsi-Turunmaalle eli vuoden 2012 alusta lukien Paraisille perustettiin Nauvon, Korppoon, Houtskarın ja Iniön lähipalvelulautakunnat valvomaan lähipalvelujen kehittämistä, laatimaan aloitteita palvelujen kehittämisestä ja uusista hankkeista sekä jakamaan avustuksia. Toiminta keskittyi loppuvaiheessa lähinnä keskusteluun alueiden kehittämisestä ja paikallisista ongelmista sekä lausuntojen antamiseen ajankohtaisista asioista. Lautakunnat muutettiin vuoden 2013 alusta lukien paikallisina asian-tuntijaeliminä toimiviksi aluelautakunniksi.

Salossa Helsingintien, Kiskontien, Perniöntien, Somerontien ja Turuntien aluetoimikuntia ei perustettu perinteisesti entisten kuntien alueille, vaan tiesuuntien mukaisesti. Toimikuntien jäsenet valittiin eri maantieteellisiltä etäisyyksiltä Salon keskustasta katsottuna. Aluetoimikunnat perustettiin leimallisesti epäpoliittisiksi toimijoiksi, joiden tehtävänä oli edistää alueiden kehittämistä lausuntojen ja aloitteiden kautta. Aluetoimikunnat työskentelivätkin aktiivisesti maaseudun kehittämiseksi antaen lausuntoja ja osallistuen seminaareihin, mutta tästä huolimatta ne lakkautettiin vuoden 2012 lopussa.

Seinäjoella Ylistaron ja Nurmon asukaslautakunnat perustettiin jo

aiemmin toimintansa aloittaneen Peräseinäjoen asukaslautakunnan rinnalle. Lautakuntien tehtäväksi määriteltiin asukkaiden hyvinvoinnin edistäminen, vaikutusmahdollisuuksien kehittäminen ja yhteistyökanavana toimiminen. Toiminta hiljeni selvästi vuonna 2012 ja se painottui lähinnä keskusteluun kehittämishankkeista ja ajankohtaisista asioista sekä avustusten jakamiseen. Asukaslautakuntien toiminta päättyy vuoden 2013 lopussa, jolloin Seinäjoelle perustetaan yksi koko kaupungin käsittävä asukaslautakunta.

3.6 Maaseutuohjelmat vuosina 2006–2011 kuntaliitoksen tehneissä kunnissa

Vuosina 2006–2011 kuntaliitoksen tehneistä kaupungeista ja kunnista osa on laatinut tai päivittänyt maaseutuohjelman, maaseutustrategian tai saaristo-ohjelman. Tarkastelun kohteena on yhteensä 13 ohjelmaa, joista Hämeenlinnan maaseutuohjelma esitellään omassa yhteydessään. Erityistä huomiota kiinnitetään lähidemokratiaan liittyviin osuuksiin. Mukaan ei ole otettu ennen kuntaliitoksia tehtyjä ohjelmia eli vuonna 2004 hyväksytyä Lohjan haja-asutusalueiden kehitysstrategiaa ja vuonna 2005 hyväksytyä Saarijärven maaseutuohjelmaa.

Ohjelmat ovat rakenteeltaan pääosin samantyyppisiä. Aluksi esitellään ohjelman lähtökohtia, kuten taustaa, tavoitteita sekä liittymistä kaupunkistrategiaan ja muihin ohjelmiin. Ohjelmassa käsitellään usein myös maaseudun muutosta ja valtakunnallista maaseutupolitiikkaa. Kylien viimeaikainen kehitys ja toimintaympäristön muutossuunnat käydään läpi kattavasti väestöä, elinkeinoja ja palveluja esittävien karttojen ja taulukkojen kautta. Maaseudun kehittämistavoitteiden havainnollistamiseksi on laadittu tavallisesti SWOT-analyysi maaseudun mahdollisuuksista, uhista, vahvuuksista ja heikkouksista.

Ohjelmien strategiaosa koostuu pääsääntöisesti maaseutualueiden visiosta ja tavoitteiden määrittelystä, jonka jälkeen aihepiiriä käsitellään teemoittain. Painopistealueiksi on yleensä valittu asumiseen, elinkeinoihin, palveluihin ja maaseudun yleiseen kehittämiseen liittyvät aiheet, joista eritellään yksityiskohtaiset tavoitteet ja taulukkomuodossa esitettävät toimenpide-ehdotukset. Toimenpideosiossa määritellään tavallisesti myös ehdotusten toteuttamisen ja rahoituksen vastuutahot ja kerrotaan ohjelman toteutumisen seurannasta. Ohjelmaan kuuluu usein myös laaja liiteaineisto.

Maakuntakeskukset

Joensuun vuonna 2008 valmistunut Maaseutualueiden kehittämisohjelma 2009–2013 oli jatkoa edellisen kuntaliitoksen yhteydessä vuonna

2005 laaditulle kehittämis- ja markkinointiohjelmalle. Ohjelman tavoitteena on aktivoita maaseutualueiden paikallista aloitteellisuutta sekä luoda uusia toimintatapoja ja jatkuvuutta maaseudun kehittämislle. Päätoimintamuodoiksi tässä työssä on määritelty paikallisen kehittämistyön tukeminen, kehittämishankkeiden osarahoitus sekä alueelliset yhteistyöhankkeet. Varsinaisia tavoite- ja toimenpide-esityksiä ei ohjelmaan sisälly, mutta kehittämisohjelman liitteissä kerrotaan esimerkkejä paikallisesta kehittämisestä ja käsitellään vuosien 2005–2009 maaseutuohjelmasta saatuja kokemuksia.

Kuopion vuonna 2008 laadittu maaseutuohjelma on jatkoa vuonna 2004 laaditulle ohjelmalle ja se sisältää toimenpideohjelman vuosille 2008–2012. Maaseutualueiden visio ”Monipuolisten elinkeinon ja viihtyisän asuinympäristön maaseutu” ulottuu vuoteen 2020 ja sen strategiset päämäärät tähtäävät monipuoliseen ja kilpailukykyiseen elinkeinoelämään, laadukkaisiin palveluihin sekä viihtyisään asuinympäristöön. Maaseutuohjelma sisältää ehdotukset Kuopion koko maaseutualuetta koskeviksi kehittämistoimenpiteiksi sekä yksityiskohtaiset tavoitteet ja kehittämistoimenpiteet viidelle maaseudun suuralueelle. Uusi maaseutuohjelma valmistuu vuoden 2013 aikana.

Elävä kaupunkimaaseutu – Oulun maaseutualueiden kehittämis- ja markkinointiohjelma vuosille 2009–2013 valmistui vuonna 2008 ennakkoiden seuraavan vuoden kuntaliitosta. Oulun maaseutualueiden visio on mukaan vuonna 2013 ”Oulun maaseutualueilla asutaan ja yritetään väljässä, luonnonläheisessä ja puhtaassa maaseutuympäristössä hyödyntäen kasvukeskuksen tarjoamia mahdollisuuksia. Sekä perinteinen että uusi elinkeinotoiminta ja elämä kylissä on vireää ja elinvoimaista. Maaseutualueet ovat kaupunkimme vahvuus ja niiden kehittämiseen panostetaan kestävästi”. Ohjelmassa on seitsemän strategista päämäärää liittyen elinkeinoihin, vuorovaikutukseen, ympäristöön ja maaseudun kehittämiseen. Kullekin päämäärälle on asetettu erikseen tavoitteet ja suuntaa-antavat toimenpide-ehdotukset.

Mikkelin maaseudun kehittäminen perustuu aiempien kuntaliitosten yhteydessä vuonna 2000 valmistuneeseen Uuden Mikkelin maaseutuohjelmaan. Ohjelma päivitettiin vuosina 2008–2009 Maaseutu-kaupunki Mikkelin -strategiaksi. Strategian mukaan Mikkelin on ekotehokas kaupunki, joka muodostuu keskuksista ja taajamista sekä väljän asumisen maaseudusta. Kaupunki tarjoaa monimuotoisen elin- ja toimintaympäristön asukkaille ja yritystoiminnalle. Maaseutualueiden kehittäminen perustuu paikalliseen ohjelmatyöhön uuden toiminnan luomisen ja oman aktiivisuuden pohjalta. Ohjelmatyölle on asetettu viisi toimintalinjaa: elinkeinot, ympäristö, paikalliskulttuuri, palvelut ja osaamisen kehittäminen. Teemojen toteuttaminen on vastuutettu yrityksille, kaupungille ja yhteisöille.

Kokkolan maaseutuohjelma ”Vanhassa vara parempi ja pussillinen uusia” laadittiin vuonna 2009. Maaseutuohjelman vision vuodelle 2020 mukaan ”Kokkolan maaseutualueet kehittyvät kaupungin kasvun mu-

kana elinvoimaisina ja tarjoten monenlaisia työllistymis- ja asumisvaihtoehtoja nykyisille ja uusille asukkailleen”. Maaseutuohjelmassa hahmotellaan Kokkolan maaseutuun vaikuttavat innovaatiojärjestelmät sekä tarkastellaan luonnonvara-alan, asumisen ja hyvinvointipalvelujen sekä palveluyrittäjyyden ja teollisuuden kehittämistä. Ohjelman painopiste on konkreettisten hankkeiden sijaan laajemmissa kehittämislinoissa, joita tarkastellaan melko yleisellä tasolla.

Kajaanin kylä- ja kaupunginosaohjelma 2009–2013 on hyväksytty vuonna 2010 ja se on jatkoa vuosien 2004–2008 maaseutuohjelmalle. Ohjelman vision mukaan ”Kajaanin kylissä ja kaupunginosissa on mahdollisuudet hyvään elämänlaatuun, asumiseen ja yrittämiseen”. Ohjelma jakaantuu neljään teemaan: asumiseen ja ympäristöön, elinkeinoihin ja työhön, aktivointiin ja yhteistyöhön sekä palveluihin. Kullekin teemalle on määritelty oma visio ja strategiset tavoitteet, joiden lisäksi esitellään eri aihepiirien yksityiskohtaiset tavoitteet, toimenpiteet ja aikataulu, vastuutahot sekä mahdolliset rahoittajat. Yhtenä tavoitteena on vuorovaikutuksen ja asukkaiden kuulemisen parantaminen.

Lappeenrannan maaseutuohjelma ”Hyvä paikka asua ja yrittää” laadittiin vuonna 2007 ja se päivitettiin kuntaliitosten toteutumisen jälkeen vuonna 2011. Maaseudun ja kylien visiossa vuodelle 2015 maatilat ovat kehittyneet, tonttitarjonta tuonut lisää asukkaita, palvelut ja ympäristö on kunnossa ja kylissä on positiivinen kehittämisen ilmapiiri. Vision teemoista on määritelty viisi päämäärää vuodelle 2015. Asetetut päämäärät liittyvät yritystoimintaan, infrastruktuuriin, väestörakentamiseen, ympäristönhoitoon ja yhteisöllisyyteen ja niistä on luotu edelleen kehittämistavoitteet toimenpide-esityksineen. Yhteisöllisyyden tärkeät tavoitteet liittyvät esimerkiksi kyläasiamies- ja kyläparlamenttitoimintojen käynnistämiseen.

Ajatus Kouvolan maaseutuohjelmasta esitettiin valtuustoaloitteena kuuden kunnan liitoksen toteuduttua vuonna 2009. Kouvolan maaseutuohjelma 2012–2015 hyväksyttiin keväällä 2012. Vuodelle 2020 ulottuvan vision mukaan Kouvolan maaseutu on hyvän elämän mahdollistaja, joka tarjoaa viihtyisän asuinympäristön sekä monipuolisen yritystoiminnan edellytykset. Maaseutuohjelma sisältää yleisen tason linjaukset maankäytön ja asumisen, infrastruktuurin, palvelujen, maaseudun kehittämistyön sekä asukkaiden osallistumisen ja osallisuuden toimenpiteistä. Osallistumista halutaan edistää kylien, kylien neuvottelukunnan toimintaa sekä kaupungin ja kylien välistä yhteistyötä tuemalla, osallistumisen ja viestinnän muotoja kehittämällä sekä maaseutulautakunnan työtä jatkamalla.

Muut kaupungit ja kunnat

Naantalin saaristo-ohjelman 2010–2012 laatimisesta sovittiin kuntaliitoksen yhteydessä ja se hyväksyttiin vuonna 2010. Ohjelmassa saariston

tavoitetila määritellään tunnetun matkailualueen, viihtyisän asumisen, yrittämisen ja vapaa-ajan ympäristön, yhteisöllisyyden ja kulttuurin sekä toimivien palvelujen ja liikenteen näkökulmasta. Ohjelman tavoitteiksi ja painopisteiksi on valittu samansuuntaisesti liikenne ja tietoliikenne, ympäristö, luonto ja kulttuuri, elinkeinot ja työpaikat, asuminen, palvelut sekä yhteistoiminta ja vaikuttavuus. Saaristo-ohjelmaa toteutetaan poikkihallinnollisesti osana kaupungin normaalia toimintaa ja saaristolautakunnalla on budjetti kehittämishankkeiden omarahoitusosuuksiin sekä yhdistysten toiminta-avustuksiin.

Kemiönsaaren saaristo-ohjelma valmistui vuonna 2010 kuntaliitoksen jälkeen saaristoalueiden päämäärätietoisien kehittämisen tueksi. Ohjelman visio painottaa Kemiönsaaren saariston ympäristö- ja kulttuuriarvojen ainutlaatuisuutta ja palvelutuotannon, luonto- ja kulttuurimatkailun sekä pienimuotoisen teollisuuden merkitystä elinkeinoelämässä. Saariston asumismahdollisuudet halutaan säilyttää yhteistyöllä ja toimivilla yhteyksillä. Ohjelman tavoitteet ja yleisluonteiset toimenpide-ehdotukset liittyvätkin elinkeinoelämän, asumisen, liikenneyhteyksien palvelujen sekä luonnon ja saaristokulttuurin kehittämiseen. Jokainen Kemiönsaaren kylä on laatinut lisäksi oman kylästrategiansa toimenpide-ehdotuksineen.

Sastamalan maaseudun strategia 2015 ”Sastamalan maaseudulle kasvuvoimaa” laadittiin maaseutulautakunnan aloitteesta vuonna 2010. Strategian päämääränä on luoda asumisesta ja yrittäjyydestä sekä asukkaiden omaehtoisesta toiminnasta Sastamalan maaseutumaisille alueille uutta kasvuvoimaa. Strategia jakaantuu neljään päätavoitteeseen ja niistä johdettaviin toimenpide-ehdotuksiin. Sastamalassa halutaan luoda edellytyksiä maaseutumaiselle asumiselle lähellä luontoa, parantaa maaseudun ja siellä olevien palvelujen saavutettavuutta, edistää maaseutuyrittäjyyttä, matkailua, energiataloutta ja osaamista sekä kehittää Sastamalan kylille uusi toimintamalli alueiden säilymiseksi vireinä.

Ylöjärven maaseudun kehittämissuunnitelma ”Kylien tahtotila 2010–2012” valmistui vuonna 2012 osana maaseudun kehittämishanketta. Suunnitelman tavoitteena on luoda kuntalaisille mahdollisuudet toteuttaa omaehtoista ja aidosti sitoutunutta osallistumista yhteisönsä kehittämiseen. Näkemykset koottiin kyläilloissa ja kyselyillä ja niistä muodostettiin 24-osainen kylien tahtotila toimenpide-ehdotuksineen. Asukkaiden toiveet liittyvät kaupungin tiedottamiseen, eri tahojen väliseen yhteistyöhön, asukkaiden vaikuttamismahdollisuuksiin ja uusiin palvelumalleihin sekä kunnallisten palvelujen, kuten liikenteen, tietön, ympäristöhoidon sekä terveystalouden järjestämiseen. Kylien tahtotilan mukaan asukkailta ja kyläyhdistyksiltä tulisi kysyä toiveita säännönmukaisesti eri tavoin. Asukkaita olisi kuultava ja toiveiden toteuttamista tulisi myös seurata.

3.7 Kylätoiminta kansalaisvaikuttamisen muotona

Suomen EU-jäsenyys lisäsi hankerahoituksen ansiosta kylätoiminnan taloudellisia resursseja ja kyläsuunnitelmien määrä kasvoi. Kaikkiaan kyläyhdistyksiä ja kylätoimikuntia on tällä hetkellä noin 3 700–3 900. Aktiivisia toimijoita on suurimmassa osassa yhdistyksiä vain vähän. Osallistumisen vähäisyys ja tehtävien kasautuminen samoille henkilöille rajoittavatkin kehittämistoimintaa, kun taas uudistuskykyiset ihmiset ja avaintoimijat kannustavat kehittämistyöhön. Kokoontumiskertojen määrä vaihtelee huomattavasti: harvaan asutulla maaseudulla kokouksia ja osallistujia muita alueita vähemmän. (Hyyryläinen ym. 2011: 14, 25, 33, 42.)

Kyläyhteisöjen toiminta painottuu erilaisten tapahtumien järjestämiseen, kylätoiminnasta tiedottamiseen sekä yhteisten alueiden hoitamiseen ja puhtaanapitoon. Hankerahoituksella on myös rakennettu ja kunnostettu kylätaloja. Kyläyhteisöt tekevät usein myös aloitteita kunnalle, kehittävät kylää ja laativat kyläsuunnitelmia. Suunnitelma olikin tekeillä joka kolmannessa tutkimukseen vastanneessa kylässä. Sen sijaan kylätoiminnan vahvistuvaksi teemaksi hahmoteltu ”uutta vastuuta ottava yhteistyö” eli käytännössä palvelujen järjestäminen asukkaille, on vielä harvinaista. (Hyyryläinen ym. 2011. 26–27.)

Kylätoimijat tekevät yhteistyötä ennen kaikkea toisten kyläyhteisöjen, seurakuntien, metsästysseurojen ja muiden paikallisten yhdistysten, paikallisten toimintaryhmien, ja kyläkoulujen kanssa. Tärkein yhteistyökumppani on silti kunta. Kuntayhteistyö kytkeytyy erityisesti harrastustiloihin ja -paikkoihin, mutta myös kylätoiminnan rahoitus, tieasiat ja joukkoliikenne ovat keskeisesti esillä. Arviot kylätoiminnan vaikutusmahdollisuuksista kuitenkin vaihtelevat: lähes puolet pitää mahdollisuuksiaan vähäisinä tai olemattomina. Myös jatkossa kylätoiminta säilynee jokseenkin entisen kaltaisena. Kuntaliitosten vaikutukset huolettavat, mutta ajatus keskeisen roolin ottamisesta uudessa suurkunnassa tuntuu hyvin vieraalta. (Hyyryläinen ym. 2011: 28–30, 43, 47–51.)

Kunnan ja kylän välisen vastakkainasettelun on arvioitu vähentyneen, mutta kirkonkylä ja sivukylät käsitetään usein eri asioina. Luottamushenkilöt, jotka edustavat sekä kylää että kuntaa yhtä aikaa, ovat kylän ja kunnan kumppanuuden kannalta merkittävässä roolissa. Luottamushenkilön ja kyläläisen roolit sulkevat kuitenkin toisensa turhan usein pois. Kunnan näkökulmasta kylät ovat turhan passiivisia ja liiankin paljon asioiden hoidossa kuntaan luottavia toimijoita. Ilman kylien omaa aloitteellisuutta kunnan on vaikea ryhtyä parantamaan niiden toimintaedellytyksiä. (Mustakangas ym. 2003: 129–130.)

Neljään maaseudun kuntaliitokseen liittyvän sanomalehtiaineiston perusteella kyläläiset vaikuttavat liitostilanteessa nimilistoja ke-

räämällä, kyläiltoja ja -kokouksia pitämällä sekä valituksia tekemällä. Yhdistymiskeskusteluun kuuluu myös mielipidekirjoittelu. Kuntalaiset kokevat toimivansa maaseudun puolesta ovatpa he liitoksen puolella tai sitä vastaan. Tämänkaltainen liitosaktivismi jatkaa maaseudun kapinaliikettä eikä se välttämättä lopu yhdistymisen toteuttamiseen. Kuntaliitoksen jälkeen etenkin kyläkoulun säilyttämisestä voi tulla kansalaisliikkeen aihe. (Mononen & Tuononen 2012: 31.)

4. Tutkimuskuntien esittely

4.1 Jyväskylä

Historia

Jyväskylän kappeliseurakunta muodostettiin Laukaasta vuonna 1693. Tiiviin asutuksen ja hyvän liikenteellisen sijainnin ansiosta ensimmäiset esitykset kaupungin perustamisesta alueelle tehtiin jo 1700-luvulla. Monien vaiheiden jälkeen Jyväskylä sai kaupunkioikeudet vuonna 1837 ja vuonna 1875 siitä tuli oma seurakunta. Useiden koulujen ja monipuolisen teollisuuden ansiosta Jyväskylän kaupunki alkoi 1900-luvun alussa kehittyä vähitellen seudun taloudelliseksi keskuksiksi. (Suomenmaa 2 1968: 380–382, 385, 393.)

Korpilahdesta tuli Jämsän kappeliseurakunta vuonna 1691 ja itsenäisen seurakunta vuonna 1861. Jyväskylän kappeliseurakunnaksi vuonna 1873 muodostettu Toivakka itsenäistyi lopullisesti omaksi alueekseen vuonna 1909, jolloin siihen liitettiin osia myös Korpilahdesta ja Laukaasta. Puunjalostusteollisuuden myötä kehittynyt Korpilahden koillisosa irtautui puolestaan Muuramen kunnaksi ja seurakunnaksi vuonna 1921. Vain kolmea vuotta myöhemmin vuonna 1924 Säynätsalon tehdasyhdyskunta irtautui puolestaan Muuramesta omaksi hallinnolliseksi alueekseen. (Suomenmaa 4 1971: 41; Suomenmaa 5 1973: 272; Suomenmaa 7 1978: 207, 278.)

Jyväskylän maalaiskunnasta liitettiin alueita Jyväskylän kaupunkiin useaan otteeseen. Kaupunkikeskustan länsi-, pohjois- ja itäpuoliset esikaupungit liitettiin Jyväskylään vuonna 1941. Vuonna 1965 toteutettiin samankaltainen aluesiirto, jolloin kaupungin pinta-ala kolminkertaistui. (Suomenmaa 2 1968: 378.) Kaupunki anoi 1980- ja 1990-lukujen vaihteessa Jyväskylän ja Jyväskylän maalaiskunnan pakkoliitosta, mutta valtioneuvoston mukaan riittäviä edellytyksiä ei ollut. Säynätsalon kunta liittyi Jyväskylään vuonna 1993. Jyväskylän maalaiskunnan ja Jyväskylän kaupungin liitosneuvottelut käynnistettiin vuonna 1994 vielä kerran, mutta ne kariutuivat seuraavana vuonna. (Puustinen 1998: 112–116.)

Kuntaliitosten vaiheet

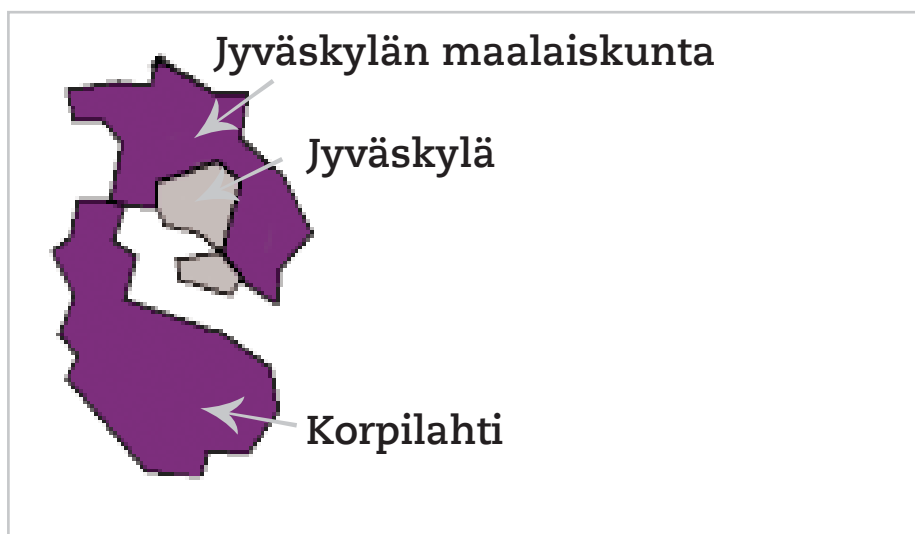
Korpilahdella oli 2000-luvun puolivälissä huomattavan paljon velkaa ja kunta ylitti puitelain mukaisen kriisikuntarajan. Kunnan taloudellisia vaikeuksia pyrittiin korjaamaan talouden tervehdyttämisohjelmalla, mutta ohjelman vaatavuus ja ongelmien laajuus johtivat aloitteeseen kuntaliitoksen selvittämisestä. Kuntaliitosselvityksen tekemisestä Jy-

väskylän kaupungin kanssa päätettiin loppuvuodesta 2005, vaikka kunnilla ei ollut yhteistä rajaa. Välissä ollut Muuramen kunta ei selvitykseen lähtenyt. (Leinamo 2010: 81.)

Vaikka selvitysmiehen ja asiantuntijaryhmien raportit puolsivat liitosta, vastusti syksyllä 2006 järjestetyssä neuvoa-antavassa kansanäänestyksessä 52 prosenttia äänestäneistä yhdistymistä Jyväskylän kaupunkiin. Korpilahden kunnanvaltuusto hyväksyi kuitenkin marraskuussa 2006 kuntaliitoksen äänin 17–10. Jyväskylän maalaiskunta päätyi puolestaan kunta- ja palvelurakennemuutoksen seudullisesta valmistelun tuloksena esittämään kesällä 2007 Jyväskylän kaupungille kuntaliitosselvityksen laatimista. Työ tehtiin kuntien pyynnöstä sisäasiainministeriön erityisenä kuntajakoselvityksenä ja maalaiskunnan valtuuston päätöksellä liitoksesta kiinnostunut Toivakan kunta jätettiin sen ulkopuolelle. (Leinamo 2010: 81–82.)

Liitosta puoltaneen selvityksen jälkeen Jyväskylän maalaiskunnan ja Jyväskylän kaupungin kuntaliitos hyväksyttiin alkuvuodesta 2008. Jyväskylän, Jyväskylän maalaiskunnan ja Korpilahden kuntaliitokset toteutuivat erillisin yhdistymissopimuksin vuoden 2009 alusta lukien. Koska Jyväskylän maalaiskunta päätti hieman myöhemmin omasta yhdistymisestään, ei kaavailtua maalaiskunnan ja Muuramen raja-alueiden osaliitosta loppujen lopuksi tarvittu. Myöskään Korpilahden eteläisten kylien pyrkimys liittyä Jämsään ei toteutunut. (Leinamo 2010: 81–82.)

Korpilahti osana Jyväskylää

Kuva 1. Jyväskylä kuntaliitosten jälkeen.

Ennen kuntaliitoksia Jyväskylässä asui 86 000 asukasta, Jyväskylän maalaiskunnassa 36 000 asukasta ja Korpilahdella 5 000 asukasta. Korpilahdella vain runsaat puolet asukkaista asui taajamissa, mikä poikkesi selvästi Jyväskylän kaupungin ja maalaiskunnan tilanteesta. Korpilahti oli myös ikärakenteeltaan selvästi muita kuntia vanhusvoittoisempi ja elinkeinorakenteeltaan alkutuotantovoitaisempi. Oman kunnan ulkopuolella kävi työssä 52 prosenttia korpilahtelaisista. Pinta-alaltaan Korpilahti oli hieman suurempi kuin Jyväskylä ja Jyväskylän maalaiskunta yhteensä. (Suomen tilastollinen vuosikirja 2008: 80–81.)

Nykyisin Jyväskylä on yli 133 000 asukkaan kaupunki, jonka pinta-ala kasvoi liitoksissa 1 466,5 neliökilometriin. Jyväskylän tärkeimmistä väestökeskittymistä kantakaupungissa asuu viidennes, Kuokkalassa 13 prosenttia sekä Palokassa ja Vaajakoskella molemmissa noin 11 prosenttia väestöstä. Korpilahden väkiluku on säilynyt lähes ennallaan noin 5 000 asukkaassa, mikä on alle neljä prosenttia koko kaupungin asukkaista. Matkaa Korpilahden kirkonkylästä on sekä Jyväskylän että Jämsän keskustoihin vajaat 30 kilometriä. Kunnan eteläosasta eli Vespuolen alueelta matkaa Jyväskylään on pisimmillään lähes 50 kilometriä.

4.2 Hämeenlinna

Historia

Hämeen linnan rakentaminen aloitettiin 1260-luvulla ja ensimmäinen kirjallinen maininta siitä on 1300-luvun alusta. Myös varhaisimmat merkinnät Hauhosta, Kalvolasta, Lammista ja Tuuloksesta seurakunnallisina ja hallinnollisina alueyksikköinä ovat jo 1300- ja 1400-luvuilta. Kaupunkioikeudet Hämeenlinna sai vuonna 1639 ja vuonna 1775 siitä tuli läänin hallintokeskus. Keskiajalla syntyneet Vanajan ja Rengon alueet kuuluvat 1800-luvulla väliaikaisesti Hämeenlinnaan, mutta itenäistyivät uudelleen 1900-luvun alkupuolella. (Suomenmaa 2 1968: 155–156, 158, 161.)

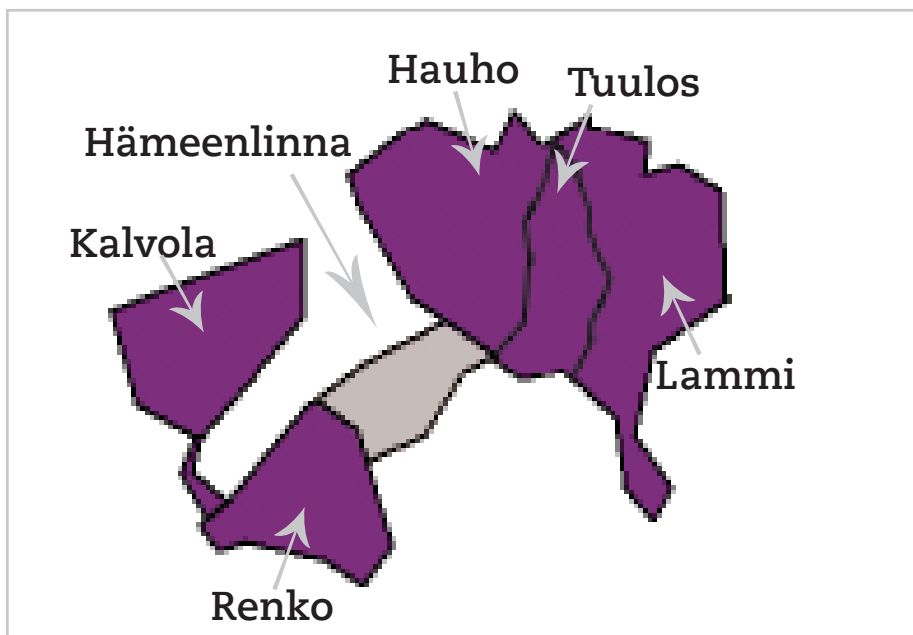
Ensimmäinen suuri alueliitos Hämeenlinnassa tehtiin vuonna 1948, kun osia Vanajasta ja pääosa omana kuntanaan toimineesta Hämeenlinnan maalaiskunnasta liitettiin Hämeenlinnaan. Osa maalaiskunnasta liitettiin Rengon kuntaan. Vuonna 1967 Vanajan kunta lakkautettiin ja jaettiin pääosin Hämeenlinnan ja Janakkalan kesken, osia kunnasta liitettiin myös Renkoon ja Hattulaan. Muissa liitoskunnissa merkittävin aluemuutos tehtiin vuonna 1956, kun Kalvolan eteläosa siirrettiin Tammelan kuntaan (Suomenmaa 2 1968: 157–158; Suomenmaa 3 1970: 39; Suomenmaa 6 1976: 417.)

Kuntaliitoksen vaiheet

Hämeenlinnan seudun kunnat päättivät Janakkalaa lukuun ottamatta selvittää Paras-hankkeen eli kunta- ja palvelurakennemuutoksen yhteydessä vuonna 2005 seudullisen palvelurakenteen mahdollisuutta. Palvelurakenneselvitys vauhditti ajatusta seudullisesta suurkunnasta, mutta Hattula ja Lammi päättivät kuitenkin jäädä jatkoneuvotteluista pois. Hämeenlinnan, Hauhon, Kalvolan, Rengon ja Tuuloksen kuntaliitosneuvottelut käynnistyivät loppuvuodesta 2006. (Leinamo 2010: 105.)

Lammi tuli mukaan kuntaliitosselvitykseen kesken neuvottelujen kunnanvaltuuston äänestettyä kolmannen kerran asiasta. Päätökseen vaikutti talousselvitys, jonka mukaan itsenäisellä Lammilla olisi ollut edessä vaikeita valintoja ja suurella kunnalla paremmat edellytykset hoitaa palveluita ja investointeja. Kuntaliitoksesta päätettiin kaikissa kunnissa yhtäaikaisesti marraskuussa 2007 ja liitos toteutui vuoden 2009 alussa. Yhdistymisen kannalle päädyttiin Hauholla äänin 17–4, Lammilla äänin 16–11 ja muissa kunnissa yksimielisesti. Liitoksen yhteydessä toteutettiin Hattulan eteläosan osakuntaliitos Kalvolan yhdistämiseksi uuteen kuntaan. Vuoden 2010 alusta entisen Lammin eteläosa eli Mommilan kylä siirrettiin asukkaiden anomuksesta Hämeenlinnasta Hausjärven kuntaan.

Lammi osana Hämeenlinnaa

Kuva 2. Hämeenlinna kuntaliitoksen jälkeen.

Kuntaliitoksessa 48 000 asukkaan Hämeenlinnaan liittyivät vajaan 4 000 asukkaan Hauho, 3 500 asukkaan Kalvola, 5 500 asukkaan Lammi, 2 400 asukkaan Renko ja 1 600 asukkaan Tuulos. Liitoskunnista Lammi ja Hauho olivat ikärakenteeltaan hieman muita vanhusvoittoisempia, taajama-asteeltaan muita korkeampia olivat puolestaan Kalvola (70 %) ja Lammi (57 %). Elinkeinorakenteeltaan kunnat olivat samankaltaisia lukuun ottamatta teollisuusvaltaista Kalvolaa. Työssäkäynti oman kunnan ulkopuolella oli selvästi vähäisintä Lammilla, jossa vain 34 prosenttia työssäkäyvistä pendelöi. (Suomen tilastollinen vuosikirja 2008: 84–85.)

Kuntaliitoksessa Hämeenlinnan pinta-ala lähes kymmenkertaisuutuuksi 2 032 neliökilometriin, josta Lammin osuus käsitti 30 prosenttia ja kaikkien liitoskuntien pinta-ala yhdessä yli 90 prosenttia. Hämeenlinnan väkiluku on kasvanut 67 500 asukkaaseen. Liitosalueiden asukasmäärät ovat pysyneet Lammia lukuun ottamatta jokseenkin ennallaan. Lammilla on nykyisin 5 200 asukasta, mutta muutosta selittää osaltaan Mommilan alueen osaliitos Hausjärveen vuonna 2010. Matkaa Lammin keskustasta Hämeenlinnaan on 36 kilometriä, entisen kunnan etelä- ja pohjoisosista 50–55 kilometriä.

4.3 Loimaa

Historia

Loimaasta on asiakirjatietoja jo 1430-luvulta, mutta seurakunta perustettiin jo tätä aiemmin. Loimaasta erotettiin Alastaron kappeliseurakunta vuonna 1688, Metsämaan kappeliseurakunta vuonna 1777 ja Mellilän eli Peränkulman rukoushuonekunta vuonna 1825. Alastaro saavutti myöhemmän laajuutensa vuonna 1869, kun se itsenäistyi omaksi seurakunnakseen. Metsämaa ja Mellilä erosivat Loimaasta virallisesti vasta 1910-luvulla. (Suomenmaa 5 1973: 61–62.)

Loimaan seudun kehitykseen vaikutti merkittävästi vuonna 1876 liikenteelle avattu Turun–Toijalan rautatie, sillä rautatieaseman ansiosta Loimaan asemanseutu kehittyi kaupan keskukseksi. Asemanseudusta muodostettiin Loimaan kauppala vuonna 1922. Vuoden 1951 alueliitoksessa osia Loimaan maalaiskunnasta liitettiin kaupपालaan. Kaupunki-oikeudet Loimaa sai vuonna 1969. (Suomenmaa 5 1973: 54, 56.) Metsämaan kunta puolestaan liitettiin takaisin Loimaan maalaiskuntaan vuonna 1976 (Finlandia 2 1984: 166).

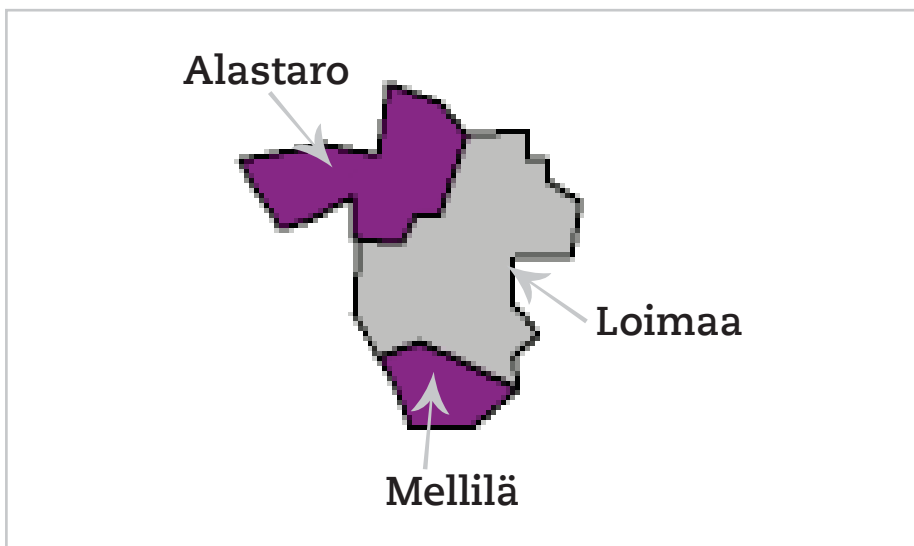
Kuntaliitosten vaiheet

Loimaan kaupungin ja Loimaan kunnan yhdistymisestä keskusteltiin jo 1980- ja 1990-lukujen vaihteessa, mutta kunnan hyvä taloudellinen

tilanne ja asukkaiden voimakas vastustus estivät kuntaliitoksen. Asia eteni vasta vuosikymmentä myöhemmin, kun kuntatalous vaikeutui, seutukunnan kilpailukyky heikkeni ja alueen asukasluku väheni. Lähtökohtatilanteen hankaluuden takia kuntaliitosselvitys tehtiin sisäasiainministeriön kustantamana kuntajakolain mukaisena erityisenä selvityksenä. Kuntien yhdistämistä puoltaneen selvityksen jälkeen kesällä 2003 päätettiin vajaan 6 000 asukkaan Loimaan kunnan ja runsaan 7 000 asukkaan Loimaan kaupungin yhdistymisestä vuoden 2005 alusta lukien. (Leinamo 2010: 18.)

Pian yhdistymisen jälkeen alettiin Loimaan seudulla pohtia alueen neljän kunnan tulevaisuutta, mutta varsinaisesti keskustelut Loimaan, Alastaron, Mellilän ja Oripään kuntaliitoksesta käynnistyivät vasta vuonna 2007. Tällöin osa alastarolaisista kunnanvaltuutetuista teki aloitteen monikuntaliitoksen selvittämisestä. Mukaan neuvotteluihin lähti kolme kuntaa: Loimaa ja Mellilä yksimielisesti ja Alastaro tiukan äänestyksen jälkeen. Niin Mellilässä kuin Alastarollakin yleinen mieliala oli yhdistymistä vastaan ja päätökset kuntaliitoksesta tehtiinkin molemmissa kunnissa loppuvuodesta 2007 äärimmäisen niukasti yhden äänen enemmistöllä. Uusi Loimaan kaupunki aloitti toimintansa vuoden 2009 alusta lukien. (Leinamo 2010: 91.)

Alastaro osana Loimaata

Kuva 3. Loimaa kuntaliitoksen jälkeen.

Uusi Loimaan kaupunki muodostui vajaan 3 000 asukkaan Alastarosta, vajaan 1 200 asukkaan Mellilästä ja runsaan 13 000 asukkaan Loimaasta. Kaikki kunnat olivat ikärakenteeltaan jokseenkin samanlaisia.

Liitoskunnat Alastaro ja Mellilä olivat puolestaan elinkeinorakenteeltaan samankaltaisia ja Loimaaseen verrattuna etenkin alkutuotannon osuus oli molemmissa kunnissa suuri. Alastaron väestöstä 55 prosenttia asui taajamissa ja 44 prosenttia kävi töissä oman kunnan ulkopuolella. Uuden Loimaan pinta-alasta Alastaron osuus oli vajaa kolmannes ja liitoskuntien osuus yhdessä 43 prosenttia. (Suomen tilastollinen vuosikirja 2008: 80–81.)

Vuoden 2009 liitoksen jälkeen kaupungin pinta-ala on 852 neliökilometriä ja nykyinen asukasluku noin 16 700. Kaupungin väkiluku on vähentynyt kuntaliitoksen jälkeen noin 360 asukkaalla, josta Alastaron osuus on lähes puolet. Loimaalaisista kaupunkikeskustassa asuu 44 prosenttia, entisen Loimaan kunnan alueella 33 prosenttia, Alastarolla lähes 17 prosenttia ja Mellilässä lähes seitsemän prosenttia. Tärkeitä kyläkeskuksia ovat Alastaron kirkonkylän ja Mellilän asemanseudun lisäksi Loimaan kunnan entinen keskus Hirvikoski sekä Metsämaa, Niinijoki, Kauhanoja, Kojonkulma ja Alastaroon kuulunut Virttaa. Matkaa Loimaalle on Alastaron kirkonkylästä 17, Virttaalta 27 ja entisen kunnan pohjoisosasta runsaat 30 kilometriä.

5. Tutkimusalueet kuntaliitoksen jälkeen

5.1 Jyväskylä

Kuntaliitoksen yleiset tavoitteet

Korpilahdesta haluttiin kuntaliitoksessa tehdä nopeasti käynnistyvällä, aktiivisella kaavoituksella sekä maanhankinnalla kehittyvä, viihtyisä ja monikerroksinen alue, jonka asukasluku kaksinkertaistuu kymmenessä vuodessa ja jonne syntyy useita uutta luovia pienyrityksiä. Tavoitteena oli tunnistaa Korpilahden vahvuudet ja ohjata niihin resursseja alueen kehittämisen vauhdittamiseksi. Erityisesti esiin nostettiin keskustan alueen, pohjoisen alueen, eteläisen alueen ja Vespuolen kehittäminen. Liitossopimuksen tärkein tavoite olikin sysätä liikkeelle kehitysprosessi, jolla tulevaisuus turvataan pidemmällä aikavälillä ja pysyvistä tuloksista hyöttyä Korpilahden lisäksi myös Jyväskylän kaupunki.

Palokan-Tikkakosken Vasemmisto ry jätti vuonna 2009 kaupunginvaltuustolle aloitteet ulkopuolisesta arvioinnista koskien kuntaliitoksen ehtojen toteutumista sekä palvelujen laatua ja riittävyttä mittaavan kuntalaisbarometrin laatimisesta. Alkuvuodesta 2011 Korpilahden Vasemmistoliitto ry puolestaan tiedusteli kaupunginhallitukselta kirjeitse kaupungin toimenpiteitä liitossopimuksessa sovittujen ehtojen toteuttamiseksi sekä teki myöhemmin oikaisuvaatimuksen kaupunginhallituksen päätöksestä vaatien päiväröntgen- ja maaseutuviranomaispalvelujen toteuttamista sekä kehittämispäällikön toimipaikan sijoittamista liitossopimuksen mukaisesti. Aloitteet eivät johtaneet toimenpiteisiin. Korpilahden kunnan ja Jyväskylän kaupungin kuntaliitossopimuksen toteutuminen arvioitiin vuonna 2012.

Hallinto ja päätöksenteko

Yhdistymissopimuksen mukaan Korpilahden laaja alue, harva asutus sekä erityiset kehittämistarpeet otetaan toimintojen sisäisessä järjestämisessä huomioon. Lähipalvelut, kuten koulut, sosiaali- ja terveystalvet sekä tekniset viranomaispalvelut päätettiin pitää Korpilahdella, ellei muutoksista ollut jo päätetty tai yhdistymissopimuksessa muuten sovittu. Hallintopalvelut, talous- ja henkilöstöhallinto sekä tietohallinto päätettiin keskittää Jyväskylään.

Korpilahdella on toiminut yhdistymissopimuksen mukainen yhteis- palvelupiste, jonka toimintaan kuuluu kaupungin palvelujen lisäksi Kellan ja maistraatin avustavia asiakaspalvelutehtäviä. Liitossopimuksen

vastaisesti maaseutuviranomaisen palvelut sekä Korpilahden kehittämistä valvova ja johtava kehityspäällikkö sijoitettiin Korpilahden sijaan Jyväskylään. Maaseutuasiamies on ollut tavattavissa Korpilahdella keran viikossa, samoin lupainsinööri ja kaavoitusarkkitehti. Maalaiskunnan liitos ei aiheuttanut alueellisia järjestelyjä, sillä kunnantalo sijaitsi kaupungissa.

Korpilahden yhdistymissopimuksessa sovittiin Jyväskylän kaupunginvaltuustoon valittavan asukasluvun mukaisesti 59 valtuutettua, minkä lisäksi sopimusaikana lautakunnissa sovittiin olevan vähintään yksi jäsen ja varajäsen Korpilahden alueelta. Jyväskylän kaupunki ja Jyväskylän maalaiskunta sopivat kuitenkin valtuuston kooksi 75 jäsentä. Korpilahden yhdistymissopimuksen mukaisesti uutena lautakuntana perustettiin maaseutulautakunta, jonka puheenjohtaja sekä enemmistö jäsenistä ja varajäsenistä olivat Korpilahdelta. Lisäksi Korpilahden erityiskysymyksiä varten perustettiin 11-jäseninen aluelautakunta.

Vuosina 2009–2012 toimineessa 75-jäsenisessä kaupunginvaltuustossa Korpilahden edustajia oli seitsemän: kokoomuksen, sosialidemokraattien ja keskustan edustajia oli kutakin kaksi ja vihreiden edustajia yksi. Kaupunginvaltuutetuista kaksi asui kirkonkylässä, kolme kirkonkylän lähialueella, yksi pohjoisissa kylissä ja yksi Vespuolella. Vuosille 2013–2016 valitussa 67-jäsenisessä kaupunginvaltuustossa korpilahtelaisia on kolme: yksi keskustan, yksi vasemmistoliiton ja yksi vihreiden edustaja. Valtuutetuista kaksi on kirkonkylän lähialueelta ja yksi pohjoisista kylistä. Valtuutettujen suhteellinen osuus on vähentynyt yhdeksästä neljään prosenttiin vastaten nyt jokseenkin Korpilahden asukasluvun mukaista osuutta.

Uuden sukupolven organisaation valmistelun aloittamisesta ja uudistuksen voimaantulosta vuonna 2013 sovittiin Jyväskylän kaupungin ja Jyväskylän maalaiskunnan yhdistymissopimuksessa. Tavoitteena oli järjestää konsernin rakenne toiminnan tehokkuuden, matalan rakenteen ja vaikuttavan ohjattavuuden näkökulmista. Organisaatiouudistuksessa päätettiin myös maaseutulautakunnan ja Korpilahden aluelautakunnan lakkauttamisesta ja tilalle perustettavasta toimielimestä, jonka tehtäviin kuuluvat alueiden ja maaseudun kehittäminen sekä asukas- ja kyläyhdistystoiminta. Päätöstä maaseutu- ja asukastoimikunnan asettamisesta ei keväällä 2013 tehty, vaan asia lähetettiin valmisteltavaksi uudelleen.

Sosiaali- ja terveystalvet

Korpilahden ja Jyväskylän kaupungin yhdistymissopimuksessa sovittiin Korpilahden terveysaseman toiminnan jatkumisesta röntgen- ja laboratoriapalveluineen sekä eteläisten kylien mahdollisuudesta käyttää jatkossakin Jämsän palveluja. Röntgenpalveluita ei ole sijoitettu Korpilahdelle, mutta ilta- ja yöpäivystyskäynnit Jämsään ovat edelleen mahdollisia. Toimeentulotuen, aikuissosiaalityön ja lastensuojelun avo-

lon palveluja tarjoava Korpilahden sosiaaliasema sijoitettiin peruskorjattuun Korpilahti-taloon.

Korpilahden–Muuramen terveydenhuollon kuntayhtymä purettiin vuoden 2010 lopussa ja Jyväskylän terveydenhuollon yhteistoiminta-alue aloitti vuoden 2011 alussa. Terveydenhuollon kuntayhtymän purkautumisesta palautuva pääoma käytettiin yhdistymissopimuksen mukaisesti Korpilahden alueen terveydenhuollon tarpeisiin, sillä sisäilmaongelmista kärsivä terveysasemarakennus päätettiin purkaa ja terveysaseman toiminta siirtää kokonaan Korpilahti-taloon. Peruskorjaus alkoi syksyllä 2012 ja uusiin tiloihin päästään vuoden 2013 aikana.

Koulutuspalvelut ja päivähoito

Korpilahdella oli päätetty keväällä 2006 kolmen kyläkoulun lakkauttamisesta. Yhdistymissopimukseen kirjattiin koulujen lakkauttaminen päätöksen mukaisesti lukuun ottamatta Vespuolen koulua. Jyväskylän maalaiskunnan liitossopimuksessa päätettiin puolestaan ottaa lähi- ja pienten kyläkoulujen asema huomioon perusopetusverkkoa uudelleen arvioitaessa. Samalla sovittiin Oravasaaren, Kuohun ja Nyrölän koulujen toimintamahdollisuuksien turvaamisesta väestörakenteen parantumisen ja asukasmäärän lisääntymisen kautta erillisin oppilasmääräkriteerien mukaisin perusteluin. Sopimuksessa päätettiin myös lukio-koulutuksen siirtämisestä koulutuskuntayhtymälle ja pyrkimyksestä lukioverkon seudulliseen optimointiin.

Sisäilmaongelmista kärsineen Tikkanan koulun uudisrakennushanke käynnistettiin Korpilahden kuntaliitospäätöksen jälkeen vuonna 2007 ja sen rakentamiskustannukset rahoitettiin osin Korpilahden ja osin uuden Jyväskylän budjetista. Uusi Tikkanan päiväkotikoulu valmistui vuonna 2009. Lukiokoulutuksen järjestämisvastuu siirrettiin elokuusta 2010 lähtien Jyväskylän koulutuskuntayhtymälle. Korpilahden lukioon hakevien määrä laski kuitenkin hyvin alhaiseksi ja lukio lakkautettiin elokuun alusta 2011 lukien. Viimeisen kevätlukukauden koulu toimi Voionmaan lukion alaisena Korpilahden toimipisteenä.

Pienten kyläkoulujen asemaa tarkasteltiin kriittisesti vuonna 2008 laaditussa peruskoulu- ja lukioverkkoselvityksessä ja vuoden 2011 päiväkotikoulu- ja kouluverkkoselvityksessä. Sivistyslautakunta hyväksyi pienten koulujen kriteerit lopullisesti alkuvuodesta 2013. Koulukohtaisessa tarkastelussa keväällä 2013 entisen maalaiskunnan pienet koulut Nyrölä ja Oravasaari sekä Korpilahden Saakoski päätettiin säilyttää, mutta Vespuolen koulu lakkauttaa. Eri tahoilta annetun palautteen takia päätettiin kesällä 2013 myös lähellä Korpilahden kirkonkylää sijaitsevan Hurttian koulun lakkauttamisesta. Syyslukukaudesta 2013 alkaen Korpilahdella toimii näin ollen enää kolme koulua: Korpilahden yhteiskoulu sekä Saakosken ja Tikkanan 1–6 -luokkien kyläkoulut. Uuden päiväkodin on tarkoitus valmistua Korpilahdelle vuonna 2014.

Kirjasto- ja vapaa-aikapalvelut

Korpilahden ja Jyväskylän kaupungin yhdistymissopimuksen mukaan kirjastopalveluissa säilytetään pääkirjastosta ja kirjastoautosta koostuva palvelutaso. Korpilahdelle sijoitettu uusi kirjastoauto hankittiin vuonna 2009 ja se liikennöi viitenä päivänä viikossa Korpilahdella ja Muuramessa. Kirjastolle korjattiin uudet tilat entiseen kunnanvirastoon ja ne otettiin käyttöön vuoden 2010 alussa. Kirjaston aukioloajat ovat kuitenkin nykyisin itsenäisen kunnan aikaa suppeammat. Jyväskylän kaupungin vuonna 2010 valmistuneessa kirjastoverkkoselvityksessä ehdotettiin palveluverkon voimakasta karsintaa, mutta kummassakin mallissa Korpilahden lähikirjasto ja kirjastoauto esitettiin säilytettäväksi.

Liikenne ja maankäyttö

Korpilahden ja Jyväskylän kaupungin yhdistymissopimuksessa sovittiin koko Korpilahden alueen kattavasta yleiskaavoituksesta ja sen yhteydessä laadittavien selvitysten tekemisestä kyläsuunnitelman muotoon tavoitteena edistää toimivien kyläkeskusten muotoutumista. Myös Korpilahden yksityistieavustukset päätettiin pitää vähintään liitosta edeltävällä tasolla. Jyväskylän ja Jyväskylän maalaiskunnan yhdistymissopimuksessa linjattiin puolestaan yhdyskuntarakentamista kaupunkinauhamaaisesti ydinkeskustasta Vaajakosken, Palokka-Tikkakosken ja Korpilahden suuntiin. Kylien ja taajamien väestörakennetta päätettiin vahvistaa lisäämällä tonttitarjontaa kaavoituksella ja palvelujen käyttö turvata joukkoliikenteellä ja palvelulinjoilla. Myös yksityisteiden ja vesiosuuskuntien tukemista sovittiin jatkettavaksi.

Vuodesta 2008 lähtien Jyväskylässä on toiminut Korpilahden alueeseen keskittynyt aluearkkitehti. Myös Korpilahden keskustan kehittämissuunnitelma laadittiin vuonna 2008. Korpilahden sataman ja Kirkonmäen kaavat tulivat lainvoimaiseksi vuonna 2010 ja Kirkkolahden asemakaava hyväksyttiin vuonna 2011. Tikkalan osayleiskaava sai lainvoiman toukokuussa 2011, kun hallinto-oikeus hylkäsi kaavasta tehdyn valituksen. Tikkala oli yhtenä pilottikohteena ympäristöministeriön kyläkaavoituksen kehittämishankkeessa.

Saakoskelle valmistui vuonna 2011 eteläisen Korpilahden kyläselvitys, jonka tavoitteena oli selvittää suunnittelun ja kaavoituksen tarvetta alueella. Korpilahden kirkonkylän pohjoispuolelle Päijänteen rannalle sijoittuva yli 900 hehtaarin laajuinen ja noin 380 uutta rakennuspaikkaa mahdollistava Raspio-Iloniemen osayleiskaava hyväksyttiin kaupunginvaltuustossa keväällä 2012. Kaavahanketta on pidetty kuntaliitossopimuksen tavoitteiden toteutumisen kannalta tärkeänä. Valituskäsittely oli kesällä 2013 edelleen kesken. Myöskään koko Korpilahden kattava yleiskaavoitus ei ole toteutunut.

Yksityistieavustukset parantuivat Korpilahden alueella kuntaliitoksen yhteydessä, sillä kunnossapitoavustusten määrä kolminkertaistui

noin 200 000 euroon vuodessa. Lisäksi vuosina 2008–2011 yksityisteiden perusparannusinvestointeja rahoitettiin yhteensä 113 000 eurolla. Myös vesiosuuskuntien avustukset lisääntyivät.

Jyväskylän kaupungin strategia

Jyväskylän kaupungin kehitysaallot – Jyväskylän kaupunkistrategia hyväksyttiin kaupunginvaltuustossa keväällä 2010. Kaupungin visiona on ”Jyväskylä – kilpailukykyinen kaupunki, joka tarjoaa kannustavat mahdollisuudet elämiseen, yrittämiseen ja opiskeluun”. Strategia on jaettu kolmeen ryhmään. Teemoissa 1–3 turvataan kaupungin kehitysedellytyksiä, teemoissa 4–6 huolehditaan kuntalaisten osallisuudesta ja hyvinvoinnista ja teemoissa 7–8 hahmotellaan kaupunkiorganisaation toimivuutta.

Jyväskylä haluaa olla edelläkävijä kuntarakenteiden, kuntien yhteistoiminnan ja kaupunkipolitiikan uudistamisessa. Tavoitteena on ottaa maakunta- ja kuntayhteistyössä uusia malleja käyttöön ja luoda työssäkäyntialueen mukainen kuntarakenne. Kaupunki pyrkii luomaan eheää ja vetovoimaista yhdyskuntarakennetta kehittämällä sekä aluekeskuksia että suuntaamalla maaseutumaisista asumista kyliin. Kokonaan omana teemanaan parannetaan kaupunkilaisten osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksia sekä yhteistyötä kansalaisjärjestöjen kanssa. Tavoitteisiin kuuluu kuntalaisten osallistumismuotojen ja suoran demokratian vahvistaminen, asuinalue- ja asukas-yhteistyön tehostaminen, vuorovaikutuksen lisääminen sähköisiä kanavia käyttäen sekä kansalaisyhteistyön tiivistäminen.

Yhdistymisavustuksen käyttö

Jyväskylän kaupunki sai yhdistymisavustusta 8,46 miljoonaa euroa, josta Korpilahden osuus oli 6,48 ja Jyväskylän maalaiskunnan osuus 1,98 miljoonaa euroa. Jyväskylän ja Korpilahden välisessä yhdistymissopimuksessa sovittiin avustuksen käyttämisestä kokonaan Korpilahden alueen visionmukaista kehittämistä tukeviin investointeihin. Avustuksen käyttökohteista päätti Korpilahden kunnanvaltuusto ja varoja käytettiin osin ennakoidusti jo vuodesta 2007 alkaen. Suunnitelmasta poiketen eteläisten kylien (240 000 €) ja Vespuolen kylien (200 000 €) kehittämiseen varatut määrärahat siirrettiin Korpilahden aluelautakunnan esityksen mukaisesti Korpilahden terveysaseman peruskorjaukseen.

Yhdistymisavustuksesta käytettiin sataman ja sen lähialueiden sekä keskustan suunnitteluun 1,6 miljoonaa euroa, terveysaseman peruskorjaukseen 1,35 miljoonaa euroa, kunnanviraston peruskorjaukseen Korpilahti-taloksi 1,1 miljoonaa euroa, kirkonkylän keskustentän ja muiden liikuntapaikkojen rakentamiseen 0,85 miljoonaa euroa ja Ilo-niemen maa-alueen puhdistamiseen 0,63 miljoonaa euroa. Varoja on

käytetty myös maankäytön ja kaavoituksen suunnitteluun, Korpilahden historian kirjoittamiseen, yksityisteiden perusparannukseen ja Tikkanen vesihuoltoon.

5.2 Hämeenlinna

Kuntaliitoksen yleiset tavoitteet

Yhdistymissopimuksen mukaan Hämeenlinnasta, Hauhosta, Kalvolasta, Lammista, Rengosta ja Tuuloksesta pyrittiin muodostamaan kaupunki, joka tuottaa palveluja aiempaa asiakaslähtöisemmin, tehokkaammin ja innovatiivisemmin. Asukkaiden, yritysten ja ympäristön hyvinvointi sekä kestävä kehitys periaatteet haluttiin ottaa kaikesa toiminnassa huomioon. Hämeenlinnaa päätettiin kehittää turvallisenä asuinpaikkana, merkittävänä kulttuurikaupunkina ja tunnettuna matkailukaupunkina. Uusi Hämeenlinna visioikin olevansa elinvoimaisista kunnanosakeskuksista koostuva kehittyvä kaupunki, joka tavoittelee hallittua kasvua ympäristöä ja historiaa kunnioittaen. Pitkän tähtäimen tavoitteena oli kiinteän, 90 000 asukkaan kaupunkiseudun muodostuminen.

Kuntaliitos oli strateginen päätös sisältäen niin palvelu- kuin kuntarakennemuutoksenkin. Yhdistymissopimuksen mukaan laajentuneen Hämeenlinnan palvelut järjestetään korostaen asiakaslähtöisyyttä, tuottavuutta ja käytettävissä olevia resursseja. Lähipalvelut päätettiin tuottaa sopimuksen voimassaoloaikana pääasiassa vuoden 2007 palveluverkolla ottaen huomioon merkittävät käyttäjämäärien tai -tarpeiden muutokset sekä henkilöstön rekrytointimahdollisuudet. Lähtökohtana palveluverkon kehittämisessä oli lähipalvelujen tuottaminen asiakaslähtöisesti käyttäjätarpeisin ja resursseihin perustuen vanhoista kuntarajoista riippumatta. Pyrkimyksenä oli harmonisoida palvelujen taso siirtymäajan kuluessa ja järjestää hyvälaatuiset palvelut kaikille asukkaille.

Uuden palvelu- ja toimintamallin tavoitteiksi kirjattiin palveluiden tuottavuuden ja vaikuttavuuden kasvu, organisointi ja tuottaminen asiakaslähtöisesti, kustannustietoisuuden ja tuottavuuden korkeampi taso, teknologian parempi hyödyntäminen, palvelutarpeen ennakointi, palvelutasojen selkeä määrittely sekä suoran asukasvaikuttamisen vahvistaminen. Hämeenlinnassa päätettiin siirtyä vuosien 2009–2012 aikana tilaaja-tuottaja -toimintamalliin, elämänkaariajatteluun ja seudullisissa palveluissa isäntäkuntamalliin perustuvaan toimintatapaan. Uuden toimintamallin todettiin korostavan myös lähipalvelujen merkitystä yhteisöllisyyden rakentajana ja asukkaiden mahdollisuuksia osallistua palveluiden suunnitteluun.

Hallinto ja päätöksenteko

Hallintopalvelut sovittiin keskitettäväksi Hämeenlinnan kaupunki-keskustaan. Yhdistymissopimuksen mukaiset palvelupisteet siirrettiin vuonna 2010 kirjastoihin ja samalla palvelupisteiden toiminta siirrettiin määrärahoineen osaksi kirjastopalveluiden lähikirjastotoimintaa. Palvelupisteet toimivat edelleen Hauhon, Kalvolan, Lammin, Rengon ja Tuuloksen kirjastoissa. Niistä saa neuvontaa ja lomakkeita ja niihin voi jättää hakemuksia ja maksaa kaupungin maksuja. Sosiaaliryöntekijä ottaa palvelupisteissä asiakkaita vastaan ajanvarauksella, Ydin-Hämeen sosiaalipalvelujen toimipiste sijaitsee Lammilla kirjaston yhteydessä. Yhdistymissopimuksen mukaisesti uuden Hämeenlinnan kaupunginvaltuustoon valittiin 59 kaupunginvaltuutettua. Liittyvien kuntien edustus turvattiin valitsemalla ensimmäisellä valtuustokaudella 2009–2012 molempien aluetoimikuntien alueelta koko kaupungin vaalituloksen perusteella vähintään yksi edustaja ja varaedustaja kaupunginhallitukseen sekä erikseen nimettyihin lautakuntiin. Myös kaupunginvaltuuston puheenjohtajistoon valittiin ensimmäisellä valtuustokaudella yksi edustaja liittyvien kuntien alueelta.

Hämeenlinnan kaupunginvaltuustoon valittiin vuosille 2009–2012 liitoskunnista yhteensä 18 edustajaa: Lammilta seitsemän, Hauholta kaksi, Tuuloksesta yksi, Kalvolasta neljä ja Rengosta neljä. Lammilaisista kaupunginvaltuutetuista sosialidemokraatteja edusti kolme, keskustaa kaksi, kokoomusta ja kristillisdemokraatteja kumpiakin yksi. Kaupunginvaltuutetuista neljä asui kirkonkylässä ja kolme Lammin pohjoisissa kylissä.

Uuteen kaupunginvaltuustoon vuosille 2013–2016 valittiin edelleen 59 edustajaa, joista lammilaisia on kuusi. Määrä on hieman Lammin suhteellista asukaslukua suurempi. Kaupunginvaltuutetuista sosialidemokraatteja, keskustalaisia ja kokoomuslaisia on kaikkia kaksi. Valtuutetuista kaksi asuu kirkonkylässä ja neljä Lammin pohjoisissa kylissä.

Kansalaisvaikuttamisen osalta yhdistymissopimuksessa sovittiin Kalvola-Rengon ja Ydin-Hämeen aluetoimikuntien perustamisesta. Lisäksi kansalaisvaikuttamista päätettiin kehittää sähköisten verkkotilojen ja palautejärjestelmien kautta, kontakteina viranhaltijoihin sekä median avulla. Suunnitelmaan kuntien palvelurakenteiden yhdistämisestä kirjattiin palvelupisteiden kokoamisen lisäksi myös niiden toimintavalmiuksien edistäminen yhdessä valtiovallan kanssa sekä asukkaille suunnattujen palveluiden tuottaminen sähköisesti, suoran kansalaisvaikuttamisen sähköisten menetelmien käyttöönotto ja e-demokratian kehittäminen.

Aluelautakunnat lakkautettiin vuoden 2012 lopussa ja niiden tilalle perustettiin lautakuntajaon mukaisesti viisi vaikuttajaraatia eli lasten ja nuorten, elämänlaadun, ikäihmisten, terveyden ja toimintakyvyn sekä yhdyskunnan, ympäristön ja rakentamisen vaikuttajaraadit. Hämeenlinnalaiset saivat ilmoittautua raateihin vuoden 2012 aikana. Mukaan toimintaan otettiin kaikki halukkaat. Keväällä 2013 raadeissa oli 41–78 jäsentä.

Sosiaali- ja terveyspalvelut

Sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämistä vastuun todettiin yhdistymissopimuksessa jakaantuvan usealle eri lautakunnalle elämänkaari-mallin mukaisesti. Palveluorganisaatioiden tavoitteeksi linjattiin asiakaslähtöisyys ja tehokkuus. Lisäksi organisaatioita voitaisiin yhdistää tai siirtää esimerkiksi kaupungin omiin liikelaitoksiin. Terveysasemien sovittiin säilyvän liitoskuntien alueilla ja palvelut tuotettavan yhteistyössä sosiaalipalvelujen kanssa. Sosiaalityön palveluverkon todettiin muodostuvan kunnanosakeskuksissa järjestettävistä lähipalveluista, jalkautettavista palveluista ja Hämeenlinnaan keskitetyistä erikoispalveluista. Lähtökohdaksi otettiin lähipalvelujen hyvä saatavuus.

Vanhustenhoidon osalta kuntaliitoksessa sovittiin palvelutasojen yhdenmukaistamisesta. Liitoskuntien olemassa olevat vanhuspalveluyksiköt päätettiin säilyttää, mutta niiden palveluvalikoima tarkistetaan vastaamaan uuden kunnan tarpeita. Vanhusten neuvontapisteet sijoitetaan esimerkiksi yhteispalvelupisteisiin, kauppakeskuksiin tai päivätoiminnan yhteyteen. Ydin-Hämeestä muodostettiin vanhainkoti- ja asumispalveluissa oma kokonaisuutensa. Tällä alueella Hauhon Mäntykodon vanhainkodin toiminta päättyi vuonna 2010, mutta Tuuloksen palvelukeskus ja Lammin vanhainkoti toimivat edelleen. Liitoskunnissa on myös palvelutaloja ja tehostetun palveluasumisen yksiköjä.

Kuntaliitoksen yhteydessä Hämeenlinnan seudun kansanterveys-työn ja Lammin-Tuuloksen kansanterveystyön kuntayhtymät purettiin ja palvelut siirtyivät Hämeenlinnan Terveyspalvelut -liikelaitoksen vastuulle. Lammin terveyskeskuksen vuodeosaston akuuttihoitopaikat lopetettiin vuodenvaihteessa 2010–2011 ja jäljelle jäänyt ns. Lammin sairaala eli vuodeosaston pitkäaikaipotilaiden paikat lopetettiin vuoden 2012 lopussa. Potilaat siirrettiin muihin yksiköihin. Pian tämän jälkeen valmistuneessa selvityksessä esitettiin uuden hyvinvointikeskuksen rakentamista Lammille korvaamaan Lammin sairaalan, vanhainkodin ja Naskalin asumisyksikön tuottamia ympärivuorokautisen hoivan palveluja.

Koulutuspalvelut ja päivähoito

Yhdistymissopimuksessa päätettiin opetuksen toteuttamisesta pääosin samalla palveluverkolla kuin syksyllä 2007, ellei oppilasmäärien merkittävän vähenemisen, investointien ja merkittävien peruskorjaustarpeiden tai olennaisten pedagogisten syiden takia kouluverkkoa ole syytä tarkastella jo aiemmin. Tavoitteeksi otettiin siirtyminen vähintään kolmeopettajaisiin kouluihin. Myös lukioverkon todettiin säilyvän ennallaan. Jo vuoden 2009 aikana alettiin kuitenkin suunnitella päivähoiton tehostamista, kaksiohjaajien koulujen lakkauttamista, Hämeenkosken kunnan kanssa voimassa olleen yläkoulusopimuksen purkamista ja Lammin lukion lakkauttamista.

Lasten ja nuortenlautakunta päätti syksyllä 2009, ettei Lieson, Kata-

loisten ja Kostilan kouluja Lammilla ja Kalvolan Taljalan koulua lakkauteta. Kaupunginhallitus käytti kuitenkin otto-oikeutta ja päätti koulujen lakkauttamisesta vuosina 2011–2012. Lieson koulun lakkautuspäätöksestä tehtiin oikaisuvaatimus, jonka kaupunginhallitus hylkäsi tammikuussa 2010. Oikaisuvaatimuksen tehnyt Porraskosken–Järventaustan kyläseura ry valitti päätöksestä Hämeenlinnan hallinto-oikeuteen, joka kumosikin kaupunginhallituksen päätöksen keväällä 2011. Koulua ei voinut lakkauttaa yhdistymissopimuksen voimassaoloaikana, joten koulun lakkauttaminen siirtyi vuodelle elokuuhun 2012. Nykyisin Lammilla on ainoastaan yksi 1–6 -luokkien koulu eli Konnarin koulu kirkonkylässä.

Vuonna 2009 esiin nostettu suunnitelma luopua yläkouluysteistyöstä Hämeenkosken kanssa ja lakkauttaa Lammin lukio ei toteutunut. Lammilla 7–9 -luokkien opetusta antaa Hakkalan koulu, lukio kuuluu puolestaan hallinnollisesti koulutuskuntayhtymä Tavastian alaiseen lukioliikelaitokseen. Lammilla Sankolan kylässä sijainnut ryhmäperhepäiväkoti lakkautettiin keväällä 2010. Oikaisuvaatimuksesta huolimatta lakkautuspäätöstä ei kumottu, vaan Lammin palveluverkon todettiin vastaavan kuntalaisten tarpeisiin, kun uusi, yhdistymisavustuksella rahoitettava päiväkoti valmistuu Lammin keskustaan.

Kirjasto ja vapaa-aikapalvelut

Yhdistymissopimuksen mukaan kirjastopalvelut tarjotaan lähipalveluna entisellä kirjastoverkolla, johon kuuluvat Hämeenlinnan pääkirjasto ja seitsemän lähikirjastoa. Kahden kirjastoauton reittisuunnittelu sovittiin uudistettavaksi, sähköisiä palveluja kehitettäväksi ja yhteistyötä koulujen kanssa parannettavaksi. Vuonna 2010 suunniteltiin Tuuloksen kirjaston siirtämistä kauppakeskuksen yhteyteen ja muutettavaksi osin itsepalveluperiaatteella toimivaksi. Suunnitelmia ei kuitenkaan toteutettu. Lammin kirjasto toimii edelleen ja toinen kirjastoautoista kiertää kantakaupungin ohella neljässä liitoskunnassa.

Loppuvuodesta 2010 Ydin-Hämeen aluetoimikunta esitti kaupunginvaltuustolle kansalaisaloitteen Hämeenlinnan liitoskuntien ja kantakaupungin julkisista kokoontumistiloista. Olemassa olevien tilojen käyttöön etsittiin samanaikaisesti ratkaisua. Aloitetta valmistellut elämänlaatulautakunnan alainen työryhmä esittikin tiettyjen kiinteistöjen lahjoittamista tai myymistä nimelliseen hintaan yhdistyksille tai niiden omistamille osakeyhtiöille. Kaupunginhallitus päätti kesällä 2011 Hauhotalon ja Lammin Turvan talon myynnistä paikkakuntalaisten yhdistysten, yritysten ja yksityisten muodostamille yleishyödyllisille osakeyhtiöille. Molempien talojen kauppahinta oli 2000 euroa ja kaupunki liittyi samalla summalla osakeyhtiön vähemmistöosakkaaksi.

Liikenne ja maankäyttö

Kuntaliitoksen yhteydessä sovittiin yksityisteiden ylläpitokäytäntöjen yhtenäistämisestä Hämeenlinnassa. Myös maaseudun kehittäminen ja joukkoliikenteen edistäminen kirjattiin yhdistymissopimukseen ja samalla päätettiin kiinnittää erityishuomiota kaupunkikeskuksen ja reuna-alueiden ominaispiirteisiin rakennuslupia myönnettäessä. Vastuun maaseutuasumisen ja yrittämisen kehittämisestä todettiin ulottuvan kaupungin johtotasolle saakka. Hämeenlinnan kaupungin todettiin vastaavan jatkossa liikenteestä koko kaupungin alueella ja suunnittelun tavoitteeksi asetettiin joukkoliikenteen käytön edistäminen sekä kunta-alaisten asiointi-, koulu- ja työmatkaliikennetarpeisiin vastaaminen.

Kuntaliitoksen yhteydessä joukkoliikenteen seutulipun hinta yhtenäistettiin ja aiemmista kuntakohtaisista hinnoista luovuttiin. Muutos tarkoitti osassa liitoskuntia seutulipun hinnankorotusta ja osassa hinnanalennusta. Vuonna 2010 käynnistettiin kaupungin maankäyttöä kuvaava rakennemallityö, jossa noin kymmenen vuoden ajanjaksolla esitetään kaupungin kasvusuunnat sekä muut kaupungin kehittymisen strategiset linjaukset. Aluetoimikunnat päättivät liitoskuntien yksityistieavustuksista vuoteen 2012 saakka, jolloin avustusten jakaminen siirtyi yhdyskuntalautakunnalle.

Hämeenlinnan kaupungin strategia

Hämeenlinnan strategia ”Uudistuva Hämeenlinna 2015” pohjautuu yhdenvertaisuuden ja yhteisöllisyyden, asukaslähtöisyyden ja palveluhenkisyuden, luovuuden ja rohkeuden sekä ekologisuuden arvoihin. Kaikille kuntalaisille halutaan tarjota tasapuolisesti hyvän arjen mahdollisuudet yhteisöllisyyttä ja aktiivisuutta edistäen. Asukkaiden toivotaan osallistuvan heitä koskeviin asioihin ja esittävän ideoitaan myös palvelujen parantamiseksi. Toiminnassa kiinnitetään erityistä huomiota tehokkuuteen, laatuun ja ratkaisujen ekologisuuteen.

Hämeenlinnan tavoitteena on olla uudistuva, viihtyisä ja kestävästi kehittyvä rantakaupunki ja asumisvetovoimaltaan Etelä-Suomen paras kaupunki. Strategiassa korostetaan erityisesti luovaa ja elinvoimaista elinkeinoympäristöä, kaupungin hyviä palveluita ja aktiivista vapaa-ajan toimintaa. Kaupungin menestyminen pohjautuu myös asiakaslähtöisiin palveluprosesseihin, osaavaan henkilöstöön ja tasapainoiseen kuntatalouteen.

Yhdistymisavustusten käyttö

Hämeenlinna sai kuntaliitoksen yhteydessä 12,24 miljoonaa euroa yhdistymisavustusta. Yhdistymissopimuksessa 9 miljoonaa euroa sovittiin

kohdennettavaksi lakkaavien kuntien elinvoimaisuuteen ja palvelurakenteen kannalta järkeviin investointeihin sekä 3,24 miljoonaa euroa liitoksen aiheuttamiin tietojärjestelmä-, koulutus- ja palkkojen harmonisointikustannuksiin. Tietojärjestelmien yhtenäistämiseen käytettiin hie- man alkuperäistä suunnitelmaa vähemmän ja palkkojen harmonisoi- tiin puolestaan miltei miljoona euroa sopimuksen varausta enemmän.

Investointikohteiksi sovittiin Hauholta Eteläisten päiväkotia ja Hau- hon Vanhustenkotiyhdistyksen Koivukodon loppuunsaattaminen, Kal- volasta päiväkotia, Lammilta liikuntakeskuksen loppuunsaattaminen ja Lammin päivähoiton ja esiopetuksen keskus, Rengosta koulu- ja lii- kuntakeskus ja Raitaharjun vanhainkodin peruskorjaus sisällytettynä yhteisiin vanhustenhuollon hankkeisiin sekä Tuuloksesta päivähoiton rakennusten peruskorjaus. Lisäksi sitouduttiin edistämään Kalvolan siirtoviemärin toteuttamista ja Tuuloksen vesistöjen tilan parantamista.

Hankkeet on saatu pääosin jo toteutettua tai rahoitus on jo varattu. Kalvolan päiväkotia tullaan toteuttamaan ulkopuolisella rahoituksella. Yhteensä yhdistymissopimuksen mukaisten hankkeiden todelliset kus- tannukset ovat 24,1 miljoonaa euroa, jota vuokrien yhteydessä makse- taan neljä miljoonaa euroa. Lammilla liikuntakeskuksen toteuttami- nen ajoittui vuosille 2008–2010 ja sen kokonaiskustannukset olivat 7,8 miljoonaa euroa. Kustannuksista osa saatiin valtiosuutena ja osa kir- jattiin Lammin tilinpäätökseen, joten yhdistymissopimuksen aikaiseksi osuudeksi jäi 3,7 miljoonaa euroa. Lammin päivähoitoyksikkö rakennet- tiin vuosina 2010–2011 ja sen kustannukset olivat 3,5 miljoonaa euroa.

5.3 Loimaa

Kuntaliitoksen yleiset tavoitteet

Loimaan, Alastaron ja Mellilän yhdistymissopimuksen mukaan hyvin- vointipalvelujen tuottamisen mahdollisuudet paranevat kuntataloutta vahvistamalla. Palvelutuotantoa linjattiin myös tehostettavaksi pääl- lekkäisyyksien karsimisen ja työnjaon kautta. Myös alueen imagoa ja vetovoimaa haluttiin vahvistaa, elinkeinoelämän menestymis- ja kehit- tymismahdollisuuksia parantaa ja voimavaroja koota vahvan ja elinvoi- maisen kaupunkiyhteisön rakentamiseksi.

Yhdistymissopimuksen vuodelle 2020 asetetussa visiossa asutusta ohjattiin maankäytön ja kaavoituksen sekä julkisten palvelujen jär- jestämisen kautta kasvaviin taajamiin. Tällaisina pidettiin Alastaron ja Mellilän keskustaaajamia sekä Hirvikoskea. Kaupungin vetovoimaa ha- luttiin kasvattaa luomalla kasvukäytävät näiden taajamien ja Loimaan kaupunkikeskustan välille ja tiivistämällä Loimaan ja Hirvikosken taa- jamien rakennetta. Myös yrityksiä ohjataan maankäytön suunnittelulla ja kaavoituksella kasvukäytäviin sekä kantatie 41:n alueelle. Keskustaa- jamien ja kasvukäytävän ulkopuolisia kyliä kehitetään vision mukaan

kylien omista vahvuuksista lähtien esimerkiksi julkista asiointiliikennettä järjestämällä, tieverkostoa ja muuta kunnallista infrastruktuuria ylläpitämällä sekä tukemalla kylätoimintaa. Vapaa-ajan ja liikunnan kohteista kehitetään Virttaan aluetta ja Melliläjärveä.

Hallinto ja päätöksenteko

Palvelujen järjestämisen lähtökohdaksi otettiin olemassa olevien tilojen hyödyntäminen. Yhdistymissopimuksen mukaisesti Alastaron entiselle kunnantalolle sijoitettiin tekninen palvelukeskus ja ympäristöpalvelukeskus. Sivistystoimi ja maataloustoimi sovittiin sijoitettavaksi Hirvikoskelle entisen kunnantalon tiloihin. Mellilän entistä kunnantaloa päätettiin kehittää koko Loimaata palvelevana kulttuurikeskuksena ja monitoimitilana. Tämä ei kuitenkaan toteutunut, vaan rakennus oli kesällä 2013 myytävänä.

Keskushallinnon toiminnot sijoitettiin Loimaan kaupungintalolle ja sosiaalitoimen hallinto sekä sosiaalityö terveystakeskuksen vuodeosastolta vapautuviin tiloihin. Yhdistymissopimuksessa sovittiin lisäksi kirjastojen monipalvelupisteistä. Monipalvelupisteet perustettiin Alastaron, Hirvikosken ja Mellilän kirjastoihin ja niistä saa neuvonnan ja lomakkeiden lisäksi ajanvarauksella esimerkiksi rakennusvalvontaan, ympäristöasioihin ja maatalouteen liittyviä palveluita.

Loimaan kaupungin, Alastaron ja Mellilän yhdistyessä sovittiin, että ensimmäisellä valtuustokaudella 2009–2012 kaupunginhallituksessa ja lautakunnissa on Alastaron alueelta vähintään kaksi edustajaa ja Mellilän alueelta vähintään yksi edustaja. Lakisääteisiin toimielimiin eli keskusvaalilautakuntaan ja tarkastuslautakuntaan päätettiin valita sekä Alastarolta että Mellilästä vähintään yksi edustaja. Kaupunginvaltuustoon valittiin 43 jäsentä, joista alastarolaisia oli 11 ja melliläläisiä kaksi.

Alastarolaisista valtuutetuista kokoomusta edusti viisi, keskustaa neljä ja vasemmistoliittoa kaksi. Heistä neljä asui kirkonkylässä, viisi kirkonkylän etelä- tai itäpuolella, yksi Virttaalla ja yksi Alastaron pohjoisosassa. Valtuustokaudelle 2013–2016 valittiin edelleen 43 edustajaa, joista alastarolaisia on edellisen kauden tapaan 11. Tämä on runsas neljäsosa kaikista eli selvästi alastarolaisten väkiluvun mukaista osuutta enemmän. Kaupunginvaltuutetuista keskustaa ja kokoomusta edustaa molempia kolme, sosialidemokraatteja ja vasemmistoliittoa molempia kaksi ja perussuomalaisia yksi henkilö. Heistä kirkonkylässä asuu neljä, kirkonkylän tuntumassa yksi, Virttaan alueella kaksi ja Alastaron pohjoisosan kylissä neljä henkilöä.

Sosiaali- ja terveystalvet

Sosiaalitoimen lähipalveluiksi määriteltiin yhdistymissopimuksessa koettiin annettavat palvelut, kotihoito, päivätoiminta, lasten päivähoito ja

esiopetus, sosiaalityö, asumispalvelut sekä kehitysvammaisten työ- ja päivätoiminta. Alastarolla ja Mellilässä sovittiin järjestettäväksi erityistyöntekijöiden sivuvastaanottopäiviä. Terveyspalvelujen osalta sovittiin lääkäreiden ja hoitajien vastaanottokäytäntöjen jatkumisesta ennallaan.

Vuoden 2009 kuntaliitoksen jälkeen aikuissosiaalityön sosiaalityöntekijä ja -ohjaaja pitivät vastaanottoja Mellilässä ja Alastarolla kahtena päivänä viikossa. Asiakkaiden määrän vähentymisen takia perusturvalautakunta päätti syksyllä 2009 supistaa lähivastaanottoja siten, että vastaanotto on Alastarolla ja Mellilässä yhtenä päivänä viikossa. Myös Mellilän terveysaseman lääkärin vastaanotto väheni nelipäiväiseksi keväällä 2010. Lisäksi sovittua toisen koulupsykologin toimea ei täytetty, vaan koulupsykologipalveluita täydennetään ostopalveluilla.

Keväällä 2013 Mellilän terveyspalveluja pyrittiin heikentämään asukkaiden tasapuoliseen kohteluun vedoten siten, että työpanosta olisi siirretty kaupungin keskustaan. Kaupunginjohtajan ehdotus terveysaseman tiloista luopumisesta, hammashuollon ja neuvolatoiminnan lopettamisesta sekä lääkärivastaanoton supistamisesta kerran viikossa lähinnä ikäihmisille ei toteutunut. Mellilästä päätettiin lakkauttaa hammashoito ja lääkäri-neuvolan palvelut, mutta säilyttää terveydenhoitajan palvelut ja lääkärin vastaanotto 2–3 päivänä viikossa.

Koulutuspalvelut ja päivähoito

Kuntaliitoksen toteutuessa Alastarolla toimi kirkonkylän ja Virttaan alakoulu sekä Alastaron yläaste. Loimaan, Alastaron ja Mellilän yhdistymissopimuksessa sovittiin, ettei liitosvaiheessa tehdä muutoksia perusopetuksen kouluverkkoon eikä laajentuneessa kaupungissa määritellä tarkkaa oppilasrajaa, joka johtaa koulua koskeviin toimenpiteisiin. Oppilasmäärän vähenemisen todettiin kuitenkin voivan luoda paineita supistaa kouluverkkoa jatkossa. Haja-asutusalueen koulujen osalta päätettiin viiden vuoden työrauhasta, jona aikana koulujen toimintaa ei tarkastella rationalisointimielessä.

Vuoden 2009 alussa Loimaalla oli 13 alakoulua, kolme yläkoulua, erityiskoulu ja lukio. Samana vuonna laaditussa kouluverkkoselvityksessä esitettiin kahdeksan koulun lakkauttamista, näiden mukana myös Alastaron yläaste sekä Virttaan koulu Alastarolta ja Isonperän koulu Mellilästä. Isonperän koulun lakkauttaminen kytkettyi Mellilään rakennettavan lasten toimintakeskuksen valmistumiseen. Erityisen paljon hämmästyystä herätti ehdotus Alastaron yläasteen lakkauttamisesta, sillä kuntaliitoksen yhteydessä oli sovittu koulun saneerauksesta vuonna 2010. Koulu toimi myös Oripään kunnan oppilaiden yläkouluna. Loppujen lopuksi kaupunginvaltuusto päätti lakkauttaa keskustan tuntumassa sijaitsevat Peltöisten ja Vesikosken koulut sekä Mellilän Isonperän koulun syyslukukaudesta 2012 alkaen.

Kouluverkkosuunnittelun lisäksi Loimaalla laadittiin vuosina 2009–

2010 aikana päivähoidon palveluverkkosuunnitelma. Virttaan ryhmäperhepäiväkodin osalta muutoksiin ei koettu olevan tarvetta. Alastaron päiväkodin peruskorjauksesta ja laajentamisesta sekä Mellilän asemaseudulle rakennettavan lasten toimintakeskuksesta sovittiin jo kuntaliitoksen yhteydessä. Vuonna 2011 selvitettiin Alastaron päiväkodin laajentamista, saneerausta tai uuden rakentamista viiden eri vaihtoehdon pohjalta. Mieliapiteet jakaantuivat luottamuselinten käsittelyssä. Perusturvalautakunta ehdotti uuden päiväkodin rakentamista kaupungin hankkeena, kun taas koulutuslautakunnassa päädyttiin yksityisen palvelutuotannon kannalle. Kaupunginvaltuusto päätti alkuvuodesta 2012 toteuttaa Alastaron päiväkodin yksityisenä palvelutuotantona. Viisi kaupunginvaltuutettua piti päätöstä yhdistymissopimuksen vastaisena ja valitti siitä hallinto-oikeuteen.

Kirjasto- ja vapaa-aikapalvelut

Loimaan, Alastaron ja Mellilän yhdistymissopimuksen mukaisesti Loimaalla on pääkirjasto, Hirvikosken kirjasto, Alastaron ja Mellilän lähikirjastot ja Virttaan lainausasema. Yhdistymissopimukseen kirjattiin, ettei kirjastoverkkoon ole tarvetta tehdä muutoksia. Toimipisteet ovat säilyneet myös kuntaliitoksen jälkeen. Osana Loimaan kaupungin tasapainottamisohjelman toista vaihetta tehtiin vuonna 2009 liikunta- paikkaselvitys liikuntapaikkaverkoston kehittämisen ja uudistamissuunnittelun pohjaksi. Selvityksessä olivat liitoskunnista mukana normaalit sisäliikuntatilat, urheilukentät, koulujen kentät ja jääkiekkokaukalot, kuntosalat ja uima-aiikat.

Liikenne ja maankäyttö

Kuntaliitoksessa sovittiin yhdistymisavustusten suuntaamisesta niin yleiskaavatyöhön kuin maanteiden ongelmakohtien parantamiseenkin. Virttaan kylän asemakaava laadittiin vuonna 2011. Vanhan kyläkeskustan käsittänyt kaava kattoi lähinnä rakennettua kyläaluetta ja sen luonne on pitkälti toteava. Ennen kuntaliitosta Alastarolla oli toiminut kaksi kutsutaksilinjaa, kun taas Mellilässä kuljetukset oli järjestetty muulla tavoin. Yhdistymisen jälkeen kutsutaksilinjat jatkoivat Alastarolla entiseen tapansa ja Mellilässä aloitettiin vuonna 2010 kutsutaksiliikenne kaksi kertaa viikossa.

Loimaan kaupungin strategia

Loimaan kaupunkistrategia ”Loimaan linja” päivitetään valtuustokausittain vuonna 2008 hyväksytyyn strategiaan pohjalta. Kaupunginvaltuusto

hyväksyi vuoden 2013 alussa strategian vuosille 2013–2016 ja aiemmasta kuntaliitosten täytäntöönpanoon painottuneesta tarkastelusta poiketen strategiassa tarkastellaan Loimaata jo yhtenä alueellisena ja toiminnallisena kokonaisuutena. Loimaa painottaa yhteisöllisyyttä ja omatoimisuutta tukevien palvelujen järjestämistä ja sitä kautta luotavaa perustaa asukkaiden sujuvalle elämälle ja yritysten kestäväälle kasvulle.

Visiossa vuodelle 2020 Loimaa painottaa elämisen sujuvuutta, kaupungin keskeistä sijaintia, päätöksenteon toimivuutta ja henkilöstön osaavuutta, palvelujen uudistamista, talouden vakautta sekä luontoa ja ympäristöä kestävä kasvun perustana. Kaupungin aluerakennetta kehitetään jo kuntaliitossopimuksessa mainittujen periaatteiden mukaisesti Alastaron, Hirvikosken, Loimaan kaupunkikeskustan ja Mellilän välistä kasvukäytävää sekä Virttaan aluetta kantatie 41:n varressa painottaen. Kasvavia kyliä ovat Virttaa, Metsämaa, Niinijoki, Kojonkulma ja Kauhanoja.

Yhdistymisavustusten käyttö

Loimaan, Mellilän ja Alastaron kuntaliitoksen yhteydessä linjattiin yhdistymisavustusten käytöstä. Yhdistymisavustusta saatiin 5,76 miljoonaa euroa, josta 1,1 miljoonaa euroa sovittiin kohdistettavaksi yhteisen tulevaisuuden rakentamiseen eli hallinnon sekä sosiaali- ja terveystoimen järjestelyihin ja kehittämiseen sekä yleiskaavatyöhön ja elinkeinotoimen kehittämiseen. Toteutettaviin investointeihin varattiin 2,46 miljoonaa euroa, josta Alastaron osuus oli 1,9 miljoonaa euroa ja Mellilän osuus 0,56 miljoonaa euroa. Loput 2,2 miljoonaa euroa varattiin haja-asutusalueiden avustamiseen.

Haja-asutusalueille suunnatuilla avustuksilla päätettiin auttaa vakituisesti asuttuja kiinteistöjä jätevesijärjestelmän toteuttamisessa, tukea kolmannen sektorin toimintaa sekä kunnostaa sorapintaista tiestöä muiden rahoittajien kanssa. Kolmannen sektorin tukemiseen varatut 200 000 euroa käytettiin vuosina 2009–2011. Avustuksen saajat olivat esimerkiksi kyläyhdistyksiä, liikuntaseuroja, maamiesseuroja, sotaveteraanien yhdistyksiä, 4H-yhdistyksiä ja muita vastaavia toimijoita. Soratiet valittiin kaikkien kolmen liitoskunnan alueelta, Alastarolta mukaan valittiin Koskenkylän ja Niittykulman paikallistiet.

Alastaron investointikohteista Alastaron yläasteen ja Virttaan koulun peruskorjaukset toteutettiin vuonna 2010. Myös yhdyskuntarakenteen työt eli Virttaan ja Alastaron yhdysviemärihankkeen rakentaminen, kaava-alueiden liittäminen yhdysviemäriin, viemäroinnin rakentaminen Virttaan kaava-alueilla sekä Loimaan ja Alastaron yhdysviemäriin suunnittelu alkoivat vuonna 2010 ja työ on jatkunut vuosittain. Yhdistymisavustusta varattiin myös Alastaron päiväkodin laajentamiseen. Kaupunginvaltuusto päätti kuitenkin vuonna 2012 toteuttaa hankkeen yksityisenä päiväkotin

6. Kansalaisvaikuttaminen ja alueelliset toimielimet tutkimuskunnissa

6.1 Jyväskylä

Kansalaisvaikuttaminen Jyväskylässä

Jyväskylän kaupungin tarjoamia osallistumismahdollisuuksia ovat olleet erilaiset foorumit, asiakaskyselyt ja viimeisimpänä kansalaisraadit. Kaupungin osallistu ja vaikuta -internetsivusto tarjoaa tietoa osallistumisen ja vaikuttamisen tavoista. Jyväskylän maalaiskunnan kyläiltojen perinnettä on jatkettu Jyväskylässä kuntaliitoksen jälkeen. Ryhmätyömenetelmällä toteutettavien asuinalue- ja kyläkierrosten tavoitteena on ollut käynnistää vuoropuhelu kaupungin asuinalueiden, kylien, eri toimijoiden ja viranhaltijoiden ja luottamushenkilöiden kesken. Kyläilloissa pohditaan myönteisiä ja toimivia asioita sekä kehittämisen paikkoja. Kyläillat on toteutettu ja suunniteltu yhteistyössä asukas- ja kyläyhdistysten, maaseutulausakunnan ja tulevaisuus- ja kaupunkisuunnittelulausakunnan kanssa. Kierroksilla on pyritty lisäämään yhteistyötä kylien ja asuinalueiden välillä, jotta iltoja voidaan järjestää yhteistyössä useammalla alueella. Asuinalue- ja kyläiltoja järjestettiin vuosina 2009–2012 yhteensä 19.

Korpilahdella järjestettiin syksyllä 2009 kyläillat vanhassa kuntakeskuksessa ja pohjoisilla kylillä. Yleisesti myönteisenä asiana pidettiin ympäristöä ja yhteisöllisyyttä. Keskustan kyläillassa myönteisinä asioina mainittiin satama, kauppa- ja yrityspalvelut sekä julkisista palveluista koulu ja kirjasto. Myös julkinen liikenne koettiin toimivaksi työpäivinä sekä Tampereen että Jyväskylän suuntiin. Pohjoisilla kylillä myönteistä palautetta annettiin muun muassa kirjastoautosta, sisäliikuntamahdollisuuksista, erilaisista kerhoista ja myös Tikkanen palveluista.

Tärkeimmiksi kehittämisen paikoiksi keskustan kyläillassa listattiin muun muassa terveysaseman tilojen kunnostus, keskustan yleisilmeen kohottaminen, kolmannen sektorin tilakysymykset, varautuminen kuntaliitossopimuksen jälkeiseen aikaan sekä sivuteiden kunto ja keskustan liikenne. Korpilahden pohjoisten kylien kyläillassa tärkeimmiksi ratkaistavaksi ongelmaksi nousi puolestaan kokoustilojen puuttuminen Sarvenperästä ja Saukkolasta. Myös Korpilahden ja Petäjäveden välinen maantie, joukkoliikenteen aikataulut sekä kevyen liikenteen väylät ja kaava-asiat askarruttivat asukkaita.

Jyväskylässä on lisäksi viisi kaupunkikeskustassa toimivaa ja kah-

desta viiteen kertaa vuodessa kokoontuvaa yhteistyöryhmää. Asuin-alueyhteistyöllä pyritään vuorovaikutukseen perustuvan yhteistyön käynnistämiseen asukkaiden ja alueen eri toimijoiden välille asuinalueiden kehittämiseksi ja yhteistyön koordinoointiin. Toimintatapoina ovat työryhmätyöskentely ja kaikille avoimet asuinaluefoorumit, joissa haetaan keskustelemalla alueen tärkeimpiä kehittämisen tarpeita ja kohteita.

Jyväskylän-foorumit ovat puolestaan kaupungin palveluista järjestettäviä avoimia keskustelu- ja tiedotustilaisuuksia, joissa on mukana kaupungin viranhaltijoita ja luottamushenkilöitä. Kaupungin internet-sivuilla olevat erityiset keskustelufoorumit avataan kunkin keskustelutilaisuuden yhteydessä. Palautekanavien kautta tullut palaute kerätään yhteen ja sitä käytetään apuna päätöksenteossa. Vuosina 2009–2011 järjestettiin esimerkiksi keskustelutilaisuudet terveydenhuollon palveluverkosta, liikunnasta, kaupungin ja kolmannen sektorin yhteistyöstä, eri alueiden katu- ja puistoasioista, kirjastoverkosta sekä Kuokkalan ja Vaajakosken alueen kouluratkaisuista. Jyväskylässä on järjestetty myös foorumeita yhdistysviestinnästä sekä kaupungin palveluista ja taloustilanteesta.

Kunnanosa hallinto Jyväskylässä

Kuntaliitoksen myötä aloittaneeseen Korpilahden aluelautakuntaan valittiin 11 jäsentä, joista yhdeksän oli korpilahtelaisia luottamushenkilöitä ja kaksi kylätoimikuntien yhteisestä ehdotuksesta valittua kylien edustajaa. Aluelautakunnan jäsenille valittiin henkilökohtaiset varajäsenet. Lautakunnan toimikaudeksi määriteltiin neljä vuotta ja tehtäväksi alueen erityistarpeiden esiin tuominen esitysten ja lausuntojen sekä hallintoon, toiminnan suunnitteluun ja talousarvioon vaikuttamisen kautta. Aluelautakunnalla oli mahdollisuus ottaa kantaa lähipalveluja ja -ympäristöä koskeviin asioihin sekä tukea kylätoimintaa ja muuta paikallista tapahtumien järjestämistä. Korpilahden aluelautakunta seurasi ja ohjasi yhdistymisavustusten käyttöä. Jyväskylän maalaiskunnan alueelle ei aluelautakuntaa perustettu, vaikka yhdistymissopimukseen mahdollisuus kirjattiin. Maalaiskunnan liitoksessa pääpaino asetettiin uudenlaisten osallistumismuotojen ja sähköisen vaikuttamisen lisäämiseen.

Korpilahden aluelautakunnan toiminta

Aluelautakunnan toiminta koostui lausuntojen antamisesta, keskusteluista ja tiedonkulusta. Aluelautakunnan käsittelemät asiat liittyivät pääosin sen omaan toimintaan, kuntaliitoksen ja yhdistymisavustuksiin, kaupungin organisaatiouudistukseen, rakentamiseen ja maankäyt-

töön, paikallisiin palveluihin sekä joihinkin yleisiin koko kaupunkia koskeviin asioihin. Lisäksi aluelautakunta osallistui erilaisiin tapahtumiin, seminaareihin tai muihin tilaisuuksiin. Vuonna 2009 aluelautakunta kokoontui kahdeksan kertaa, vuonna 2010 kymmenen kertaa, vuonna 2011 yhdeksän kertaa ja vuonna 2012 kahdeksan kertaa. Lautakunnan esittelijänä toimii kaupungin nimeämä viranhaltija.

Yhdistymisavustusten käytön seuranta ja ohjaus sekä kuntaliitos-sopimuksen seuraaminen olivat aluelautakunnan keskeisiä kokousaiheita. Ensimmäisenä toimintavuonna käsiteltiin avustusten kohdentamista eteläisille kylille ja Vespuolelle, mutta alunperin kylille suunnatut avustukset päätettiin kohdentaa vuonna 2010 uudelleen terveyskeskuk- sen peruskorjaukseen. Vuonna 2009 aluelautakunnalle esitettiin ajan- kohtaiskatsaus liitos-sopimuksen toteutumisesta ja aluelautakunnalla oli mahdollisuus esittää toimenpide-ehdotuksia.

Aluelautakunta sai vuonna 2012 tilannekatsauksen Korpilahti-talon tilanteesta ja se arvioi kuntaliitossopimuksen toteutumista sopimus- kauden loppuessa. Lautakunta päätti laatia Korpilahdelle uuden vision yhdistymissopimuksen päättymisen jälkeiselle ajalle. Aiheesta järjes- tettiin seminaari ja yleisötilaisuus sekä laadittiin muistio, mutta lopul- lista päätöstä tai visiota aluelautakunta ei toimintakaudellaan tehnyt.

Rakentamiseen ja maankäyttöön liittyen aluelautakunta antoi lau- suntoja ja kommentteja esimerkiksi kaavoituksesta sekä vastaanotti erilaisia tilannekatsauksia: keväällä 2012 kuultiin Jyväskylän kaupun- gin yleiskaavan valmistelusta. Vuonna 2009 käsiteltiin esimerkiksi Kor- pilahden alueen kaavoitusta ja suunnittelua, Tikkanen osayleiskaava- ehdotusta sekä kahta asemakaavan muutosehdotusta. Vuonna 2010 käsiteltiin Raspio-Iloniemen osayleiskaavaa ja Korpilahden Kirkkolah- den kaavaluonnosta. Käsiteltävänä olivat myös Korpilahden sataman yleissuunnitelma ja Korpilahden liikuntapaikkasuunnitelman toteutu- minen. Vuonna 2011 käsiteltiin Korpilahden koulunmäen yleissuunni- telmaa, sataman katu-, viher- ja satama-alueen rakennussuunnitelmaa sekä kahta asemakaavan muutosehdotusta.

Paikallisten palvelujen osalta useimmin esillä olleet asiat liittyivät opetukseen ja yhteispalvelupisteen toimintaan. Vuonna 2009 käsitel- tiin esimerkiksi Vespuolen koulua osana Jyväskylän kaupungin koulu- verkkoa sekä Korpilahden eteläisen osan esiopetuksen järjestämistä. Korpilahden lukion tilannetta käsiteltiin useamman kerran vuosina 2010–2011 johtuen lukion laskeneista opiskelijamääristä. Vuonna 2012 keskusteltiin kyläkoulujen tilanteesta ja annettiin lausunto, joka sisälsi ehdotuksen varsinaisten kyläkoulujen säilyttämisestä ja Hurttian kou- lun lakkauttamisesta.

Korpilahden terveysaseman toimintaa esiteltiin aluelautakunnalle vuonna 2009 ja vuonna 2011 aluelautakunnan käsiteltäväksi nousi ter- veysaseman peruskorjaus ja siihen liittyvä hankesuunnittelu, sillä yh- distymisavustukset oli päätetty suunnata terveysaseman korjaukseen. Myös Laajakaista kaikille -hanketta käsiteltiin aluelautakunnassa ja Jy-

väskylän kaupunki päättikin lähteä hankkeeseen mukaan vuonna 2012. Lisäksi aluelautakunnassa käsiteltiin erilaisia paikallisia asioita, kuten esimerkiksi vanhan pappilan peruskorjausta, kaupungin tilojen käyttöä Korpilahdella, nuorisopalveluita sekä asiointiliikennettä. Aluelautakunta vaikutti myös kulttuuriluotsitoiminnan laajentamiseen Korpilahdelle.

Aluelautakunta vieraili Putkilahden kylällä, jossa esiin nousivat kaavoituksen kysymykset ja rakennusluvut, jätevesipuhdistamon tilanne, kevyenliikenteen väylä ja liikuntapaikan ylläpito. Horkan koulupiirin kyläyhdistyksen toiveesta aluelautakunta antoi kaupungin omistaman Horkan kylätuvan omistusjärjestelyistä lausunnon. Aluelautakunnan mielestä alueen mahdollinen myynti tulisi toteuttaa siten, että kyläyhdistys voi jatkaa toimintaansa kylätuvassa.

Erialaisten kaupungin strategioiden ja ohjelmien osalta aluelautakunta antoi lausuntonsa esimerkiksi Jyväskylän vammaispoliittisesta ohjelmasta 2010–2015 ja Jyväskylän seudun maankäytön rakennemallista, jonka eri vaihtoehtoissa kuntaliitossopimuksen Korpilahti-osuus sivuutettiin lautakunnan mielestä lähes kokonaan. Aluelautakunnan lausunnossa todettiin esimerkiksi Saakosken puuttuminen elävien kylien vaihtoehtoista, vaikka alueen kaavoitus uuteen asumiseen ja yritys-toimintaan oli juuri käynnistymässä. Myöskään raideliikenteen mahdollisuuksia Korpilahden osalta ei ollut otettu huomioon.

Lautakunnan käsittelyyn nousi myös Jyväskylän kaupungissa toteutettava organisaatio- ja palvelurakenneuudistus, jonka seurauksena aluelautakunnan ja maaseutulautakunnan toiminta päättyi vuoden 2012 lopussa. Uuden sukupolven organisaation valmistelua esiteltiin aluelautakunnalle keväällä 2011. Aluelautakunta toivoi tällöin alueorganisaation aloittamisen valmistelun välitöntä aloittamista. Maaseutulautakunnan ja aluelautakunnan keskustelujen pohjalta valmistettiin esitys Jyväskylään perustettavasta maaseudun yhteistyöryhmästä ja kyläasiamiehestä. Aluelautakunnan pyynnöstä kansalaistoiminnan ja erityisesti asukas- ja kyläyhdistystoiminnan tukemisen tilannetta ja järjestelyjä uuden sukupolven organisaatioissa esiteltiin aluelautakunnalle syksyllä 2011. Asukastoiminnan uusia malleja pohdittiin vielä seuraavana keväänäkin.

Yhteenveto Korpilahden aluelautakunnan kokouksista

Korpilahden aluelautakunnan toiminta alkoi kuntaliitoksen yhteydessä vuonna 2009 ja se ehti neljän toimintavuotensa aikana kokoontua 35 kertaa. Aluelautakunta sai asioita tiedoksi, antoi lausuntoja ja esitti kannanottoja. Yhdistymisavustusten seuraamisen ja uudelleensuuntaamisen lisäksi lautakunta pohti etenkin paikallisiin palveluihin, rakentamiseen ja maankäyttöön liittyviä asioita sekä käsittelee jonkin verran myös yleisiä kaupungin ohjelmia ja strategioita. Etenkin kaavoitus, Korpilahden lukion tilanne ja yhteispalvelupisteen toiminta olivat mer-

kittäviä aihekokonaisuuksia. Vuosien 2011–2012 aikana käsittelyssä oli myös uuden sukupolven organisaatiouudistus, jonka myötä aluelautakunnan toiminta päättyi vuoden 2012 lopussa.

6.2 Hämeenlinna

Kansalaisvaikuttaminen Hämeenlinnassa

Hämeenlinnassa kuntaliitossopimukseen kirjattiin kansalaisten osallistumisen ja vaikuttamismahdollisuuksien edistäminen lisäämällä sähköisiä vaikutuskeinoja sekä kehittämällä niin sanotun Hämeenlinna-mallin periaatteita ja palautejärjestelmää edelleen. Näillä toimenpiteillä turvattaisiin kuntalaisten mahdollisuus osallistua päätöksentekoon ja vaikuttaa palveluihin. Myös Ydin-Hämeen ja Kalvola-Rengon aluetoimikunnat perustettiin yhdistymissopimuksen mukaisesti. Lisäksi Hämeenlinnassa on järjestetty kyläkäräjiksi kutsuttuja tilaisuuksia aluetoimikuntien ja kylätoimijoista koostuvan kyläaktivaattoriryhmän kanssa. Käyttöön otetun KommenTori-kommenttialustan kautta on mahdollista osallistua Hämeenlinnan kaupungin valmisteilla olevien strategioiden, hankkeiden ja suunnitelmien valmisteluun.

Maaseutuohjelma

Hyvä arki Hämeenlinnan maaseutualueille - Hämeenlinnan maaseutuohjelma 2015 valmistui vuonna 2012 ja se koostuu varsinaisen ohjelmaosion lisäksi maaseudun strategioista ja ohjelmista sekä haastatteluista ja kyselyistä koostuvasta liiteosasta. Tällä liiteosalla haluttiin lisätä niin kaupungin viranhaltijoiden, päättäjien kuin asukkaidenkin tietämystä maaseudusta. Maaseutuohjelman vision mukaan ”Hämeenlinna tarjoaa maaseudullaan monipuolisia asumisen, yrittämisen, vapaa-ajan viettämisen ja palveluiden mahdollisuuksia taloudellisesti kestäväällä pohjalla”. Maaseutuohjelman tavoitteiksi ohjelmassa määritellään elinvoimaiseen maaseutuun liittyvien näkemysten ja kehittämisideoiden kokoaminen, päättäjien ja viranhaltijoiden maaseutuun liittyvän tietämyksen lisääminen, asukkaiden luottamuksen lisääminen Hämeenlinnan toimintamalliin, maaseutua tukevien ratkaisujen sisällyttäminen eri hallintokuntien budjetteihin sekä asukkaiden innostaminen alueiden kehittämiseen.

Hämeenlinnan maaseutuohjelmassa on kolme teemaa: 1) asuminen, ympäristö ja infra, 2) elinkeinot, työ ja palvelut sekä 3) yhteisöllisyys, vaikuttaminen ja viihtyisyys. Jokaisesta teemasta esitellään tarpeet ja toimenpiteet, teemaa tukevat hankkeet sekä tavoitteet ja toimenpidehdotukset vuosille 2012–2013. Ohjelmaa päivitetään vuosien 2014–

2015 osalta asukasraatien kanssa myöhemmin. Asuminen, ympäristö ja infra -teeman toimenpide-ehdotukset kohdistuvat maankäyttöön ja kaavoitukseen, maaseutualueiden tonttien tarjontaan ja markkinointiin, vesihuoltoon sekä tietoihin. Elinkeinot, työ ja palvelut -teemassa keskitytään maaseutualueiden elinvoimaisuuteen. Teeman toimenpide-ehdotuksiin kuuluvat maaseudun elinvoimaisuuden tarkastelun nostaminen kaupungin tavoitteeksi, maaseutuvaikutusten arviointityökalun käyttöönotto, maaseutualueiden palveluihin sopivien mittarien luominen sekä yhdistysten avustustarpeiden ja avustusten vaikutusten selvittäminen.

Kolmannessa eli yhteisöllisyys, vaikuttaminen ja viihtyisyys -teemassa, pohditaan vaikuttamista ja lähidemokratiaa sekä esitellään Hämeenlinnan erilaisia vaikuttamisen kanavia. Toimenpide-ehdotukset kohdistuvat muun muassa uuden vaikuttamismallin kehittämiseen, verkkovaltuuston uudelleen käynnistämiseen, maaseutuvaikutusten arvioinnin kehittämiseen osana kansalaisraatien toimintaa, kuntaliitosasiakirjojen arviointiin, lähidemokratian toteutumisen arviointiin, yhteistyön vahvistamiseen kolmannen sektorin kanssa, kesäasukkaiden vaikutuskanavien selvittämiseen sekä maaseutualueille kohdistuvan viestinnän kehittämiseen.

*Kunnanosa-*hallinto

Hämeenlinnan monikuntaliitoksen yhteydessä perustettiin vuosiksi 2009–2012 Kalvolan ja Rengon entisten kuntien yhteinen 14-jäseninen aluetoimikunta sekä Hauhon, Tuuloksen ja Lammin yhteinen 18-jäseninen Ydin-Hämeen aluetoimikunta, jonka jäsenistä kahdeksan oli lammilaisia, kuusi hauholaisia ja neljä tuuloslaisia. Toimikunnille nimettiin valmistelija sekä kaupunginhallituksen edustaja varajäsenineen. Toimikuntien jäsenet ja varajäsenet olivat kaupunginvaltuuston nimeämiä ja paikkajaossa otettiin toiminta-alueiden kuntavaalien tulos huomioon.

Aluetoimikuntien tehtäviksi määriteltiin osallistuminen muutoksen valmisteluun ja sen toteutumisen seurantaan, toimiminen linkkinä paikallisten toimijoiden ja kaupunginvaltuuston välillä sekä rahoituksen jakaminen ensimmäisellä valtuustokaudella paikallisten toimintojen kehittämiseksi. Toimikunnille myönnettiin aluksi vuosittaista kehittämis- ja hallintorahaa yhdistymissopimuksen mukaisesti yhteensä 220 000 euroa. Hallinto- ja kehittämisrahaa pienennettiin kuitenkin säästöyistä 70 000 euroon vuoden 2010 alusta lukien. Myös yksityistieavustusten maksaminen kuului toimikuntien tehtävänkuvaan ensimmäisten kolmen toimintavuoden ajan. Yhdistymissopimukseen kirjattiin myös aluetoimikuntien toiminnan kehittäminen sekä toiminnan vakiinnuttaminen osaksi kansalaisvaikuttamisen järjestelmää ensimmäisen valtuustokauden aikana.

Kalvola-Rengon aluetoimikunta kokoontui vuonna 2009 kolme kertaa, vuonna 2010 kaksi kertaa, vuonna 2011 kaksi kertaa ja vuonna 2012

kolme kertaa. Ydin-Hämeen aluetoimikunta kokoontui vuonna 2009 viisi kertaa, vuonna 2010 kaksi kertaa, vuonna 2011 kolme kertaa ja vuonna 2012 kolme kertaa.

Ydin-Hämeen aluetoimikunnan toiminta

Määrärahojen pienentyessä heti ensimmäisen toimintavuoden jälkeen 220 000 eurosta 70 000 euroon toimikunnat totesivat, ettei toiminta voi määrärahojen pienentyessä jatkua yhdistymissopimuksen mukaisessa laajuudessa. Aluetoimikunnan vaikutusmahdollisuuksia käsiteltiin jo ensimmäisenä toimintavuotena 2009, mikä johti vaatimukseen oikeudesta osallistua lautakuntien, hallituksen ja valtuuston valmisteluseminaareihin ja päästä mukaan kaupungin eri tiedotuskanaviin. Aluetoimikunnassa päätettiin antaa puheenjohtajistolle ja sihteerille valtuudet ottaa kantaa asioihin toimikunnan nimissä, koska toimikunnan kokousaikataululla ei pystytty reagoimaan nopeasti erilaisiin suunnitelmiin ja hankkeisiin.

Avustusten jakoa ja niiden jakoperiaatteita käsiteltiin aluetoimikunnan kokouksissa runsaasti. Yksityistieavustusten jakoperiaatteita korjattiin vuonna 2010 yksinkertaisempaan ja vähemmän hallintobyrokratiaa aiheuttavaan käytäntöön pääsemiseksi. Jo vuoden 2010 alussa aluetoimikunnassa käsiteltiin avustusten jakamisen siirtymistä muille lautakunnille. Vuoden 2009 määrärahoista tiekunnille jaettaviin yksityistieavustuksiin tuli yhteensä noin 300 hakemusta. Kehittämisyksityistieavustuksia aluetoimikunnat jakoivat vuosina 2011 ja 2012 yhteensä noin 40 000 euroa.

Kylätoimintaan liittyen aluetoimikunta oli mukana järjestämässä kyläkäräjiä ja toimikunnalle esiteltiin yhteistyötä kyläyhdistysten, kesäasukkaiden ja muun kolmannen sektorin kanssa sekä kyläyhdistysten tulevaisuuden ajatuksia ja yhteistyön muotoja. Vuonna 2010 aluelautakunta osallistui laatimansa yhteenvedon mukaan vajaan kahteenkymmeneen asukas- ja yhdistystilaisuuteen, kuten yhdistysten iltaan ja tieseminaariin, kyläkäräjiin, maaseutumatkailuyrittäjäseminaariin sekä kaupunginhallituksen ja aluetoimikuntien yhteistilaisuuteen. Myös kesätapahtumissa, ystävyyskuntatapaamisissa ja tonttiesittelyissä oltiin mukana.

Aluetoimikunta otti käsittelyyn paikallisten asukkaiden ja järjestöjen tarvitsemien kiinteistöjen omistuksen ja hallinnoinnin syksyllä 2009 ja päätti tehdä käytettävissä olevien tilojen kokonaiskartoituksen, selvittää Lammin Turvan talon ja Hauhon Hauho-talon tilannetta ja etsiä mahdollisuutta siirtää tilat kaupungin omistuksesta jonkin paikallisen yhteisön hallintaan. Myös julkisten tilojen käyttämisen ehtoihin aluetoimikunta otti kantaa. Joukkoliikenteen tilasta ja palvelulinjoista keskusteltiin, ja toimikunta toivoi selvityksen laatimista Ydin-Hämeen sisäisestä joukkoliikenteestä.

Aluetoimikunnan kokouksissa käsiteltiin myös erityisesti vuonna 2009 erilaisia kaupungin strategioita ja visioita, kulttuuriasioita sekä vanhustenhuollon tilannetta. Hämeenlinnan seudun maaseutuhallinnon uudistuksesta aluetoimikunta sai tilannekatsauksen vuonna 2010 ja maaseutuhallinnon yhteistyöalueen sekä maaseutuohjelman valmistelusta vuonna 2011. Aluetoimikunnan viimeisenä toimintavuotena 2012 käsiteltävät asiat olivat sen sijaan lukumääräisesti vähäisiä ja sisällöllisesti vaatimattomia. Toiminta painottui paikalliseen kehittämiseen suunnattujen avustusten ja yksityistieavustusten myöntämiseen.

Kyläkäräjät

Kyläkäräjien idea sai alkunsa kyläyhdistyksille tehtyjen haastattelujen pohjalta. Kyläkäräjät on toteutettu kaksi kertaa vuodessa ja sen valmisteluun ovat osallistuneet kyläaktivaattorit, aluetoimikuntien puheenjohtajat sekä kaupungin viranhaltija. Tilaisuuksien varsinaisina järjestäjinä toimivat aluetoimikunnat. Kyläkäräjillä etsitään rakentavia ratkaisuja ajankohtaisiin ongelmiin ja siksi luottamushenkilöiden ja kaupungin henkilöstön mukaan saamista on pidetty tärkeänä. Järjestetyissä kyläkäräjissä on kullakin kerralla ollut erikseen määritelty teema.

Ensimmäiset kyläkäräjät järjestettiin marraskuussa 2009 ja osallistujia oli 72. Mukana oli asukkaita, aluetoimikuntien jäseniä, kaupunginvaltuutettuja ja kaupunginhallituksen jäseniä. Vuonna 2010 kyläkäräjät järjestettiin huhti- ja lokakuussa. Kaksilla ensimmäisillä kyläkäräjillä kokoontumisen painopiste oli pyydetyissä alustuksissa. Kolmansilla kyläkäräjillä varattiin sen sijaan enemmän aikaa keskustelulle ja ryhmätöille. Keväällä 2011 kyläkäräjät järjestettiin osana Voimistuvat kylät -tapahtumaa maankäyttö ja asuminen -teemaan liittyen. Osallistujia oli tällöin myös Janakkalasta ja Hattulasta. Syksyllä 2011 kyläkäräjät järjestettiin maankäytön suunnittelua koskevana paikallisina tapahtumina.

Keväällä 2012 kyläkäräjillä pohdittiin maaseudun mahdollisuuksia asumisen ja yrittämisen näkökulmasta sekä kansalaisvaikuttamista tekeillä olleen maaseutuohjelman ja kaupungin uusien vaikuttamisen mallien kautta. Osa tilaisuudesta videoitiin ensimmäisen kerran suoraan lähetyksenä verkkoon. Syksyn 2012 kyläkäräjillä jatkettiin vaikuttamisteemasta alustusten pohjalta ja kuultiin lisäksi kaupungin myöntämien avustusten vaikuttavuudesta. Tilaisuudessa julkistettiin myös uusien vaikuttajaraatien puheenjohtajat.

Kyläaktivaattorit ja ryhmän toiminta

Kyläaktivaattoriryhmä perustettiin ensimmäisillä kyläkäräjillä syksyllä 2009. Kyläaktivaattorit on vapaamuotoinen, ei-poliittinen toimija, johon

jokaisella Hämeenlinnan kylä- ja asukasyhdistyksellä on mahdollisuus saada edustajansa. Maaseutukylien vapaaehtoisista aktiivitoimijoista koostuvassa ryhmässä oli keväällä 2012 yhteensä 15 jäsentä. Tapaamisia on järjestetty esimerkiksi eri kylissä ja ryhmän puheenjohtajuus on kiertänyt ollen aina sen kylän edustajalla, jossa tapaaminen järjestetään. Kyläaktivaattorit kutsuu koolle kaupungin viranhaltija ja sihteerinä toimii paikallisen toimintaryhmän työntekijä.

Kyläaktivaattoreiden toiminta rakentuu kokemusten vaihtoon, yhteydenpitoon ja suoraan vuorovaikutukseen Hämeenlinnan kaupungin kanssa kyliä koskevista asioista. Kyläaktivaattorit edustavat omaa kyläänsä ja pyrkivät ryhmänä vaikuttamaan kylien ja kaupungin välisen yhteistyön kehittämiseen. Kyläaktivaattorit kokoavat asukkaiden mielipiteet ja toivomukset sekä ottavat kantaa kyliä ja kyläläisiä koskeviin asioihin. Ne toimivat aluetoimikuntien kumppaneina pyrkien verkostoitumaan myös muiden toimijoiden kanssa. Kyläaktivaattorit ovat olleet mukana myös maaseutuohjelman laadinnassa sekä ideoimassa kyläkäräjiä.

Vuonna 2011 kyläaktivaattorit kokoontuivat yhteensä 10 kertaa. Kyläaktivaattoreiden toiminta muotoutui vapaaehtoiseksi ja kylälähtöisyyttä painottavaksi. Alkuvuonna 2011 kyläaktivaattoritoiminnan koettiin painottuneen Ydin-Hämeen alueelle ja mukaan pyrittiinkin houkuttelemaan mukaan aktivaattoreita myös muualta kaupungista. Maaseutuohjelman valmistelun lisäksi kyläaktivaattorit suunnittelivat kyselyä nuorten hyvästä arjesta maaseudulla sekä ikäihmisten foorumia. Kokouksissa keskusteltiin myös kaupungin tonttitilanteesta ja kansalaisvaikuttamisesta.

Kyläaktivaattorien toteuttaman 19–29 -vuotiaiden kanssa toimiville suunnatun kyselyn tavoitteena oli selvittää maaseutuohjelman taustaksi nuorten tarpeita hyvälle arjelle Hämeenlinnan maaseudulla. Vastauksien yhteenveto vietiin tiedoksi myös aluetoimikunnalle. Ikäihmisten foorumin tavoitteena oli puolestaan selvittää kaupungin omaa visiota ja toimenpiteitä hyvän arjen toteuttamiseksi maaseudun ikäihmisille. Samalla haluttiin pohtia järjestöjen ja yritysten roolia ikäihmisten palveluiden järjestäjinä nyt ja tulevaisuudessa.

Aluetoimikunnat olivat ideoineet pitäjäneuvoston perustamista. Tarkoituksena olisi pitäjäneuvostojen puheenjohtajien säännöllinen kokoontuminen ja toimiminen linkkeinä kaupungin suuntaan. Kyläohjelmat puolestaan koottaisiin pitäjäsunnitelmiksi ja vietäisiin tiedoksi kaupungin hallintoon. Kyläaktivaattoreille kerrottiin kansalaisvaikuttamisen kehittämistyön tilanteesta ja keskustelussa oli tähän liittyen pitäjäneuvostojen perustaminen kansalaistason ja aluetason vahvistamiseksi.

Vuonna 2012 ryhmä kokoontui viisi kertaa. Kokoontumisissa suunniteltiin kyläkäräjien sisältöä ja kuultiin kaupungin sosiaalityön koordinoimasta alueseulatoiminnasta syrjäytymisen ennaltaehkäisemiseksi. Kokouksissa keskusteltiin myös muista kaupungin hankkeista ja käytiin

läpi kylien toimintaa. Nuorisokyselyn ja maaseutuohjelman valmistuttua päätettiin etsiä uusia toimintaideoita ja rekrytoida uusia kyliä mukaan aktivaattoritoimintaan. Kokouksissa oli tavallisesti vain muutama osallistuja.

Yhteenveto Ydin-Hämeen aluetoimikunnan kokouksista, kyläkäräjistä ja kyläaktivaattoritoiminnasta

Ydin-Hämeen aluetoimikunnan keskeisiin velvollisuuksiin kuului paikallisen kehittämisen ja yksityisteiden avustusten myöntäminen. Nämä avustustenjakotehtävät siirtyivät kuitenkin muille kaupungin lautakunnille. Aluetoimikunnalla oli kokouksia vain harvoin, mutta se osallistui lisäksi erilaisiin tapahtumiin. Toimikunnan kehittämis- ja hallintorahaa vähennettiin heti ensimmäisen toimintavuoden jälkeen 220 000 eurosta 70 000 euroon, mikä supisti toimikunnan toimintamahdollisuuksia. Yksityistieavustuksiin oli jaettavana 280 000 euroa vuodessa.

Avustusten jaon lisäksi kokouksissa käsiteltiin aluetoimikunnan omaa toimintaa, roolia ja tulevaisuutta. Kokouksissa käsiteltiin myös paikallisia palveluita, maankäyttöä ja rakentamista, kuten joukkoliikennettä sekä tonttien myyntitilannetta ja kyläkaavahanketta. Lisäksi esillä oli Hämeenlinnan seudun maaseutuhallinnon uudistamisen ja maaseutuohjelman valmistelun kaltaisia yleisiä asioita. Aluelautakunta sai myös asioita tiedoksi ja antoi lausuntoja.

Kyläkäräjiä on järjestetty Hämeenlinnassa kahdesti vuodessa, lukuun ottamatta vuotta 2011, jolloin syksyn kyläkäräjät toteutettiin pitäjäkierroksina. Kyläkäräjillä on aina etukäteen päätetty ajankohtainen teema, johon keskitytään. Kyläaktivaattoriryhmä on puolestaan vapaa-muotoinen ja kylälähtöisyyttä painottava ryhmä, joka kokoontuu useita kertoja vuodessa ja osallistuu muun muassa kyläkäräjien järjestelyyn. Kyläaktivaattorien toiminnassa ovat mukana myös kaupungin sekä paikallisen toimintaryhmän edustajat.

6.3 Loimaa

Kylien neuvottelukunnan toiminta Loimaan kunnan ja Loimaan kaupungin kuntaliitoksen jälkeen

Loimaan kunnan ja Loimaan kaupungin kuntaliitoksen yhteydessä vuonna 2005 muodostettiin maaseutulautakunnan alaisuuteen vapaa-muotoinen kylien neuvottelukunta, johon valittiin jokaisesta yhdistymisavustusta saavasta kylästä yksi edustaja eli yhteensä kahdeksan jäsentä. Kylien neuvottelukunnan jäsenmäärää sovittiin voitavan kasvattaa aina, kun uusi kylä tai kaupunginosa haluaa liittyä mukaan. Vuo-

sien 2005–2008 aikana kylien neuvottelukunta kokoontui yhteensä 20 kertaa; vuonna 2005 seitsemän kertaa, vuonna 2006 viisi kertaa, vuonna 2007 kolme kertaa ja vuonna 2008 viisi kertaa.

Kylien neuvottelukunta käsitteli ensimmäisen kuntaliitoksen jälkeen omaan toimintaansa liittyviä asioita, joihin voidaan laskea kuuluviksi esimerkiksi tiedotteet, esitteet, kyläkierrokset ja toiminnan kehittäminen. Neuvottelukunta ehdotti myös kaupunginhallitukselle kyläkierrosta, jossa kaupunginvaltuusto kokoontuisi siirtymäkauden aikana kerran jokaisessa kylässä. Neuvottelukunta julkaisi vuosittain tiedotelehteä. Neuvottelukunta teki myös esityksen ja anomuksen maaseutulaakunnalle yhdistymisavustusten käytöstä, käsitteli yhdistymisavustusten tilannetta ja antoi niistä lausunnon.

Kylien kehittämiseen liittyvät asiat olivat myös keskeisesti esillä. Kokouksissa käsiteltiin esimerkiksi kylien kotisivuja ja palvelinjärjestelyitä, kyläyhdyshenkilön palkkaamista ja osallistumista maatalousnäyttelyyn. Kylien yhteisestä palvelimesta luovuttiin, mutta kylien kotisivuille järjestyi linkit kaupungin internetsivustolle. Myös kyliin liittyviä hankkeita esiteltiin kokouksissa. Vuonna 2007 kylien neuvottelukunnalle esiteltiin esimerkiksi hanke, jonka tavoitteena oli selvittää yhteistyön nykytilaa, käytännön toimintamalleja, uusia yhteistyömalleja sekä tiivistää yhteistyötä.

Kylien neuvottelukunta käsitteli toimintansa alkuvuosina kylien joukkoliikennejärjestelyjä. Loimaan kaupunginhallitukselle esitettiin vuonna 2005, että seuraavan vuoden talousarvioon varattaisiin määräraha yhdistymissopimuksessa tarkoitettuun kylien joukkoliikennejärjestelyiden tehostamiseen. Neuvottelukunta vaati aloitteen kautta lisäksi, että Loimaan kunnan ja Loimaan kaupungin yhdistymissopimukseen kirjatut yksityis- ja paikallisteiden kunnostusmäärärahat otettaisiin nopeasti käyttöön. Myöhemmin neuvottelukunta teki esityksen kaupunginhallitukselle korjausta vaativista tieosuuksista niiden kunnan selvittämiseksi.

Vuonna 2006 järjestettiin jätevesi-ilta ja neuvottelukunta esitti myös lausunnossaan selvitystä kunnallisen jätevesihuollon alueellisesta järjestämisestä. Neuvottelukunta kiirehti samana vuonna vielä haja-asutusalueen jätevesiselvitysten ja -suunnitelmien aloittamista. Myös myöhemmin asiaa on sivuttu. Neuvottelukunta antoi myös lausuntonsa Loimaan Linja -strategiasta. Kokouksissa keskusteltiin lisäksi esimerkiksi kaupungin talousarviosta ja sen valmistelusta, sillä kylät olivat antaneet arvionsa yhdistymisavustusten tarpeesta talousarvion pohjaksi.

Kylien neuvottelukunnan toiminta Alastaron, Mellilän ja Loimaan kuntaliitoksen jälkeen

Alastaron, Mellilän ja Loimaan yhdistyessä sovittiin vastaavalla tavalla kaupunginhallituksen vastuualueelle sijoittuvasta kylien neuvottelukunnasta. Kylien neuvottelukunnan sihteerin tehtäviä hoitaa maa-

seutuasiames ja kokouksissa on läsnä tehtävään nimetty kaupungin viranhaltija. Neuvottelukuntaan valittiin jäsenet 12 kylästä. Alastarolta valittiin kolme jäsentä, Mellilästä yksi ja Loimaan entisestä kunnasta ja kaupungista 8 jäsentä. Lisäys aiempaan oli neljä kylää. Vuoden 2009 alusta alkaen myös kahdella kotiseutuyhdistyksen edustajalla on ollut läsnäolo-oikeus neuvottelukunnassa. Lisäksi neuvottelukunnan jäsenmäärä kasvoi vielä vuonna 2012 yhdellä kyläyhdistyksellä. Kylien neuvottelukunta kokoontui vuonna 2009 neljä kertaa, vuonna 2010 kaksi kertaa, vuonna 2011 kaksi kertaa ja vuonna 2012 kaksi kertaa.

Vuoden 2009 kuntaliitoksen jälkeen neuvottelukunnan käsittelemät asiat ovat olleet melko samanlaisia kuin aikaisemminkin. Neuvottelukunta on julkaissut vuosittaista kylätiedotetta sekä koonnut kylien kesätapahtumia tapahtumakalenteriin ja kylien juhlatalotiedot rekisteriin. Neuvottelukunta on laatinut jokaiselle toimintavuodelleen toimintasuunnitelman ja osallistunut Okra-maatalousnäyttelyyn. Vuonna 2009 selvitettiin neuvottelukunnalle kyläsuunnitelmien laatimis- ja päivitysprosessia sekä yhdistymisavustusten tilannetta ja jakoperiaatteita. Neuvottelukuntaa askarrutti kokouksessa myös kylien rahoituksen tulevaisuus yhdistymisavustusten loputtua.

Neuvottelukunnan kokouksissa on ollut esillä myös erilaisia hankkeita ja tilannekatsauksia. Esimerkiksi Kylämaisema kuntoon -hankkeessa oli mahdollista saada kylälle ilmainen maisemanhoitosuunnitelma. Laajakaista kaikille -hankkeessa pyritään rakentamaan nopeat tietoliikenneyhteydet Loimaan seudulle. Neuvottelukunnalle esiteltiin myös kiinteistökaupan tilannetta sekä kylien ranta- ja täydennysrakentamisen mahdollisuuksia. Maallemuuttoa ja maaseutuasumista edistävää Onni kutsuu kylään -hanketta esiteltiin puolestaan kylien neuvottelukunnalle vuonna 2012.

Neuvottelukunta sai tietoa myös talouden tasapainottamisohjelman vaikutuksista sekä kylien näkökulmasta että yleisesti. Kyliin vaikuttavia toimenpiteitä olivat esimerkiksi tieasiat, kouluverkkomuutokset, lähipalvelut, vanhuspalvelut ja jätevesiasiat. Vuonna 2011 käsiteltiin kaupungin ajankohtaisia hankkeita ja toimenpiteitä Loimaan kylillä. Esillä olivat esimerkiksi tienhoitoon, jätevesiavustuksiin, Mellilän lasten palvelukeskukseen ja entiseen kunnantalon sekä kaavoitukseen liittyvät asiat. Vuonna 2012 kylien neuvottelukunnalle kerrottiin Virttaan viemäröinnin ja valokuiturakentamisen tilanteesta. Keskustelun aiheena oli myös Alastaron päiväkotiratkaisu ja Alastaron keskustan kehittäminen.

Neuvottelukunta esitti etenkin kuntaliitoksen jälkeen lausuntoja ja laati kannanottoja. Vuonna 2009 neuvottelukunta ehdotti Loimaan rakennusjärjestyksen 5000 m² pinta-alavaatimusta muutettavaksi 2000 m²:iin erikseen päätettyjä taajaman lähialueita lukuun ottamatta. Samana vuonna neuvottelukunta esitti myös mielipiteensä kouluverkko-selvityksestä, seuraavana vuonna esitettiin puolestaan yleishyödyllisten yhdistysten kiinteistöveron poistamista.

Yhteenvedo Loimaan kylien neuvottelukunnan kokouksista

Loimaan kylien neuvottelukunta kokoontui vuosina 2005–2008 yhteensä 20 kertaa ja vuosina 2009–2012 yhteensä kymmenen kertaa. Ensimmäisen kuntaliitoksen jälkeen neuvottelukunnan keskeiset tehtävät liittyivät yhdistymisavustuksiin, vaikkei se varsinaisia päätöksiä tehnytään. Rakentamisen ja maankäytön osalta on käsitelty paikallis- ja yksityistieasioita ja kylien ranta- ja täydennysrakentamista, kiinteistöjen markkinointia kylillä sekä esimerkiksi teknisen ja ympäristöpalvelun asioita. Neuvottelukunnan asioiden käsittely on ollut kylälähtöistä ja esimerkiksi kylätiedotteen julkaisu on konkreettista toimintaa. Neuvottelukunta on kuitenkin antanut myös muutamia lausuntoja, esityksiä ja kannanottoja erityisesti maaseutulautakunnalle ja kaupunginhallitukselle.

7. Korpilahti osana jyvääskylää

7.1 Maaseutu osana kaupunkia

Kokemuksia kuntaliitoksesta ja maaseudun kehittämisestä

Korpilahltaisten haastatteluissa enemmistö kertoi olevansa yhä liitoksen puolella, joskin osalla haastateltavista oli jonkin verran vaihtelevia kokemuksia kuntaliitoksen jälkeisestä ajasta. Kuntaliitosta perusteltiin useissa haastatteluissa Korpilahden kunnan taloudellisella tilanteella, jonka ei koettu jättäneen juuri vaihtoehtoja. Yleisesti ottaen haastatteluissa todettiin Korpilahdelta löytyvän yhä niin kuntaliitokseen myönteisesti kuin kielteisestikin suhtautuvia.

”Vastustajia on vieläkin, mutta tällä hetkellä puolustajien puolella tilanne, kun ymmärretty, miten pahoissa rahavaikeuksissa oltiin, ettei mitään olisi saatu. Kaikki olisi lakkautettu, mutta siis edelleen molempia. Ei kuitenkaan henkilösuhteisiin vaikuttanut, vaan mielipiteitä ja sillä hyvä.”

(Yhdistyksen edustaja)

Erityisesti kuntaliitokseen kielteisesti suhtautuneet olisivat haastattelujen perusteella toivoneet, että liitosta Muuramen kanssa olisi selvitetty tarkemmin. Eräässä haastattelussa kaupungin ja maaseudun yhdistämistä pidettiin vääränä, sillä paikkakuntien erilaisuuden vuoksi tasapuolinen kehittäminen on vaikeaa. Kuntaliitoksen myötä Korpilahti-henki ja vanhan kulttuuripitäjän luonne ovat poissa ja liitoksen vaikutus näkyy mielialassa. Suuressa yksikössä ei asioista enää välitetä samoin kuin omassa pienessä kunnassa. Toisaalta eräs toinen haastateltava korosti erilaisten alueiden yhdistymisen hyötynäkökulmaa, sillä samanlaisen yhdyskuntarakenteen kunnat alkavat helposti liitoksen jälkeen riitaantua samalla tavoin kuin itsenäiset kunnat tekivät.

Luottamushenkilöiden haastattelujen perusteella kuntaliitokselle asetetut odotukset olivat heikon taloustilanteen vuoksi kohdistuneet muun muassa kuntaliitossopimuksen toteutumiseen, investointeihin sekä siihen, ettei vaativaan kuntatalouden tervehdyttämishjelmaan ja leikkauksiin jouduta. Odotuksia koettiin myös yhä olevan. Muutamien haastateltavien mukaan kuntalaisilla oli myös epärealistisia odotuksia sekä pelkoja tulevasta, kuten palveluiden etääntymisestä.

”Kahdenlaisia, toisilla pelkoja ja toisilla toiveita. Varmaan se, että toivottiin, että talous tasapainottuisi ja toisaalta pelko, että osaksi isompaa niin häviää.” (Yhdistyksen edustaja)

Yleisesti ottaen haastateltavien kokemukset kuntaliitoksen jälkeisestä ajasta jakautuivat sen mukaan oliko haastateltavan suhtautuminen liitokseen ollut alun perin myönteistä vai kielteistä. Osin kokemukset olivat kaksijakoisia. Muutamat haastateltavista kokivat, että liitos on ollut yllättävänkin vaivaton, käytännön asiat ovat sulautuneet yksin ja on tapahtunut paljon sellaista, mikä ei itsenäisen kunnan taloustilanteessa olisi ollut mahdollista. Positiivisena nähtiin myös suuren organisaation paremmin mahdollistamat erityispalvelut sekä Korpilahden kaavoituksen eteneminen. Tehty päätös liitosratkaisusta koettiin hyvänä kuntarakennepöytäkirjan ollessa yhä käynnissä.

Kaupungin viranhaltijan mukaan Jyväskylän kaupungin ja maalaiskunnan liitoksella tavoiteltiin suotuisampaa yhdyskuntarakennetta, jolloin maaseutualueet tulivat mukana. Viranhaltija arvelikin, että kaupungilla ei todennäköisesti ollut erityisiä odotuksia liitoksista tai että kaupunki olisi jotenkin valmistautunut kylien kehittämiseen ennen yhdistymistä. Korpilahden oli oikeastaan pakko tehdä liitos, jolloin maaseudun kehittäminen ei ollut päällimmäisenä asiana.

Myös erään toisen kaupungin viranhaltijan arvion mukaan kuntaliitos on Korpilahden osalta kokonaisuudessaan sujunut hyvin. Viranhaltijan mukaan kehittäminen on kuitenkin painottunut jonkin verran vanhan kuntakeskukseen. Tämä tuli esiin myös yhdessä luottamushenkilön haastattelussa, jossa kokemuksia kuvailtiin kaksijakoisiksi juuri siksi, että osa alueista on pärjännyt liitoksessa hyvin ja saanut investointeja, mutta toisaalta syrjäalueet saattaneet jäädä vähemmälle. Melko ainutlaatuisena hankkeena nähtiinkin Tikkalan koulukeskuksen rakentaminen kuntaliitoksen yhteydessä.

Muutamissa haastatteluissa pohdittiin kuitenkin, ettei kaupungissa välttämättä aina ole ollut ymmärrystä maaseutualueiden erilaiselle luonteelle, eivätkä maaseutu ja kantakaupunki ymmärrä toisiaan. Korpilahtelaisten suurena työnä koettiin liitoksen jälkeen olleen reuna-alueen erojen kertominen ydinkeskustan päättäjille. Maalaiskunnan yhtäaikaisen liitoksen arveltiin myös heikentäneen Korpilahden painoarvoa, sekoittaneen suunnitelmia ja näkemyksiä sekä muuttaneen kaupungin intressejä.

Muutaman haastateltavan mukaan kaupungissa ei ole myöskään aina otettu huomioon tai arvostettu liitoskuntien hyviä käytäntöjä, vaan on menty suuremman mukaan niin hyvässä kuin huonossakin. Korpilahtelaisten haastatteluissa arvioitiin viranhaltijoiden kaupunkiorientoituneina tekevän tahattomastikin linjauksia, joissa ei nähdä kaupungin ja maaseudun erilaisuutta. Liitoksen jälkeen on vasta haettu yhteistyömalleja, koska kaupungin toimintamallit eivät välttämättä toimi maaseutualueilla. Muutamissa korpilahtelaisten haastatteluissa koettiin myös byrokratian lisääntyneen kuntaliitoksen jälkeen. Jonkin verran esiin nousi myös päätöksenteon monimutkaistuminen sekä viranhaltijoiden muuttuminen kasvottomiksi, koska uuden kaupungin henkilöstö ei ole samalla tavoin tuttua kuin itsenäisen kunnan aikana.

Myös erään kaupungin edustajan haastattelussa korostettiin, ettei kaupunki saisi olla kasvoton toimija. Kaupungin tiedottamisen merkitystä korostettiin, jotta myös kylillä olisi ajantasaista tietoa kaupungin asioista.

Erään viranhaltijan haastattelussa pohdittiin, ettei kaupunki ole välttämättä liitoksen jälkeen osannut ottaa kaikkea huomioon. Varsinaista Jyväskylän kaupungin maaseutupolitiikkaa, joka olisi kylä-, alue- tai asukaslähtöistä, ei ole vielä kehittynyt, vaan pikemmin on pyritty yhtenäistämään kaupungin aluetta. Haastateltujen viranhaltijoiden mielestä kysymystä maaseudusta ei kuitenkaan ole piiloteltu. Kaupungin koettiin pyrkiin ottamaan maaseutua osaamisensa mukaan huomioon ja kaupungin tahtotilaa kuvailtiin maaseudun kehittämissyödistyksen haastattelussa myönteiseksi. Eräs valtuutettu koki liitoksen jälkeen muistettavan helpommin kielteiset asiat ja niinpä myönteisyyttä on pitänyt itse edistää.

”Olen yrittänyt olla kovasti myönteisyyden välittäjä, taantuma alkoi liitoksen jälkeen ja negatiiviset asiat pannaan mielellään kaupunkiin liittymisen syyksi ja unohdetaan että tämä on globaali ilmiö. Ja huomataan se, mikä puuttuu, eikä sitä, mikä on edistynyt. Unohdetaan liitoksen tuomat hyvät asiat.”

(Luottamushenkilö)

Selvän vastakkainasettelun sijaan tilannetta kuvailtiinkin enemmän juuri liitoksen alkuvaiheen tietämättömyydellä maaseudun ja kaupungin luonne-eroista. Haastattelujen perusteella aluelautakunnan jäsenet kokivat jonkin verran enemmän vastakkainasettelua maaseudun ja kaupungin välillä kuin valtuutetut. Osin vastakkainasettelun koettiin hälvenneen kuntaliitoksen alkuaajoista. Eräs kaupungin edustaja arvioi suoran vastakkainasettelun sijaan tilanteita ilmenevän enemmänkin virallisen keskustelun ulkopuolella. Toinen viranhaltija nosti kysymykseksi sen, osataanko kaupunkimaiseen politiikkaan tottuneessa kaupungissa ottaa maaseutu huomioon ja toimia oikein. Otetaanko maaseudun asiat osaksi politiikkaa vai muodostuuko tulevaisuudessa maaseudun ja kaupungin välinen ristiriita, josta keskustelua on jo käyty palvelujen keskittymiseen liittyen? Osataanko maaseutualueet ottaa päätöksenteossa huomioon? Varsinaista vastakkainasettelua hänkään ei kuitenkaan kokenut kovin vahvaksi.

”Kaupungissa kuulee, että miten maaseutu, että sielläkin on kaupunginosat, joita pitäisi kuunnella ja tukea myös. Pitäisi muistaa, että maaseudulla on erilainen tilanne, ei ole niitä toimintamahdollisuuksia samoin kuin kaupungissa, ei voi suoraan rinnastaa.” (Luottamushenkilö)

Maaseudun kehittämisen koettiin haastatteluajankohtana kuuluvan kaupungin omaan toimintaan. Asiakokonaisuuden todettiin sisältävän alue- ja maaseutulautakuntien toiminnan ja kaavoituksen sekä esimerkiksi paikallisten toimintaryhmien toiminnan ja niille myönnettävän väliaikaisrahoituksen. Kaupunki myöntää myös avustuksia yhdistyksille, yksityisteille ja vesiosuuskunnille. Haastatteluissa maaseudun kehittämisestä keskusteltaessa mainittiin lisäksi laajakaistahanke, johon kaupunki lähti mukaan. Liitoksen siirtymävaiheessa Korpilahden kehittäminen yhdistymisavustuksilla, joita suunnattiin ennen kaikkea sataman ja terveyskeskuksen korjauksiin. Myös Tikkanen päiväkoti-koulu rakennettiin kuntaliitoksen yhteydessä..

Viranhaltijan mukaan Korpilahden ja Jyväskylän maalaiskunnan alueen kyläkaavoilla ja erityisesti Korpilahden eteläisiin kyliin tehdyllä kyläselvityksellä haettiin joustavuutta kohtuullisen jäykkään rakennusluvan saamiseen monilla kyläkaavojen ulkopuolisilla alueilla. Maankäyttö ja rakentaminen herättivätkin mielipiteitä kylien haastatteluissa, eikä kaikkiin linjauksiin tai käytäntöihin oltu tyytyväisiä.

Jyväskylän kaupungin talous on ollut Korpilahden ja Jyväskylän maalaiskunnan liitoksien jälkeenkin tiukka, vaikka korpilahtelaiset kokivat kuntaliitoksen olleen ennen kaikkea taloudellinen päätös ja tapa turvata palvelut Korpilahden huonon taloustilanteen vuoksi. Eräs viranhaltija pohti, ettei kolmenkaan kunnan kuntaliitos ratkaise kaikkia ongelmia, eikä voi yksiselitteisesti sanoa, mihin suuntaan liitoksen jälkeen on lopulta menty. Rakenteiden muuttaminen ei siis välttämättä muuta mitään, vaan vaaditaan tahtoa saada asiat toimimaan, olipa organisaatio iso tai pieni. Haastatellun viranhaltijan mukaan maaseudun avustukset saattavat jatkossa joutua tarkastelun kohteeksi. Siirtymävaiheen kaltaisia suuria investointejakaan ei todennäköisesti ole luvassa heti lisää liitosalueelle. Erään luottamushenkilön mukaan vasta seuraavalla valtuustokausi näyttää, mihin suuntaan kehitys Korpilahdella jatkuu.

”Tästä eteenpäin maaseutualueen investoinnit tulee harkintaperusteisesti ja samalla sen harkinnan alla, että mikä on tarve. --. Ehkä sellaisia kehittämisinvestointeja, kuin Korpilahden satamaan, ei varmaankaan ole näköpiirissä.”

(Viranhaltija)

”Kyllä on oltu kiinnostuneita ja ehkä liitoksen myötä näyttää siltä, että Korpilahti on saanut kehitystä ja on satsattu rahaa, varmasti enemmän kuin muuten olisi tullut. Nyt kun ensimmäinen valtuustokausi päättyy, alkaa se normaali elämä, että katsotaan, mitä sitten tapahtuu.” (Luottamushenkilö)

Asukasluvun kasvu kuntaliitossopimuksen vision mukaisesti

Korpilahden kuntaliitossopimuksessa visioitiin Korpilahden asukasluvun kasvavan jopa puolella kuntaliitosvaiheen asukasluvusta vuoteen 2017 mennessä, jotta alueen tulevaisuus voidaan turvata. Asukasluvun kasvu onkin haastateltavien mukaan lähes ainoa kuntaliitossopimuksen tavoitteista, joka ei ole toteutunut.

Yleisesti ottaen haastatteluissa korostui näkemys kuntaliitossopimuksessa mainitun väkiluvun kasvuodotteen ylioptimistisuudesta ja ehkä ylimitoituksestaakin. Väestönkasvutavoitetta korostettiin haastatteluissa enemmänkin visioluontoisena ja tavoitteena oli ennemmin luoda mahdollisuuksia palvelujen säilyttämiseen Korpilahdella. Yhdistymissopimuksen kirjauksella haluttiin luoda painetta Jyväskylän kaupungille lähteä kaavoittamaan tontteja Korpilahdelle ja näin saada säilytettyä palvelut, eikä kirjattu asukasluku ollut välttämättä todellinen tavoite. Pelkona mainittiinkin Korpilahden muuttuminen nukku-malähiöksi, mikäli ihmisten liikkeisiin vaikuttavat julkiset ja erityisesti yksityiset palvelut katoavat. Väkiluvun kasvun tavoite kytkeytyi haastatteluissa palvelujen säilyttämiseen ja näin Korpilahden alueen elinvoimaisuuteen.

Yleisesti ottaen haastateltavien näkemykset Korpilahden asukasluvun kasvun todennäköisyydestä vaihtelivat jonkin verran. Enemmistö luottamushenkilöistä uskoi asukasluvun kasvuun pidemmällä aikavälillä, mutta kasvun ei useinkaan uskottu saavuttavan kuntaliitossopimuksen vision mittasuhteita. Alueen vahvuksina pidettiin tulevaisuutta ajatellen maantieteellistä sijaintia Päijänteen rannalla ja liikenteellistä asemaa Jyväskylän ja Tampereen välimaastossa. Jyvässeutua pidettiin kohtuullisen vahvana alueena ja Jyväskylän läheisyyden todettiin ohjanneen asukkaita myös Korpilahdelle. Osassa paikallisten yhdistysten haastatteluja iloittiin vilkkaasta kiinteistökaupasta ja kylien uusista asukkaista. Ainoastaan kaksi haastateltavaa erottui asukaslu-kukysymyksessä enemmistöstä muita selvästi neutraalimmalla näkökulmallaan.

Väkiluvun vähäisen kasvun syinä mainittiin haastatteluissa etenkin kaavoista tehdyt valitukset, jotka viivästyttävät tonttien myyntiä. Toisaalta Jyväskylän maalaiskunnan yhtäaikaisen liitoksen seurauksena kantakaupungin mielenkiinto ei kohdistunut ainoastaan Korpilahden maaseutualueisiin ja alueen erityisarvo väheni. Luottamushenkilöiden haastatteluissa kaivattiin kaavoitettujen tonttien lisäksi tonttien myyntiä myös haja-asutusalueelta ja yhteistyötä yksityisen tonttimyynnin edistämiseen. Erään vastaajan mukaan tahtotilan ja viestinnän tasolla olisi tarvittu enemmän asutuksen ohjausta Korpilahden alueelle ja eikä markkinointikaan ollut haastatteluhetkellä vielä käynnistynyt kunnolla. Kaupungin viranhaltijoiden mukaan yhdistymissopimuksen mukaisia tavoitteita on toteutettu, joten lupaukset on näiltä osin pidet-

ty. Maankäytön suunnittelun resurssien todettiin kuitenkin olevan kaupungin kärkihankkeissa, joten maaseutualueilla kaava-asiat etenevät olleen hitaammin.

”Niin just tämä kaupungin maankäytön suunnittelu ja henkilöstö ja rahalliset resurssit, niin kyllähän ne kokonaisuutena hyvin voimakkaasti keskittyy näihin kärkihankkeisiin ja yhdyskuntarakenteen tiiviyteen. Että meillä on voimakkaina kärkihankkeina asuntomessut, Kankaan alue, Lutakon alue, syystäkin.” (Viranhaltija)

7.2 Alueelliset osallistumis- ja vaikutusmahdollisuudet

Edustuksellisen demokratian tarjoamat vaikutusmahdollisuudet

Korpilahden vaalitulokset olivat vuoden 2008 kunnallisvaaleissa suhteellisesti hyvä seitsemän korpilahtelaisen tultua valituksi Jyväskylän 75-jäseniseen kaupunginvaltuustoon. Lisäksi korpilahtelaisia luottamushenkilöitä oli valtuustokaudella 2009–2012 Korpilahden aluelautakunnassa, maaseutulautekunnassa ja yhdistymissopimukseen kirjattun kiintiön mukaisesti muissakin lautakunnissa. Erään korpilahtelaisen haastateltavan mukaan tiedettiin kuitenkin, ettei äänen kuuluminen tule olemaan aivan helppoa suurkaupunkiin liityttäessä.

Useissa korpilahtelaisten luottamushenkilöiden sekä kylien ja yhdistysten haastatteluissa yksittäisen valtuutetun vaikutusmahdollisuudet arvioitiin rajallisiksi. Sen sijaan kaupunginhallituksen jäsenten tiedonsaanti ja vaikutusmahdollisuudet arvioitiin hyväksi. Enemmistö haastateltavista valtuutetuista koki tiedon välittyneen eteenpäin ja ainakin pyrkimys vaikuttaa asioihin oli toteutunut. Haastateltavat korostivat oman ryhmän sisällä tapahtuvaa keskustelua, omaa aktiivisuutta ja muiden kuuntelevaa asennetta. Oman mielipiteen vähäinen merkitys yhteisessä päätöksenteossa kuitenkin tiedostettiin.

”Valtuutettuna huomaa, että yksi pelinappulahan siinä on. Tavallaan tällainen ryhmävoima, millä pohditaan ja asioita saadaan esille. -- . Kyllä valtuutetun rooli on aika pieni, että ne asiat on valmiiksi pureskeltuja, kun tulee valtuustolle. Iso koneisto, että eipä juuri valtuustossa, jos ei laajempia piirejä taakse, niin ei asia käänny.” (Luottamushenkilö)

Korpilahtelaisten valtuutettujen merkitys ja näkyvyys maaseudun ja kaupungin vuoropuhelussa arvioitiin luottamushenkilöiden haastattelussa yleisesti ottaen kohtuullisen hyväksi, sillä korpilahtelaiset olivat saaneet luottamuspaikkoja myös kaupunginhallitukseen. Korpilahtelaisten merkitys koettiin tärkeäksi myös siksi, ettei kantakaupungin alueella ollut kokemusta maaseudun asioista. Koettiinkin, että korpilahtelaisilta on kysytty näkemystä maaseutuasioista ja erityisesti lautakunnissa ovat korpilahtelaiset päässeet tuomaan asioitaan esille. Seuraavan valtuustokauden todettiin näyttävän korpilahtelaisten painoarvon lautakuntakiintiöiden poistuessa. Korpilahtelaisuuden koettiin yhdistävän valtuutettuja ainakin jossain määrin, erityisesti Korpilahden koskeissa asioissa. Osa valtuutetuista arvioi yhteistyön tiiviiksi ja korpilahtelaisuuden merkittäväksi, kun taas osa koki yhteistoiminnan olevan vähäisempää ja puoluelinjausten ja muiden ideologisten näkemysten painavan enemmän. Haastattelujen perustella erityisesti Korpilahden terveyskeskusremontti ja vanhan pappilan korjaus olivat yhdistäneet valtuutettuja, kun taas kaavoitus oli jakanut mielipiteitä.

Valtuutettujen ja kuntalaisten yhteydenpidossa korostuivat jokaisen omat sidosryhmät ja asukkaiden yhteydenotot valtuutettuihin. Kohtaamispaikkana mainittiin myös aluelautakunnan kokouksia edeltävät keskustelutilaisuudet. Myös kyläyhdistysten ja erityisesti oman kylän kanssa oltiin luonnollisesti tekemisissä luonnostaankin. Erään haastateltavan mukaan yhteys kylien välille syntyy esimerkiksi hanketoiminnan kautta. Yksi luottamushenkilöistä koki kuntalaisten yhteydenpidon kuitenkin vähentyneen ja vanhojen korpilahtelaisten passivoituneen hallinnon etäännyessä kuntaliitoksen seurauksena. Muun yhteydenpidon tavoin myös kontaktit viranhaltijoihin vaihtelivat korpilahtelaisilla kaupunginvaltuutetuilla jonkin verran.

Aluelautakunta alueellisena toimielimenä

Enemmistö aluelautakunnan jäsenistä kuvaili omia vaikutusmahdollisuuksiaan ja kokemuksiaan Korpilahden aluelautakunnassa myönteisesti. Toiminnan koettiin antavan hyvät mahdollisuudet vaikuttaa ja tulla kuulluksi. Ilmapiiriä kuvailtiinkin eräissä haastattelussa useita muita lautakuntia keskustelevämmäksi. Enemmistön mukaan puolue-tausta ja politiikka ovatkin olleet toiminnassa toisarvoisia. Eräs haastateltava koki kuitenkin vaikutusmahdollisuutensa olemattomiksi, koska aluelautakunta ei päästä tärkeistä asioista. Haastatteluissa korostettiinkin aluelautakunnan luonnetta mielipidevaikuttajana, joka ottaa kantaa ja esittää asioita ilman varsinaista päätäntävaltaa. Vaikutusarvon sijaan aluelautakunnalla arvioitiin olleen enemmänkin painoarvoa.

Yhdistymisavustusten valvonta ja liittosopimuksen seuraaminen ovat olleet aluelautakunnan keskeisiä tehtäviä, joihin haastattelujen perusteella on pystytty vaikuttamaan. Kaupungin viranhaltija korosti-

kin, että yhdistymisavustusten käyttöön tehdyt muutokset ovat olleet aluelautakunnan päättämiä.

”Kuntaliitossopimukseen liittyy paljon asioita, ne investoinnit on saatu, osittain muutettuina, mutta aluelautakunnan muuttamina. Tätä minä korostan, että ne ei ole tullut ylhäältäpäin ne muutokset.” (Viranhaltija)

”Tietysti vaikuttamismahdollisuudet toiseen suuntaan eli sopimuksessa oli myös tilanne, että kunnanvaltuuston määrittely, että osa yhdistymisavustuksista eteläisille kylille ja Vespuolelle määrittelemättöminä. Aluelautakunta määritteli ja keskusteli ja kuuli kyliä, kylät olivat keskenään eripuraisia, niin toisaalta saattoi aluelautakunta olla kannattamassa, että kootaan yhteen ja taataan terveystaseman säilyminen. Tämä oli sellainen vaikuttaminen toiseen suuntaan, että saadaan kylien ihmiset sen näkemyksen taakse, että luovuttakaa rahat tärkeään asiaan, terveystakeskuksen säilyttämiseen. Terveyspalvelujen remontti käynnissä ja muutto uusiin tiloihin.”
(Luottamushenkilö)

Haastateltavien mielestä lautakunnan lausunnot on otettu huomioon ja lautakuntaa arvostetaan osana maaseudun ja kaupungin vuoropuhelua. Aluelautakunta oli haastattelujen perusteella toiminut erityisesti viestinviejänä ja sillä oli ollut merkitystä myös yhdistymisavustusten käyttöä linjattaessa. Kun enemmistö asukkaista asuu kantakaupungissa, ei kaupungin organisaatiolla välttämättä ole aikaa syventyä maaseudun asioihin. Eräs haastateltava pitikin lautakuntaa hyvänä työvälineenä hallitukselle ja viranhaltijoille. Useissa haastatteluisissa korostettiin myös vastuuviranhaltijan roolia ja henkilökohtaista kiinnostusta maaseudun kehittämiseen. Vastuuviranhaltijan koettiin vieneen lautakunnan asioita kiitettävästi eteenpäin ja saaneen sijaa aluelautakunnan esittämille asioille. Hänen korostettiin toimineen välittömänä vaikuttamisen kanavana aluelautakunnan ja kaupungin hallinnon välillä ja ilman tätä yhteyttä tiedonkulku ei olisi onnistunut niin hyvin.

Osa aluelautakunnan jäsenistä ei kuitenkaan pitänyt aluelautakuntaa välttämättä kovinkaan näkyvänä toimijana kaupungin hallinnossa, vaikka lautakunnassa oli toki käynytkin erilaisia vierailijoita kertomassa ajankohtaisista asioista. Aluelautakunnan epäiltiin osassa haastatteluja jääneen etäiseksi myös asukkaille, eivätkä ihmiset välttämättä oppineet käyttämään aluelautakuntaa epäkohtien välittämiseen, vaikka paikallislehdessä aluelautakunta näkyikin. Yhdistystenkin haastatteluissa esitettiin arvioita, ettei lautakunta välttämättä ole kuntalaisille kovinkaan tuttu. Aluelautakunnan jäsenet saatetaan itse asiassa tuntea muista yhteyksistä paremmin. Myöskään enemmistö haastatelluista kaupungin edustajista ei tuntenut aluelautakuntaa kovin kattavasti ja

esimerkiksi eräs viranhaltija painottikin muiden yhteydenpitokanavien tärkeyttä.

”Kylien asukkailla on suora kontakti virkamieskuntaan. Esimerkiksi kun jotain kaavoitetaan kaavoittajat menevät kylille. Minusta se on tärkeämpi kuin että kanavoituisi aluelautakunnan kautta, ne ovat olleet kylillä käsittelemässä ja tuoneet kylien ääntä.”

(Viranhaltija)

Aluelautakunnan jäsenet ovat yhteydessä paikallisiin asukkaisiin erilaisissa tilaisuuksissa ja naapuruussuhteiden kautta. Asukkaat otavat myös itse yhteyttä. Erään haastateltavan mukaan kansalaisten pariin on jalkauduttu ja kokouksia on pidetty myös kylillä. Toisen haastateltavan mielestä ihmisten osallistumishalukkuus on kuitenkin kovin vähäistä. Viranhaltijoita on myös kutsuttu esittelemään asioita kokouksiin, mutta tämä yhteys tuntui kankealta. Yhteys kaupunginvaltuustoon ja -hallitukseen muodostuu aluelautakuntalaisten omien jäsenyyksien tai lautakuntapaikkojen kautta. Myös paikallislehden koettiin välittävän tietoa aluelautakunnan kokouksista ja raportoivan suuremmista asioista korpilahtelaisille hyvin.

Kylät alueellisina osallistujina ja vaikuttajina

Useissa Korpilahden kylissä toimii aktiivinen kyläyhdistys. Kylien ja yhdistysten edustajat kokivat vaikuttamismahdollisuutensa hieman eri tavoin. Erään haastateltavan mukaan vaikutusmahdollisuudet ovat periaatteessa hyvät, sillä kylältä ja lähiseudulta on aktiivisia luottamushenkilöitä ja näin sisäiset kanavat ovat käytössä. Toisaalta taas pohdittiin, ettei mahdollisuuksia tai suoraa kanavaa ole, mutta esimerkiksi vastuuviranhaltijaan on oltu yhteydessä. Myös aktiivisuutta nähtiin tarvittavan. Haastatteluiden perusteella suorat yhteydenotot ovat olleet asioita eteenpäin viettäessä tärkeitä. Todettiin, että tulisi luoda yhteyksiä, osallistua ja olla äänessä. Paikallisten yhdistysten haastattelujen mukaan asukkaiden pitäisikin osallistua monenlaisiin tapahtumiin. Kaikkeen ei kuitenkaan jaksa tai ehdi osallistua, sillä aktiivisuus kasautuu helposti muutamille toimijoille.

Kylien ja yhdistysten vaikutuskanavana mainittiin muun muassa lausuntojen tekeminen, toiminta-avustusten anominen sekä vaikuttaminen viranhaltijoiden sekä valtuutettujen kautta. Myös kaupungin järjestämät kyläillat ja muut tilaisuudet toimivat vaikuttamiskanavana. Erään haastateltavan mukaan kyläilta oli heille ennen kaikkea paikka luoda kontakteja eri tahoihin, ei niinkään tiedonsaantipaikka. Haastattelujen perusteella kylä- ja yhdistysaktiivien suhteet luottamushenkilöihin vaihtelevat. Osa vastaajista korosti mahdollisuuksiaan ottaa yhteyttä tuttuun luottamushenkilöön, kun taas osa koki valtuutetut mel-

ko kaukaisiksi ja suhteen etäiseksi. Korpilahtelaisten haastattelujen perusteella kylien tai yhdistysten välinen yhteistyö on vaihtelevaa. Kylät tuntevat toki toisensa ja jonkin verran saatetaan tehdä pienimuotoista yhteistyötä ja laajemman asian kanssa myös kerätään kylien mielipiteitä yhteen. Lisäksi voidaan toimia esimerkiksi oman kylän koulupiirin kanssa yhteistyössä.

Myös luottamushenkilöiden haastatteluissa kylien ja kunnanosien vaikutusmahdollisuuksien koettiin usein riippuvan alueen ihmisten omasta toiminnasta. Asioita voidaan saada läpi aktiivisuudella, adresseilla ja joukkovoimalla. Lisäksi kylien tapahtumat saavat paikallislehden kautta julkisuutta. Parin haastateltavan mukaan kaupunki ei osaa toimia ilman asukkaiden omaa aloitetta, vaan kylät unohtuvat helposti. Myös osa luottamushenkilöistä arvioi kylien vaikutusmahdollisuudet melko hyväksi, jos halua ja kiinnostusta vain riittää. Vastuuta osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksista annettiinkin siis asukkaille. Toisaalta parannettavaa todettiin löytyvän: eräässä haastattelussa painotettiin jonkinlaisen toimielimen tarvetta, jotta asukkaiden äänet tulevat kuuluville.

Vaikka kylien ja kunnanosien omaa aktiivisuutta vaikuttamisessa pidettiin tärkeänä, toivottiin osassa luottamushenkilöiden haastatteluja siihen myös ulkopuolista tukea ja rohkaisua. Korpilahden kylätoiminta on ollut perinteisesti vilkasta ja aktiivisuus tuntuu yhä olevan kohtuullisen hyvällä tasolla. Halua alueelliseen osallistumiseen ja vaikuttamiseen uskottiinkin olevan. Eräs kaupungin viranhaltija kuitenkin piti vaikuttamishalukkuuden epätasaista jakautumista ikuisena ongelmana. Toisissa kylissä toiminta on hyvinkin aktiivista ja toisissa taas edes kyläyhdistys ei oikein toimi. Kaupunkikaan ei pysty kylätoimintaa pyörittämään, jos omaa aktiivisuutta ei alueella ole.

Haastattelun luottamushenkilön mukaan ihmiset ovat jossain määrin passiivisia, jos asia ei koske heitä itseään. Jokin erityinen uhka, kuten koulun lakkautus, aktivoi kuitenkin ihmisiä. Yleisen talkootoiminnan arvioitiin vähentyneen ja aktiivisuuden laskeneen, joten tukea tarvittaisiin. Toisaalta eräs luottamushenkilö koki kylien aktiivisuuden kuitenkin parantuneen 2000-luvun alkupuoleen verrattuna. Myös toinen luottamushenkilö piti kylien kautta vaikuttamista luontevana, varsinkin kun kylät ovat terävöittäneet toimintaansa. Valtuutetut uskoivat, että kylillä halutaan jatkossakin vaikuttaa lähipalveluihin.

”Uskon, että jos vaikuttaa haluaa niin mahdollisuudet on, ei kotoa tulla kysymään, mutta jos on itse aktiivinen, niin ei ole ongelma.--. Häiritsee, että suuri vastuu sysätään kunnalle, että jokainen osallistuisi. Myös ihmisillä itsellään pitäisi olla vastuu, että osallistuu ja on aktiivinen.” (Luottamushenkilö)

Kylien merkitystä pidettiin haastatteluissa joka tapauksessa kohtuullisen tärkeänä. Erään yhdistyksen edustajan mukaan kyläseurat pystyvätkin todennäköisesti antamaan parhaiten tietoa kylästä, mikä-

li kaupunki jotain haluaa tietää. Haastateltavan mukaan kyläseurassa olisikin hyvä olla mukana ainakin yksi kunnallispoliitikko, jotta tieto kulkisi kylään paremmin.

Kylien huolenaiheet liittyivät lähinnä kylän infrastruktuuriin, väkilukuun ja kylätoiminnan tulevaisuuteen. Maanteiden huono kunto vähentää mahdollisten muuttajien kiinnostusta ja talojen jääminen tyhjilleen vaikuttaa puolestaan kielteisesti kylän elämään. Myös kylien vapaaehtoisen talkotoiminnan vähenemistä pidettiin uhkakuvana. Haastatellut kylät toimivat nyt melko aktiivisesti ja enemmistö kylistä julkaisi omaa kylälehteä. Erään kyläyhdistyksen mukaan aktiivisen kylän toiminta onkin nykyään liiketoimintaa. Uusia, osallistuvia asukkaita kuitenkin tarvittaisiin.

Korpilahden kirkonkylän tilannetta pidettiin investointien ansiosta yleisesti ottaen kohtuullisen hyvänä myös tulevaisuudessa, ja alueen toivottiin lähtevän kehittymään omalla painollaan. Sen sijaan yhtenäistä aktiivisuutta ei haastatteluissa kirkonkylällä koettu juuri olevan, eikä asukasyhdistystoiminta ole yrityksistä huolimatta aktivoitunut. Todettiinkin, ettei asukastoimintaa ole nähty yhtä tärkeäksi kuin sivukylillä, jotka ovat askeleen edellä edunvalvonnassaan harjoiteltuaan sitä itsenäisen kunnan aikana.

”Kieltämättä kirkonkylällä olisi terävöitymisen aika kylätoiminnan nimissä, niillä ei ole vain sitä perinnettä. Kunnan aikana kylät olivat aktiivisia kirkonkylän valtaa vastaan, ne ovat askeleen edellä edunvalvonnassaan.”

(Luottamushenkilö)

Kaupungin viranhaltijat totesivat kuitenkin, että on myös olemassa aihealueita, joita ei voida jättää kaupungin näkökulmasta kylien oman aktiivisuuden varaan, ja joissa jokaisen kuntalaisen omaa intressiä ei voida toteuttaa. Tällaisena aihealueina nähtiin yhdyskuntarakenne- ja palveluverkkokysymykset. Viranhaltijat korostivatkin kaupungin tekemää ammattimaista arviointia eri palveluiden sijoittamisesta. Kylien näkemykset voivat vaihdella paljon ja erään viranhaltijan mukaan tunnistettavissa on myös faktoihin perustumatonta kyläpoliitikointia. Yhdistysten haastatteluissa näkökulma oli toinen: kaupungin toivottiin näkevän maaseudun kaupungin markkinointivalttina ja imagoetuna.

Kaupungin tarjoamat muut osallistumis- ja vaikuttamiskanavat ja lähidemokratia

Jyväskylän kaupungilla on käytössään runsaasti erilaisia osallistumis- ja vaikuttamiskanavia, kuten kuntalaisfoorumeja, kyläiltoja ja uusimpana kansalaisraadit. Jyväskylän maalaiskunnassa järjestettyjen kyläiltojen perinnettä jatkettiin myös liitoksen jälkeen uuden kunnan alueella ja ne ovatkin ennen kaikkea alueellinen osallistumismuoto. Erään kaupungin

viranhaltijan mukaan maaseudun mukaantulo on saattanut vauhdittaa eri osallistumiskanavien kehittämistä, mutta samalla se on tuonut uuden ulottuvuuden kansalaisten vaikuttamiseen ja suoran demokratian kysymyksiin. Viranhaltijan mukaan suoralla vaikuttamisella on voinut olla suuriakin vaikutuksia esimerkiksi kouluverkkoratkaisuissa.

Enemmistö luottamushenkilöistä arveli, ettei osallistumistapoja välttämättä tunneta riittävästi tai ne tunnetaan vaihtelevasti. Osallistumistapojen heikkoutena pidettiin aktiivisten ihmisten vähäisyyttä ja aktiivisuuden keskittymistä tietyille ahkerasti osallistuvalla joukolla. Hyväksi koetulla osallistavalla ryhmätyömenetelmällä järjestetyt kyläillat koettiin muita osallistumismuotoja paremmin tunnetuiksi ja niiden todettiin myös keränneen hyvin osallistujia. Osa haastatteluvasta pohitti kuitenkin, ettei kyläiltojen seuranta ole resurssien puutteen vuoksi onnistunut ja näin ei ole tarkkaa selvyyttä siitä, ovatko asiat edenneet. Erityisesti kyläiltojen ja yhdistysten haastatteluissa pohdittiinkin sitä, onko kyläilloilla ollut konkreettisia vaikutuksia.

Lähidemokratian toimivuutta ei paikallisten yhdistysten haastatteluissa osattu yksiselitteisesti arvioida, mutta yleisesti ottaen parannettavaa koettiin aina löytyvän. Erään haastateltavan mukaan toimivuus on kiinni siitä, keneen ottaa yhteyttä. Haastateltavan mukaan kylälle todella tärkeä asia uskotaan kaupungissa, kunhan vain otetaan tarpeeksi laajasti yhteyttä ja jaksetaan pommittaa. Isossa organisaatiossa tarvitaan myös yhteyksiä pientä yksikköä enemmän. Toisen haastateltavan mukaan kylille tullaan kyllä pyydettyä esittelemään asioita, mutta se vaatii kylältä aktiivisuutta ja aloitteen tekemistä. Myös kaupungin edustajien haastatteluissa korjattavaa lähidemokratian toteutumisessa arveltiin löytyvän.

"Kyllä tämä lähidemokratiakysymys on sellainen, että tulee suhtautua vakavammin. Se kehitys, että ihmiset eivät ole niin kiinnostuneita politiikasta, mutta omasta ympäristöstä eikä edustuksellinen ole riittävä eikä sellainen, että johtaa yhdenmukaistavaan toimintaan, jossa kaikkea katsotaan."

(Viranhaltija)

Luottamushenkilöistä osa oli tyytyväisiä lähidemokratian mahdollisuuksiin, osa ei. Useissa haastatteluissa suhteellisen hyvä vaalitulokset ja korpilähtöisten hyvä edustus kaupungin päätöksentekoaikoina mainittiin myönteisinä asioina. Erään luottamushenkilön haastattelussa todettiin, että alueelliset vaikutusmahdollisuudet riippuvat siitä, mihin elämiin eri kaupunginosien ihmiset hakeutuvat ja pääsevät. Vaikuttaminen tapahtuu siis nimenomaan kaupunginvaltuuston ja lautakuntien kautta.

Enemmistö luottamushenkilöistä koki kaupungin aktiivisuuden kyläiltojen suuntaan vaihtelevana tai melko vähäisenä, mutta jonkintasoista aktiivisuutta koettiin kuitenkin olleen. Arveltiin, että kaupungin aktiivisuus keskittyy todennäköisesti pieneen osaan ihmisiä, jotka työnsä puolesta ovat maaseutuasioiden kanssa tekemisissä. Koettiin, että yh-

teydenpito tahtoo yleisesti ottaen olla yksisuuntaista ja kylien pitää olla aktiivisia, jotta ääni tulee kuuluviin. Esimerkkeinä kaupungin aktiivisuudesta mainittiin kuitenkin esimerkiksi kyläsuunnitelmat ja -kaavat.

Kaupungin aktiivisuuden koettiin ilmenevän myös kyläiltojen ja aluefoorumien muodossa. Vastuuviranhaltijaa pidettiin yhtenä merkittävimmistä aktiivisuuden ilmaisijoista ja yhteyshenkilönä maaseudun ja kaupungin välillä. Paikallisten yhdistysten haastattelujen mukaan muihinkin kaupungin viranhaltijoihin, kuten kaavoitukseen, ollaan tarpeen mukaan yhteydessä. Eräs haastateltava arvioi yleisesti ottaen viranhaltijoiden olevan luottamushenkilöitä vähemmän innokkaita hoitamaan kuntalaisten asioita. Viranhaltijoiden mainittiin kuitenkin yleensä osallistuvan, mikäli kylä järjestää tilaisuuden. Erään viranhaltijan mukaan kaupungin aktiivisuus voisi olla järjestelmällisempää, suunnitellumpaa sekä tasapuolisempaa, jos enemmän resursseja olisi käytössä. Toisen viranhaltijan mukaan aktiiviset luottamushenkilöt välittävät alueen ääntä. Jos alueelta ei ole luottamushenkilöä, tarvitaan joku muu henkilö, jolla on sitkeyttä viedä asioita eteenpäin ja nostaa asioita keskusteluun.

Yhteydenpito eri osapuolten välillä näyttää tapahtuvan pitkälti jokaisen omien suhteiden ja toisaalta asian pohjalta. Kylät voivat olla suoraan yhteydessä kaupungin viranhaltijoihin tai muihin toimijoihin ja myös valtuutetuille tulee suoria yhteydenottoja kuntalaisilta puhelimitse ja sähköpostilla. Luottamushenkilöt, kaupunginedustajat ja yhdistykset tapaavat myös kokouksissa, kyläilloissa ja muissa tilaisuuksissa. Haastattelujen perusteella yhteyttä otetaan silloin, kun tarvetta on. Esimerkiksi yhdistysten ja kylien yhteys aluelautakuntaan ei muodostunut kovinkaan tiiviiksi.

Maaseudun kehittäjätahojen haastatteluissa korostui kyläsuunnitelmien merkitys kylän ja kaupungin kanssakäymisen välineenä, mutta ainakin haastatteluissa kylissä kyläsuunnitelman todettiin kaipaavan päivitystä tai olevan vasta suunnitteilla. Eräessä kylässä kyläsuunnitelmaa pidettiin virallisena asiana, joka lopulta jää kuitenkin toteutumatta.

Haastatteluissa kysyttiin myös esimerkkejä siitä, kuinka jotain Korpilahdelle tärkeään asiaan on saatu edistettyä. Yleisesti ottaen vastaajat mainitsivat koko Korpilahden investointiohjelman rakennus- ja kehittämishankkeineen sekä Korpilahden kirkonkylän kehittämisen. Sekä aluelautakunta että paikkakuntalaiset kaupunginvaltuutetut olivat vaikuttaneet investointien toteutumiseen suunniteltua laajemmin.

Yksityiskohtaisemmin esiin nousi erityisesti terveyskeskuksen peruskorjaus, jota pidettiin toiminnan säilymisen kannalta tärkeänä ratkaisuna. Aluelautakunta oli ollut vaikuttamassa yhdistymisavustusten suuntaamiseen terveysaseman korjaukseen alkuperäisestä suunnitelmasta poiketen. Myös sataman kehittäminen koettiin hyväksi esimerkiksi korpilahtelaisille tärkeästä asiasta. Haastatteluissa mainittiin lisäksi Korpilahdella liikuntapaikkojen ja urheilukenttien kunnostaminen, kaavoituksen ja maankäytön edistyminen sekä laajakaistahanke ja Tikkanen koulun rakentaminen.

7.3 Kylien ja kaupungin yhteys ja sen kehittäminen

Kaupungin organisaatorakenteen muutokset

Jyväskylän maalaiskunnan ja kaupungin liitoksessa sovittiin vuonna 2013 voimaan tulevasta organisaatio- ja palvelurakenteen uudistuksesta. Uudistuksen seurauksena alue- ja maaseutulautakuntien toiminta päättyi vuoden 2012 lopussa. Tilalle päätettiin perustaa maaseudun kehittämis- ja yhteistyötoimikunta, mutta kesällä 2013 sen toteuttaminen oli edelleen valmisteluvaiheessa. Haastatteluhetkellä päätöksiä uudesta organisaatorakenteesta ei ollut vielä tehty ja tämä näkyi myös luottamushenkilöiden vastauksissa. Aluelautakunta oli itse esittänyt kyläasiamiesmallia. Eräässä haastattelussa arveltiin aluelautakuntatoiminnan päättymisen suurimmaksi uhaksi aktiivisten toimijoiden määrän vähenemistä. Kehityksen epäiltiin pysähtyvän, vaikutusmahdollisuuksien muuttuvan olemattomiksi tai ainakin demokratiaoluttuvuuden heikkenevän.

Haastatteluissa toivottiin jonkinlaista toimielintä aluelautakunnan tilalle, mutta epäiltiin, ettei kaikkien maaseutualueiden yhteinen toimielin olisi riittävän konkreettinen. Käsiteltävien asioiden tulisi olla aidosti paikallisia ja kylien asioita. Osa haastateltavista ei kuitenkaan uskonut aluelautakunnan loppumisella olevan sen suurempia vaikutuksia, sillä vaikuttaminen jatkuu esimerkiksi muiden lautakuntien kautta.

”Tämä on tietysti vielä arvailua, että mitä ne vuoropuhelut on kunnanosien näkemysten välittämisen osalta. Mutta toisaalta uskon, jos se alue/maaseututoimikunta, mikä onkaan, lähtee liikenteeseen, niin se on ainakin yksi kanava nostella esiin sellaisia asioita. Toivottavasti se on sitten kaikkien maaseutualueiden yhteinen, ettei se ole vain Korpilahden. Kyllähän sitä muuallakin, tosin Korpilahti on suurin alueellisesti. Jos oikeasti syntyy selkeä vuoropuhelua käyvä toimielin, ja jos se saa resurssit, mitä se tarvitsee ja jonkin ihmisen hoitamaan asioita ja ehkä jotain käytännön rahaa tiettyjen asioiden hoitamiseen, niin voi olla yksi askel eteenpäin.” (Viranhaltija)

Aluelautakunnan jäsenet eivät kokeneet aluelautakunnan lakkauttamista yllätyksenä. Muutos oli selvä, sillä jo liitosvaiheessa oli puhuttu siirtymävaiheen lautakunnasta, joka joko muuttuu tai mahdollisesti lakkautetaan neljän vuoden kuluttua. Osalle päätös oli kuitenkin pettymys. Eräässä haastattelussa korostettiin, että ratkaisuja uudesta mallista tulisi olla valmiina ennen kuin päätöksiä lautakunnan lopettamisesta tehdään. Haastateltavan mukaan toimintamallia olisikin pitänyt kehittää, sillä aluelautakunnan taloudelliset kustannukset ovat pieniä suhteessa toiminnasta saatuun hyötyyn.

Valtuutetut kokivat mahdollisuutensa vaikuttaa organisaation uudistukseen hieman eri tavoin. Erään haastateltavan mukaan valtuutetut ovat voineet vaikuttaa suuriin linjauksiin, mutta organisaatiotoimikunta on varsinaisesti rakentanut uudistusta. Yksi haastateltavista pitikin valmistelua virkamiesvoittoisena ja totesi sen olleen ”pitkäpiimäistä hommaa”. Toinen haastateltava pohti koko uudistuksen tarpeellisuutta ja koki ajan hengen sellaiseksi, jossa asioista tehdään turhankin vaikeita organisaatiokuvioita hämmentämällä ja luomalla epäselviä nimiä eri toimielimille, mikä puolestaan lisää ymmärtämättömyyden tunnetta ihmisissä.

Osa haastateltavista ei kuitenkaan kokenut nykyistä aluelautakuntamallia kaikkein parhaana mallina, koska varsinainen päätäntävalta ja budjettivalta puuttui. Aluelautakunta nähtiinkin muutamissa haastatteluissa lähinnä lausuntolautakuntana. Yksi kaupungin viranhaltijoista koki aluelautakunnan enemmänkin ajallaan päättyvänä projektina ja toinen viranhaltija kyseenalaisti koko lautakuntamallin toimivuuden lähidemokratian edistämisessä.

”Tämä on vaikea kysymys. Sen kokemuksen perusteella, mikä minulla on, Korpilahden aluelautakunnalla oli selkeä missio, kuntaliitossopimus ja porkkanaraha ja tavallaan ne molemmat päättyy. [--] Jotenkin näen sen projektina, joka päättyy ja meillä on luottamushenkilöorganisaatio ja iso valtuusto, jossa homma hoituu niiden jäsenten kautta ja päätöksenteko.”

(Viranhaltija)

Haastatteluissa nousi esiin myös lautakuntien määrän väheneminen organisaatiomuutoksen seurauksena, minkä arveltiin etäännyttävän päätöksentekoa entisestään. Toisaalta erään viranhaltijan mielestä lautakuntien pitäisikin olla nykyistä pienempiä, jotta niiden valta ja vastuu kasvaisivat ja toiminta tehostuisi.

Esiin tulleet kehittämisehdotukset

Erään viranhaltijan mukaan pelkkä tapaus- ja tilannekohtainen vaikuttaminen ei riitä. Jos kysymyksessä on laaja-alainen ja monimutkainen asiakokonaisuus, kuten esimerkiksi kylien kehittäminen tai vanhusten pärjääminen maaseudulla omissa kodeissaan, pitäisi julkilausumien ja yleisönosastonkirjoitusten lisäksi miettiä, millaisia toimintajärjestelmiä kehitetään. Haastatteluissa kansalaisraadien tyyppiset toimintamallit nostettiin esiin, koska niissä aiheesta keskustellaan laaja-alaisesti ja tarkastellaan asiaa monesta näkökulmasta. Myös alueellisten voimavarojen hyödyntämistä voidaan tällöin pohtia.

Kansalaisraati koettiin kuitenkin melko raskaaksi prosessiksi järjestää eri alueilla. Käyttöön toivottiinkin kevyempiä versioita suppeampien kysymysten käsittelyyn samalla monipuolisella ja uusien ratkaisujen

löytämiseen tähtäävällä toimintamallilla. Eräessä haastattelussa korostettiin juuri vuorovaikutteisuuden tärkeyttä osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia kehitettäessä. Näin ihmiset saadaan mukaan ja tämän kautta tasavertaiseen keskusteluun, vaikuttamaan ja osallistumaan. Kansalaisraatimalli nähtiin myös lautakuntamallia uudenaikaisempänä toimintamallina.

”Kyllä mä näen, tullaan varmaan tätä kansalaisraatihommaa nostamaan tällaisiin kiperiin kysymyksiin yhtenä toimintatapana, mutta niin kuin tässä on jo koettu täällä, se on siis aika raskas, että se vaatii etukäteisvarautumista ja prosessin viemisen ja sen jatkon huolehtimista, että viedään loppuun saakka se homma.” (Viranhaltija)

Haastatteluissa tuli esiin mallien ja vaihtoehtojen monipuolisuuden välttämättömyys, jotta eri-ikäiset ihmiset löytävät itselleen sopivan kanavan. Lautakuntamallin ongelmana muutamat haastateltavat pitivätkin osallistamisen puuttumista. Tästä syystä sitä ei pidetty osassa haastatteluja hyvänä toimintamallina. Erään viranhaltijan mielestä tulisikin painottaa maaseudun ja kyläyhdistysten liittämistä mukaan vaikuttamiseen.

”Mehän ei tiedetä, onko oikea muoto lautakunta, tärkeämpi rakentaa maaseudun kyläyhdistysten ja järjestötoiminnan kytkeytymistä mukaan, ja lautakuntatoiminta ei tahdo tulla siihen. Ei myöskään lautakunnalla taloudellisia resursseja toimia. Sanotaanko niin, että vähän kosmeettinen järjestelmä, mutta kyllähän sitä mietitään uusiksi sitä systeemiä.” (Viranhaltija)

Kyläasiamiesmalli nostettiin esiin useissa eri tahojen haastatteluissa. Hieman eri tavoin kuvailtiin kaupungin organisaatioon kuuluvaa henkilöä, jonka tehtäviin maaseudun ja kylien asiat kuuluisivat. Yhdistysten haastatteluissa pohdittiin vastaavaa mallia, jossa kaupungin palkkaama henkilö kiertäisi kylillä ja ymmärtäisi kylien asioita. Suurta organisaatiota ei kaivattu, jos asiat välittyvät. Kyläasiamiesmallia oli jo myös viety eteenpäin kaupungin hallinnossa, mutta päätöksiä kyläasiamiehestä ei kuitenkaan haastatteluhetkellä ollut tehty eikä malli alue-
lautakunnan ehdotuksista huolimatta ollut alkujaan edennyt suotuisasti.

”Pitäisi olla joku asiamies tai joku päätöksenteossa selvästi henkilö, jolle nämä asiat kuuluvat ja tämä on ollut hyvä, kun ollut yhteys johtoryhmään tähän asti. Se ei saa mennä vapaaehtoistoiminta puolelle, se ei ole se ratkaisu.” (Luottamushenkilö)

”Kyllä varmasti pitää lisää mieltä ja resursseja ja jos puhut asukkaiden osallistumismahdollisuuksista, niin siihen pitää

panostaa enemmän kuin tällä hetkellä. On puhuttu maaseutuasiomiehestä, että selkeästi vastuu yhdelle ja että siihen pitäisi enemmän kytkettyä maaseudulla toimivien, sitä järjestöressurssia, pyritään yhdistämään. Sitä maaseutupolitiikkaa.”

(Viranhaltija)

Muutamit haastateltavat korostivat haastatteluissaan lähidemokratian vastuuttamista selvästi viranhaltijoiden toimenkuvaan ja painottivat keskustelutilaisuuksien säännöllistä järjestämistä. Toimintamalli ei saisi olla liian kankea tai byrokraattinen, muttei myöskään pelkkä keskustelukerho. Koordinoituna toimintana keskustelutilaisuuksien sisällön tulisi edetä valmisteluun ja päätöksentekoon, eikä jäädä vain keskustelun tasolle.

”Mutta ei saa olla lisätyö jollekin virkamiehelle heitettynä, se ei ole ratkaisu. Sitten esimerkiksi kyläaktiivien koolle kutsuamista, missä on virkamiehiä, ottaa vuosikello käyttöön, että keskustelutilaisuuksia teemojen pohjalta. Ja sitten virkamies huolehtii, että asia menee eteenpäin. Kyläiltojen tyyppisesti, mutta pitää olla aina kohdennettu, että joku valvoo, ettei jää puheen tasolle, vaan menee eteenpäin. Siksi pitää olla henkilö, jonka toimenkuvaan kuuluu valvoa, että menee eteenpäin. Nyt on ollut aluelautakunta, mutta jos kyläilloissa ei ole kukaan, joka valvoo meneekö eteenpäin, niin ei ole merkitystä. Ideasta päätöksentekoon.”

(Luottamushenkilö)

”Korpilahti on selkeästi maaseutumainen alue ja kyllä mun mielestä olisi tarvetta jonkinlaiselle foorumille, yhteisöllisyyden ja paikallisen identiteetin rakentamiselle, että mahdollisuus keskustella ja sitä kautta vaikuttaa. Oli se sitten asukasraati tai foorumi, mun mielestä kaupunki voisi antaa sen toiminnalle edellytykset, olisi virkamies, jonka tehtävä osallistua ja toimia viestinviejänä, ettei asiat jää vain keskinäiseksi keskusteluksi, että asiat etenisi. Ei saisi olla liian kankeaa ja byrokraattista, muttei jutustelua joka ei johda mihinkään, jonkinlaista koordinoitua se vaatii.”

(Luottamushenkilö)

Kyliä ja paikallisten yhdistysten haastatteluissa nousi esiin erilaisia kehittämisajatuksia. Useimmissa haastatteluissa korostettiin suoran vaikuttamisen tehokkuutta. Erään luottamushenkilön mukaan kaupungin viranhaltijoiden tulisi olla perillä koko alueen väestöstä ja asukkaiden tarpeista, koska he valmistelevat asioita päätettäväksi. Suurimpana valtikorttina olisi siis viranhaltijoiden kyky ajatella tasapuolisesti kaupungin eri alueiden etua. Muutamissa haastatteluissa myös luottamushenkilöiden vierailemista eri alueilla pidettiin tärkeänä, sillä näin maaseudun pitkät etäisyydet konkretisoituivat ja maantieteellinen tuntemus kasvaa.

"Oikeastaan näen hyvänä sen, kun tehdään alueelle jotain kyläkaavaa, niin kyläläisiä kuullaan ja siellä pääsee kertomaan, koska virkamies ei välttämättä tiedä ennestään koko aluetta tai ole käynyt siellä. Mutta, että alettaisi rakentaa jotain toimintamallia, niin musta meillä on jo ne toimintamallit. Jos jossain vaiheessa, kun nettiyhteydet ovat kunnossa ja sitä kautta pystytään osallistumaan, niin netin käyttö vaikuttamismahdollisuuksissa on kannatettavaa."

(Luottamushenkilö)

Kylälähtöisistä toimintamalleista esimerkkinä mainittiin kylien yhteistyöryhmä, joka antaa voimavaroja toimintaan ja pystyy luomaan hyvät suhteet kaupungin päättäjiin. Kehittämissyhdistys voi ottaa puoleettomasti kantaa kylien asioihin ja kaupunki pyytää siltä kannanottoja. Myös kyläsuunnitelmia pidettiin kahdessa haastattelussa tärkeinä, varsinkin jos suunnitelmien taustaksi on selvitetty kyläläisten mielipiteitä ja näkemyksiä edistettävistä asioista. Uskoa kyläsuunnitelmien vaikuttavuuteen ja toteutumiseen ei kuitenkaan kaikilla ollut.

Melko harvinaiseksi jäi pohdinta sähköisten vaikutuskanavien ja esimerkiksi sosiaalisen median käytöstä vaikutuskanavana. Vain muutama haastateltava pohti internetin ja sosiaalisen median hyödyntämistä. Myös eräs viranhaltija totesi, ettei internetosallisuuden merkitystä voida kiistää, mutta se on vielä melko kehittymätöntä. Teknologia mahdollistaa kuitenkin erilaisia yhteydenpitomuotoja. Muutamassa korpilahtelaisen haastattelussa toivottiin valtion tulevan asiassa vastaan ja antavan ohjeistusta siihen, miten kaupungin tulee kuulla asukkaita viimeistään siinä vaiheessa, kun uusia suurkuntia aletaan todella muodostaa. Yleisesti ottaen koettiin, että ihmisillä on halua vaikuttaa oman alueensa asioihin.

Eräs valtuutettu koki vapaaehtoisuuden ja spontaaniuden tärkeänä kylätoiminnassa. Kaupunki voi tukea tätä järjestämällä lisäksi tilaisuuksia, jotka kehittävät alueen toimijoiden yhteenkuuluvuutta sekä toimintatapoja. Väkinäisnäennäisdemokratiaa ei hänen mukaansa kannata luoda. Muutamissa haastatteluissa myös nykyisiä vaikuttamisen väyliä pidettiin riittävinä ja erilaisten foorumien ja tapahtumien jatkumisen turvaamista välttämättömänä. Muutamissa haastatteluissa vaikuttamisen arveltiin siirtyvän entistä enemmän asukas-yhdistyksille ja niistä lähteviin aloitteisiin ja yhteydenottoihin. Osassa luottamushenkilöiden ja yhdistysten haastatteluista esitettiin myös toive paikallisesta budjetti- ja päätösvallassa.

7.4 Yhteenvedo

Yleisesti ottaen kuntaliitokseen ja Korpilahteen osana Jyväskylää suhtauduttiin haastatteluissa melko myönteisesti, vaikka muutamia kun-

taliitokseen kriittisesti suhtautuvia mahtuikin joukkoon. Korpilahden taloudellisen tilanteen todettiin olleen ennen yhdistymistä hyvin heikko ja kuntaliitoksen nähtiin turvanneen palvelut. Yhdistymisavustuksilla saatuihin investointeihin ja kehitykseen oltiinkin tyytyväisiä. Haastatteluiden perusteella kaupungin hallinnossa koettiin kuitenkin yhä olevan tietämättömyyttä ja ymmärtämättömyyttä maaseudun ja kaupungin eroavuuksiin liittyen. Monia maaseudun kannalta tarkoituksettomia ratkaisuja onkin ehkä tehty pitkälti tietämättömyyden takia. Maaseudun ja kaupungin välistä vastakkainasettelua ei kuitenkaan koettu kovin jyrkäksi, vaan usein korostettiin juuri ymmärtämättömyydestä aiheutuvia ristiriitoja.

Aluelautakunnan jäsenet olivat kohtuullisen tyytyväisiä toimintaan ja aluelautakunnalla oli ollut merkittävä rooli yhdistymissopimuksen toteutumisen ja yhdistymisavustusten käytön seuraajana. Lautakunta oli pystynyt vaikuttamaan esimerkiksi yhdistymisavustusten kohdentamiseen. Samalla korostui myös aluelautakunnan rooli mielipidevaikuttajana sen sijaan, että sillä olisi todellista päätösvaltaa. Kriittisesti aluelautakuntaan suhtauduttiin juuri todellisen vallan ja nimenomaan budjettivallan puuttumisen takia. Aluelautakunnan arveltiin jääneen osalle viranhaltijoista ja kuntalaisia vieraaksi. Lautakunnan rooli asukkaiden vaikutusmahdollisuutena jäi ehkä vähäiseksi eikä toimielintä osattu kovin laajasti käyttää palautteen antamiseen kaupungin hallinnon suuntaan.

Kyliä ja eri kunnanosien vaikutusmahdollisuuksien kannalta korostui ajatus kylien oman aktiivisuuden merkityksestä erityisesti luottamushenkilöiden keskuudessa. Kylät ja yhdistykset näkivät kuitenkin haasteena talkooväen riittävyyden ja oman jaksamisensa osallistua erilaisiin tilaisuuksiin. Korpilahtelaisien ja kaupungin yhteyden kannalta haastatteluissa korostui kaupungin vastuuvirkamiehen rooli. Kaupungin organisaatiouudistus oli haastattelujen aikaan vielä kesken, joten päätöksiä tulevasta aluelautakunnan korvaavasta mallista ei vielä ollut. Aluelautakunnan jäsenet eivät kokeneet lakkautuspäätöstä yllättävänä, mutta osin siihen oltiin pettyneitä. Aluelautakunta oli pyrkinyt edistämään kyläasiamiesmallin käyttöön ottoa kaupungissa.

Lähidemokratian kehittämisen kannalta vahvimmin esiin nousivat ajatukset kansalaisraatimallin ja muiden vuorovaikutteisten toimintamallien hyödyntämisestä. Kaikki eivät kuitenkaan kannattaneet lautakuntamallia, sillä sen ei koettu osallistavan tai aktivoivan ihmisiä tehokkaasti. Haastatteluissa korostui kyläasiamiesmalli, jossa tehtävään palkattu henkilö toimisi yhteyshenkilönä kaupungin hallinnon ja kylien välillä. Tällaista ajatusta oli kaupungin hallinnossa jo myös viety eteenpäin. Lisäksi toivottiin valtion ohjausta ja velvoitteita lähidemokratian toteuttamisesta yhä suurenevissa kunnissa. Muutamissa haastatteluissa korostettiin viranhaltijoiden ja luottamushenkilöiden maantieteellistä tuntemusta ja ehdotettiin kokousten järjestämistä myös maaseudulla, jolloin maantieteelliset etäisyydet konkretisoituisivat päätöksentekijöille. Myös budjettivaltainen toimielin tuotiin yhtenä vaihtoehtona esiin.

8. Lammi osana hämeenlinnaa

8.1 Maaseutu osana kaupunkia

Kokemuksia kuntaliitoksesta ja maaseudun kehittämisestä

Kuntaliitoksen tarpeellisuutta perusteltiin luottamushenkilöiden haastatteluissa ennen kaikkea Lammin taloudellisella tilanteella. Myös epäsuotuisa ikärakenne ja yhteistyökuvioiden puute nähtiin syinä liitokseen. Toisaalta osassa haastatteluja koettiin, että Lammilla olisi ollut mahdollista säilyä itsenäisenä, jos kunnassa olisi ryhdytty säästötoimiin. Lammia pidettiin vauraana pitäjänä, joka oli velkaantunut investointien takia. Lammin kuvailtiin eläneen ennen kuntaliitosta pysähtyneisyyden aikaa: kehitystä ei juuri tapahtunut, henkilöstöpolitiikka ei toiminut ja viranhaltijat vaihtuivat, mikä johti tavallaan pakkoliitokseen. Haastatteluissa pohdittiin kuitenkin, olisiko ratkaisu ollut toinen, jos kuntaliitosta olisi mietitty pidempään tai liitosvaihtoehtoja olisi kilpailutettu.

Enemmistö haastatelluista lammilaisista aluetoimikunnan jäsenistä oli vastustanut kuntaliitosta, kun taas kaupunginvaltuutetuista enemmistö kertoi asettuneensa alun perin liitoksen kannalle. Kokonaisuudessaan luottamushenkilöistä löytyi lähes yhtä paljon kuntaliitosta kannattaneita kuin vastustajiakin, eivätkä näkemykset olleet juuri muuttuneet. Haastateltavien kokemukset kuntaliitoksesta poikkesivatkin jonkin verran toisistaan. Myös kylien asukkaiden sekä haastateltujen paikallisten yhdistysten edustajien joukossa oli yhdistymiseen sekä myönteisesti että kielteisesti suhtautuvia.

Osa kaupungin viranhaltijoista koki kuntaliitoksen jälkeisen ajan liitosalueiden kannalta kaksijakoiseksi. Liitosalueilla oli ilmennyt toiveita ja halukkuutta saada parannuksia aikaan, mutta toisaalta nykyiseen tilanteeseen suhtauduttiin hyvin kriittisesti. Toisaalta erään viranhaltijan mukaan liitosalueilla oli aluksi koettu asioiden heikentyneen, mutta myöhemmin palautteen luonne oli muuttunut. On ymmärretty, että taloustilanteen muuttuessa myös liitosalueiden tilanne olisi varmasti ollut ilman kuntien yhdistymistä nykyistä tukalampi. Muutamissa viranhaltijoiden haastatteluissa korostettiin kaupungin pyrkimystä kehittää koko aluetta mahdollisimman tasapuolisesti. Todettiin, että maaseudun ja kaupungin maantieteellisen erottelun sijaan pyritään turvaamaan peruspalvelut kaikille asukkaille. Kaupungissa voitaisiinkin haastateltujen mielestä puhua alueellisuudesta maaseudun ja kaupungin erottelun sijaan.

Luottamushenkilöiden haastatteluiden perustella kuntaliitokselle ei niinkään asetettu odotuksia, vaan enemmänkin ilmassa oli pelkoa tule-

vaisuudesta. Tämä näkemys tuli esiin myös osassa kylien ja paikallisten maaseudun kehittämistahojen haastatteluita. Erään kylän edustajan mukaan aluksi oli odotettu myönteistä kehitystä, mutta odotukset ovat muuttuneet palvelujen etäännyessä kauhukuviksi. Eräs haastateltavista arveli kuitenkin alkuajan pelkojen yleisesti ottaen tasoittuneen melko pian ja ratkaisuja löytyneen. Mainittiin, että jo itsenäisten kuntien aikana puhuttiin samalla tavalla keskustaajaman kehittämisestä ja sivukylien jäämisestä päätöksenteosta sivuun. Muutoksen jyrkkyyttä lievitti myös Hämeenlinnan asema liitoskuntien asiointikeskuksena.

"En tiedä osasiko kukaan sellaisia odotuksia hirveästi esittää, mun mielestä ehkä pelättiin pahinta, mutta ei se niin "poskelleen" mennyt, jos niin voi lainausmerkeissä sanoa. Että kyllä se tasoittui aika äkkiä sellainen alkupelko." (Maaseudun kehittäjä)

"Odotukset eivät täyttyneet, mutta niitä ei oikein ollutkaan, koska odotukset olivat niin vahvat, että isompi jyrää alleen ja niin on käynyt." (Luottamushenkilö)

"Oli pelkoja, ei suuria odotuksia. Ehkä pelkoihin nähden on jonkinlaista yritystä ollut huomioida maaseutua, muttei riittävästi." (Luottamushenkilö)

Erityisesti sivukylien yhdistysten haastatteluissa tuli selvästi esiin huoli palvelujen katoamisesta ja etäännyttämisestä. Palvelujen lakkauttamisen nähtiin vievän pohjaa myös kylien kehittämiseltä. Erityisesti julkinen liikenne ja koulujen lakkautukset mainittiin kielteisinä esimerkkeinä. Muutamissa haastatteluissa korostettiin myös sitä, etteivät palvelut saisi etäännyä enää kirkonkylää kauemmaksi, jotta matka kyliltä ei muodostu kohtuuttomaksi. Kylien uhkina mainittiin myös kirkonkylän elinkeinoelämän riittämätön kehittäminen, kaavoitusasiat sekä kaupungin hallinnoimien tilojen muuttuminen maksullisiksi.

Kuntaliitoksen myötä muuttunut kaupungin henkilöstö on haastateltavien mukaan lisännyt tunnetta kaupungin kasvottomuudesta. Myöskään avustusten jakoperiaatteisiin ei oltu tyytyväisiä. Paikallisvaihuttajan mukaan päällimmäiseksi kokemukseksi liitoksesta on jäänyt melko harvan liitoskunnan päättäjän jatkaminen Hämeenlinnan kaupunginvaltuustoon. Kylien huolenaiheita on selvitetty Hämeenlinnassa opinnäytetyönä kysymällä kyläyhdistysten näkemyksiä ja ylivoimaisesti tärkeimmäksi ongelmaksi ilmeni toimijoiden vähäisyys. Osaa kylien ongelmista voikin pitää valtakunnallisina eikä suoraan kuntaliitoksesta johtuvina. Esimerkiksi Lammin kyläkoulujen lakkauttaminen oli erään haastateltavan mukaan ollut esillä jo itsenäisen kunnan aikana.

”Kunta-alan kokemuksen perusteella koin, ettei auta kuin liittyä. Peruskoulujen lopettaminen oli listalla jo 2007, mutta laitettiin myöhemmin kaupungin syyksi. Ei välitetä oikeaa tietoa tai se ei mene niille, joille pitäisi tai ei sitten haluta ottaa sitä vastaan.” (Luottamushenkilö)

Kuntaliitokselle asetettuina myönteisinä odotuksina mainittiin lammilaisten haastatteluissa esimerkiksi yhdistymisavustuksella peruskorjattu liikunta- ja uimahalli sekä syksyllä 2011 valmistunut Lammin varhaiskasvatuskeskus. Toiveina muistettiin myös pientä kuntaa ammattimaisemmin tuotetut palvelut ja ammattimaisempi johtaminen sekä palvelujen parantuminen tai pysyminen ennallaan. Joillakin erityisaloilla ammattitaidon arvioitiinkin parantuneen ja myönteisenä pidettiin myös suuremman kuntakoon tuomaa turvaa verrattuna Lammin kuntaan. Kunnallisveroprosentti oli laskenut liitoksen yhteydessä, mutta noussut jo takaisin.

Haastattelun paikallisen vaikuttajan mukaan kuntaliitossopimuksesta on pidetty jokseenkin kiinni ja yhdistymisavustusten käyttö erilaisiin investointeihin on toteutunut. Palvelujen tasosta haastateltavilla oli kuitenkin hyvin vaihtelevia kokemuksia. Erään kaupungin viranhaltijan mukaan palvelutaso ja rakennettu ympäristö ovat maaseudulla osin kantakaupunkia paremmassa kunnossa. Myös osassa luottamushenkilöiden sekä kylien ja paikallisten yhdistysten haastatteluista kerrottiin joidenkin palvelujen parantuneen. Myönteisinä esimerkkeinä mainittiin vanhus- ja vammaispalvelut, Lammin päiväkotitoimi sekä kirjastoauto, joka osalla kylistä onkin lähes ainoa kaupungin tarjoama lähipalvelu.

Osa haastateltavista koki kuntaliitoksen vaikuttaneen epäsuorasti myös valtion palvelujen keskittymiseen kantakaupunkiin. Palveluja kerrottiin myös poistetun kuntaliitoksen jälkeen tasapäistämisen nimissä, jos niitä ei ollut muissakaan liitoskunnissa. Erään haastateltavan mukaan paikallisia hyviksi koettuja ja ehkä näennäisesti kuluja aiheuttavia palveluita, olikin purettu melko kaavamaisesti harmonisoinnin nimissä. Pitkällä aikavälillä palvelujen säilyttäminen olisi kuitenkin voinut säästää kuluja. Yksi luottamushenkilö pitikin liitosten yleisenä tavoitteena palvelurakenteiden muutosta. Jos esimerkiksi terveyspalveluja on pienessä kunnassa saatavilla suurta kaupunkia paremmin, huomaa palvelujen heikentymisen helposti.

Luottamushenkilöiden haastatteluissa etenkin Turvan talo mainittiin hyvänä esimerkkinä lammilaisille tärkeän asian edistämisestä. Haastateltavat olivat tyytyväisiä myös terveysaseman säilymiseen, entisen naapurikunta Tuuloksen äänestysalueen säilymiseen sekä kylissä tarjolla olevien tonttien määrään. Aluetoimikunnan jäsenet kokivat aikaansaannoksikseen näiden lisäksi erilaiset kannanotot ja mielipiteet, järjestetyt keskustelutilaisuudet sekä avustusten jakamisen.

Maaseudun kehittäminen osana kaupunkia

Kun kuntaliitos vuonna 2009 tehtiin, moninkertaistui maaseudun pinta-ala sekä maatilojen ja kesämökkien lukumäärä kaupungissa. Erään luottamushenkilön mukaan maaseudun kehittämisen näkökulmasta maaseutu oli kaupungille yllätys, eikä ennen kuntaliitosta ymmärretty, mitä yhdistyminen tulee tarkoittamaan. Haastateltava korosti maaseudun näkökulman huomioon ottamista kuntaliitoksissa ja piti maaseutuvaikutusten arviointia hyvänä keinona. Ylipäätään pitäisi tutkia ja kehittää välineitä maaseudun ja kaupungin yhdistymisprosessin kehittämiseen.

”Jos ajatellaan maaseudun kehittämisen kannalta, niin maaseutu on ollut yllätys Hämeenlinnalle, kaikki mikä liittyy maaseutuun: maaseutuhallinto, yksityistiet, metsäomistukset, joukkoliikenne. Ei Hämeenlinnan kaupunki neljä vuotta sitten ymmärtänyt millä tavalla kaupunki laajenee, että tulee maaseutukaupunki.”

(Luottamushenkilö)

Eräs viranhaltija nostikin kaupungin haasteeksi perusmaatalouden ja nykyisen maaseutukaupungin luonteen muistamisen. Myös toinen viranhaltija korosti haastattelussa, ettei palveluja ja toimintamalleja rakennettaessa maaseudun kehittäminen tule itsestään, vaan se pitää tiedostaa erikseen. Kaupungin edustajat nostivat yhdeksi maaseudun kehittämisen osa-alueeksi kaupungin sisäiset hankkeet, joista useimmin mainittiin Kylä kaupungissa ja Kyläkaava-hankkeet. Kylä kaupungissa -hanketta pidettiin kanavana, jonka kautta kaupunki voi aktivoida kyliä ja rakentaa järjestelmää, jolla kannustetaan oma-aloitteellisuuteen ja aktiivisuuteen. Myös yhdellä haastatelluista kylistä oli kokemusta hankkeen minipilotista. Kyläkaava-hankkeen pilottikylissä etsittiin kaa-voituksen kautta keinoja ja mahdollisuuksia niin kylien maankäyttöön kuin niiden elinvoimaistamiseenkin. Tämä ei haastateltavan mukaan hankkeessa toteutunut. Lammilta mukana oli yksi kylä.

Haastatteluissa tuli esiin eri osapuolten selvä käsitysero siitä, mitä kylällä ylipäätään tarkoitetaan. Kaupungin viranhaltijoiden haastatteluissa kylät näyttäytyivät ennemminkin vanhojen kuntakeskusten tasona ja eräs haastateltava pitikin kyliä melko pieninä yksikköinä, joten kuuleminen keskittyy enemmän vanhoja kuntakeskusten tasolle. Haastateltu kylien ja paikallisten yhdistysten edustaja koki puhuvansa kylistä aivan eri asiana kuin kaupungin viranhaltijat. Kaupungin ei uskottu panostavan liitosalueilla juuri muualle kuin entisiin kuntakeskuksiin. Sivukylät jäävät näin ollen enemmän määrin oman aktiivisuutensa varaan. Erään haastateltavan mukaan nyt ääntä pidetäänkin juuri entisten kuntakeskusten palvelujen säilymisen puolesta tavallaan samoin kuin itsenäisissä kunnissa taisteltiin kylien palveluista. Vanhoissa kun-

takeskuksissa ei ole kuitenkaan välttämättä aktivoiduttu edunvalvon-
nassa, eikä vastuunottajaa välttämättä löydy kyläyhdistysten tapaan.

Haastatteluissa oltiin jonkin verran eri linjoilla siitä, ollaanko Lam-
mista kaupungissa kiinnostuneita. Osa luottamushenkilöistä painotti
Lammin omia vahvuuksia ja erityispiirteitä ja piti kunnanosan tilannet-
ta kohtuullisen hyvänä. Osa oli kuitenkin tyytymätön kaupungin toimin-
taan: heidän mielestään lammilaiset on nähty lähinnä veronmaksajina,
joiden on toimittava oma-aloitteisesti. Kylien ja yhdistysten haastatte-
luissa painotettiin lammilaisten keskuudessa edelleen olemassa olevaa
epäluottamusta. Kiinnostuksen ilmaisemiseen ei välttämättä tarvittaisi
aina taloudellista panostusta, vaan arvostava ilmapiirikin auttaisi kylä-
läisiä jaksamaan vapaaehtoistyön tekemisessä. Etenkin maaseudun ke-
hittäjien haastatteluissa pohdittiin muutoksen laajuutta ja oppimisen
tärkeyttä myös kaupungin henkilöstön näkökulmasta.

Kuntaliitoksen jälkeen Hämeenlinnan kaupungissa aloitettiin maa-
seutuohjelman laadinta. Haastatteluhetkellä maaseutuohjelma oli vas-
ta valmistumassa, eikä tarkempaa tietoa maaseutuohjelmasta kaikilla
haastateltavilla ollut. Kaupungin viranhaltijoiden haastatteluissa maa-
seutuohjelmaa kuvattiin kokonaiskatselmukseksi, jonka tarkoituksena
on myös tukea maaseudun elinvoimaisuutta. Isona osana maaseutuoh-
jelmaa mainittiin tiedottaminen, sillä kaupungin ja asukkaiden tiedon-
tarve maaseudun kehittämisestä huomattiin ohjelmaa laadittaessa.
Maaseutuohjelmalla haluttiin saada perustietoa maaseutualueista,
koota näkemyksiä sekä löytää maaseutua tukevia ratkaisuja.

Maaseutuohjelman laadinta oli kaupungin viranhaltijan mukaan
todella osallistava projekti, jossa kuultiin monia eri tahoja. Ohjelmaan
on kirjattu veloitteet siitä, mitä, milloin ja kuka tekee tavoitteiden to-
teutumiseksi. Kaupungin viranhaltijoiden mukaan maaseutuohjelmaa
tullaan toteuttamaan kuten muitakin vastaavia asiakirjoja ja luotta-
musta ohjelman toteutumiseen löytyy. Erään haastateltavan mukaan
ohjelmaa tulee kuitenkin jalkauttaa toimenpideohjelmiin, jotta asiakir-
jat eivät jää arkistoon. Erilaisten ohjelmien avaamista kaupungin hen-
kilöstölle pidettiin kuitenkin haasteellisena. Henkilöstölle pitäisi saada
tieto ohjelmista, jotta ne olisivat kaikkien tiedossa.

Kaupungin edustajien haastatteluissa korostettiin maaseutuajatte-
lun luonnetta osana arkityötä: sen pitäisi kytkeytyä rakenteisiin irral-
lisen osa-alueen sijaan. Todettiin kuitenkin, että maaseutuasioissa yksi
henkilö voisi toimia koordinoijana ja ikään kuin kokonaisuuden päälle-
katsojana. Haastateltavien mielestä kaupungissa voisi jatkossakin toi-
mia henkilö, jonka nimikkeeseen maaseutu-sana kuuluisi, jotta henkilö
olisi helposti yhdistettävissä maaseutuasioista vastaavaksi.

Yleisesti ottaen kaupungin viranhaltijat epäilivät, ettei maaseutu-
alueillakaan välttämättä tiedetä tarpeeksi kaupungin toiminnasta eikä
kaikkia kanavia osata vielä hyödyntää. Eräs haastateltu viranhaltija va-
kuutti, että kaupunki kehittää maaseutua ja toimii kantakaupungin ul-
kopuolella, mutta maaseudulla ei ehkä tiedetä, mitä kaikkea kaupungin
hallinnossa tehdään. Kaupungin käyttämä tilaaja-tuottajamallikin on

melko vaikea hahmottaa. Maaseutuohjelman tarkoituksena onkin paikata myös maaseudun tietovajetta. Samaan tiedonpuutteeseen viittasi haastattelussa myös maaseudun kehittämisen parissa työskentelevä toimija.

”Ehkä yksi syy, mikä tuolla kylillä korostuu, on sellainen tietoisuuden puute eli ne oli kuitenkin jokaisella pikkukunnalla omat rutiinit ja tavat toimia, niin nyt on sitten oltu vähän hukassa, että miten ne yhtenäistetään ja mitä. Ei sitä heti silloin, kun kuntaliitos toteutui voinutkaan olla mitään yhteisiä pelisääntöjä, vaan ne piti tässä matkan varrella luoda ja lyödä yhteen.”

(Maaseudun kehittäjä)

8.2 Alueelliset osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet

Liitosalueen valtuutettujen vaikutusmahdollisuudet ja merkitys maaseudun ja kaupungin vuoropuhelussa

Vuoden 2008 kuntavaalien tulosta pidettiin onnistuneena ja lammilaisia edustajia koettiin tulleen valituksi kaupunginvaltuustoon yli odotusten. Vaalituloksen korostettiin antaneen liitosalueille hyvät vaikuttamismahdollisuuksia päätöksentekoon, jos niitä vain osataan käyttää. Haastateltujen lammilaisten kaupunginvaltuutettujen kokemukset omista vaikutusmahdollisuuksistaan vaihtelivat kuitenkin jonkin verran. Osa haastateltavista piti vaikutusmahdollisuuksiaan hyvinä koska asioiden valmisteluun pääsee vaikuttamaan ja pitkä kokemus on tuonut tietoa ja taitoa toimimiseen. Asioiden esittämisessä korostettiin järkiperäisyyttä, verkostoitumista ja suhdetoimintaa, jotta tulee ainakin kuuluksi. Haastatelussa korostettiin myös valtuustoryhmän merkitystä ja todettiin, että kaupunginvaltuuston kokouksissa asian muuttaminen on lähes mahdotonta.

Osa haastateltavista koki vaikutusmahdollisuuksiensa kaventuneen tai niiden olevan vähäisiä kantakaupungin edustajien vahvuuden, konserniyhtiöiden ja melko voimakkaaksi koetun virkamiesvallan takia. Erään haastateltavan mukaan pienessä kunnassa viranhaltijat olivat tuttuja ja tämä helpotti toimimista. Koska vaikuttaminen tapahtuu suurten linjausten ja strategioiden kautta, on se suuressa kaupungissa pientä kuntaa hankalampaa. Uudessa tilanteessa tarvitaan osaamista, taktikointia ja pieneen kuntaan verrattuna erilaista lähestymistapaa.

Lähes poikkeuksetta valtuutetut kokivat oman merkityksensä ja näkyvyytensä maaseudun ja kaupungin vuoropuhelussa melko hyväksi. Myönteisenä nähtiin lammilaisten valtuutettujen lukumäärä ja jakautuminen useampaan poliittiseen ryhmään. Vaikutusmahdollisuuksia siis on, mikäli niitä halutaan käyttää. Lammilaisuus yhdistää erityisesti

oman alueen asioissa enemmistöä valtuutetuista ainakin jossain määrin. Valtuustossa vaaditaan kuitenkin laaja-alaisuutta ja koko kaupungin edun ajamista, ei vain yhteen alueeseen keskittymistä.

Yksi valtuutettu muistutti, että myös aiemmin viitattiin usein kyläpolitiikointiin, jos yritti edistää oman alueensa asioita. Haastateltavan mukaan onkin mahdotonta ajatella kaupungin kaikkia asukkaita ja lammilaisten tehtävänä onkin hänen mielestään juuri siksi vetää kotiinpäin. Haastateltava piti tämän lähtökohdan moittimista jopa harmillisena, joskin kuntaliitoksen alkuaikoihin verrattuna oman alueen esiintuominen tuntuu nykyisin jo sallitummalta. Kylien ja paikallisten yhdistysten haastattelujen mukaan kaupunginvaltuustossa ei liitoskuntien lukuisista edustajista huolimatta välttämättä löydy ymmärrystä kylien asioille.

”Kyllä tärkeä rooli on heiluttaa maaseudun lippua ja muistuttaa millaista elämä on maaseudulla. Suurin osa virkamiehistä asuu taajamissa ja kantakaupungissa ja monet maaseutumaiseen asumiseen liittyvät asiat on outoja ja vieraita. Kyllä on tärkeä rooli viestinviejänä. Ja myös toisinpäin, että kaupungin linjauksista ja mahdollisuuksista viedä viestiä kyliin ja pitäjiin päin.”
(Luottamushenkilö)

Lammilaisten valtuutettujen haastattelujen perusteella eri tahojen välinen yhteydenpito riippuu pitkälti jokaisen omista suhteista. Useimmat haastatellut valtuutetut kertoivat olevansa mukana yhdistystoiminnassa ja esimerkiksi asioivansa Lammilla ja tapaavan paikallisia ihmisiä eri yhteyksissä. Myös kylien ja kyläyhdistysten kanssa kerrottiin olevan tekemisissä jonkin verran, varsinkin jos valtuutettu asuu haja-asutusalueella. Eräs valtuutettu oli kuitenkin odottanut paikkakuntalaisilta jopa enemmän yhteydenottoja. Myös aluetoimikunnan jäsenten kanssa on pidetty ainakin jonkin verran yhteyttä. Yhteys paikallisiin toimintaryhmiin perustuu sieltä lähettäviin tiedotteisiin.

Ydin-Hämeen aluetoimikunta alueellisena toimijana

Aluetoimikuntien rooliksi määriteltiin yhdistymissopimuksessa osallistuminen muutoksen valmisteluun ja sen toteuttamisen seuraaminen, paikallisten toimijoiden ja valtuuston välisenä linkkinä toimiminen sekä ensimmäisellä valtuustokaudella rahoituksen jakaminen paikallisten toimintojen kehittämiseen. Haastatteluissa aluetoimikuntien roolia osana kaupungin organisaatiota pidettiin melko vähäisenä. Valtuutetut kokivat, ettei aluetoimikunta toiminut odotusten mukaan ja toimikunnan näkyvyys oli ollut jopa pettymys. Eräs haastateltava koki, että aluetoimikunta oli mahdollisuus, joka olisi paremmin pitänyt käyttää hyväksi.

Vaikutusmahdollisuuksia ei juuri ole ollut avustusten jaon lisäksi ja

toimikuntaa pidettiin enemmänkin keskustelukerhona. Kaksi valtuutettua arvioi toiminnan valmistelun tapahtuneen hätäisesti, koska jokin vaikuttamisen kanava haluttiin yksinkertaisesti luoda. Toimintaa ei resursoitu kunnolla eikä pöytäkirjan pitoa ohjeistettu tarpeeksi, joten aikaansaannokset näyttävät tämänkin vuoksi vähäisemmiltä kuin ehkä ovat. Muutamien valtuutettujen mielestä aluetoimikunta ei ottanut itse rooliaan, toimijat eivät toimineet ja rahoitusta vähennettiin siksi, ettei aluetoimikunta sitä käyttänyt. Aluetoimikunnasta vastuussa ollut viranhaltijakaan ei välttämättä toiminut vahvasti.

*”Jos suoraan sanon, niin ne mokas sen, hämäläistä saamat-
tomuutta. Avoin valtakirja tehdä asioita ja ne eivät sitä roolia
ottaneet. Ei tuntunut olevan tarvetta ja ne eivät ottaneet sitä
paikkaa, joka olisi ollut mahdollista. En jää perään itkemään
jos suoraan sanon.”* (Luottamushenkilö)

Myös aluetoimikunnan jäsenten haastatteluissa tuotiin julki toiminnan valmisteluvaiheen puutteet. Aluetoimikunnan tehtävä ja rooli jäivät epäselviksi ja yksiselitteinen linja hoidettavista asioista puuttui. Aluetoimikunnan jäsenten mukaan toiminnalta odotettiinkin enemmän: oletettiin, että aluetoimikunnassa pääsee vaikuttamaan. Erään haastateltavan mukaan aluetoimikunta onkin hakenut kaiken aikaa paikkaansa. Aluetoimikunnan ei koettu pystyvän luomaan luontevia käytäntöjä, kun toimintamallina oli virallinen kokous esityslistoineen eikä aikaa vapaamuotoiseen keskusteluun ollut.

Viranhaltijoilla ei ilmeisesti ollut selvää käsitystä aluetoimikunnan tehtävistä, ja tämä vaikutti toimintaan. Aluetoimikunnista kuntaliitoksen valmistelussa vastannut viranhaltija oli vaihtanut tehtäviään, toiminnasta vastuussa ollut viranhaltija eläköityi, eikä haastateltavan mukaan tilalle nimetty ketään. Myös jäseneksi nimetty kaupunginhallituksen edustaja oli niin kiireinen, ettei yhteyttä hallintoon saatu hänen avullaan luotua. Vain pieniin asioihin, kuten avustusten jakoon pystyttiin vaikuttamaan, mutta todellinen valta puuttui. Eräessä haastattelussa kritisoiittiin myös valtuutettujen nuivaa asennetta. Aluetoimikuntia ei pidetty tärkeinä, vaan toiminta nähtiin kahvikuppien kilistelynä ja määrärahaa oltiinkin valmiita karsimaan. Toimikuntaa kritisoiittiin myös byrokraattiseksi, jonka vähistä käyttövaroista kokouspalkkiot vievät suuren osan. Toimikunnan tärkeää roolia kansalaisvaikuttamisen ja lähidemokratian kannalta ei ymmärretty.

*”Tavallaan se, ettei rooli oikein selvillä, ne jotka veti, niin ei
nekään oikein tiennyt ja me jäsenet päätettiin melkein mitä
esittelijä esitti, ettei ollut sitä käsitystä. Kun vähän oppittiin,
niin päätettiin lakkauttaa, kun ei toiminut.”*
(Luottamushenkilö)

*”Varmaan se on niin, että aluetoimikunnan rooli on jäänyt vähemmäksi mitä odotettiin ja aluetoimikunnat jäi vähän orvoiksi, ei ollut selkeää toimenkuvaa ja kaupungilla ei ollut kohdentaa resursseja toiminnan pyörittämiseen, henkilöis-
töön tai muutenkaan.”* (Luottamushenkilö)

Aluetoimikunnan merkitykseen maaseudun ja kaupungin vuoropuhelussa suhtauduttiin aluetoimikunnan jäsenten haastatteluissa hie- man vaihtelevasti. Aluetoimikuntien ehdotuksia ei kuultu eikä nähty tai ainakaan vaikutusta niillä ei ollut. Pohdittiinkin toiminnan kehittämistä sellaiseen suuntaan, jolla olisi jotain painoarvoa. Osa haastateltavista piti kuitenkin kuntalaisille järjestettyjä tilaisuuksia, kannanottoja ja ta- pahtumia sekä aluetoimikunnan jakamia avustuksia merkittävinä teh- tävinä. Aluetoimikunnan todettiin toimineen myös yhteensovittavana tekijänä siinä muutoksessa, jossa tietämättömyyttä maaseudun asiois- ta ja palveluista on ollut. Enemmistö haastatelluista koki yhteisten asi- oiden ja paikkakunnan yhdistävän aluetoimikunnan jäseniä yli puolue- rajojen. Puoluepolitiikan sijaan taustalla nähtiin vaikuttavan yhtenevät asukkaiden toiveet. Erään haasteltavan mukaan puolueen merkitys on- kin vähentynyt itsenäisen Lammin kunnanvaltuustoon verrattuna.

Enemmistö aluetoimikunnan jäsenistä arvioi tiedon välittymisen ol- leen tieasioita lukuun ottamatta melko vähäistä. Vaikuttamiskanavana mainittiin kaupunginvaltuutetut ja suorat yhteydenotot. Erään haasta- teltavan mukaan kuitenkin tiedettiin, ettei toimikunta ole päättävä elin, vaan se ottaa ainoastaan kantaa ja toimii kansalaisten äänenä. Aluelau- takuntaa pidettiin myös linkkinä paikallisten ihmisten suuntaan. Niin aluetoimikunnan jäsenten, kaupungin viranhaltijoiden kuin kylien ja paikallisten yhdistystenkin haastatteluissa tuotiin kuitenkin esiin alue- toimikunnan jääminen tuntemattomaksi, etäiseksi ja näkymättömäksi. Myöskään paikallismediassa aluetoimikunnan ei koettu olleen näky- västi esillä. Maaseudun kehittäjätaho arvioi kuitenkin aluetoimikunnan kuitenkin kuuluneen ja näkyneen sen käytössä olleisiin resursseihin nähden melko hyvin.

Aluetoimikunnan jäsenten haastatteluissa tuli esiin jonkin ver- ran eroavuutta suhteessa yhteydenpitoon eri toimijoiden kanssa. Osa haastateltavista kertoi olevansa tekemissä asukkaiden kanssa paljon, esimerkiksi yhdistystoiminnan kautta ja erilaisissa tilaisuuksissa. Toi- saalta osa haastateltavista kertoi yhteydenpidon tai suorien yhteyden- ottojen jääneen melko vähäisiksi. Osa haastateltavista oli mukana myös kyläyhdistyksissä, paikallisessa toimintaryhmässä, kyläaktivaattoreissa tai oli osallistunut kyläkäräjiin. Lammilaisia kaupunginvaltuutettuja tunnettiin henkilökohtaisesti, mutta yhteys kaupungin viranhaltijoihin vaihteli jonkin verran.

Kylien ja eri kunnanosien vaikutusmahdollisuudet ja aktiivisuus

Erityisesti kaupunginvaltuutettujen haastatteluissa eri alueiden vaikutusmahdollisuuksien todettiin riippuvan kunnanosien ja kylien omasta aktiivisuudesta sekä tarjolla olevien kanavien käyttämisestä. Erään haastateltavan mukaan myös luottamushenkilöiden ja järjestöjen on tärkeä viedä asioita kaupungin tietoon. Toinen luottamushenkilö pohti pienten kylien rajallisia vaikutusmahdollisuuksia ja painotuksen säilymistä edelleen kantakaupungissa. Olemassa olevat vahvat kylät kannattaisi kuitenkin säilyttää elinvoimaisina.

Haastateltujen mukaan vastausten saaminen kaupungin hallintoon suunnattuihin viesteihin kestää liian kauan. Suuren pinta-alan takia kaupunki ei ole myöskään kaikille viranhaltijoille tuttu. Päätöksenteko tuntuu kantakaupunkipainotteiselta eikä valmisteluvaiheessa ole riittävästi tietoa. Aluetoimikunnan jäsenten haastatteluissa enemmistö kokikin kylien ja kunnanosien vaikutusmahdollisuudet melko heikoiksi. Valmisteluvaiheessa ei juuri pääse vaikuttamaan ja valmiin ehdotuksen tullessa julki vaikuttaminen on jo myöhäistä. Erään haastateltavan mukaan sananvaltaa saattaa olla, mutta asia jää helposti toteutumatta, jos päättävässä elimessä painotetaan säästötarvetta. Toisaalta mahdollisuuksiin suhtauduttiin myönteisesti, kun vain omaakin aktiivisuutta riittää. Eri kanavien, hankkeiden ja luottamushenkilöorganisaation panos tulisi myös hyödyntää.

”Virkamiehet on tehnyt paikallisia asioita koskevista ehdotukset ja sitten pakollinen kuuleminen. Että tuntuu, ettei siinä valmisteluvaiheessa pääse kiinni, vaan on myöhäistä. On valmis sabluuna, joka tuodaan tiedoksi. Ja osa lukee vasta lehdestä. Tuntuu, että heikkoa, ettei hyvää arvosanaa voi antaa. Jossain saattaa toimia paremmin.” (Luottamushenkilö)

Enemmistö luottamushenkilöistä uskoi halua ja tarvetta alueelliseen vaikuttamiseen olevan. Ilman tällaista aktiivisuutta yhteys kaupunkiin väljenee. Osin toiminnan tosin koettiin jo lamaan tunteen, joten halua ja sitoutumista tarvitaan. Asukkaiden tulisi ennen kaikkea pystyä ottamaan helposti yhteyttä ja kantaa asioihin. Eräessä maaseudun kehittäjän haastattelussa esitettiin myös kylien voimavarojen yhteen kokoamista, jolloin asioita ajettaisiin yhteisesti eteenpäin. Myös päivitetty kyläsuunnitelmat ja erilaiset alueelliset yhdistykset voisivat myös toimia apuna.

Kyliä ja paikallisten yhdistysten haastatteluissa vaikutusmahdollisuudet koettiin melko heikoiksi. Kyläyhdistyksiltä ei juuri kysytä mielipiteitä, vaan ääni on itse yritettävä saada kuuluviin. Haastateltavan mukaan kaupunki kertoo maaseudun kiinnostavan kaupunkia, mutta maaseutu-käsite ja päätöksentekokin koskee lähinnä entisiä kuntakeskuksia. Vaikka Lammilta on hyvä edustus kaupunginvaltuustossa, koe-

taan reuna-alueiden äänen kuuluminen todelliseksi ongelmaksi. Eräs haastateltava pitikin kyläaktivaattoreita, kaupungin sosiaalityön koordinoimaa aluseuletoimintaa ja muita vastaavia vain pisarana meressä. Vaikuttamisen väylä on vain pidentynyt ja hankaloitunut liitoksen seurauksena, vaikka yhteistyötä tehtäisiin.

Osassa haastatteluja vaikuttamismahdollisuuksiin suhtauduttiin myönteisesti. Kylätilaisuuksia on pidetty ja ongelmia on korjattu. Yksi haastateltavista korostikin molemminpuolista aktiivisuutta: kaupunkiin ei jaksakaan järjestää tilaisuuksia, jos niihin ei osallistuta. Yleisesti ottaen halua ja tarvetta paikalliseen osallistumiseen koettiin olevan. Vaikuttaminen on kuitenkin omaa jaksamista ja ehtimistä. Asioita pitäisi pitää esillä ja kuuluvilla kaiken aikaa. Motivaatiota lisäisi vielä varmuus yhteisistä tavoitteista ja työn myönteisistä tuloksista.

Kyliä aktiivisuutta pidettiin useissa haastatteluissa melko hyvänä ja innokkuutta koettiin olevan sekä sivukylillä että kirkonkylässä. Muutamat haastateltavat kokivat kirkonkylän joutuneen kuntaliitoksen myötä uuteen tilanteeseen, mutta sielläkin kerrottiin havahdutun oman aktiivisuuden tarpeeseen. Muutamien haastateltujen mielestä kuntaliitos on lamaannuttanut järjestötoimintaa ja myös koulujen lakkauttaminen on ehkä vaikuttanut sivukyliä aktiivisuuteen. Eräässä haastattelussa aktiivisuuden todettiin kuitenkin vaihtelevan. Osa Hämeenlinnan kylistä on todella aktiivisia, osassa toiminta ei näy kylän ulkopuolella, vaikka sitä olisikin. Toiminta vaatii joka tapauksessa aktiivisen vetäjän.

Aluetoimikunnan jäsenen haastattelussa tuli esiin talkootyön tarve. Ihmisten saaminen mukaan vapaaehtoiseen toimintaan koetaan nykypäivänä todella hankalaksi. Joissakin tapauksissa aktiivisuutta on löytynyt: esimerkkinä mainittiin Lieson koulun lakkauttamispäätöksestä tehty valitus, jonka ansiosta koulu sai lisää toiminta-aikaa. Myös Turvan talo nostettiin useissa haastatteluissa esiin. Kahdessa haastattelussa tuotiin esiin myös kotiseutuyhdistysten merkityksen kasvaminen kuntaliitoksen jälkeen. Yhdistykset ovat ottaneet vastuulleen esimerkiksi itsenäisyyspäivän juhlien hoitamisen, toimijoiden keski-ikä on nuorentunut ja toiminta muuttunut aiempaa avoimemmaksi.

Kylät ovat haastatteltujen perusteella ainakin jonkin verran tekemisissä toistensa kanssa. Kylillä on epävirallista ajatusten vaihtoa ja lisäksi niillä on ollut yhteisiä hankkeita. Toisia tavataan esimerkiksi kyläaktivaattoreiden kokouksissa. Yhteys kaupunginvaltuutettuihin sen sijaan vaihtelee. Osalla kylistä valtuutetut tunnetaan ja heihin otetaan tarvittaessa yhteyttä. Yhteydet saattavat kuitenkin olla enemmän henkilökohtaisia kuin kyläyhdistyksen kautta tapahtuvia. Eräässä kylässä kyläyhdistys oli esitellyt valtuutetuille lasten koulumatkoja linja-autoretkeilyn kautta. Toisaalta osalla kylistä etenkin kuntaliitoksen jälkeen yhteydenpito valtuutettuihin on ollut varsin vähäistä. Kaupungin henkilöstöstä lähes kaikki haastateltavat kertoivat olevansa yhteydessä useimmin maaseudun vastuuviranhaltijaan.

Haastateltu luottamushenkilö piti kyliä merkityksen vähenemistä tulevaisuudessa mahdollisena, kun kyliä väliset rajat hälvänevät. Tilal-

le voi muodostua pitäjakohtaisia foorumeja ja nykyistä laajempaa yhteistyötä aktiivisten ihmisten välille. Tähän suuntaan viitasi myös eräs toinen haastateltava, joka koki kuntaliitoksen lamaannuttaneen järjestötoimintaa. Toimintaa on kuitenkin jatkettu yhdessä entisten naapurikuntien toimijoiden kanssa, koska osallistujia ei ollut omilla alueilla enää tarpeeksi.

Erään viranhaltijan mukaan kaupungilla ei ole ehkä varsinaista yhteistyötä kylien kanssa, vaan kaupunki toimii enemmän avustamalla kylien toimintoja. Eräs maaseudun kehittäjä pohti yhteydenpidon muuttuneen, sillä aiempien itsenäisten kuntien henkilökohtainen yhteydenpito ei ole enää mahdollista. Yhteydenpito on muuttunut enemmänkin esimerkiksi kyläkäräjien järjestämiseksi ja kohtaamisiksi isoissa keskustelutilaisuuksissa. Toinen maaseudun kehittäjäorganisaation edustaja painotti joka tapauksessa kylien ja yhdistystoiminnan vahvistamisen tärkeyttä. Jos kuntarakenteen muutos jatkuu, olisivat kylät muutostilanteessa jo valmiiksi vahvoja.

Kyläkäräjät ja kyläaktivaattorit

Kuntaliitoksen jälkeen kaksi kertaa vuodessa järjestetyssä Kyläkäräjät-tapahtumassa keskustellaan maaseudun asioista eri teemoilla. Lammilaiset haastateltavat kokivat kyläkäräjät pääsääntöisesti hyväksi toimintatavaksi. Osa luottamushenkilöistä ei ollut kuitenkaan osallistunut tapahtumaan kertaakaan. Kylien ja paikallisten yhdistysten edustajat kuvailivat kyläkäräjiä toimivaksi, monipuoliseksi, mielenkiintoiseksi ja hyväksi tapahtumaksi. Parissa haastattelussa kuitenkin mietittiin sitä, etenevätkö kyläkäräjillä käsitellyt asiat kaupungin organisaatiossa. Eräs haastateltava puolestaan toivoi, että kyläkäräjien kautta huomattaisiin alueilta löytyvän halua ja tahtoa vaikuttaa asioihin. Myös kylien äänen koettiin tulevan kyläkäräjissä esiin. Kyläkäräjien toivottiinkin jatkuvan ja tilaisuuksien pysyvän toiminnallisina.

*”Ne (kyläkäräjät) tuntuu, ne on sellainen aika merkittävä vai-
kutuskanava. - - Osanottajamäärä voisi olla suurempi ja ak-
tiivisempi. Tärkeitä asioita ja asiantuntijoita, voi keskustella
ja olen kokenut, että aktivaattorit ovat olleet innokkaita.”*

(Luottamushenkilö)

*”Tarvitsee vain aikaa vielä, että jää sellaiseksi että ihmiset
muistavat, että jaa tällaisiakin on. Ihan käsitelty ajankohtai-
sia asioita ja on vaikuttamisen mahdollisuus.”*

(Luottamushenkilö)

Vain harva valtuutettu oli osallistunut kyläkäräjille. Erään viranhaltijan mukaan kyläkäräjät eivät ole ehkä saavuttaneet vielä senkaltaista toimintatapaa, jossa osapuolet olisivat tottuneet keskustelemaan ja

luottamus olisi muodostunut. Viranhaltijan mukaan kyläkäräjät eivät välttämättä ole saaneet riittävästi kuntalaisia liikkeelle, vaan ne ovat jääneet vielä melko pienen ihmisjoukon tapahtumaksi. Kyläkäräjät, jossa luottamushenkilöt keskustelevat kuntalaisten kanssa, on haastava vaikuttamiskanava myös kuntalaisille. Yleisesti ottaen kyläkäräjien arveltiin tarvitsevan vielä aikaa kehittyäkseen tunnetuksi toimintatavaksi. Kyläkäräjien todettiin kuitenkin jo kehittyneen ensimmäisten käräjien pienistä puheenvuoroista ja alustuksista myöhempien tapahtumien ryhmätyömuotoon.

Kyläaktivaattoriryhmä on itsenäinen, poliittisesti sitoutumaton vaikuttajaryhmä, joka koostuu kylien edustajista. Haastatellut kylien ja paikallisten yhdistysten edustajat uskoivat toiminnassa olevan potentiaalia ja kokousten tarjoavan mahdollisuuden keskustelulle. Kaupungin kannattaisi hyödyntää toimintaa nykyistä enemmän sekä toimintaa tulisi kehittää juuri kylien ja kaupungin väliseen viestinnän näkökulmasta. Toiminnan koettiin vielä hakevan muotoaan: ihmiset eivät ehdi aina paikalle kokouksiin, kokouspaikkoihin on pitkä matka eikä ryhmän toimintaa tunneta tarpeeksi kyläyhdistysten ulkopuolella. Toiminta on hyvin riippuvaista kylien aktiivisuudesta ja siitä, miten kauan osallistujat jaksavat olla mukana aktivaattoreissa. Koska toiminta on epävirallista, riippuu vaikuttavuuden ja toiminnan suuntautuminen kylistä itsestään. Luottamushenkilöiden, kaupungin viranhaltijoiden ja paikallismedian haastattelut vahvistivatkin sen, että ryhmä oli jäänyt monelle vieraaksi eikä toimintaa tunneta.

”Tuntuu, että jotain omaa porukkaa, joka yrittää jotain tehdä, muttei kovin paljon. Tieto mennyt heiltä eteenpäin eniten ehkä lehdistön kautta. Niillä ei ole poliittista vaikutusmahdollisuutta, koska irti politiikasta. Irrallista touhua kuitenkin. En näe, ei tällä hetkellä pystyneet vaikuttamaan ajankohtaisiin alueellisiin asioihin, joita aluetoimikunnan pitäisi pystyä hoitamaan. Siksi perustettiin aluetoimikunnat, että hoidetaan ajankohtaiset alueelliset asiat, ei pystytty.”

(Luottamushenkilö)

8.3 Kylien ja kaupungin yhteys ja sen kehittäminen

Kokemukset lähidemokratian toimivuudesta

Yleisesti ottaen mielipiteet lähidemokratian toimivuudesta erosivat hie-man toisistaan. Kylien ja yhdistysten edustajien haastattelujen mukaan monien paikallisten asukkaiden mielestä lähidemokratia ei toimi. Eräs haastateltava koki olevansa melko kaukana kaupungin päätöksenteosta ja kuulemistilaisuuksien yleensä olevan lähinnä tiedotustilaisuuksia.

Liitoskuntien edustajat ovat myös vähemmistössä ja päätökset tehdään enemmistön mukaan. Yksi kylien edustajista korosti myös kylien toiveiden varsin kohtuullista suuruusluokkaa. Kirjastoauto mainittiin toimivana esimerkkinä: aikatauluja suunniteltaessa mielipidettä aikatauluista ja pysäkeistä kysytään käyttäjiltä. Haastateltavan mukaan toivotaankin, että uudistusten tekemisen yhteydessä mielipiteitä kysyttäisiin kylien asukkailta.

”Koen olevani itse melko kaukana kaupungin päätöksenteosta ja tuntuu, ettei kiinnostusta siihen, mitä täällä ajatellaan. Kun aluksi oli näitä kuulemistilaisuuksia jossain asioissa niin tuntui, että ne oli lähinnä tiedotustilaisuuksia ja niissä oli päätetty jo valmiiksi, ettei juuri päässyt vaikuttamaan. Tiedotus vasta päätöksenteon jälkeen. Mitä nyt suunnitellaan uutta, niin toivon että toisi muutosta, että mielipiteen pääsisi sanomaan ennen päätöstä. Ei kaikkeen voi vaikuttaa, jotain päätöksiä tehtävä, mutta toivoisi, ettei menisi vain niin, että päätös ja tiedotus.” (Yhdistyksen edustaja)

Luottamushenkilöiden enemmistön mielestä lähidemokratia ei toimi hyvin. Parantamisen varaa todettiin vielä olevan, sillä kaiken muun ohessa ei kaupungin organisaatiossa ole ollut aikaa paneutua asiaan tarpeeksi. Moni asia on hakenut paikkaansa. Haastatteluissa todettiin kuitenkin pyrkimys lähidemokratian kehittämiseen ja toimivuuteen. Haastateltavien mukaan vaikuttamiskanavia on luotu ja esimerkiksi kaupungin internetsivuilla julkaistaan asukkaille kyselyjä. Niin kylien edustajat kuin luottamushenkilötkin totesivat sähköisten palautejärjestelmien toimineen hyvin. Myös eräässä viranhaltijan haastattelussa uudelleen käyttöön otettavaa verkkovaltuustoa pidettiin hyvänä ratkaisuna.

Kansalaisvaikuttamisen uudistukset kaupungin organisaatiossa

Aluetoimikuntien toiminta päättyi vuoden 2012 lopussa ja haastattelujen aikaan tilalle suunniteltiin lautakuntien alaisia vaikuttajaraateja. Kaikilla haastateltavilla ei ollut siis vielä tietoa tulevista toimintamalleista, joten muutoksen vaikutuksia ei osattu arvioida kovin laaja-alaisesti. Aluetoimikuntien loppumista ei osassa luottamushenkilöiden haastatteluista pidetty kovin merkityksellisenä. Toisaalta alueellisten vaikutusmahdollisuuksien ja ruohonjuuritason viestinnän heikkeneminen tiedostettiin. Luottamushenkilöiden ja kylien haastatteluissa pohdittiin myös, muuttuuko avustusten myöntäminen pienille yhdistyksille, kun paikallinen tieto päätöksenteossa kaventuu.

Lautakuntien alle suunniteltujen vaikuttajaraatien toiminnan nähtiin riippuvan siitä, keitä raateihin valikoituu ja miten raatien toiminta järjestetään. Jos asiaan panostetaan, tulos saattaa olla hyvä. Lähidemokratia ei kuitenkaan voi perustua ainoastaan sähköiseen toiminta-

malliin. Kun vaikuttajaraatien toiminnassa aiheet ilmeisesti korostuvat alueiden sijaan, tulisi alueellinen edustus kuitenkin muistaa. Raadeissa tulisi olla edustajia sekä maaseudulta että kantakaupungista.

”Aluelautakuntien tilalle ehdotetaan asukasraateja ja kaikki on kiinni siitä miten asukasraatien toimintaa aletaan pyörittää. Jos satsataan siitä voi tulla hyvä, mutta jos puolivillaiselle asteelle, että ilmoitaudutaan vain sähköisesti raatiin. Ei lähidemokratia voi perustua sähköiseen kommentointiin, vaan pitää käsitellä ongelmapistettä ja kehityskohteita, kysyä palvelutasosta ym. interaktiivista, niin sitten se voi toimia.”
(Luottamushenkilö)

Kyliä ja yhdistysten näkökulmasta asukasraatien osallistujilla on vaikutusta. Aktiivisten ihmisten mukanaolo saattaa jopa parantaa keskinäistä kanssakäymistä. Yksi haastateltavista pohti kyläyhdistyksen roolia tulevissa asukasraadeissa. Jos toiminta perustuu sähköiseen viestintään, voisivat kyläyhdistykset kirjautua palveluun ja välittää myös niiden vanhempien ihmisten mielipiteitä, joille tietokoneiden käyttö on vierasta. Toisaalta edustuksellisen demokratian toimivuus ja maaseudun äänen kuuluminen seuraavissa kuntavaaleissa on sittenkin ehkä asukasraatejakin ratkaisevampaa.

Ideoita ja ajatuksia lähidemokratian kehittämiseksi

Haastatteluissa nousi esiin erilaisia ajatuksia uusista lähidemokratiaa kehittävästä toimintamalleista. Kaksi haastateltavaa kannatti aluetoimikuntien kehittämistä siten, että saaduista kokemuksista otettaisiin opiksi ja vaikutusmahdollisuuksia sekä taloudellista valtaa lisättäisiin. Toimivan lähidemokratian arveltiin edellyttävän aluetoimikunnan vahvaa roolia. Myös kyläkäräjiä haluttiin jalostaa, jatkaa ja kehittää uusien asukasraatien pohjaksi. Yleisesti kaivattiin myös tiedottamisen kehittämistä sekä suoran yhteyden muodostamista kaupungin johtoporaaseen. Kahdessa haastattelussa toivottiin palvelupisteiden roolin kehittämistä. Palvelupisteet voisivat vastaanottaa ja välittää palautetta, niissä voisi järjestää kaupungin tiedotustilaisuuksia ja teemoitettuja kyläiltoja, joissa myös viranhaltijoita ja luottamushenkilöitä voisi olla paikalla. Lisäksi ehdotettiin videoyhteyden luomista palvelupisteestä hallintoon, jolloin esimerkiksi yhdistyksen kokoukseen saisi viranhaltijalta heti tietoa lausuntoa vaativasta asiasta.

”Näistä mitä on olemassa, niin tällaista kyläkäräjäperinnettä jatkaisin ja jalostaisin. Kyläkäräjistä tulisi tavallaan se asukasraatien pohja jollakin tavalla. Että kaikki se mitä on olemassa nyt ja toimii jotenkin, niin jatkaisin ja pönkittäisin sitä.” (Luottamushenkilö)

Muutamassa haastattelussa ehdotettiin alueellisen toimielimen säilyttämistä. Erään ehdotuksen mukaan jokaiseen liitoskuntaan perustettava, kuukausittain kokoontuva 5–10 -jäseninen pienoisparlamentti valittaisiin poliittisin periaattein. Toisen ehdotuksen mukaan toimielimen vastuulla voisivat olla esimerkiksi liikunta- ja kulttuuriasiat sekä kansalaiskuulemiset. Johdossa voisi olla ”pitäjäneuvos” ja jäsenillä läsnäolo-oikeus lautakuntien kokouksiin silloin, kun toimielimen alaan kuuluva asiaa käsitellään. Näin hallinnon ja toimielimen välille muodostuisi kiinteä yhteys, eikä toimielin jäisi irralliseksi ja maantieteellisesti etäiseksi. Yhdessä haastattelussa esitettiin kyläpäälliköistä koottua aluetoimikuntaa poliitikkojen sijaan ja toisessa korostettiin esimerkiksi urheiluseurojen ja kylätoimijoiden mukanaoloa toimielimessä. Ratkaisuksi ehdotettiin myös kylien asukkaista koostuvia alueellisia pitäjäneuvostoja. Samalla kuitenkin tiedostettiin, ettei kaikilta kyliltä välttämättä löytyisi tähän toimintaan tarvittavaa aktiivisuutta

Kahdessa haastattelussa korostettiin toimielimelle määritettävää vastuualuetta ja roolia. Toimielimellä tulisi olla taloudelliset resurssit toimia ja määritellyt tehtävät, joista se on vastuussa. Toiminnalla pitäisi olla tavoitteellisuutta ja konkreettisia tuloksia tulisi saada aikaan. Onnistunut toiminta edellyttää avointa keskustelua ja yhteistyötä. Yhtenä ehdotuksena tuotiin esiin myös ajatus riittävän korkea-arvoisesta maaseutupalvelujohtajasta, jolla olisi vastuullaan maaseutualueet, niiden palvelut ja lähidemokratian toteutuminen. Vaikuttamiseen toivottiin yksinkertaista väylää: jonkin toimielimen pitäisi koordinoida asiaa ilman suurta byrokratiaa.

Esiin tuotiin myös tiedotuksen merkitys alueen asioiden välittäjänä sekä matkapuhelimen käytön mahdollisuudet. Ylipäätään kaivattiin nopeaa ja kevyttä toimintamallia tai tietotekniikan hyödyntämistä. Lisäksi eräessä haastattelussa korostettiin liitosalueiden paikallisille yhdistyksille myönnettävän taloudellisen tuen merkitystä, jotta kaikki ei jää talkootoiminnan varaan. Kyläkoulujen lakkauttaminen ja tilojen muuttuminen maksullisiksi vaikeuttavat osaltaan toimintaa jo nyt.

8.4 Yhteenveto

Kuntaliitoksen seurauksena Hämeenlinnan maaseutualueiden määrä moninkertaistui. Kaupunki ei ehkä valmisteluvaiheessa tiennyt, mitä kuntaliitos tulee tarkoittamaan, joten vaikeuksiakin on ollut. Toisaalta korostettiin muutoksen suuruutta ja kaupungin tahtoa ymmärtää myös maaseudun asioita. Haastatteluissa korostui kuitenkin selvä ristiriita maaseudun ja kylien suhteen. Kaupunki kehittää kylinä lähinnä vanhoja kuntakeskuksia ja jättää pienemmät kylät kokonaan huomiotta, kun taas kylien näkökulmasta kylillä tarkoitetaan myös muita kuin vanhoja kuntakeskuksia.

Yleisesti ottaen haastatteluisissa esiintyi melko paljon kielteisiä näkemyksiä kuntaliitoksesta. Erityisesti paikallisten yhdistysten edustajat ja aluetoimikuntien jäsenet suhtautuivat yhdistymiseen kriittisesti, kun taas valtuutettujen näkökulma oli yleisesti ottaen myönteisempi. Myös liitoksen seurauksista oltiin kahta mieltä. Osa haastateltavista koki palvelujen keskittyneen ja etäännyneen kuntaliitoksen seurauksena, kun taas osa haastateltavista ei pitänyt muutoksia kovin suurina ja palvelujen arvioitiin osin myös parantuneen. Kylien näkökulmasta palvelujen säilymistä Lammin kirkonkylällä pidettiin tärkeänä palvelujen jo enimmässä määrin kadottua kylistä.

Valtuutetut kokivat vaikutusmahdollisuutensa eri tavoin: osa hyvinä ja osa heikkoina. Kaupungin vahva viranhaltijavalta, konserniyhtiöt ja suuri organisaatio heikentävät vaikutusmahdollisuuksia. Aluetoimikunnan jäsenet pitivät vaikutusmahdollisuuksiaan melko vähäisenä ja toimikunnan roolin arvioitiinkin jääneen odotuksia vähäisemmäksi. Toiminnan alkuvalmistelua moitittiin riittämättömäksi eikä sille annettu riittävästi resursseja. Myös käytössä olleen määrärahan pienentäminen vähensi aluetoimikunnan toimintamahdollisuuksia. Osin kuitenkin korostettiin aluetoimikunnan omaa vastuuta siitä, ettei se itse lunastanut paikkaansa vaikuttavana toimielimenä.

Kaupungin järjestämiin kyläkäräjiin oltiin melko tyytyväisiä, mutta niiden toivottiin kehittyvän ja houkuttelevan yhä enemmän ihmisiä paikalle. Itsenäinen ja poliittisesti sitoutumaton kylävaikuttajien ryhmä, kyläaktivaattorit, on haastattelujen mukaan jäänyt melko tuntemattomaksi. Yleisesti ottaen lähidemokratiaan suhtauduttiin kuitenkin melko myönteisesti ja lähidemokratian toteutumisen uskottiin kehittyneen kuntaliitoksen alkuajoista. Kaupungilla koettiin olevan myös tahtoa kehittää lähidemokratian toteutumista.

Aluetoimikuntien toimikauden päättyessä Hämeenlinnaan oltiin perustamassa vaikuttajaraateja asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamiskanaviksi. Haastatteluhetkellä tulevat mallit eivät olleet vielä kaikilla tiedossa. Hämeenlinnan kaupungin maaseutuohjelma valmistui keväällä 2012, ja se on laadittu osallistavalla menetelmällä. Myös maaseutuohjelma oli haastatteluhetkellä vasta valmistumassa. Haastatteluisa painottuikin voimassa olleiden toimintamallien kehittäminen, kuten palvelupisteiden toiminnan laajentaminen palautteiden välittämisessä sekä kyläkäräjien ja aluetoimikuntien toiminnan kehittäminen. Useassa haastattelussa toivottiin joko poliittisen tai ei-poliittisen alueellisen toimielimen toiminnan jatkumista. Toimielimellä tulisi kuitenkin olla riittävästi toimintaresursseja ja selvät tehtävämäärittelyt. Haastatteluisa korostettiin myös kylien asukkaiden ja järjestöjen vaikutusmahdollisuuksien lisäämistä sekä tehtiin esitys maaseudun palveluihin vastaavasta maaseutupalvelujohtajasta.

9. Alastaro osana loimaata

9.1 Maaseutu osana kaupunkia

Odotukset ja kokemukset kuntaliitoksesta

Haastatteluissa Loimaata korostettiin usein maaseutukaupunkina. Kuntaliitosten ei koettu suuremmin muuttaneen pienehkön kaupungin profilia, vaan elämäntyö on erään haasteltavan mukaan edelleen moneen muuhun paikkakuntaan verrattuna maaseutumainen. Kaupungin viranhaltijoiden ja joidenkin muiden haastateltavien mukaan kuntaliitoksen tuomat muutokset ovatkin olleet suurempia sellaisissa kunnissa, joissa maaseutu on liittynyt kaupunkimaiseen keskukseen. Yhteisen Loimaan arvioitiin menestyneen varsin hyvin. Haastateltujen kaupungin viranhaltijoiden mukaan liitoksen valmistelussa lähdettiin siitä, että kylät pidetään elinvoimaisina, sillä vireä maaseutu on menestymisen ehto.

”Kun näitä liitoksia on tehty niin, kyllä tässä nimenomaan se henki on ollut, että Loimaan menestymisen tai tulevaisuuden tärkeä ehto on vireä maaseutu, ei pelkästään keskustaluueen kehittämistä. Henki on ollut, että kylät on tunnustettu voimavaraksi.” (Viranhaltija)

Loimaan kaupungin viranhaltijoiden mielestä kuntaliitosprosessi sujui melko hyvin. Kokemuksia kuntaliitoksesta kuvailtiin viranhaltijoiden haastatteluissa myönteiseen sävyyn. Kriittisiä näkemyksiä ja rakentavaa kritiikkiä koettiin yhä olevan, mutta sen todettiin myös kuuluvan muutokseen. Erään viranhaltijan mielestä hankalinta on ollut aiempien kunta- ja kuntayhtymäkulttuurien kohti uuden Loimaan yhteistä toimintakulttuuria.

”Mulla on molemmista ihan positiiviset kokemukset, mun mielestä molemmat vaikuttaneet osaltaan siihen, että me ollaan omia toimintoja enemmän tai vähemmän pakon sanelemana lähdetty kehittämään.” (Viranhaltija)

”Tietysti aina tällaisissa liitoksissa niitä erilaisiakin näkemyksiä on olemassa, mutta eivät omasta mielestäni tulleet ylivoimaisesti esille, nämä kriittiset puheenvuorot ja sinänsä rakentavat kriittiset näkemykset. Eli kokemukset ovat ihan hyvät.” (Viranhaltija)

Osa haastateltavista koki Mellilän sopeutuneen Alastaroa helpommin osaksi uutta kaupunkia. Alastaron vahvempi identiteetti näkyy vieläkin voimakkaina mielipiteinä. Mellilä puolestaan sai liitoksessa haastateltavien arvioiden mukaan enemmän investointeja mitä se olisi itsenäisenä kuntana pystynyt toteuttamaan. Muutamit haastateltavista kokivat joidenkin luottamushenkilöiden pyrkivän yhä ylläpitämään vanhoja kuntarajoja. Sopeutuminen nykytilanteeseen on vielä kesken eikä uutta kuntaa hahmoteta kokonaisuutena. Tämä ilmenee haastateltavien mukaan joskus myös päätöksenteon jakaantumisenä alueellisin perustein.

”Kyllä minusta enemmänkin muutama poliitikko on ottanut työkaluvarastoonsa sen ja näkee jotenkin sillä tavalla maailman, että ilman liitosta menisi paremmin ja liitoksen syyksi asioita, joita ei ole. Yhteistyökysymys kuitenkin.”

(Viranhaltija)

Luottamushenkilöiden haastatteluissa tulikin selvästi esiin kahtiajako kuntaliitosta vastustaneiden ja siihen yhä kriittisesti suhtautuvien sekä kuntaliitosta kannattaneiden ja siihen yhä myönteisesti suhtautuvien alastarolaisten välillä. Haastattelujen perusteella kokoomuksen jäsenten suhtautuminen kuntaliitokseen oli alkujaan ja on edelleen myönteisempää kuin vasemmistoliiton edustajien, jotka olivat vastustaneet kuntaliitosta ja jotka kokivat ratkaisun yhä kielteisenä. Kuntaliitosmyönteiset luottamushenkilöt pitivät liitosta pienelle kunnalle ainoana mahdollisuutena, se tehtiin nyt oikeaan aikaan. Uuden Loimaan kuvattiin olevan nyt enemmän kuin osiensa summa. Liitoksen koettiin lisänneen Loimaan vetovoimaisuutta ja alueen uutta vetoa sekä luoneen toimivan elinkeinopolitiikan ansiosta alueelle uusia yrityksiä. Alastarolla sijaitsevan kaupungin teknisen toimen sekä terveysaseman toimintaan oltiin tyytyväisiä.

”Olen kokenut positiivisena, pienelle kunnalle ainoa mahdollisuus ja tehtiin oikeaan aikaan. Oli jo silloin näkemys ja se on vahvistunut.”

(Luottamushenkilö)

”Aika negatiiviset. Mitään kehittymistä ei ole täällä tapahtunut paljoakaan.” (Luottamushenkilö)

Haastattelujen perusteella kuntaliitokselle ei ollut asetettu yksiselitteisiä odotuksia, vaan odotukset olivat koskeneet lähinnä kuntaliitoksen toteutumista, Loimaan alueen vahvistumista sekä palvelujen säilymistä ja kehittymistä. Etenkin kuntaliitokseen torjuvasti suhtautuneiden mielestä odotuksia ei juuri ollut, koska ilmapiiri oli niin kuntaliitostvastainen. Koettiin myös, etteivät kuntaliitossopimukseen liittyneet

odotukset olleet täyttyneet toivotusti. Myös yhdistymistä kannattaneiden luottamushenkilöiden sekä paikallisten yhdistysten haastatteluisa kokemuksia kuvailtiin kaksijakoisiksi ja vaihteleviksi.

Kielteisinä vaikutuksina pidettiin asukaskohtaisen velkamäärän kasvua verrattuna Alastaron kunnan aikaan, erilaisten maksujen korotuksia, Alastaron päiväkodin toteuttamista yksityisenä hankkeena kunnallisen hankkeen sijaan sekä paikallisten palvelujen heikentymistä. Alastaro olisi näiden haastateltavien mielestä pärjännyt itsenäisenäkin. Heikkouksiksi todettiin yleisesti ottaen myös tiettyjen asiointimatkojen pidentyminen, Alastaron keskustan näivettyminen entisestään liitoksen jälkeen sekä syrjäisten alueiden laajuus aiempaa suuremmassa kunnassa. Maaseudun kehittäjätahon näkemyksen mukaan liitoskunnista yleensä kerrotaankin enemmän huonoja kokemuksia, kun taas hyvistä asioista keskustellaan harvemmin.

Alastarolaiset haastateltavat antoivat jonkin verran kriittisiä kommentteja myös yksityisten palvelujen, kuten pankin konttorin, lopettamisesta. Kaupungin viranhaltijoiden haastatteluisa koettiin, että kuntaliitoksen syyksi luetaan usein myös sellaisia palvelumuutoksia, jotka eivät kuulu kaupungille. Esimerkkeinä mainittiin juuri pankkipalveluiden loppuminen tai seurakuntiin liittyvät asiat. Etenkin viranhaltijahaastatteluisa oltiinkin suhteellisen tyytyväisiä kunnallisiin palveluihin. Oltiin jopa sitä mieltä, että palvelut ovat joillakin osa-alueilla parantuneet, eikä alasajoa ole kuntaliitoksen jälkeen tapahtunut. Esimerkiksi kouluja on yhä kylillä ja kirjastojakin neljä.

”Se on etu, että on nämä Loimaan kylät tai kun pinta-ala on aika iso. Etäisyys on hyvä keino, että ne palvelut mitä on, niin säilyy sitten.” (Viranhaltija)

Viranhaltijat eivät pitäneet kuntaliitosta koulujen lakkautusten syytä, vaan asiaan on heidän mukaansa vaikuttanut myös oppilasmäärän väheneminen. Suhteellisen tasaisten oppilasmäärien sekä pitkien etäisyyksien todettiin säilyttävän kyläkouluja. Korostettiin myös useiden palvelurakennemuutosten kohdistuneen Loimaalla ennen kaikkea keskusta-alueeseen, esimerkkinä kouluverkkoselvityksen seurauksena tehdyt vähennykset.

”Toki iso juttu kuntaliitoksen jälkeen 2009 oli kouluverkkoselvitys, mikä tarkoitti sitä, että koulujen määrää vähennetään. Eli ensi syksynä neljä koulua lopettaa ja sitten parin vuoden kuluttua vielä pari koulua. Sekin on ihan, ei vain kuntaliitoksen syytä pelkästään, vaan oppilasmäärä vähenee.”
(Viranhaltija)

Kouluverkkoselvityksessä esitetty Alastaron yläasteen lakkauttaminen ja siitä käyty keskustelu tuotiin esiin useissa alastarolaisten haastatteluissa. Tuoreempaan esimerkkinä ristiriitaa aiheuttaneesta asiasta mainittiin päivähoidon järjestäminen Alastarolla. Päivähoidon järjestämisessä jo aiemmin esiin tullut jakautuminen kuntaliitoksen kannattajiin ja vastustajiin näkyi haastateltavien vastauksissa selvästi. Osa luottamushenkilöistä ja paikallisten yhdistysten edustajista ei hyväksynyt, että kuntaliitossopimukseen kirjattu päiväkodin laajentaminen ei toteudu kunnallisena hankkeena, vaan yksityisenä päiväkotina. Osa koki ratkaisun liitossopimuksen vastaiseksi, kun taas eräässä haastattelusta päätöstä kuvailtiin liitossopimuksen hengen mukaiseksi.

Kahdessa haastattelussa Loimaan sijainnin maakuntien rajalla koettiin vaikuttavan toimintaan ja lisäävän henkistä etäisyyttä ihmisten ja alueiden välillä. Tällaiseksi esimerkiksi todettiin eräässä haastattelussa yhteistyössä toteutettavat Leader-rahoitteiset hankkeet, sillä Loimaan, Huittisten ja Punkalaitumen raja-alueella hallinto jakautuu kolmeen eri suuntaan.

”Täällä fyysiset etäisyydet saattavat olla pieniä, mutta mentaaliset suuria. Esimerkiksi Loimaalla maakuntaraja, meillä on neljä maakuntarajaa, niin se kyllä tekee monta asiaa.”

(Viranhaltija)

Maaseudun kehittäminen Loimaalla

Vastuu maaseutuasioista sekä kylien neuvottelukunnasta on Loimaalla pääosin kahdella viranhaltijalla. Erään haastatellun viranhaltijan mukaan kaupungin tehtäviin liittyy lähinnä kyläyhdistysten toiminta, jonka lisäksi ulkopuoliset organisaatiot, kuten seudullinen kehittämiskeskus ja paikallinen toimintaryhmä, kehittävät maaseutua. Jonkinlaista henkilöitymistä olikin havaittavissa maaseutuasioiden vastuunjakautumisessa, sillä haastatteluissa erityisesti yhtä viranhaltijaa korostettiin aktiivisena ja edistyksellisenä maaseudun ja kylien asioiden parissa toimivana henkilönä. Kaupungin aktiivisuuden kylien suuntaan koettiin ilmenevän pääsääntöisesti juuri tämän viranhaltijan kautta. Myös erilaiset kuulemistilaisuudet mainittiin kaupungin toimintana, mutta yleisesti ottaen kaupungin roolia ei pidetty kovinkaan merkittävänä.

”[Vastuuviranhaltija] on ihan aktiivinen, kyllä hän kylien tapahtumat hyvin tietää ja häneen on oltu yhteydessä. Vastuuviranhaltija on aktiivinen ja kysyy kyliltä, jos ei kuulu.”

(Luottamushenkilö)

Haastatellut viranhaltijat kokivat Loimaan olevan kokonaisuudessaan niin maaseutuvaltainen, että maaseutuasiat kulkevat mukana au-

tomaattisesti ja maaseudun huomioon ottaminen on osa ajattelutapaa. Kahdessa eri tahojen haastattelussa todettiin, että maaseutukaupungissa maaseutu kehittyy, kun kaupunkia kehitetään ja keskusta kaupungin menestyminen on myös maaseudun etu. Maaseudun kehittäjätaho piti Loimaata yhteistyöhön tottuneena ja suhteellisen pienenä alueena, jossa vuoropuhelu on helppoa verrattuna moniin suuriin kaupunkeihin. Hänen mukaansa maaseudun ja kaupungin vuoropuhelua on Loimaalla joka tapauksessa taustalla olemassa. Kaupungin viranhaltija muistutti haastattelussa kuitenkin, ettei yhdistymisavustusten kaltaisia panostuksia ole kylille tulevaisuudessa varmastikaan luvassa. Yhdistymisavustuksia pidettiinkin Loimaan kaupungin heikon taloudellisen tilanteen takia hyvänä asiana.

Maaseudun ja kylien uhkakuvinä mainittiin muun muassa terveyspalveluiden katoaminen, kylien syrjäisyys sekä väestön väheneminen ja ikääntyminen. Maatalouden näkökulmasta mainittiin huoli maatalouspalveluiden etääntymisestä vielä Loimaatakin kauemmas. Kuntaliitos ei olekaan ainoa syy uhkakuville, vaan alueen väkiluvun tulisi yksinkertaisesti kasvaa joko syntyvyyden tai muuttoliikkeen kautta. Eräs haastateltavista korosti luottamushenkilöiden vastuuta siitä, miten ja mitä aluetta kehitetään. Maaseudun kehittäminen on asennekysymys.

”Sekin on sellainen ajatusmalli, osalla valmiina, että se matka keskustasta Alastarolle on paljon pidempi kuin Alastarolta keskustaan. Miksei asioita voisi tehdä eri tavalla kuin ennen ja voisi hajottaa ja miettiä maaseudun kehittämisen näkökulmasta. Fakta on, että jos ei näitä ohjata, ei ne itsestään kehity.”
(Paikallinen vaikuttaja)

Arvio maaseudun ja kaupungin vastakkainasettelusta vaihteli haastateltavasta riippuen. Osa haastatelluista luottamushenkilöistä painotti Loimaata kokonaisuutena, jossa Alastaroa halutaan kehittää yhtenä kaupunginosana muiden joukossa. Kaupungin maaseutumaisuuden ja suhteellisen pienen koon ansiosta vastakkainasettelua ei heidän mukaansa ilmene. Toisaalta osa liitosalueen haastateltavista koki vastakkainasettelua selvästi olevan. Tätä perusteltiin esimerkiksi kokemuksella Loimaan kaupunkikeskustan kehittämisellä, kun taas esimerkiksi liitoskuntien tonttimarkkinointi on jäänyt heikoksi. Erään haastateltavan mukaan vastakkainasettelua saattaa olla, mutta ei ylitsepääsemättömästi. Viranhaltijan suorat yhteydet korvaavat myös jonkin verran epäaktiiviseksi koettua virallista vuorovaikutusta. Kahdessa haastattelussa mainittiin nykyisen Loimaan urheiluseurat, joita kannatetaan yli vanhojen kuntarajojen, mikä osaltaan on hälventänyt vastakkainasettelua uuden kunnan eri osa-alueiden välillä.

Kylien aktiivisuus tuntuu haastattelujen perusteella vaihtelevan jonkin verran. Kylille tyypilliseen tapaan toiminta saattaa samalla alueella kin vaihdella ja välillä se voi jopa hiipua. Alastaron kirkonkylän toimin-

taa arvioitiin kohtuullisen aktiiviseksi ja myös sivukylillä koettiin olevan ainakin jonkin verran toimintaa. Aktiivisuutta voisi kuitenkin olla enemmänkin: kylätoiminnan todettiin heräävän yleensä vasta päivänpolttavan kysymyksen tiimoilta. Kaupungin hallinnossa onkin laajempia yhteishankkeita viriteltäessä koettu, ettei kylissä ole aina riittävästi intoa. Asukkaiden vähäisyys rajoittaa osaltaan toiminnan jatkuvuutta. Erityisesti Mellilässä kuntaliitoksen koettiin kuitenkin lisänneen alueen aktiivisuutta, sillä kyläyhdistys perustettiin nimenomaan kuntaliitoksen yhteydessä. Haastateltavat painottivatkin asioiden hoitamisessa kylien omaa aktiivisuutta.

”Vaihtelevasti aktiivisia, en näe kovin synkkänä. Vähän sukupolvet eri tavalla, kun vanhemmat nähneet kun asukkaita oli enemmän. Nyt jopa väkeä muuttaa takaisin ja kakkosasuntojen luku on iso. Julkisen talouden tila ja säästöt vaikuttavat. Tie ja liikenneasiat ovat tärkeitä. Tarvitaan yksi tai kaksi aktiivista. Yhteistoimintaan on maaseudulla perinteitä ja ei asenteellista vastarintaa, tarvitaan vain se alkuun sysääjä.”

(Yhdistyksen edustaja)

9.2 Alueelliset osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet

Kaupunginvaltuuston merkittävä rooli

Kylien neuvottelukunnan jäsenet ja paikallisten yhdistysten edustajat kokivat alastarolaisten osallistumis- ja vaikutusmahdollisuudet hie-man eri tavoin. Osin korostettiin kaupunginvaltuutettujen merkitystä ja perinnettä, jossa eri alueilta on tullut valituksi ehdokkaita valtuustoon. Jonkin verran eroa nähtiin olevan kaupungin keskustaaajaman hyväksi. Myös kyläyhdistykset ja ylipäättään aktiiviset ihmiset koettiin tärkeiksi. Haastattelun maaseudun kehittäjätahon edustajan mukaan kylissä saatetaan kokea, ettei kaupunki kuuntele kovin hyvin, vaikka kesku-shallinto sitä yrittääkin. Eräessä haastattelussa ongelmaksi mainittiinkin tietämättömyys kaupungin toimintatavoista, vaikuttamiskanavista ja oikeista ajankohdista. Toisen haastateltavan ehdotuksessa kannus-tettiin kylien edustajia pyytämään kaupungin viranhaltijoita nykyistä useammin kertomaan asioista kylien tilaisuuksiin, jotta oletuksista päästäisiin suoraan yhteydenpitoon.

Vuoden 2008 kuntavaalien tulosta pidettiin Alastaron osalta hyvänä, sillä alueelta valittiin 11 jäsentä Loimaan 43-jäseniseen kaupunginvaltuustoon. Kaupungin viranhaltijoiden haastattelussa valtuutettujen merkitystä alueellisen näkökulman välittäjinä pidettiin tärkeänä ja luot-tamushenkilöiden koettiin välittävän tietoa kyliltä ja kaupungin eri osista. Haastattelun viranhaltijan mukaan poliittisessa päätöksentekokult-

tuurissa näkyy Loimaan luonne maaseutukaupunkina, jossa on totuttu kylävaikuttamiseen ja haja-asutusalueen aktiivisuuteen. Viranhaltijan kokemuksen mukaan valtuutettujen käsiteltäväksi ei kuitenkaan välttämättä tule paljoakaan oman alueen asioita, vaan valtuustossa keskitytään pakollisiin ydintoimintoihin. Kylien kehittäminen ei erilaisia palveluverkkoselvityksiä lukuun ottamatta tule välttämättä lainkaan esiin.

Alastarolaiset valtuutetut jakoutuivat kahtia myös siinä, miten he kokivat vaikutusmahdollisuutensa aiempaa laajemmassa kuntakokonaisuudessa. Myös kokemukset lähidemokratian toimivuudesta jakaantuivat. Osa valtuutetuista piti vaikutusmahdollisuuksiaan vähäisinä tai olemattomina ja koki alastarolaisten jäävän vähemmistöön. Pelkkä näkyvyys ei riitä. Toinen osa valtuutetuista taas koki vaikutusmahdollisuutensa melko hyviksi. Valtuustoryhmää pidettiin tärkeänä vaikuttamisen ja asioiden eteenpäin viemisen paikkana. Myös kaupunginhallituksen jäsenten vaikutusmahdollisuudet todettiin hyviksi.

Enemmistö valtuutetuista koki alastarolaisuuden yhdistävän valtuutettuja joissakin asioissa. Toisaalta harvalla luottamushenkilöllä oli esimerkkejä siitä, kuinka alastarolaisille tärkeää asiaa oli saatu edistettyä. Kaksi haastateltavaa mainitsi paikallistiet ja kaavoituksen edistymisen sekä yhdysviemärin rakentamisen Virttaalta Alastarolle. Palvelujen osalta mainittiin myös Alastaron yläasteen toiminnan jatkuminen sekä terveys- ja hammaslääkäripalvelut. Päiväkodin tilanne oli jakanut alastarolaisia ja siitä tehtyyn ratkaisuun suhtauduttiin osassa haastatteluja varauksellisesti. Toisaalta oltiin kuitenkin tyytyväisiä päivähoitopaikkojen säilymiseen, vaikka ratkaisu yksityisestä päiväkodista ei kaikkia miellyttänytkään.

”Paikallistiet yksi ja kaavoitusta viety eteenpäin ja viemäri ja yläasteen remontti ja päiväkotit, joka olisi ollut liian suuri pienelle kunnalle. Kuntaliitossopimuksen kohteita ja ne toteutuneet, kuten sovittu.” (Luottamushenkilö)

Kylien neuvottelukunta alueellisena vaikutuskanavana

Kylien neuvottelukunnan tehtävät liittyivät vuoden 2005 kuntaliitoksessa vahvasti yhdistymisavustusten jakoon, jonka vuoksi toimielimen perustamista pidettiin tällöin välttämättömänä. Vuoden 2009 liitoksen yhteydessä yhdistymisavustukset suunnattiin suoraan kolmannen sektorin toimintaan. Kaupungin viranhaltijat ja kylien neuvottelukunnan jäsenet pitivät pääsääntöisesti kylien neuvottelukuntaa edelleen tärkeänä ja kokemukset kylien neuvottelukunnasta ja sen toiminnasta olivat yleisesti ottaen myönteisiä.

”Se päästää niitä turhia paineta pois, että sellainen on. Työkentelymetodi on hyvä, lehdistä seurannut, on ollut hyväksi, siinä vaiheessa kun porkkanarahoja jaettiin, se pystyi hakemaan ja ilmaisemaan kylien tahtoa ja hyväksymään.”

(Aluekehittäjä)

”Neuvottelukunta on hyvä foorumi mielipiteiden vaihtoon ja siellä on käsitelty kylä koskevia asioita. Vaikutusmahdollisuudet kaikilla foorumeilla riippuvat kovasti itsestä ja kon-taktipinnoista” (Luottamushenkilö)

Kaupungin edustajat ja kylien neuvottelukunnan jäsenet näkivät neuvottelukunnan erityisesti tiedotuskanavana ja keskustelufoorumina, sillä varsinaista päätöksentekoa neuvottelukunnassa ei ole. Eräs viranhaltija koki neuvottelukunnan reagoivan, mikäli jotain on tapahtumassa, ja antavan omaehtoisesti lausuntoja tarpeelliseksi kokemistaan asioista. Haastateltujen viranhaltijoiden mielestä neuvottelukunta on toiminut odotusten mukaisesti ja jäsenet ovat olleet kokouksissa aktiivisesti mukana.

”Kyllähän se tällainen keskustelufoorumi on molempiin suuntiin. Sieltä kautta tulee kaupungin suuntaan kylien toivomuksia ja kylät saa sieltä kaupungin asioiden taustoitusta ja paljon tietoa.” (Viranhaltija)

Asiasta vastaavan viranhaltijan ansiosta yhteydenpitoa kaupungin ja neuvottelukunnan välillä pidettiin hyvänä. Asukkaiden kuntapalveluihin kohdistuneiden toiveiden koettiin välittyvän kyläyhdistysten ja edelleen kylien neuvottelukunnan kautta. Kylien neuvottelukunnan jäsenten mielestä neuvottelukunta on luonteva paikka keskustella, tuoda esiin paikallisia asioita ja saada ajankohtaista tietoa. Neuvottelukunta tekee tiedonsaannista ja välityksestä myös avointa ja kokoaa eri kylät ja yhdistykset yhteen. Neuvottelukunnassa kylät oppivat tuntemaan toisensa ja kuulevat esimerkkejä erilaisista kylien ideoista ja toiminnan käynnistämisestä.

Neuvottelukuntaa jäsenet pitivät paikkana kehittää yhteistyötä kylien ja eri osapuolten välillä. Vaikuttaminen ja ohjailu nähtiin mahdollisena, varsinkin jos neuvottelukunta on yksimielinen. Neuvottelukunta koettiin myös sopivan kokoiseksi ryhmäksi, sillä jokaisella on mahdollisuus kertoa asiansa, mikä ei liian suuressa ryhmässä onnistu. Kaupungin hoitamaan käytännön hallintoon ja toimintamäärärahoihin oltiin tyytyväisiä. Eräässä haastattelussa korostettiin viranhaltijoiden aitoa kiinnostusta toimintaan. Ilman tätä ei toiminnalla olisi tulevaisuutta.

”Näin kokenut, että se ratkaisevassa asiassa, virkamiesten halu ja tietotaito. [Vastuuvirkamies] on pystynyt tuomaan asioita kyliin päin ja myös viemään kylien toiveita korkealle tasolle.”

(Luottamushenkilö)

Viranhaltijoiden mukaan neuvottelukunnassa myös hiljaisempien kylien ääni tulee esiin, eivätkä ne jää keskustelun ulkopuolelle vahvimpien kylien luottamushenkilöiden viedessä omien kyliensä asiaa eteenpäin. Vaikka kouluasiat ovat Loimaalla olleet kouluverkkoselvityksen valmistumisen jälkeen pinnalla, arvioi eräs haastateltu viranhaltija kylien näkemyksen kouluasioista tulevan yleisesti ottaen lähinnä koulujen vanhempainyhdistysten kautta kylien neuvottelukunnan sijaan. Neuvottelukuntakin oli toki kouluverkkoselvitykseen lausuntonsa antanut.

”Se kylien neuvottelukunta edustaa sitä kylien näkemystä, mutta jotenkin näkisin, että se kylien näkemys koulupuolelta tulee nimenomaan näiden vanhempainyhdistysten ja näiden kautta enemmän kuin suora neuvottelukunnalta.”

(Viranhaltija)

Kylien neuvottelukunnan tunnettuus vaihtelee haastattelujen perusteella jonkin verran. Kaupungin organisaatiossa neuvottelukunnan arveltiin olevan tiedossa, sillä neuvottelukunnalla on virallinen asema. Kylien neuvottelukunnan epäiltiin tosin olevan esillä eniten kaupungin keskushallinnossa. Haastattelujen perusteella varsinainen tarkempi tuntemus ja kokemus kylien neuvottelukunnasta vaikuttikin rajautuvan ainoastaan niihin viranhaltijoihin, jotka ovat jollain tavalla osallistuneet sen toimintaan.

Useimmat kylien neuvottelukunnan jäsenet kertoivat olevansa paikallisten asukkaiden kanssa tekemisissä lähes päivittäin tai ainakin melko usein. Myös kaupunginvaltuutettujen kanssa oltiin jossain määrin tekemisissä. Haastatellun kaupungin viranhaltijan arvion mukaan tieto ei kuitenkaan välttämättä leviä neuvottelukunnasta kylien tietoon aina aivan tarkoituksenmukaisesti.

”Mutta olen huomannut, että välttämättä kylän tieto ei välttämättä mene tältä yhteyshenkilöltä, jollei hän satu olemaan jotenkin vastuullinen. Että siinä on selviä puutteita, että tieto ei kulje siellä toimijoiden keskuudessa kuitenkaan välttämättä. Siitä on hyviä esimerkkejä, että kulkee, plus sellaisia, ettei varmaan kulje.” (Viranhaltija)

Luottamushenkilöiden haastattelujen perusteella kylien neuvottelukunta ei ole niin hyvin kaupunginvaltuutettujen tiedossa kuin neuvottelukunnan jäsenet itse olettavat. Kaupunginvaltuuston sijaan neuvottelukunnan jäsenet hyväksyy kaupunginhallitus ja myös muistiot menevät sille tiedoksi. Neuvottelukunta olikin enemmistölle haastatelluista valtuustotason luottamushenkilöistä jäänyt melko etäiseksi ja useat haastateltavat totesivat kylien neuvottelukunnan näkyvyyden ja äänen kuuluvuuden jääneen valtuustotasolla melko pieneksi. Eräässä haastattelussa neuvottelukuntaa kuvailtiin jopa kahvittelukerhoksi.

Haastatellun kylien neuvottelukunnan jäsenen mielestä yhteydenpitoa valtuutettujen ja neuvottelukunnan välillä on melko vähän ja yh-

teistä kanssakäymistä tulisi lisätä. Neuvottelukunnan yhteys näyttäisikin olevan vahvempi kaupungin viranhaltijoiden ja kaupunginhallituksen suuntaan kuin alastarolaisiin valtuutettuihin. Myös pienempien paikallisten yhdistysten joukossa oli niitä, joille kylien neuvottelukunta oli toimielimenä tuntematon, osin johtuen siitä, ettei haastateltu yhdistys välttämättä ollut suuntautunut ainoastaan kylätoimintaan.

Enemmistö luottamushenkilöistä arvioi kuitenkin kylien neuvottelukunnan tärkeäksi. Neuvottelukunnassa kylillä nähtiin olevan mahdollisuus tuoda esiin omia asioitaan. Neuvottelukunta on myös muodollinen linkki kylien ja kaupungin välille sekä ilmaisee kylien aktiivisuutta ja tahtoa kommunikoida kaupungin kanssa. Enemmistö haastateltavista ei olisikaan ollut valmis lakkauttamaan neuvottelukuntaa.

Yleisesti ottaen osassa haastatteluista toivottiin kylien neuvottelukunnalta nykyistä enemmän näkyvyyttä. Erään haastateltavan mukaan neuvottelukunta ei ole kovin vahvasti esillä esimerkiksi paikallislehdessä. Myöskään pöytäkirjojen saatavuudesta ei kaikilla ollut tietoa. Kylät ja niiden tapahtumat sen sijaan näkyvät haastattelujen perusteella paikallislehdessä hyvin. Eräs haastateltava pohtikin, missä määrin neuvottelukunnassa on mietitty viestinnän riittävyttä, tavoitteita ja keinoja sekä viestinnän perillemenoä kyliin ja luottamushenkilöille. Myös kaupungin viranhaltijoiden haastatteluissa pohdittiin neuvottelukunnan näkymättömyyttä. Yksi näkyvimmistä kylien neuvottelukunnan toimintamuodoista on vuosittainen kylätiedote, joka jaetaan kaikille asukkaalle ja lisäksi erilaisissa tilaisuuksissa

9.3 Kylien ja kaupungin yhteys ja sen kehittäminen

Ajatuksia lähidemokratian kehittämisestä

Loimaan haastatteluissa ei noussut kovin vahvasti esille tarvetta kehittää lähidemokratiaa nykyisessä kuntakoossa. Erityisesti luottamushenkilöiden ja kylävaikuttajien haastatteluissa toivottiin jonkin verran asiaan paneutumista, mutta ideoita tai ajatuksia oli loppujen lopuksi melko vähän. Kylien neuvottelukuntaa pidettiin useimmissa luottamushenkilöiden haastatteluissa riittävänä alueellisen vaikuttamisen mallina. Todettiin, että toimintamallin toimivuus riippuu myös siitä, miten hyvin toimintaa otetaan huomioon ja kuinka paljon sitä arvostetaan.

Toisaalta osa luottamushenkilöistä toivoi nykyisen toimintamallin kehittämistä tai kokonaan uuden toiminnan luomista. Esimerkiksi kylien neuvottelukunnan jäseniltä odotettiin kehittämisajatuksia ja ideoita. Eräs haastateltava totesi, että kylien tulisi pohtia kehittämisideoita eikä kilpailla keskenään. Ainoastaan yksi luottamushenkilö toivoi aluelautakunnan tyyppistä toimintamallia, jossa toimielimellä olisi myös

budjettivaltaa. Kahdessa haastattelussa korostettiin kunnanosahallinnon toimielimen tärkeyttä siinä tapauksessa, että kuntakoko edelleen kasvaa. Tällöin tarvitaan myös uusia välineitä. Yksi haastateltavista oli valmis lakkauttamaan neuvottelukunnat melko tarpeettomina.

Eräässä kylien neuvottelukunnan jäsenen haastattelussa toivottiin toimielimelle budjettivaroja ainakin esimerkiksi tiedottamiseen, jottei siihen jouduttaisi anomaan erikseen rahaa. Haastateltavan mukaan tiedotukseen, hallintoon ja toimielimen juokseviin kuluihin tulisi panostaa. Eräässä haastattelussa pohdittiin neuvottelukunnan mahdollisuutta saada puheenjohtajalle tai sihteerille läsnäolo- ja puheoikeus kaupunginvaltuuston kokouksiin ilman erillistä pyyntöä, jolloin pystyisi kertomaan asioista, jos tarvetta on. Kokonaisuutena kylien neuvottelukunnan jäsenten ja muiden paikallisten yhdistysten edustajien haastatteluissa ei noussut esiin uusia toimintamalleja, vaan lähinnä pohdittiin nykyisten käytäntöjen kehittämistä ja tehostamista toimijoiden mahdollisuuksien ja halukkuuden mukaan. Yhtenä vaihtoehtona esitettiin uudentyypisen järjestelmän rakentamista aktiivisten kyläyhdistysten pohjalta, sillä haastateltavan mielestä kylien neuvottelukunnan kaltainen foorumi ei tulevaisuudessa riitä vaikuttamiskanavaksi.

”Lähinnä mietin, että tällaista tiedottamista ja yhteydenpitoa kyliin voisi lisätä. Jos kokouksia olisi kylissä ja kyläläiset voisivat tulla keskustelemaan, niin kaikki voisivat sanoa ajatukseensa. Nyt Loimaan Lehti on järjestänyt palautetilaisuuksia ja eri puolueetkin kylätilaisuuksia vaalien läheisyydessä. Niin kylien neuvottelukunta voisi olla luonteva muoto, joka kuulutelisii niitä asioita siellä kylillä vaalien välillä.”

(Luottamushenkilö)

”Mielestäni tämä on hyvä alku, mutta ei varmasti riittävä foorumi tulevaisuudessa. Joitakin uusia ”kerroksia” varmasti tarvitaan. Aktiiviset kyläyhdistykset voisivat olla hyvä pohja asioille, mutta niitä ei ole helppo perustaa ja ylläpitää.”

(Luottamushenkilö)

Loimaan kaupungin viranhaltijat olivat haastattelujen perusteella melko tyytyväisiä nykyisiin toimintamuotoihin, eikä kaupungissa ollut suunnitteilla suuria organisaatiouudistuksia. Virallista lautakuntamallia ei Loimaalla koettu tarpeelliseksi ja esiin tuotiin pyrkimys pikeminkin lautakuntien vähentämiseen kuin lisäämiseen. Muodollisen mallin, kuten lautakunnan, ei välttämättä nähty edistävän myöskään alueellista vaikuttamista.

”Meillä on hallinnon puolella ollut enemmänkin se näkemys, että ei välttämättä virallisia lautakuntia ainakaan lisättäisi. Kyllä nämä muut vaikuttamiskeinot ovat osaltaan nykyaikaisempia.” (Viranhaltija)

Eräessä haastattelussa pohdittiin kyläasiamiehen tarvetta. Kyläasiamies voisi toimia myös sihteerityyppisesti kylien apuna ja näin auttaa yhdistyksiä toimimaan aktiivisesti. Tämänkaltaisia töitä tehdään kylissä yleensä muiden töiden ohessa, jolloin toiminta on henkilön vaihtuessa vaarassa hiipua. Lisäksi eräs viranhaltija pohti kunnan sisäisten vaalipiirien mahdollisuutta yhä suurenevissa kunnissa. Myös suorat yhteydenotot koettiin tehokkaiksi vaikuttamiskeinoiksi ja erään kylävaikuttajan mukaan päättäjiin pitäisikin varmasti ottaa aktiivisemmin yhteyttä. Esiin tuotiin myös vaikuttamisen monikanavaisuus, sillä esimerkiksi nuorisovaltuusto tuo esiin maaseudun nuorten asioita eivätkä ne välittyisi välttämättä muiden väylien kautta.

Kahdessa haastattelussa pohdittiin myös Loimaan kaupunkikeskustan asemaa suhteessa maaseudun vaikuttamismahdollisuuksiin. Vastakkainasettelun hälventämiseksi olisi ehkä tarpeen ottaa keskustaja huomioon valitsemalla myös sieltä edustus kylien neuvottelukuntaan. Kaupunkikeskustan pohdittiin jääneen lähidemokratian ulkopuolelle, sillä keskustan tuntumassa toimii vain yksi varsinainen kyläyhdistys.

”Jos ajatellaan, että maaseudun ja kaupungin vastakkainasettelua pitäisi hälventää, niin onko kaupungin keskustajamakin kylä ja pitäisikö edustus olla myös sieltä? Peltainen esimerkiksi on oma kylänsä.” (Paikallinen vaikuttaja)

Erään maaseudun kehittäjätahon haastattelussa kyläsuunnitelmia pidettiin välineenä osapuolten väliselle keskustelulle. Kun kyläsuunnitelma tehdään tiiviisti ja se sisältää kylälle tärkeät painopistealueet, voidaan suunnitelman kautta osoittaa kylän näkemykset. Haastattelussa pohdittiin lisäksi, voisiko kaupunginvaltuutetuille kohdistaa jonkinlaista kyläasioihin liittyvää koulutusta kyläasioista ja tuoda lähidemokratia-ajattelua tälle tasolle.

”Pitäisin kyläsuunnitelmia aika tärkeinä, kun ne tehdään kompaktisti ja haetaan huolellisesti painopisteet mitä tarvitaan. Sitä kautta keskustelua käydään ja on osoittaa ja voidaan vedota, että nämä on ne, mitä haluttiin. Se on ehdottomasti paras tapa toimia. Kyläläisten ja virkamiesten asenne asiaan ratkaisee. Varmaan voisi Suomessa kautta linjan valtuustolle johonkin säilyttää jotain koulutusta näistä kyläasioista, tavallaan tuoda sitä lähidemokratia-ajattelua.”
(Maaseudun kehittäjä)

Tiedottaminen ja sen kehittäminen nousi useammassa haastattelussa esiin. Kylätiedotteita pidettiin tärkeinä ja myös paikallislehden asemasta oltiin huolissaan, sillä suurkunnissa niiden asema voi muuttua eikä kylistäkään välttämättä kerrota entiseen tapaan. Myös yhteydenpidon lisääminen kyliin mainittiin. Kylien neuvottelukuntaa esitettiin

nykyistä monimuotoisemman yhteydenpidon kanavaksi osana kunnallispoliittista järjestelmää. Eräs haastateltavista pohti esimerkiksi puhejohtajalle tai sihteerille myönnettävää läsnäolo- ja puheoikeutta kaupunginvaltuuston kokouksissa ilman erillistä pyyntöä. Kylätoiminnan ja kunnallispolitiikan yhteys on huomattu tärkeäksi, sillä tieto välittyy helpommin toiminnassa mukana olevien valtuutettujen kautta.

9.4 Yhteenveto

Loimaa on tämän tutkimuksen kunnista selvästi pienin ja maaseutuvaltaisin. Etenkin kaupungin viranhaltijat olivat tyytyväisiä yhdistymisprosessin onnistumisen, kun taas alastarolaiset valtuutetut jakaantuivat edelleen kuntaliitoksen kannattajiin ja vastustajiin. Alastaron kuntaliitosta vastustaneet olivat kaiken kaikkiaan muita kriittisempiä ja he pitivät myös omia ja alueellisia vaikutusmahdollisuuksiaan heikompina kuin myönteisesti yhdistymisratkaisuun suhtautuneet kollegansa.

Maaseutua kehitetään Loimaalla haastattelujen perusteella osana kaupungin toimintaa ja kaiken kaikkiaan kaupunki koetaan hyvin maaseutumaiseksi. Vastuu alueiden kehittämisestä sekä hallinnon ja kylien välisestä yhteydenpidosta kohdistuu kahdelle viranhaltijalle, joista erityisesti toiseen luottamushenkilöt ja paikalliset yhdistykset kertoivat olevansa yhteydessä. Myös luottamushenkilöt koettiin tärkeäksi alueelliseksi vaikutuskanavaksi, mutta haastattelujen perusteella kylien ja luottamushenkilöiden yhteydenpito riippuu hyvin paljon henkilöistä. Osa luottamushenkilöistä ja yhdistyksistä oli tekemisissä toistensa kanssa, mutta osa ei juuri lainkaan. Toisaalta kylien toivottiin myös lähestyvän luottamushenkilöitä nykyistä aktiivisemmin.

Kylien neuvottelukuntaa kuvattiin ennen kaikkea tiedotuskanavaksi ja keskustelufoorumiksi, sillä yhdistymisavustuskausi on päättynyt ja kylille jaetaan enää pieniä avustuksia. Kylien neuvottelukunta on jäänyt monelle luottamushenkilölle melko etäiseksi ja tuntemattomaksi. Myös osalle pienempien kylien yhdistyksille neuvottelukunta ei ollut tuttu. Yleisesti ottaen neuvottelukunta todettiin kuitenkin tärkeäksi ja sen haluttiin jatkavan tulevaisuudessakin. Muutamissa haastatteluissa ehdotettiin toiminnan kehittämistä tulevaisuudessa tältä pohjalta.

Lähidemokratian kehittämissuhteet jäivät Loimaalla vähäisiksi. Yksittäisinä ehdotuksina mainittiin kyläasiamiehen viran ja aluevaltuustotyypin toimielimen perustaminen sekä kyläsuunnitelmien nykyistä tehokkaampi käyttö keskusteluvälineenä osapuolten välillä. Erityisesti kylien ja paikallisten yhdistysten haastatteluissa pidettiin myös tiedotuksen kehittämistä ja kylien välisen yhteydenpidon lisäämistä tärkeänä. Lisäksi ehdotettiin kylien edustajien läsnäolo- ja puheoikeutta kaupunginvaltuuston kokouksissa ja korostettiin suorien yhteydenottojen merkitystä.

10. Yhteenveto

Tutkimuksen tavoitteena oli tarkastella kolmessa kuntaliitoskunnassa asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia sekä lähidemokratian toteutumista ja keinoja. Tutkimuksessa pyrittiin analysoimaan kylien asemaa, maaseudun kehittämistä ja kunnanosahallinnon tarvetta sekä keräämään yhteen tähänastiset kokemukset ja asukkaiden mielipiteet alueen nykytilanteesta. Tutkimusaineisto kerättiin haastattelemalla henkilökohtaisesti tai puhelimitse tutkimusalueiden viranhaltijoita, luottamushenkilöitä, alueellisen toimielimen jäseniä, paikallisia yhdistyksiä sekä muita toimijoita.

Tutkimuksen kohteena oli kolme kuntaliitoksen vuonna 2009 tehnyttä kaupunkia, joista kustakin tarkasteltiin erityisesti yhtä liitosaluetta. Tutkimuspaikkakunnat olivat Jyväskylä (Korpilahti), Hämeenlinna (Lammi) ja Loimaa (Alastaro), joissa kaikissa toimi jokin alueellinen lähidemokratian toimielin. Jyväskylän ja Korpilahden yhdistyessä perustettiin Korpilahden aluelautakunta. Hämeenlinnan ja viiden kunnan liitoksessa perustettiin kaksi aluetoimikuntaa, joista Lammi kuului Ydin-Hämeen aluetoimikunnan alueeseen. Loimaalla kylien neuvottelukunta oli aloittanut toimintansa jo edellisen kuntaliitoksen yhteydessä ja Alastaron ja Mellilän liitoksessa toiminta jatkui aiempaa laajemmalla kokoonpanolla.

Tutkimuksen tausta

Lähidemokratiaa on määritelty käsitteenä varsin vähän. Aihepiiri kiinnostu etenkin 1980-luvulla ja tehtyjen kuntaliitosten myötä keskustelu on vilkastunut aivan viime vuosina uudelleen. Lähidemokratia on rinnastettu ennen kaikkea osallistumisen ja kunnanosahallinnon käsitteisiin. Toisaalta lähidemokratia on ymmärretty niin vaaleilla valittaviksi toimielimiksi ja päätösvallan siirtämiseksi kuntaa pienemmälle alue- tasolle kuin vapaaksi kansalaistoiminnaksi ja kylätoiminnaksikin. Lähidemokratian määritelmät ja näkökulmat poikkeavat huomattavasti toisistaan.

Lähidemokratiasta ja kunnanosahallinnosta on Suomessa saatu kokemuksia jo 1950-luvulta lähtien. Tehdyt kokeilut eivät tavallisesti ole onnistuneet, vaan esimerkiksi kaupunginosavaltuustot ovat lopettaneet toimintansa melko pian. Odotukset eivät ole täyttyneet, kun päätösvaltaa ei ole jaettu riittävästi alueelle. Heikolla kunnanosahallinnon toimielimellä ei ole ollut merkitystä eikä vaikutusmahdollisuuksia, jolloin toimijat ovat turhautuneet. Yksi harvoista todellisista päätöksentekovaltaa, vastuuta ja budjettivaltaa saaneista lähidemokratia-toimielimistä on vapaakuntakokeilun myötä syntynyt Yläkemijoen aluelautakunta Rovaniemellä.

Viime vuosien lähidemokratiatoimielimet ovat pääsääntöisesti keskustelleet alueen asioista, seuranneet alueen kehitystä, antaneet lausuntoja, asettaneet tavoitteita ja visioita sekä jakaneet avustuksia paikallisille toimijoille. Kuntaliitoksen siirtymäajan jälkeen osa toimikunnista, johtokunnista, neuvottelukunnista ja lautakunnista on lakautettu ja muidenkin toiminta on tavallisesti hiljentynyt. Saatujen kokemusten mukaan johtavat luottamushenkilöt ja viranhaltijat eivät ole kiinnostuneita lähidemokratian edistämisestä. Toisaalta monet pitävät nykyistä kuntakokoa parhaana lähidemokratian takeena eikä tarpeetonta näennäisdemokratiaa haluta.

Jo 1980-luvun lähidemokratiakeskustelussa huomattiin, ettei asukkaiden kuuleminen ja alueellinen vaikuttaminen toteudu pelkällä toimielimen perustamisella. Päätöksenteon tulisi muuttua, asukkaiden mielipiteitä tulisi kuunnella aidosti ja näkemykset pitäisi ottaa myös huomioon. Tilanne on kuitenkin edelleen sama kuin ennenkin: lähidemokratiatoimielimiä ei oteta mukaan suunnitteluun eikä niiltä edes pyydetä lausuntoja. Viime aikoina on jälleen ehdotettu vuorovaikutteisen yhteistyön luomista eli asukkaiden ja yhteisöjen ottamista mukaan asioiden valmisteluun. Todellinen lähidemokratia edellyttäisi päätöksenteko- ja budjettivallan jakamista alueellisille toimielimille.

Lähidemokratia tulee kaupunkien maaseutuohjelmissa hyvin niukasti esiin. Ohjelmat ja niiden toimenpide-ehdotukset painottavat lähidemokratian sijaan maaseudun asumista, elinkeinoja ja palvelurakennetta sekä alueesta tehtyä SWOT-analyysia, visiota ja tavoitteita. Lähidemokratian ongelmallisuutta lisää merkittävästi myös kuntalaisten passiivisuus. Kylätoiminnan merkitys kunnallisessa päätöksenteossa on nykyisin vähäinen eivätkä kyläläiset tavallisesti usko vaikutusmahdollisuuksiinsa. Kylissä ei ole paljoakaan aktiivisia toimijoita ja vain jokin merkittävä uhka saa asukkaat aktivoitumaan.

Kokemukset kuntaliitoksen jälkeisestä ajasta tutkimuspaikkakunnilla

Kuntaliitos oli Korpilahdella seurausta kunnan heikosta taloudellisesta tilanteesta. Myös Lammilla taloudellisten syiden todettiin olleen liitoksen taustalla, kun taas Alastarolla kyse oli enemmänkin seudun vetovoimaisuuden lisäämisestä. Arviot uuden kunnan toiminnan onnistumisesta ja kunnan kaikkien osa-alueiden kehittämisestä kuitenkin vaihtelivat. Erityisesti Lammilla ilmeni edelleen tyytymättömyyttä ja syvää epäluottamusta kaupungin päätöksentekoa kohtaan. Kyse ei ollut niinkään taloudellisesta panostuksesta alueelle, vaan koetusta arvostuksen puutteesta.

Kaikille tutkimuspaikkakunnille oli ominaista näkemysten vastakkaisuus sen mukaan, oliko suhtautuminen kuntaliitokseen ollut alun perin myönteistä vai kielteistä. Mielipiteet eivät olleet muuttuneet muu-

tamassa vuodessa. Mielenpitojen hajaantumisenestä huolimatta etenkin Korpilahdella haastateltujen suhtautuminen yhdistymiseen oli melko myönteistä. Loimaalla sen sijaan erityisesti luottamushenkilöiden mielenpitoet jakaantuivat poikkeuksellisen vahvasti. Kaikilla paikkakunnilla aluetoimielinten jäsenten suhtautuminen kuntaliitokseen oli haastateltujen perusteella hieman valtuutettuja kielteisempää. Viranhaltijoiden suhtautuminen oli sen sijaan melko myönteistä tai neutraalia.

Eryteisesti Korpilahdella useat haastateltavat olivat tyytyväisiä yhdistymisavustuksilla tehtyihin investointeihin ja kehittämistoimenpiteisiin. Aiempaa taloudellista tilannetta pidettiin niin heikkona, ettei vastaavaan olisi itsenäisenä kuntana pystytty. Toisaalta Jyväskylän maalaiskunnan samanaikaisen liitoksen koettiin heikentäneen Korpilahden painoarvoa uudessa kaupungissa. Myös Lammilla yhdistymisavustuksia oli suunnattu investointeihin, mutta haastatteluissa nämä toimenpiteet eivät korostuneet Korpilahden tapaan. Alastarolla nousi vahvimmin esiin erimielisyys päiväkodin toteuttamisesta yksityisenä hankkeena kunnallisen hankkeen sijaan.

Eryteisesti Korpilahdella moitittiin kuntaliitoksen lisännen byrokratiaa. Useiden haastateltujen mielestä kaupungin hallinnossa ei välttämättä ymmärretä maaseudun ja kaupungin erilaisuutta. Vastakkainasettelun sijaan monet kokivat tilanteen kuitenkin ymmärtämättömyydestä johtuvaksi. Lammilla ja Alastarolla eniten huolta herätti palvelujen etäännyminen ja kirkonkylien hiljeneminen. Esimerkiksi Lammilla kyläkoulut lakkautettiin ja Alastarolla yläasteen lakkauttamista suunniteltiin heti kuntaliitoksen jälkeen. Valtionhallinnon toimipisteiden ja kaupallisten palvelujen samanaikainen lakkauttaminen näillä paikkakunnilla yhdistettiin kuntaliitokseen. Lammilla arvosteltiin myös kunnallisten palvelujen heikentämistä harmonisoinnin nimissä.

Ainoastaan Hämeenlinnassa oltiin haastateltujen tekohetkellä laatimassa maaseutuohjelmaa. Loimaalla maaseutuohjelmaa ei pidetty tärkeänä, sillä kaupungin koettiin olevan maaseutukaupunki, jossa maaseutu kulkee joka tapauksessa mukana. Myöskään Jyväskylässä maaseutuohjelman tarpeellisuutta ei nostettu esiin. Jyväskylässä maaseudun koettiin ylipäättään tulleen liitoksen mukana eikä tiiviissä kaupungissa ollut totuttu maaseudun asioihin. Myös lammilaiset arvelivat maaseudun moninaisuuden tulleen Hämeenlinnan kaupungille yllätyksenä.

Lammilla ja Korpilahdella kaupungin koettiin etäännyneen ja muuttuneen kasvottomaksi. Varsinaista Jyväskylän maaseutupolitiikkaakaan ei koettu vielä muodostuneen, joskin maaseudun kehittämisen toivottiin olevan pikemminkin osa luontaista ajattelutapaa ja arkityötä erillisen asian sijaan. Loimaalla maaseudun ja kaupungin vuoropuhelun uskottiin onnistuvan suuria kaupunkeja helpommin, sillä kuntakoko on vielä suhteellisen pieni ja koko kaupunki monella tapaa maaseutumainen. Kaikissa tutkimuskunnissa uskottiin kuitenkin, etteivät kyliin suunnatut investoinnit tai liitosalueiden yleinen kehittäminen tule jatkossa säilymään kuntaliitoksen siirtymävaiheen tasolla.

Alueelliset osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet tutkimuspaikkakunnilla

Kaikilla tutkimuspaikkakunnilla korostettiin vuoden 2008 kunnallisvaaleissa saatua hyvää valtuustoedustusta. Vaikka yksittäisen kaupunginvaltuutetun vaikutusmahdollisuudet todettiin rajallisiksi, uskottiin äänen kuuluvan valtuustoryhmässä, lautakunnissa ja kaupunginhallituksessa. Asioita todettiin vietävän eteenpäin verkostoitumalla, suhteilla ja ylipäätään eri kanavien kautta. Vaikuttamisen hankaluus uudessa tilanteessa toki tiedostettiin. Epävirallisten toimintatapojen ja eri toimielinten merkityksen todettiin korostuvan suurissa kaupungeissa, kun kaupunginvaltuusto päättää lähinnä suurista linjauksista ja virkamiesvaltakin on vahvaa.

Jyväskylässä etenkin kyläiltoja pidettiin hyvänä toimintamallina ja ne olivat myös saaneet ihmisiä paikalle. Kyläiltojen haasteena pidettiin kuitenkin niissä käsiteltyjen asioiden etenemistä ja tulosten saamista. Haastattelujen perusteella Korpilahden aluelautakunta vaikutti yhdistymisavustusten kohdentamiseen ja seurasi yhdistymissopimuksen toteutumista. Lautakunnan asema ei kuitenkaan muodostunut sellaiseksi, että ihmiset olisivat osanneet käyttää sitä palveluorganisaation epäkohtien välittämiseen. Aluelautakunta kokoontui säännöllisesti ja käsitelti huomattavan paljon asioita, mutta sen vaikutusmahdollisuudet osoittautuivat rajallisiksi.

Hämeenlinnassa lähidemokratiaan liittyvä toiminta on haastattelujen perusteella hakenut kuntaliitoksen jälkeen kaiken aikaa muotoaan. Monet vaikutusmahdollisuudet ovat jääneet suurelle yleisölle ja jopa luottamushenkilöille vieraiksi. Alue-toimikunnan rooli jäi kokonaisuudessaan epäselväksi ja toiminta-aika tästä syystä lyhyeksi. Kuntaliitoksen aikaansaamaan uuteen tilanteeseen suhtaudutaan edelleen epäillen, vaikka juuri tässä tilanteessa tarvittaisiin aktiivisia toimijoita. Vaikutuskanavat koetaan kuitenkin oudoiksi. Myös kaupunginvaltuutettujen ja yhdistyksissä toimivien paikkakuntalaisten välinen yhteydenpito on hyvin vähäistä.

Hämeenlinnassa erityisesti kyläkäräjiä pidettiin yleisesti ottaen hyvänä tapahtumana kylien ja maaseudun kannalta, mutta osallistujia toivottiin paikalle jatkossa enemmän. Kylien itsenäistä vaikuttajaryhmän eli kyläaktivaattorien toimintaa ei tunnettu kovin hyvin. Toiminnassa oli kaiken lisäksi aktiivisesti mukana vain muutama kylä. Myös alue-toimikunnat tuntuivat jääneen etäisiksi eri toimijoille ja erityisesti valtuutetut kokivat alue-toimikuntien merkityksen jääneen vähäiseksi. Toisaalta alue-toimikuntien ongelmana pidettiin resurssien ja suunnitelmallisuuden puutetta. Tehtäviä ei haastateltavien mukaan määrittely riittävän tarkasti eikä vastuuta ottavaa tai toiminnasta kiinnostunutta vastuuhenkilöä ollut.

Loimaalla korostettiin kaupunginvaltuutettujen merkitystä alueellisen näkökulman välittäjinä. Myös kylien neuvottelukuntaa pidettiin

tärkeänä, vaikka se olikin jäänyt pienemmille kylille sekä monille luottamushenkilöille melko etäiseksi. Ajatus alueellisista toimielimistä ei kuitenkaan noussut esiin juuri lainkaan, sillä kaupungin kokoa pidettiin niin etäisyyksiltään kuin ajattelutavoiltaan pienenä. Kylien toiveiden uskottiin välittyvän päätöksentekoon eri kanavia pitkin. Loimaalla korostettiin esimerkiksi nuorisovaltuuston merkitystä maaseudun nuorten äänen välittäjänä.

Korpilahden asukaslautakunnan ja Hämeenlinnan aluetoimikuntien toiminta päättyi vuoden 2012 lopussa. Jyväskylässä tilalle suunniteltiin uuden sukupolven organisaatiouudistuksen myötä toisenlaisista maaseudun toimielintä, mutta asia ei ole edennyt. Myöskään ehdotettu kyläasiamiesmalli ei ole toteutunut. Hämeenlinnassa aluetoimikunnat korvattiin vuoden 2013 alusta lukien vaikuttajaraadeilla. Kyläkäräjät jatkuvat ja kyläaktivaattoriryhmä jatkaa työtään itsenäisenä vaikuttajaryhmänä. Myös Loimaalla kylien neuvottelukunta jatkaa toimintaansa, vaikka sen kokoontumiskerrat ovat vuosien myötä selvästi harventuneet.

Lähidemokratian kehittäminen kylien näkökulmasta

Maaseudun kehittämisen ja lähidemokratian onnistumisen koettiin kaikissa kunnissa henkilöityvän tavalla tai toisella vastuuvirkamiehiin. Korpilahtelaiset ja alastarolaiset olivat jokseenkin tyytyväisiä maaseudun ja liitosalueen viranhaltijoihin. Asioita koettiin saadun vietyä tiedoksi ja eteenpäin juuri aktiivisten ja maaseudusta aidosti kiinnostuneiden henkilöiden työn kautta. Lammin haastateltavat kokivat etenkin lähidemokratiasta vastanneen henkilön epäonnistuneen tehtävässään, mikä oli haitannut toimintaa.

Korpilahdella kylien asema on perinteisesti ollut vahva. Kirkonkylällä todettiin olevan vielä kirittävä, jotta se saa edunvalvontansa pienempien kylien kanssa samalle tasolle. Sen sijaan Hämeenlinnassa näkemys kylistä oli erilainen. Kaupungin koettiin näkevän kylinä lähinnä liitoskuntien vanhat kuntakeskukset, kun taas kyläaktiivit eivät tarkoita kylistä puhuttaessa ainoastaan kuntakeskustaa, vaan myös muita kyliä. Alastarolla aktiivisuus kasaantui haastattelujen perusteella ennen kaikkea keskustaajamaan ja Virttaalle. Vahva identiteetti piti joidenkin mielessä yllä vielä vanhaa kuntarajaa.

Varsinkin luottamushenkilöt ja viranhaltijat odottivat kyläläisiltä poikkeuksetta selvästi nykyistä suurempaa aktiivisuutta ja suoria yhteydenottoja. Kaupungin hallinnon ei koettu voivan järjestää kyliin tilaisuuksia ja toimintaa ilman kyläläisten omaa aktiivisuutta ja aloitteita. Kaikissa kylissä ei kuitenkaan ole aktiivisuutta lainkaan eikä esimerkiksi kyläsuunnitelmaa ole tehty tai päivitetty. Kylät ovat jakaantuneet aktiivisiin ja passiivisiin, mutta kokonaisuutena ihmisten halukkuus osallistua maaseudun kehittämiseen ja kylätoimintaan on haastattelujen perusteella varsin vähäistä.

Myös maaseutupaikkakunnilta valittujen kaupunginvaltuutettujen asema on hankala, sillä uudessa tilanteessa valtuutettu ei voi jäädä pelkäksi liitosalueen puolestapuhujaksi. Pelkästään omaa aluetta koskevia asioita on ylipäättään melko harvoin esillä päätöksenteossa. Kyläläisten suhde valtuutettuihin tuntuu jäävän etäiseksi, kun kaikilta kyliltä ei suurkunnan valtuustossa ole enää edustajaa. Tiedonkulun paranemisen kannalta luottamushenkilöitä toivottiin joka tapauksessa mukaan oman kylän toimintaan. Osa maaseudun ja kylien ongelmista ja uhkakuvista koettiin kuitenkin valtakunnallisiksi eikä niinkään kuntaliitoksesta johtuvaksi.

Uudet vaikutuskanavat koettiin monimutkaisiksi ja oudoiksi eikä kylissä oikein tiedetty, miten kaupunki toimii. Sähköiset palautekanavat eivät toimi toivotulla tavalla eikä vaikuttamisiasiaan ole paneuduttu kokonaisuutena tarpeeksi. Asioista tiedotetaan vasta, kun vaikuttaminen on jo myöhäistä. Haastattelujen perusteella päätöksenteko tuntuu maaseudun näkökulmasta keskuskaupunkipainotteiselta. Kylien uhkakuvat liittyvät kuitenkin lähidemokratiakysymysten sijaan ennen kaikkea kylien asukasmäärän vähenemiseen ja talkoovoiman hiipumiseen. Kylien äänen kuulumisen vaikeudet eivät kuitenkaan enää yllättäneet asukkaita, sillä jo itsenäisen kunnan aikana kunnan keskustajaamaa pidettiin sivukyliä tärkeämpänä.

Tutkimuspaikkakunnilla esiin nousseita ajatuksia lähidemokratian kehittämiseksi

Huolimatta siitä, ettei tutkimuskunnissa kaikilta osin oltu tyytyväisiä nykyisiin osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksiin tai alueen kehitykseen, ei haastatteluissa noussut esiin kovinkaan runsaasti kehittämisehdotuksia (taulukko 4.). Jyväskylässä vahvimmin esiin nousi kyläasiamiesmalli sekä kansalaisraadien kaltaiset vuorovaikutteiset mallit, kun taas Hämeenlinnassa alueellisen toimielimen mahdollisuuksia pohdittiin useissa haastatteluissa. Erityisesti Loimaalla ja jossain määrin myös Jyväskylässä lautakuntamalli koettiin melko jäykäksi ja vanhanakaiseksi toimintamalliksi, joka haluttiin korvata muilla ratkaisuilla.

Jyväskylässä ja myös Loimaalla ehdotettiin palkattavaksi kyläasiamiestä, joka toimisi kaupungin organisaation edustajana kylien parissa. Ajatuksena oli, että kylien asioihin keskittyvä henkilö kiertäisi kylillä ja toimisi linkkinä kylien ja kaupungin välillä. Myös viranhaltijoiden ja luottamushenkilöiden maantieteellistä tuntemusta korostettiin. Haastateltavat ehdottivat kaupungin henkilöstön kierrättämistä kunnan eri osissa ja kokousten pitämistä eri kylissä, jotta maaseudun pitkät välimatkat konkretisoituisivat ja alueet tulisivat tutuiksi.

Hämeenlinnassa toimintaa oltiin haastattelujen tekoaikaan muuttamassa aluetoimikuntamallista vaikuttajaraateihin pohjautuvaksi. Haastatteluissa esiin nousivat erilaiset ”pienoisparlamentit” tai vastaa-

vat alueelliset toimielimet, jotka haastateltavasta riippuen olisivat joko poliittisia tai ei-poliittisia ja joilla olisi budjetti ja päätösvaltaa. Loimaalla osa haastateltavista toivoi alueellisen vaikuttamisen kehittämistä, osa taas piti nykytilannetta tämän hetkiseen kuntakokoon sopivana. Kyläasiamiehen lisäksi esiin nousivat yksittäiset pohdinnat aluevaltuustosta ja budjettivallasta.

Taulukko 4. Tutkimuspaikkakunnilla esiin nousseet uudet kehittämissideat.

Jyväskylä	Hämeenlinna	Loimaa
<i>Kyläasiamies</i>	<i>Alueellinen toimielin</i>	<i>Kyläasiamies</i>
<ul style="list-style-type: none"> • toimisi kylien ja kaupungin välissä • kiertelisi kylissä • tuntisi kaupungin toiminnan 	<ul style="list-style-type: none"> • poliittinen tai ei-poliittinen • puheenjohtajana • kotiseutuneuvos • urheiluseurojen ym. edustus 	<ul style="list-style-type: none"> • voisi tehdä myös kylien sihteereille kuuluvia töitä ja näin keventää kylien taakkaa
<i>Vuorovaikutteiset mallit</i>	<i>Maaseutupalvelujohtaja</i>	<i>Nykyisten mallien kehittäminen</i>
<ul style="list-style-type: none"> • kansalaisraadeista jo kokemusta 	<ul style="list-style-type: none"> • vastuulla maaseudun asiat 	<ul style="list-style-type: none"> • koko kunta yhdessä ilman aluejakoa
<i>Aluetuntemus</i>	<i>Palvelupisteiden toiminnan kehittäminen</i>	<i>Kyläsuunnitelmat</i>
<ul style="list-style-type: none"> • viranhaltijoiden ja luottamushenkilöiden parempi alueellinen tuntemus päätösten taustalle • kokoukset eri puolilla uutta kuntaa 	<ul style="list-style-type: none"> • palautteen vastaanottaminen 	<ul style="list-style-type: none"> • pohja keskustelulle ja vuorovaikutukselle

Tutkimuspaikkakunnilla toivottiin kokonaisuutena yksinkertaisia matalan kynnyksen vaikuttamiskanavia. Asukkaiden viestien toivottiin menevän helposti perille ilman byrokratiaa. Useissa puheenvuoroissa esitettiin suoraa yhteydenpitoa viranhaltijoihin ja luottamushenkilöihin. Tällainen onnistuisi kyläilloissa, jossa paikkakuntalaisten toiveita kuultaisiin. Näissä tapaamisissa tulisi kuitenkin päästä todelliseen vuorovaikutukseen, sillä tähän saakka monet kuulemistilaisuudet ovat tuntuneet olevan kaupungin yksipuolisia tiedotustilaisuuksia. Kaupungin ja kylien yhteydenpitoon ja tiedottamiseen toivottiin joka tapauksessa parannusta.

Varovaista suhtautumista lähidemokratian tulevaisuuden ratkaisuihin selittävät toiminnasta saadut kokemukset. Uutta näennäisdemokratiaa ei haluta. Jos toimielimiä kehitetään tai uusia ratkaisuja luodaan, tulisi toimintaan saada riittävästi päätösvaltaa, vastuuta ja resursseja. Yhtenä mahdollisuutena esitettiin myös läsnäolo-oikeuden antamista kyläyhdistyksille kokouksiin, jossa alueen asioita käsitellään. Asukkaita voitaisiin siis kuulla jo valmisteluvaiheessa. Toisaalta viranhaltijoiden tulisi jo asioita valmistellessaan ajatella koko kaupungin aluetta tasapuolisesti.

11. Pohdinta

Tämän tutkimuksen perusteella lähidemokratia on asiana vaikea ja sen toteuttamisessa on vielä paljon kehitettävää. Uudessa tilanteessa luodut vaikuttamiskanavat ja toimielimet ovat jääneet kuntalaisille etäisiksi. Tunnusomaista on, että alueellisen lähidemokratiatoimielimen jäsenet suhtautuvat oman toimielimensä vaikutusmahdollisuuksiin paikkakunnasta riippumatta pääosin myönteisesti. Muille toiminta on sen sijaan jäänyt vieraaksi ja monin paikoin toimielimiä pidetään jopa kahvittelukerhoina. Toimielinten merkitystä pidetään vähäisenä ja toimintaa näkymättömänä eikä yhteydenpitoa toimielimen jäseniin ole ollut. Vaikka kylien edustajia oli otettu mukaan toimintaan, ei aitoa vuoropuhelua ja aktiivisuutta ole syntynyt.

Tämänkaltainen tilanne ei toki ole uusi. Lähidemokratiakokeiluja on tehty jo vuosikymmenten ajan, mutta niiden toiminta on toistuvasti päättynyt pettymyksiin. Kyse on ennen kaikkea päätösvallan jaosta ja alueellisista vaikutusmahdollisuuksista. On selvää, ettei näennäisdemokratiaa tarvita eikä vanhoja toimikuntia ja lautakuntia kannatakaan jäädä kaipaamaan. Myöskään kaupunginosavaltuustoja tai kunnan sisäisiä vaalipiirejä ei pitäisi luoda, ellei toimintaa järjestetä kokonaan uudelta pohjalta valtaa hajauttaen. Tämänkaltainen ajattelu on toisaalta ristiriidassa kuntien yhdistymisen kanssa. Uudessa kunnassa kaikkien alueiden tulisi olla samanarvoisessa asemassa ja vanhat kuntarajat tulisi unohtaa.

Myös viranhaltijoiden aito kiinnostus kunnan eri osa-alueita kohtaan näyttäisi olevan tärkeää sen kannalta, miten eri toimintamallien koetaan toimivan. Kuntatasolla oleva halukkuus kehittää maaseutua herättää myönteisyyttä myös kylien toimijoissa. Viranhaltijoiden on myös ehdottomasti tunnettava koko kaupungin alue. Toiveet liitosalueiden huomioon ottamisesta osana arkityötä ovatkin perusteltuja. Myös ajatukset kyläasiamiehestä tai maaseutupalvelujohtajasta ovat sinänsä hyviä, mutta vielä tärkeämpää olisi saada kaikkeen maaseutuun liittyvään päätöksentekoon aitoa ymmärrystä. Aikaa ei myöskään pitäisi käyttää maaseutuohjelman kaltaisten laajojen kokonaisuuksien luomiseen, ellei varmuutta esitettyjen toimenpide-ehdotusten toteutumista ole.

Vaikka kylien merkitys koetaan yleisesti ottaen tärkeäksi, on kyläaktiiveja ja varsinaista yhteistyötä loppujen lopuksi vain vähän. Aktiivien vähäisyys ja talkotoiminnan hiipumisen jatkuminen on vakava uhka kylien tulevaisuudelle. Tämä on vaiettu ongelma. Vaikka onkin tärkeää luoda yksinkertaisia vaikuttamisen kanavia ja saada nämä kanavat toimimaan, on maaseudun asukkaiden aktivoituminen vielä tärkeämpää. Kylien ja kyläläisten tulisi yhdistää voimansa ja osallistuttava huomattavasti nykyistä aktiivisemmin tarjottuihin toimintamahdollisuuksiin. Odottamalla ja seuraamalla ei tuloksia saada. Kylätoimijoiden ei myös-

kään pitäisi toivoa luottamushenkilöiden osallistumista yhdistystoimintaan, vaan heidän olisi itse lähdettävä mukaan kunnallispolitiikkaan.

Kohti toimivaa lähidemokratiaa

Tutkimuksen perusteella eri toimijoiden yhteys on hyvin hajanaista. Luottamushenkilöt, aluetoimielimien jäsenet, kylätoimijat ja paikalliset yhdistykset eivät välttämättä ole mitenkään jäsennetysti toistensa kanssa tekemissä. Osalla toimijoilla on tiiviimmät suhteet toisiinsa, mutta osa jää yhteydenpidon ulkopuolelle. Osasta kyliä ei esimerkiksi olla juuri lainkaan luottamushenkilöihin yhteydessä. Jotta voitaisiin puhua todellisesta lähidemokratiasta, tulisi eri toimijat saada yhteen pohtimaan alueen kehitystä osana suurempaa kaupunkia. Tärkeintä ei ole pohtia lähidemokratian mallia ja muotoa, vaan maaseudun kehittämisen tilaa. Toimintaan on varattava resursseja ja ennen kaikkea siihen on saatava luottamushenkilöiltä ja kaupungin viranhaltijoilta vahva henkinen tuki.

Kaupungin viranhaltijoiden ja kaupunginvaltuutettujen tulisi nopeasti jalkautua kyliin kuuntelemaan paikkakuntalaisten mielteitä. Tilaisuuksissa esiin tulevat asukkaiden mielipiteet tulisi ottaa päätöksenteossa vakavasti huomioon, jotta edelleen ilmenevä maaseudun ja kaupungin vastakkainasettelu vähenisi. Keskuskaupunkipainotteisuudesta tulisi irtautua esimerkiksi hajauttamalla kokoukset pidettäväksi kunnan eri osissa. Avoimella tiedotuksella ja hyvällä valmistelulla palvelurakenteen muutoksetkin on pelkkää ilmoitusmenettelyä helpompi hyväksyä. Kaikkien asukkaiden tulisi pystyä kokemaan oma kuntansa läheiseksi, vaikka kunta- tai kaupunkikeskus olisikin maantieteellisesti kaukana. Muuten uusi suurkunta jää etäiseksi ja kasvottomaksi.

Onnistuneeseen kuntavaalitulokseen luottaminen on riskialtista, sillä valittujen edustajien määrä voi vaihdella valtuustokausittain merkittävästi. Toisaalta valtuustoedustukseen ei voi luottaa siksikään, että valtuutettu ei nykypäivänä voi keskittyä ajamaan pelkästään oman kylänsä tai kaupunginosansa asioita. Poliittiset näkemykset eroavat kaiken lisäksi monessa kysymyksessä niin paljon, että päättäjän asuinpaikkakunnalla ei ole juurikaan merkitystä. Tämä tulee esiin jo suhtautumisessa kuntaliitoksiin yleensä. Kuntien yhdistymiselle tai lähidemokratialle ei pitäisikään asettaa ruusuisia toiveita eikä kuntaliitosneuvotteluissa pitäisi tuoda esiin todellisuudesta poikkeavia kuvitelmiä.

Kyliä ja paikallisten yhdistysten, luottamushenkilöiden ja kaupungin organisaation välille tulisi kehittää pitkäjänteisesti toimiva yhteys. Kyliä kuuluu tavallisesti edustuksellisen demokratian kautta siinä laajuudessa, kuinka paljon maaseudusta kiinnostuneita valtuutettuja on. Maaseudun ja kaupungin välistä luottamusta ja yhteisymmärrystä tarvitaan tulevaisuudessa nykyistä enemmän. Lähidemokratian muotojen ja mallien pohdinnan sijaan voimavarat tulisi kohdistaa jatkossa maaseudun kehittämiseen. Maaseudulle tarvitaan paljon uusia asukkaita ja aktiivisia toimijoita, jotta maaseudun ääni kuuluu.

Lähteet

Pöytäkirjat ja muut kuntien aineistot

Jyväskylä

Korpilahden aluelautakunnan pöytäkirjat vuosilta 2009–2012
 Jyväskylän kaupunginvaltuuston pöytäkirjat vuosilta 2009–2013
 Jyväskylän kaupunginhallituksen pöytäkirjat vuosilta 2009–2013
 Jyväskylän kaupungin lautakuntien pöytäkirjat vuosilta 2009–2013
 Korpilahden kunnan ja Jyväskylän kaupungin liittymissopimus
 Jyväskylän kaupungin ja Jyväskylän maalaiskunnan kuntajakolain 9 §:n mukainen hallinnon ja palvelujen järjestämissopimus
 Korpilahden kuntaliitossopimuksen toteutumisen arviointi

Hämeenlinna

Ydin-Hämeen aluetoimikunnan pöytäkirjat vuosilta 2009–2012
 Kyläaktivaattorien kokousmuistiot 2009–2012
 Hämeenlinnan kaupunginvaltuuston pöytäkirjat vuosilta 2009–2013
 Hämeenlinnan kaupunginhallituksen pöytäkirjat vuosilta 2009–2013
 Hämeenlinnan kaupungin lautakuntien pöytäkirjat vuosilta 2009–2013
 Hyvä arki Hämeenlinnan maaseutualueille. Hämeenlinnan maaseutuohjelma 2015. 51 s.
 Hyvä arki Hämeenlinnan maaseutualueille. Hämeenlinnan maaseutuohjelma 2015. Liiteosa. 55 s.
 Uudistuva Hämeenlinna. Sopimus hallinnon ja palvelujen järjestämisestä kuntien yhdistyessä.
 Suunnitelma kuntien palvelurakenteiden yhdistämisestä. Hauho, Hämeenlinna, Kalvola, Lammi, Renko ja Tuulos.

Loimaa

Loimaan kylien neuvottelukunnan muistiot vuosilta 2009–2012
 Loimaan kaupunginvaltuuston pöytäkirjat vuosilta 2009–2013
 Loimaan kaupunginhallituksen pöytäkirjat vuosilta 2009–2013
 Loimaan lautakuntien pöytäkirjat vuosilta 2009–2013
 Loimaan kaupunki (Alastaro, Loimaa, Mellilä). Kuntaliitossopimus.
 Loimaan kaupunki (Alastaro, Loimaa, Mellilä). Hallinnon ja palveluiden järjestämissuunnitelma.

Kaikki tutkimuskunnat

Perusaineistoa täydentävä tutkimuspaikkakuntiin liittyvä muu aineisto (internetlähteet, kaupunkien hallinnosta saadut tiedot, yksittäiset pöytäkirjat, ohjelmat ja selvitykset)

Haastattelut

Tutkimuksessa tehtiin yhteensä 84 haastattelua. Haastateltavien henkilötietoja ei kerrota tutkimuseettisistä syistä.

Kirjallinen aineisto

- Anttiroiko, Ari-Veikko, Arto Haveri, Veli Karhu, Aimo Ryyänen & Pentti Siitonen (2007.) Kuntien toiminta, johtaminen ja hallintasuhteet Kunnallistutkimuksia. 3.uudistettu painos. 393 s. Tampere University Press, Tampere.
- Eräät kuntauudistuksen toteuttamiseen liittyvät toimenpiteet (1968). Kunnallisen yhteistoiminnan järjestysmuotokomitean III mietintö. Komiteanmietintö 1968: A 5. 67 s.
- Finlandia 2 (1984). Otavan iso maamme kirja. Varsinais-Suomi, Satakunta, Ahvenanmaa. 707 s. Otava, Helsinki.
- Haapala, Matti (1988). Kunnan osahallinto ja vapaakuntakokeilukaupunkien näkökulmasta. Kunnallistieteellinen aikakauskirja 3/1988, 271–274.
- Hallituksen esitys (1992). Hallituksen esitys Eduskunnalle vapaakuntakokeilun jatkamisesta ja kokeilua koskevien lakien muuttamisesta. <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/1992/19920097>.
- Hannus, Arno (1981). Uusi kunnallislaki. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja B 176. Kolmas painos. 642 s.
- Harjula, Heikki & Kari Prättälä (2004). Kuntalaki. Tausta ja tulkinnat. 5. uudistettu painos. 691 s. Talentum, Helsinki.
- Heiskala, Leena (1988). Kunnan osahallintoko ratkaisu maaseudun ongelmiin. Kunnallistieteellinen aikakauskirja 3/1988, 275–277.
- Helin, Mirja (2008). Säynätsalon kaupunginosa-lautakuntaa ei enää ole. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 17.12.2008. <http://www3.jkl.fi/tiedotus/lehti/index.php/2008-08/1451>.
- Hyyryläinen, Torsti, Hannu Katajamäki, Sirkku Piispanen, Päivi Pylkkänen & Vesa Rouhiainen (2011). Kylätoiminnan tila 2010. Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti. Julkaisuja 22. 71 s.
- Kosama, Tiina (1990). Alueellinen demokratia kuntasuunnittelussa. Yhdyskuntasuunnittelun täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja B 62. 73 s.

- Kunnallisen yhteistoiminnan järjestysmuotokomitean I mietintö (1969). Helsingin kaupungin ja sen lähikuntien erinäisten yhteisten tehtävien hoidon järjestäminen. Komiteanmietintö 1969: A 1. 153 s.
- Lahtinen, Olli (1988). Helsingin kunnanosaohallinto. Kunnallistieteellinen aikakauskirja 3/1988, 254–261.
- Leinamo, Kari (2010). Yhdeksän hyvää ja kymmenen kaunista. Vuosina 2001–2009 toteutettujen maaseutu-kaupunki -kuntaliitosten tarkastelua. Vaasan yliopiston Levón-instituutin julkaisuja 131. 122 s.
- Linna, Tapio S. (1993). Kestävä kehitys ja lähidemokratia Suomessa. Helsingin yliopiston maantieteen laitoksen julkaisuja B 39. 121 s.
- Luonnon kunnallishallintokomitean I mietinnöksi (1971). Uusi kunnallislaki ja siihen liittyvät lait. Komiteanmietintö 1971: A 21. 160 s.
- Lähidemokratiatoimikunnan mietintö (1982). Komiteanmietintö 1982:22. 77 s.
- Maaseutu ja hyvinvoiva Suomi (2009). Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma 2009–2013. Maaseutupoliittikan yhteistyöryhmän julkaisuja 3/2009. 200 s.
- Martikainen, Tuomo & Risto Yrjönen (1984). Lähidemokratia kunnallishallinnossa. Tutkimus Helsingin kaupungin aluetoimikuntakokouksesta ja lähidemokratian eräistä kehittämisedellytyksistä. 72 s. Helsingin kaupunki, Helsinki.
- Martikainen, Tuomo & Risto Yrjönen (1985). Lähidemokratian mahdollisuudet. Suomen Kunnallislehti 7/85, 10–12.
- Mononen Tuija & Piia Tuononen (2012). Kansalaisliikehdintä maaseudun kuntaliitoksissa. Maaseudun Uusi Aika 1/2012, 20–34.
- Mustakangas, Ella, Markku Kiviniemi & Hilikka Vihinen (2003). Kumppanuus kuntatasolla maaseutupoliittikan toimeenpanossa. Maa- ja elintarviketalous 29. Talous. 179 s.
- Mäkinen, Minna (2007). Kotikunta kaupunginosaksi. Säynätsalon kunnan ja Jyväskylän kaupungin kuntaliitos kulttuurisena ilmiönä. Jyväskylän yliopisto, historian ja etnologian laitos. Etnologia, lisensointityö. 141 s.
- Mäkinen, Pirjo (1991). Kunnallinen demokratia ja vapaakuntakokeilu. Analysoitavana vapaakuntien kokeilusuunnitelmat. Tampereen yliopisto, kunnallistieteiden laitos. Raporttisarja 12/1991. 132 s.
- Nieminen, Kalle (2010). Kyläparlamentit osallistumisen ja suoran vaikuttamisen kanavana. REDEC Kajaani, Working Papers 73. 56 s.
- Oinas, Pirjo (2009). Kuntarakenne muuttuu – toteutuuko sivukylien osallisuus. Maaseudun Uusi Aika 1/2009, 72–81.
- Oulun kaupunki (2010). Kansalaisvaikuttamisen edelläkävijä. <http://www.ouka.fi/lahidemokratia/yleista.htm>.
- Pekola-Sjöblom Marianne (2012). Kuntalaiset kunnallisten palvelujen arvioitsijoina. Tutkimus kuntalaisten mielipiteistä kunnallisista palveluista ARTTU-tutkimuskunnissa vuosina 2008 ja 2011. Paras-ARTTU -ohjelman tutkimuksia 21. 63 s. Suomen Kuntaliitto, Helsinki.

- Pihlaja, Ritva & Siv Sandberg (2012). Alueellista demokratiaa? Lähidemokratian toimintamallit Suomen kunnissa. Valtiovarainministeriön julkaisuja 27/2012. 210 s.
- Ponnikas, Jouni, Sirpa Korhonen, Hanna-Mari Kuhmonen, Kari Leinamo, Niklas Lundström, Antti Rehunen & Heli Siirilä (2011). Maaseutukatsaus 2011. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisuja 3/2011. 99 s.
- Puustinen Sari (1998). Kuohuttava kuntaliitos. Tutkimus kolmen kuntaliitoksen edellytyksistä ja esteistä. Acta 89. 174 s.
- Rinne-Koski, Katja, Antti Saartenoja, Manu Rantanen & Sami Tantarimäki (2012). Kuntaliitos ja maaseutualueiden asukasosallistuminen Kouvolan, Salon ja Seinäjoen kaupungeissa. Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti. Raportteja 79. 62 s.
- Ryynänen, Aimo & Christa Salovaara (2002). Kokeilusta käytännöksi. Osallisuushankkeen selonteon taustaraportti. 122 s. Sisäasiainministeriö, Helsinki
- Selvitys kuntalain uudistustarpeista (2011). Valtiovarainministeriön julkaisuja 10/2011. 147 s.
- Siltaniemi, Aki, Anne Perälähti, Anne Eronen, Riitta Särkelä & Pia Londén (2009). Kansalaisbarometri 2009. Suomalaisten arvioita hyvinvoinnista, palveluista ja Paras-uudistuksesta. 296 s. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.
- Suomenmaa 2 (1968). Maantieteellis-yhteiskunnallinen tieto- ja hakuteos. 448 s. WSOY, Helsinki.
- Suomenmaa 3 (1970). Maantieteellis-yhteiskunnallinen tieto- ja hakuteos. 400 s. WSOY, Helsinki.
- Suomenmaa 4 (1971). Maantieteellis-yhteiskunnallinen tieto- ja hakuteos. 415 s. WSOY, Helsinki.
- Suomenmaa 5 (1973). Maantieteellis-yhteiskunnallinen tieto- ja hakuteos. 424 s. WSOY, Helsinki.
- Suomenmaa 6 (1976). Maantieteellis-yhteiskunnallinen tieto- ja hakuteos. 456 s. WSOY, Helsinki.
- Suomenmaa 7 (1978). Maantieteellis-yhteiskunnallinen tieto- ja hakuteos. 504 s. WSOY, Helsinki.
- Suomen tilastollinen vuosikirja (2008). 720 s. Tilastokeskus, Helsinki.
- Tantarimäki, Sami (2011). Mitä lakkauttamisesta opimme? Kyläkoulun lakkauttamisen perusteet, prosessi, säästöt ja vaikutukset viimeaikaisessa keskustelussa. Tapaustutkimuksena vuonna 2007 lakkautetut kyläkoulut Korpilahdella, Kurikassa, Lammilla, Siilinjärvellä, Sysmässä ja Urjalassa. Turun yliopiston koulutus- ja kehittämiskeskus Brahean julkaisuja 2. 109 s.
- Valtioneuvoston selonteko (2002). Valtioneuvoston selonteko Eduskunnalle kansalaisten suoran osallistumisen kehittymisestä. 22 s. http://www.intermin.fi/download/31572_osallisuusselonteko_2002.pdf

Vataja, Pentti (1988). Kunnanosahallinto Suomessa. Kunnallistieteellinen aikakauskirja 3/1988, 250–253.

Yhteenveto Kunnallishallinnon rakennetyöryhmän selvitystä koskevista lausunnoista. Kuntarakennelakia valmisteleva työryhmä 22.5.2012. Valtiovarainministeriö, 168 s. http://www.vm.fi/vm/fi/04_julkaisut_ja_asiakirjat/03_muut_asiakirjat/20120522_Yhteen/Yhteenveto_Kunnallishallinnon_rakennetyoeryhmaen_selvitystae_koskevistä_lausunnoista_22_5_2012B.pdf

Muu aineisto

Lähidemokratiatoimielimet

Vuonna 2012 toiminnassa olleiden lähidemokratiatoimielinten pöytäkirjat, kuntien yhdistymissopimukset sekä muu toimielinten vaiheisiin liittyvä aineisto.

Maaseutuohjelmat

Elävä kaupunkimaaseutu. Oulun maaseutualueiden kehittämis- ja markkinointiohjelma vuosille 2009–2013. 68 s.

Hyvä paikka asua ja yrittää. Lappeenrannan kaupungin maaseutuohjelma päivitetty vuoteen 2015 saakka. 29 s.

Joensuun maaseutualueiden kehittämisohjelma 2009–2013. 58 s.

Kajaanin kylä- ja kaupunginosaohjelma 2009–2013. 60 s.

Kouvolan maaseutuohjelma 2012–2015. 31 s.

Kuopion maaseutuohjelma. 48 s.

Maaseutukaupunki Mikkeli. Mikkelin alueellinen kehittäminen paikallisen ohjelmatyön kautta. Strategia. 4 s.

Naantalın kaupungin saaristo-ohjelma vuosille 2010–2012. 22 s.

Rosenqvist Olli & Jouni Kaipainen (2009). Vanhassa vara parempi ja pussillinen uusia. Kokkolan maaseutuohjelma 2020. Jyväskylän yliopisto, Kokkolan yliopistokeskus Chydenius. 75 s.

Saaristo-ohjelma. Kemiönsaaren kunta. 51 s.

Sastamalan maaseudulle kasvuvoimaa. Sastamalan maaseutustrategia 2015. 87 s.

Ylöjärven kaupungin maaseudun kehittämissuunnitelma. Kylien tahtotila 2010–2012. 31 s.

Liitteet

Liite 1. Haastattelurunko kyläyhdistyksille/ aluetoimielinten jäsenille/valtuutetuille

Tausta

- 1) Kyläyhdistyksen tilanne (kylätoimijat).
- 2) Olitteko alun perin kuntaliitoksen puolesta vai vastaan, ovatko omat näkemyksenne muuttuneet kolmen vuoden aikana?

Maaseudun kehittäminen

- 3) Kokemukset kuntaliitoksen jälkeisestä ajasta ja liitosalueesta osana uutta kaupunkia.
 - Odotusten täyttyminen
 - Vastakkainasettelun ilmeneminen
- 4) Nykytilanne kylien kannalta?
 - Kylien huolenaiheet ja uhkakuvat (kylätoimijat)

Alueelliset osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet kaupungin päätöksenteossa

- 5) Millaiset ovat kyläyhdistysten/valtuutettujen/aluetoimielimen mahdollisuudet osallistua ja vaikuttaa kaupungin päätöksentekoon?
- 6) Missä määrin kyläyhdistys/valtuutettu/aluetoimielimen jäsen on tekemisissä eri tahojen kanssa?
 - Tiedon välittyminen
 - Hyvät esimerkiksi siitä, kuinka jotakin liitosalueelle tärkeää asiaa on saatu edistettyä
- 7) Millaiseksi eri kunnanosien ja kylien vaikutusmahdollisuudet koetaan yleisesti ottaen?
 - Kaupungin aktiivisuus kylien suuntaan
 - Maaseutu ottaminen kaupungin päätöksenteossa huomioon
- 8) Toimiiko lähidemokratia Jyväskylässä/Hämeenlinnassa/Loimaalla?

Kylien ja kunnan yhteys ja sen luominen

- 9) Onko Korpilahdella/Lammilla/Alastarolla halukkuutta/tarvetta alueelliseen osallistumiseen ja vaikuttamiseen?
 - Kylien ja asukkaiden aktiivisuus
- 10) Millaisia toimintamalleja ja millaisia alueellisen vaikuttamisen mahdollisuuksia halutaan? Millaisia uusia kehittämisideoita on?

Liite 2. Haastattelurunko viranhaltijoille

Maaseudun kehittäminen

- 1) Miten maaseutua kehitetään Jyväskylässä/Hämeenlinnassa/Loimaalla?
- 2) Korpilahden /Lammin/Alastaron kehitys ja kehittäminen osana kaupunkia (kuntaliitossopimuksen visio).
- 3) Millaista on kaupungin yhteistyö kylien kanssa, miten vastuu jakautuu maaseutu/kyläasioissa kaupungissa?
- 4) Maaseutuohjelman tarpeellisuus kaupungissa.
- 5) Kaupungin taloustilanteen vaikutukset maaseudun kehittämiseen.

Kylät ja kunnan päätöksenteko

- 6) Millainen merkitys aluetoimielimellä on kaupungin näkökulmasta?
- 7) Millainen merkitys muilla vaikutuskanavilla on alueellisen näkökulman välittymiselle kaupungille?
- 8) Millaiset ovat eri kunnanosien ja kylien vaikutusmahdollisuudet kokonaisuutena Jyväskylässä/Hämeenlinnassa/Loimaalla?

Kylien ja kunnan yhteys ja sen luominen

- 9) Miten kylien asiat näkyvät päätöksenteossa ja luottamushenkilöiden työssä? Miten viranhaltijat/päätäjät voivat olla mukana kunnan ja liitosalueen vuoropuhelussa?
- 10) Mikä merkitys käynnissä olevilla uudistuksilla on maaseudun/kylien äänen kuulumiselle kaupungissa? Miten lähidemokratiaa kehitetään?
- 11) Millaisia toimintamalleja pitäisi kehittää? Mitä voitaisiin tehdä lähidemokratian ja alueellisten osallistumismahdollisuuksien kehittämiseksi? Millaisia uusia kehittämisideoita on?

Kuntaliitokset ovat muuttaneet kuntien maantieteellistä ja hallinnollista rakennetta. Tässä tutkimuksessa selvitetään Jyväskylän ja Korpilahden, Hämeenlinnan ja Lammin sekä Loimaan ja Alastaron kuntaliitosten toteutumista lähidemokratian näkökulmasta. Tavoitteena on selvittää, miten kuntalaisten vaikutusmahdollisuudet ovat toteutuneet kuntaliitoksen jälkeen ja millaisia ajatuksia paikkakunnilla on niiden kehittämisestä.

Tutkimuksen aineisto perustuu yhdistymissopimusten ja muun kirjallisen aineiston lisäksi jokaisessa kunnassa kyläaktiivien, kaupunginvaltuutettujen, aluetoimielinten jäsenien ja kunnan johtavien viranhaltijoiden haastatteluihin. Näiden perusteella muodostettu kuva lähidemokratian tilanteesta ja toimenpiteistä antaa paljon ajattelemisen aihetta.

Vaasan yliopisto. Levón-instituutin julkaisuja 137.

ISBN 978-952-476-461-2 (painettu)

ISBN 978-952-476-462-9 (verkkojulkaisu)

ISSN 1457-8913 (painettu)

ISSN 2341-6238 (verkkojulkaisu)

© Vaasan yliopisto Levón-instituutti